

Het Belfort

Negende jaargang, 1894 Juli Nr 7.

Verschenen bij den Uitgever dezes :

Hartegalmen

MENGELGEDICHTEN van ALEXANDER STOOPS

Prijs : fr. 3,50.

BEWAARSCHOLEN

Bundel offiiceële stukken met practische artikelen en lessen

door F. VAN CLEEMPUT, kantonalen Schoolopziener.

Middelnederlandsche geneeskundige Recepten en Tractaten,

ZEGENINGEN EN TOOVERFORMULES

uitgegeven door Dr L. DE VREESE. — **Prijs : fr. 2,00.**

VLAAMSCHE BIBLIOGRAPHIE (1830-1890)

(2de deel)

door FRANS DE POTTER. — **Prijs : fr. 5,00**

DE KEURE VAN HAZEBROEK VAN 1336

mèt aanteekeningen en glossarium

EDW. GAILLIARD. — 1e deel. — **Prijs : fr. 5,00.**

BOEK DER KONINKL. VLAAMSCHE ACADEMIE VOOR 1894

Prijs : fr. 2,00.

CROQUIS AMÉRICAINS

JULES VAN DEN HEUVEL, prof. à l'Université de Louvain

Prix : fr. 1,00

Les Jésuites et les Classiques Chrétiens

Réponse au R. P. DE LA PORTE

par l'abbé L. GUILLAUME, Curé-Doyen à Beauraing

Prix : fr. 2,50

LA NOUVELLE PSYCHOLOGIE

par J. VAN BIERVLIET, professeur à l'Université de Gand

Prix : fr. 0,75

Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten

uitgegeven door Jhr NAPOLEON DE PAUW

2e deel. — **Prijs : fr. 2,00**

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren, Kunst en Wetenschap

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent
Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang, 1894. — Tweede halfjaar.

SENTE AUGUSTIJNS REGULE IN DIETSCHE

met een fragment van

« DE BEDIEDENESSE »

I. INLEIDING.

DOOR de welwillende en invloedrijke tusschenkomst van den heer Ferd. vander Haeghen, wien ik daarvoor, thans openlijk, nogmaals mijn warmen dank breng, heb ik het voorrecht gehad handschrift nr 8217 der *Bibliothèque de l'Arsenal* te Parijs ten behoeve mijner *Ruusbroec-Klankleer* te mijner beschikking gesteld te zien. De uitvoerige beschrijving van dezen codex zal de belangstellende lezer, naar ik hoop, weldra kunnen lezen onder nr 36 mijner *Beschrijving der Ruusbroec-handschriften* welke de *Klankleer* voorafgaat. Hier zij alleen het noodzakelijkste vermeld.

Het handschrift, geschreven omstreeks het einde der 14de, wellicht reeds in het begin der 15de eeuw, bevat 126 bladzijden perkament, 174 millimeter hoog bij 123 breed, niet medegerekend voor- en achteraan telkens een schutblad.

De bladen 1*a* tot 7*a* bevatten den thans voor het eerst uitgegeven *Regel van den H. Augustinus* in het Middelnederlandsch. Bovenaan blad 1*a* leest men, geschreven met zwarten inkt, met eene hand der 15de eeuw :

In nomine domini. amen. sente augustijns regele.

De tekst begint met eene groote, roode hoofdletter,

zonder versiering, onhandig gemaakt, en loopt steeds door. Daarentegen begint iedere afdeeling van den regel met eene kleine roode hoofdletter. Op het eerste blad zijn de twintig eerste regels nagenoeg geheel met eene grovere pen nog eens overgedaan, blijkbaar omdat op sommige plaatsen de oorspronkelijke inkt min of meer verdwenen was. Op een paar plaatsen zijn bij dit overdoen fouten gemaakt.

De eerste regel van het onderschrift *Bidt vore mi* enz. is met rooden inkt geschreven; de twee volgende regels met zwarten inkt, doch rood doorstreept.

Blad *7b* is onbeschreven; op blad 8*a* begint eene « expositie » op den regel, zooals men dat in de middeleeuwen noemde, met het volgende opschrift in rooden inkt:

Hier beghint de bediedenesse na den ʒinne van | S'Augustijns regele.

Deze tekst, welke met eene leelijke hoofdletter D begint, is van eene andere hand dan de voorafgaande *Regel*, en loopt tot blad 11*b*, zonder dat op blad 12 het vervolg te vinden is. Dat het handschrift echter nooit meer dan dit fragment bevat heeft, blijkt uit de volgende inhoudsopgave, op het verso van het voorste schutblad met eene vijftiendeeuwsche hand geschreven :

In desen boeck staet bescreven
yerst Ons heyleghen vaders Sint Augustijns regule
Item .i. deel vander expositien opter voirscreven regulen
Item die .iiij. oeffeninghen
Item Ruysbroeck van den xij beghijnen
Item .j. deel van broeder jan des kocs boeke

Al die verschillende werken zijn met *verschillende* handen geschreven, en waarschijnlijk omstreeks het midden der 15e eeuw, naar het schrift der inhoudsopgave te oordeelen, samengebonden, zooals met werken van soortgelijken inhoud meer gebeurde. Alleen het « *deel van broeder Jan des kocs boeke* » is sedert weer verloren geraakt, of althans uit den codex verwijderd. Te oordeelen

naar de ruimte welke thans nog tusschen den eigenlijken codex en het achterste schutblad open is, kan dit fragment slechts uit een klein getal bladen bestaan hebben.

Ik heb dezen *Regel* van den H. Augustinus de moeite der uitgave wel waardig geacht, niet alleen omdat er nog zoo betrekkelijk weinig Middelnederlandsch proza is uitgegeven, maar ook omdat we hier niet met eene onbeholpen vertaling te doen hebben. Een groot getal godsdienstige tractaten, uit het Latijn vertaald, berusten nog allerwegen in handschrift, maar verdienen nauwelijks het licht te zien : het zijn vaak wel Middelnederlandsche woorden, maar geene Middelnederlandsche zinnen. Ik ken er, welke men slechts woord voor woord hoeft over te zetten, om onberispelijke Latijnsche zinnetjes te hebben, maar die als Nederlandsch zoo goed als niet te lezen zijn (1). Dit zal nu wel niemand willen beweren van dezen regel van S. Augustinus, al ontken ik natuurlijk niet dat de vertaler zich niet heel dicht aan het oorspronkelijke gehouden heeft; doch hij heeft ten minste geen Latijn met Nederlandsche woorden geschreven.

Daarvan zal men zich kunnen overtuigen, als men den Middelnederlandschen tekst vergelijkt met den Latijnschen, welke onder den eersten medegedeeld wordt, tevens met het doel, woordverklaringen overbodig te maken. Niets is voor den jongeren beoefenaar van het Middelnederlandsch leerzamer, dan eene nauwgezette vergelijking van een vertaalden tekst met zijn origineel : dan vindt hij zelf, hoe allerlei woorden in de middeleeuwen eene andere beteekenis hadden dan thans, eene beteekenis die soms wel slechts eene schakeering der tegenwoordige is, maar genoeg verschilt om het *volkomen* verstaan onmogelijk te maken.

Het Latijn geeft den lezer tevens een middel tot contrôle in de hand, om na te gaan of de Middelnederlandsche tekst door mij goed is behandeld, vooral met

(1) B. v. de verschillende tractaten in het Weener handschrift van de tweede Partie van den *Spiegel Historiael*.

betrekking tot interpunctie. Ik zelf heb er de rechtvaardiging in gezocht en gevonden voor enkele tekstverbeteringen die noodig bleken : de lezing van het handschrift is dan aan den voet der bladzijde vermeld.

Van die enkele ingrijpende veranderingen afgezien, is de tekst nauwkeurig naar het handschrift afgedrukt, met dien verstande dat het onderscheid tusschen *u* en *v*, *i* en *j*, korte en lange *s* is opgegeven (ook in den Latijnschen tekst), en dat de interpunctie en de hoofdletters door mij naar eigen inzicht zijn gebruikt, evenwel zooveel mogelijk met aansluiting aan het handschrift, dat heel vaak een punt heeft, gevolgd door een hoofdletter. Zooals in alle Middelnederlandsche handschriften, is de splitsing der woorden zeer inconsequent. Zooveel mogelijk is het handschrift daarbij gevolgd; in die gevallen echter waar de bedoeling van den afschrijver onduidelijk is, heb ik naar eigen inzicht gehandeld, en aaneengeschreven of gescheiden al naar mate het eene of het andere mij wenschelijk voorkwam. Afkortingen, zoowel in den Latijnschen als in den Middelnederlandschen tekst, zijn zonder aanwijzing opgelost : ze zijn weinig in getal, en ongewone teekens komen nier voor. Wel is echter opgegeven, wanneer *w* door *u* (1), en *uu* door *w* is voorgesteld, zooals overigens ook in enkele andere gevallen de lezing van het handschrift aan den voet der bladzijde nader is vermeld, omdat mij dit om de een of andere rede oorbaar voorkwam.

Bijbelplaatsen zijn opgegeven voor zoover ik ze kon vinden. De Latijnsche tekst is medegedeeld naar de eerste gedrukte uitgave, te vinden vóór de *Constitutiones canonicorum regularium capituli Windesemensis* (Ultrajecti 1553) (2). Ik ben daartoe in staat gesteld door de

(1) Ik kan niet nalaten hier in het voorbijgaan op te komen tegen de vaak uitgesproken bewering, ook door mannen van gezag, als zou dit gebruik van *u* voor *w* eene verwarring der twee letterteekens zijn. Het is zoomin eene verwarring als het gebruik van *u* voor onze *v*.

(2) Zie over de teksten dezer *Constitutiones* Prof. Acquoy's beroemd werk *Het klooster te Windesheim en zijn invloed*, I, 93, aant. 1) en vooral 206, aant. 3). De Windesheimers waren reguliere kanunniken der orde van den H. Augustinus; zoo komt het dat de naar dezen genoemden regel vóór hunne *Constitutiones* staat.

vriendschap en welwillendheid van Prof. Acquoy, die zijn exemplaar van dit zeldzame boekje te mijner beschikking stelde. Openlijk betuig ik hem daarvoor mijn hartelijken dank.

Meer dan waarschijnlijk is de *Bediedenesse*, waarvan ons handschrift ongelukkiglijk slechts een fragment bevat, ook uit het Latijn vertaald. Ik ben er echter niet in geslaagd dien oorspronkelijken tekst machtig te worden.

Het is bekend, dat de zoogenaamde *Regel* van den H. Augustinus niet door den beroemden kerkvader is geschreven, maar geput is uit diens *Sermones duo de moribus clericorum*, volgens sommigen ook uit zijne *Epistola* CIX (1). Om dien *Regel* nu goed te begrijpen, is het onmisbaar eenige kennis te hebben van de economische inrichting van de kloosters der reguliere kanunniken der orde van den H. Augustinus. Het zou een onbegonnen werk zijn, daaromtrent hier iets te willen mededeelen, niet alleen vanwege de ruimte die daarvoor zou noodig wezen, maar vooral omdat ik toch niets uit de eerste hand zou kunnen aanbieden. De belangstellende lezer zij dus bescheidenlijk verwezen naar het derde hoofdstuk van Prof. Acquoy's *Klooster te Windesheim* (I, 93-144), waar overvloedige bijzonderheden, met verwijzing naar de bronnen, te vinden zijn.

Boven is reeds gezegd, dat de *Bediedenesse* niet van dezelfde hand is als de *Regel*. Al was het anders, aan de taal zou men dadelijk bemerken dat beide naar verschillende origineelen afgeschreven zijn. De *Regel* is vrij sterk Brabantsch gekleurd, terwijl daarentegen in de *Bediedenesse* slechts weinige eigenaardigheden van dit dialect voorkomen en het geheel een Westmiddelnederlandsch, om niet te zeggen Vlaamsch, karakter vertoont. Zoo goed als zeker is de *Bediedenesse* dus door een broeder, uit

(1) Zie THOMASSINUS, *Vetus et nova ecclesiae disciplina*, pars I, lib. III, cap. 21, § 6, (die dit laatste ontkent), en HELYOT, *Histoire des ordres monastiques, religieux et militaires* (Paris 1721), tome II, p. 18.

Vlaanderen afkomstig, naar een Brabantsch gekleurd origineel afgeschreven : men lette al vast op *heyghen* (proper) 11*a*, en *ghenoughet* (sufficit) 11*b*. Indien het omgekeerde waar was, dan zouden de Westmiddelnederlandsche — resp. Vlaamsche — vormen in minderheid zijn, en niet de Brabantsche.

Wat de taal van *Regel* en *Bediedenesse* beide ons leeren aangaande de plaats waar ze geschreven — in letterlijken zin natuurlijk — en waarschijnlijk ook vertaald zijn, wordt bevestigd door de volgende aanteekening, welke men leest op het verso van blad 12 van den geheelen codex, d.i. op het schutblad van « *de iiij oeffeninghen* » :

Desen boec es der broedere van S' pauwels in ʒoninghen gheheeten te rooden dale.

Deze aanteekening, van eene hand der 15de eeuw, staat ook op blad 126*b*, onderaan (met een licht verschil : *dit boec*), achter « *de xij Beghinen* ».

De codex heeft dus deelgemaakt van de rijke bibliotheek van het klooster te Rodendale bij Brussel, ook het Rooklooster geheeten, « *Domus S. Pauli in Rubea Valle* » (1), waarvan ook een handschrift van Ruusbroec's *Tabernakel*, dat thans op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel berust, afkomstig is (2).

Ten slotte wensch ik nog een beknopt overzicht te geven van de belangrijkste vormen, vooral van diegene waardoor het Brabantsch karakter van den tekst, en het verschil met het Westmiddelnederlandsch — resp. Vlaamsch — het best aan het licht komt. Ik ga daarbij uit van het Oudnederfrankisch. De *Regel* wordt, zoo noodig, door R, de *Bediedenesse* door B aangeduid. De cijfers slaan op de bladen van het handschrift.

---

(1) Zie voor de geschiedenis van dit klooster WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, t. III, p. 352-361, en ACQUOY, *Het klooster te Windesheim en ʒijn invloed*, 2, 198 en 3, 16-17. Op de Bibliotheek te Brussel berust een handschrift, S II 181, dat een catalogus der boekerij van het Rooklooster bevat, en waaruit blijkt, dat deze zeer rijk moet geweest zijn.

(2) Te weten hs. B. Zie voor nadere inlichting de *Beschrijving der Ruusbroec-handschriften* vóór mijne *Klankleer*, onder nr 2.

1. Verkorting van een oorspronkelijk langen klinker in *oppenbaren* (inf.) 4*a*, twee maal; *oppenbaert* (3 pers. praes. ind.) 4*a; oppenbaer* (adj.) 10*a*, 10*b*, 11*b*, twee maal.

2. Verkorting van een oorspronkelijk gerekten klinker in de werkwoordsvormen van het praes. ind. der IV klasse der « ablautende » ww. : *brect* (3e pers. s.) 10*b; ghebrect* (3e pers. s.) 5*a* ; *ghef* (imper.) 10*b; nemt* (2e pers. pl.) 5*a; toenemt* (id.) 5*a*. Een enkel voorbeeld van de VI klasse : *dreght* (3e pers. s.) uit **dreeght*, 6*b*.

3. *Rekking*. Voor *r* + cons. blijft de korte klinker slechts enkele malen bewaard : *ertsch* 1*b; erve* 11*b; sterc* 11*a; werdech* 11*b*. Daarnaast, in overeenstemming met het Westmnl. (tevens Vlaamsch) in vele gevallen rekking : *aerme* 1*b; aermen* 1*b*, tweemaal; *aermer* 1*b; derweert* 3*a; eerden* 10*a; eerve* 11*b*, tweemaal; *eerfnesse* 11*b; ontfaermen* 7*a; onweert* 4*b; sweert* 10*b; weerdelic* 10*a; werweert* 5*b; opwaert* 1*b*.

R heeft een maal *oerdele* 5*a*, met den in het Westmnl. meestal gerekten vorm van het voorvoegsel; daarnaast echter *ordeel* 4*a*; (*te*) *ordeelne* 4*b; orboert* 5*a; orboerleec* 5*b*, twee maal.

Bij Ruusbroec zijn de gevallen waar rekking voorkomt in groote minderheid.

4. Onfr. *a*. Afwisseling eener oorspronkelijke *a* met *e* voor *r* + cons. : *ermoede* 1*a*, twee maal; 2*b; herde* (in *herde waerde*) 6*a*, 6*b; hoeverde* 1*b; hoeverdech* 1*b; hoeverdegher* 1*b; verhoverden* 1*b; gherechtverdecht* 8*a; rechtverdecheit* 8*b*.

5. « Umlaut » van *a* en *â*.

1) Van *a* : *manslechtech* 6*a*, tweemaal; *almechteghen* 10*b; gheslechten* 11*b*.

verlinghen (differare) 6*a*, onderstelt **verlenghen*, met « umlaut » uit **verlanghen*.

2) Van *â* : *gheet* 4*a;* 6*b; dreght* 6*b* onderstelt **dreeght; wederspenech* 9*b*.

6. Onfr. *i* in gesloten lettergreep : *i* in : *bekint* 6*a*, 6*b; ghedinken* 6*a*, twee maal; *inden* (finire) 6*a; verlinghen* 6*a; volbringhen* 8*a; volbringht* 8*a; volbringher* 8*a*.

e in *melden* (*ghevere*) *7a;* en *vent* *7a*, onder den invloed van het in het Brabantsch gebruikelijke *venden;* *sente* *7a*, *8a*, twee maal, naast *sinte* *11b* (de jongere opschriften buiten beschouwing gelaten); daarnaast *bevint* *4a*; *bevinden* *4a*, *4b*.

Vooral belangrijk is *tsheers* *5a*, van een nom. **here*, die vooral bij Ruusbroec vaak voorkomt; anders altijd *haer* (1). **Here* is dus de regelmatige vervorming van onfr. **hiro* naast *iro* (de gen. van 't pers. vnw.) Intusschen bedenke men dat in den Cottoniaanschen codex van den *Hêliand* reeds *era* voorkomt, ofschoon slechts eenmaal (2), en ook reeds in het Oudhoogduitsch, doch daar ook zelden (zie BRAUNE, *Ahd. Gr.*^{2} § 283, anm. 1, g en k). **Here* kan dus direct uit onfr. **hero* ontwikkeld zijn.

7. Onfr. *î* (= Germ. *î* of *i* + nasaal). Men bemerke *lijt* (van *lien* fateri) *4b*.

swicht *3b* is onzeker : van *swighen* of *swichten*?

8. Onfr. *ŏ*. Twee maal overgang van *ŏ* in *ă*, in **wart*, waaruit met rekking *waerde*(*n*) *6a*, *6b*.

9. Onfr. *uo*. Gewoonlijk *oe* in R, doch ook *ue* : eenmaal *ue* in *rueke* *6b* naast *roect* *5a; buecskenne*, *7a*, naast *boec*, passim; uitsluitend *ue* in de volgende woorden : *brueder* *4a*, *5a*, *6a; bruedere* *1a*, *1b*, *3a*, *4a*, *5b; bruederen* *5b; berueringhen* *3a; huedere*(*n*) *4b*, *5a; suect* *5a*

Eenmaal *u* : *brudere* *1b*.

B heeft nooit *ue*, maar wel, zooals vaak in het Westmnl., *o* *: broderscap* *11a; nomen* *11a; nomen*(*t*) *11a*.

10. Onfr. *ŭ*. In R eenige voorbeelden van *u* in gesloten lettergreep, ofschoon de volgende geene *i* of *j* bevat : *ghesunde* *2a*, *5b; sunden* *4b*, twee maal, *6a; sundelec* *3a; sunderlinghe* *6b*, *7a*.

B altijd *o*.

(1) Men zie voor de verhouding van *here, hare* en *hore*, KERN, *Limb. Serm*, § 167. Men zie ook mijn opstelletje over *Rinclus* vs. 988, in het *Tijdschrift v. Nederl. Taal- en Letterk*. 13, 73 en vlg.

(2) Aldus bericht SCHLÜTER in zijne recensie van GALLÉES *Altsächs. Gr.* in het *Jahrb. d. Ver. f. Niederd. Sprachf.* 17, 153. Gallée zegt : *selten*.

Zoowel B als R hebben altijd *op*, nooit *up*, wat in B wel kon verwacht worden.

R heeft een voorbeeld van *o*, wanneer de volgende lettergreep wél *i* bevatte : *ghelost* 5*a*.

11. Onfr. *ei* en *ê* (germ. *ai*).

R heeft *ei* (*ey*) in de volgende woorden, waar het Westmnl. *ee* heeft : *deylen* 1*b*; *deilde* 1*a*; *ghedeilt* 1*a*; *ghedeiltheiden* 9*a*; *ghemein*(*e*) 1*a*, drie maal; 5*a*, vijf maal; *ghemeynen* 1*b*; evenzoo in *heymeleker* 3*a*, en *heylicheit* 3*a* (dat echter niet volkomen zeker is : zie de noot bij den tekst), waar het Westmnl. *ei* kan hebben, maar het Vlaamsch *e* heeft.

B heeft drie maal *ghemeine* 11*a*, twee maal, en 11*b*, daarnaast tweemaal *ghemeene* 11*b*.

Ghest 10*b* is onzeker (zie de noot bij den tekst), maar heeft niets onwaarschijnlijks aan zich, daar in gesloten lettergrepen onfr. *ei* in de *Limburgsche Sermoenen* (zie KERN § 50) vaak, en bij Ruusbroec soms, door *e* wordt voorgesteld.

R heeft *ie* alleen in *dierste* 1*a*, *tierst* 4*a*, en (met assimilatie) *iester* 3*a*. B heeft altijd *eerst* 8*b*, 10*b*.

Voor andere woorden met *ei*, resp. *e*(*e*) staan R en B beide op het standpunt van het Westmnl., doch niet van het Vlaamsch, dat *ei* zoo goed als niet kent. Zoo *ghescheiden* 10*b*, *scheidet* 11*a*, naast *ghescheedenheidt* 11*a*.

12. Onfr. *iu* en *io* (got. *iu*) en *io* (ohd. *eo*) leveren allebei *ie* op; alleen *iuw* geeft *uw* in *nuwe* 2*b*.

13. *De klinkers der zwakke lettergrepen*.

1) De zwakke vocaal *e* wordt geapocopeerd in de bijwoorden op *-like*, die daardoor met de bnw. op *-lic* verward worden : *eenmoedechlec* 1*b*; *eenhertechleec* 1*b*; *gheestelec* 8*b*; *heimeleec* 5*a*; *lichaemlec* 8*b*; *ontfaermeleec* 4*a*, 4*b*; *oetmoedechlic* 8*b*; *principaelleec* 1*a*; *roekeloesleec* 6*b*; *swaerleec* 4*b*; *wreedeleec* 4*a*, 4*b*.

Slechts viermaal de volle uitgang : *apostelike* 8*a*; *haestelike* 6*a*; *rechtelike* 8*a*; *warachtechlike* 10*b*.

Verder is opmerkenswaardig, gezien het tijdstip waarop het handschrift geschreven werd, *ent* 4*b*, uit *end*, en dit met apocope uit *ende*.

2) Onder de afleidingssuffixen verdient de vocaal van *-lîk -like* nadere beschouwing. De *î* zal in het Westmnl. wel het meest hare oorspronkelijke kracht behouden : thans nog spreekt de Oostvlaming *-lijk*, niet *-lĕk* uit.

We vinden in R en B :

-lic, -like : apostelike 8*a*; *gheestelike(n)* 6*b*, 11*a*; *-likere* 7*a*; *godlike* 8*a*, 11*a*, drie maal; *haestelike* 6*a*; *onrastelike* 7*a*; *oetmoedechlic* 8*b*; *rechtelike* 8*a*; *warachtechlike* 10*b*; *vleeschelike* 6*b*, 11*a*; *vleesschenliken* 11*a*.

-lec, -leke : *eenmoedechlec* 1*b*; *behoorlec* 8*b*; *gheestelec* 8*b*; *gheesteleken* 10*b*; *lachterleke* 2*b*; *lichaemlec* 8*b*; *ontfanckelec* 10*a*; *ontsienlec* 10*b*; *wereleken* 2*b*.

Eindelijk *-leec* : *arbeiteleec* 2*b*; *eenhertechleec* 1*b*; *eenmoedechleec* 1*a*; *haesteleecst* 6*a*; *heimeleec* 5*a*; *merkeleec* 3*a*; *ontfaermeleec* 4*a*, 4*b*; *ontsachleec* 7*a*; *orborleec* 1*b*, 5*b*, twee maal; *principaelleec* 1*a*; *roekeloesleec* 6*b*; *swaerleec* 4*b*; *wreedeleec* 4*a*, 4*b*.

Conclusie : *-leke* niet = *lĕkĕ*, maar *lēkĕ*.

3) Nomina actoris op *are* : *horare* 8*a*; daarnaast met « umlaut » (ohd. *-âri* en *ari*, *-eri*) van *â* : *minneren* 7*a*.

4) Men lette op de volgende gevallen van syncope van *ĕ* : *gheten*, part. p. van *eten* 4*b*; *ghsinde* 11*b* (of is dit laatste misschien eene schrijffout ?).

14. *Medeklinkers*.

Onfr. *f*. In de verbinding *ft* heeft R uitsluitend *cht* in *ochte* 4*a*, drie maal ; 4*b*, vijf maal ; 5*a*, vier maal ; 5*b*, vier maal ; 6*a*, vijf maal ; en, met apocope, *ocht* 5*b*, twee maal. R staat dus uitsluitend op het standpunt van het Brabantsch.

B heeft uitsluitend den Westmnl., tevens Vlaamschen, vorm *oft*.

Verder in R eenmaal *ghichte* 4*b*.

15. Sandhi.

A) *Assimilatie*.

1) Gedeeltelijke assimilatie : verscherping van *d* tot *t* voor *l* in *arbeiteleec* 2*b*.

2) Qualitative gedeeltelijke assimilatie van *n* vóór *b* : *ombekent* 4*a*.

3) Volledige assimilatie.

s uit *rs* : *iester* 3*a*.

s uit *ts* : *onsien* 10*a* naast *ontsien* ; *onfaen* 2*a* naast *ontfaen*.

l uit *ltl* : *wereleken* (mundanus) 2*b*.

B) *Procope*, t.w. van *p* in *salmen* 2*a*.

C) *Apocope* van *t* in *bescrijf* 10*b*.

D *Syncope* van *r* in *gheordineet* 10*b*, twee maal.

E) *Epenthese* van *n* : *vleesschenliken* 11*a*.

F) Verscherping der *muta* aan het einde des woords *ent* 4*b*, uit **end*.

16. Eindelijk wijs ik er nog op dat B en R beide altijd *selen* hebben, met de daarbijhoorende vervoeging, op ééne uitzondering : *sullen* 11*b*.

(*De tekst in de volgende afl.*).

WILLEM DE VREESE.

Gent, Maart
Leiden, Juni 1894.

EENE HEERLIJKE AANWINST

VOOR ONZE LETTERKUNDE.

(*Vervolg van bladz. 432.*)

OLGENS Mr. L. W. had ik, sprekende van het onrecht, jegens Pr. V. D. gepleegd, « tastbare feiten moeten aanhalen, die den andersdenkenden voor altijd den mond hadden *toegenageld* (1) of zwijgen. » De geachte recensent is zoo onnoozel niet om te gelooven dat zij, die anderen den voet lichten, daarvan *tastbare* bewijzen laten bestaan. Gemakkelijk te bewijzen is, dunkt mij, dat Pr. V. D. zijne beide mededingers in alle opzichten verre overtrof en hun bij eenen wedstrijd de loef zou afgestoken hebben. Kan Mr. L. W. die bewering wederleggen, het is mij lief, ik stel de waarheid boven alles, maar dat zou moeilijk vallen, want hunne geschriften zijn daar om tot maatstaf bij het toetsen hunner wederkeerige bekwaamheden te dienen. Doch in plaats van dat te beproeven slaat hij eenen melodramatischen toon aan en ontroert ons zoodanig dat ook de hardvochtigste lezer aan het huilen geraakt. Daarom eerst een paar zakdoeken bij de hand en dan geluisterd.

« Op een eerbiedvollen vereerder van Van Duyse » — en zoo een is Mr. L. W. buiten kijf — « maakt het bij de lezing (2) van dit tiental bladzijden, een uiterst pijnlijken indruk, de rechtmatige aanspraken van dien dichter op zulk

---

(1) Een toonbeeld van bekoorlijke beeldspraak, doch eene al te pijnlijke operatie. In het Nederlandsch heet dat : den mond snoeren.
(2) Moet zijn : het *lezen ; lezing* is hier een gallicisme.

eene plompe en ploertige wijze (1) te zien verdedigd. Wat de vrienden van Heremans aangaat, zij hebben reeds luid in de pers geprotesteerd, (2) als dat niet kon missen (3); zij vinden er iets zoo laags, zoo vernederends (4) in, een man aan te randen, die sedert jaren de eeuwige rust is ingegaan en daar (5) niet meer is om zich te verdedigen. Indien het nog bepaalde feiten gold, zouden zij nog weten of er iets te*n* (6) zijnen voordeele (7) valt te zeggen, maar hier blijft alles in het onbepaalde. »

Zie zoo. Hangen wij onze zakdoeken te drogen en leggen wij eventjes het ontleedmes aan die lyrische ontboezeming, niet te verwarren met bombast.

Eerstens vraag ik aan al diegenen, wier brein onbeneveld is, of het eene laagheid is staande te houden, dat J. Heremans, wiens privaat leven ik ongedeerd gelaten heb, in geringer mate dan Pr. Van Duyse met de vereischte hoedanigheden bedeeld was om de Nederlandsche taal en letteren op de Gentsche Hoogeschool het verloren aanzien te doen weergeven. *Poser la question, c'est la résoudre* zegt de Franschman, want het zal wel niemand, zelfs niet Mr. L. W. invallen, droogzakkerijen gelijk het stuk over het geslacht van *oog* en *oor*, dat over den *instrumentalis* en de vinnige critiek der toespraak, door Conscience als bestuurder der *Académie Royale de Belgique* gehouden, naast *Egmont, Godfried, Sebastopol* enz. enz. te leggen.

Tweedens, welken naam verdient de handelwijze van Mr. L. W. die den schijn aanneemt als wilde hij louter lofgalmen ter eere des dichters aanheffen en hem achterbaks, vooral op bl. 262 en 263, steken onder water toebrengt?

---

(1) Dank voor het complimentje, dat des te meer waarde heeft als uitgaande van eenen zoo kieschkeurigen schrijver, die onder anderen bl. 155 van **gal uitspuwen** spreekt.

(2) Wat mag dat wel zijn : **in** *de pers protesteeren?* Men ziet dat Mr. L. W. beter met de taal der deurwaarders dan met die der letterkundigen vertrouwd is: hij bedoelt, meen ik : zijn bij middel der drukpers tegen enz. opgekomen, of : hebben verzet aangeteekend.

(3) Een allerliefst Fransch ajuintje : Comme cela ne pouvait manquer.

(4) *Vernederend.* Voor wien? Schrijf toch duidelijk.

(5) Dus zou J. H. niet meer in de eeuwige rust zijn?

(6) Moet zijn *te.*

(7) Tot wiens voordeel?

En waarop komt het *fameus protest* der vrienden van J. H. neer? Op eene grondige wederlegging mijner meening? Geenszins. In plaats van in eene kernachtige, gespierde taal mijne beweringen den bodem in te slaan, heeft het *Volksbelang* zijnen lezers eenige algemeenheden opgedischt, juist gelijk indertijd over het bekend opstel van Nolet de Brauwere, dat nog op eene grondige wederlegging wacht en zal blijven wachten. Niet meer gewicht hecht ik aan het artikel der *Gazette van Gent* — 13 Augustus 1893 — geteekend Joz. Van Hoorde. Dat juist de Heer J. V. H. ten gunste van J. H. in het krijt trad, heeft bij velen geene geringe verwondering gebaard, omdat S. zich over hem te beklagen had en dat niet onder stoelen en banken schoof, maar onbewimpeld aan zijne kennissen vertelde. Ik zal hem evenwel daarom niet hard vallen; neen, zijne houding was alleszins prijzenswaard : zijne edele inborst, zijn liefderijk hart, dat hem vergevingsgezind stemde en noopte om kwaad met goed te vergelden, dwingen alle weldenkenden eenen onbeperkten eerbied af, want zulke goede, schoone zielen zijn waarachtig niet bij de vleet voorhanden. Doch de Heer J. V. H. drijft zijne ingenomenheid met J. H. wat ver, wanneer hij dezen onder andere fraaie eigenschappen eene welluidende, zangerige stem toekent en hem als eenen Vlaamschen Orpheus wil voorstellen. Dit gevoelen zal allerminst door diegenen gebillijkt worden, welke den uitstekenden redenaar gehoord hebben, toen hij op de plechtige zitting ten stadhuize, na de uitvaardiging der schoolwet van 1879 gehouden, als Schepen van het openbaar onderwijs, met zijnen heldendegen omgord, en een papier onder den neus, zijne toespraak op zulk eenen doffen toon voorlas, dat maar zeer weinigen er iets van meegenomen hebben.

Hierbij zou ik nog een aantal terechtwijzingen kunnen voegen, doch ik moet nog het een en ander uit het tweede gedeelte van dit bewonderenswaardig opstel bespreken en wil niet te lang het woord voeren.

Ook hier heeft de levensbeschrijver van Pr. V. D. het deerlijk verkorven : overhaasting, slordigheid, gemis (1) van critiek zijn schering en inslag.

---

(1) De keurige criticus zegt *afwezigheid van* critiek.

Vooreerst verwijt Mr. L. W. mij dat ik een paar regels van Ad. Delmée, uit l'*Economie* van Doornik afgeschreven heb om te toonen dat de Vlaamsche dichter ook bij de Walen hooggeacht werd. Dan komt de lijst der dag- en weekbladen, waaruit ik de gunstige beoordeelingen van de eerste deelen der *Nagelaten gedichten* overgenomen heb, omdat zij met mijne zienswijze strooken en verdienen bewaard te blijven. Onpartijdige, bevoegde lezers zullen toegeven dat die stukken veel beter gesteld zijn dan het lamlendig proza van Mr. L. W. Daarop volgt een geestige zet, dien ik hier niet mag uitlaten :

« In waarheid, een schrijver moet van zijn eigen persoonlijke meeningen zeer weinig verwachten, als hij zich achter soortgelijke autoriteiten verschuilt. Maar ten bate van den dichter, wiens lof hij uitspreekt, had hij toch beter gedaan (1) dergelijke aanbevelingen achterwege te laten. »

« Alles wel ingezien (2), is er wellicht iets te halen uit die nieuwe wijze, waarop de heer Micheels Van Duyse critiseert : zonder het zelf te weten, heeft hij misschien nieuwe banen aan (3) de Nederlandsche critiek geopend, door het instellen van iets dat wij gaarne zouden noemen *schaarcritiek.* »

Blijkbaar beschouwt de beminnelijke kunstrechter de letterkundige critiek enkel van een uitsluitend afkeurend, hatelijk standpunt. Begrijp ik hem goed, dan hadde ik ieder gedicht, ieder vers met een vergrootglas voor mijn oog moeten uitpluizen, niets doen dan vitten en beknibbelen en op die wijze een aantal muffige, dorre bladzijden volschrijven. Hartelijk dank, dat is het werk van eenen kortzichtigen splitvezel, niet het mijne; ik heb in zake fraaie letteren eenen veel hoogeren dunk.

In uiterst keurige bewoordingen legt hij mij verder ten laste dat ik, in plaats van zijn stelsel te volgen, van de groote gedichten niet meer dan « eene omschrijving in proza van hetgeen de dichter in verzen schreef » gegeven heb. Eerstens is die bewering, op zijn zachtst gesproken, eene

(1) Ons taaleigen vordert hier het voorzetsel *met.*
(2) Tout bien considéré, keurig Nederlandsch.
(3) *Aan* moet zijn *voor.* Die geheele volzin is wederom een doorloopend gallicisme.

onwaarheid, want ik heb enkel de ruimten tusschen de aangehaalde plaatsen aangevuld. Tweedens zou ik wel willen vernemen hoe ik het aan boord hadde moeten leggen om den lezer een helder denkbeeld van den inhoud der besproken gedichten te geven. Zijn de schrijvers van geschiedenissen der fraaie letteren anders te werk gegaan? Kijk maar eens in het boek van W. Hofdijk. Terwijl de welwillende recensent op dreef was, kon hij niet nalaten ook een weinig aan het kort overzicht van den bundel : *Klaverblad* te peuteren, ten einde mij belachelijk te maken. Heb ik eenige stukken maar met een paar woorden gekenschetst, bij andere ben ik uitvoeriger geweest, ik heb zelfs twee geheel overgenomen, maar dat zegt Mr. L. W. niet, hij laat het bij de volgende weeklacht :

« O arme, arme Van Duyse! Dit ontbrak u nog, na in uw leven miskend te zijn, op zulke wijze na uwen dood geprezen te worden! »

Inderdaad, de arme Van Duyse heeft niet vermoed dat eens een brekebeen gelijk Mr. L. W. zich met hem zou bezig houden.

Op eene andere plaats — bl. 257 — legt S. mij de verplichting op dat ik « de werken van Pr. V. D. gedurig (1) met die van zijne tijdgenooten had moeten vergelijken om zooveel mogelijk te laten blijken dat hij hen allen overtrof ». Vergelijkingen zijn hatelijk, zegt Is. Da Costa (2) naar een Portugeesch spreekwoord en dat zweefde mij steeds voor den geest. Ik heb de Vlamingen enkel willen in staat stellen om zelven over den rang, welke Pr. V. D. in onze letterkunde toekomt, uitspraak te doen en mij zorgvuldig van aanmatiging onthouden.

Overigens waren in den tijd van Pr. V. D., buiten Ledeganck, Th. Van Ryswyck en Mev. Van Ackere — Jan Van Beers trad eerst later op — maar zeer weinig Vlaamsche dichters van eenige beteekenis En hadde ik mijnen tegenzin overwonnen, vergelijkingen gemaakt en b. v. getoond dat de inleiding tot *Jacob van Artevelde*, « Aan de stad Gent » in dichterlijke vlucht, in zeggingskracht, in meesterschap over de taal het

(1) Dus ook waar dat niet te pas kwam?
(2) In : *Bilderdijk herdacht*. D. C. zegt *odicus*.

dichtstuk « Aan Gent » door Ledeganck, overtreft en dat *Natalia* de ontboezemingen « Het graf mijner Moeder », « Aan mijne Broeders en Zusters » in de schaduw stelt, dan zou de onpartijdige kunstrechter zeer zeker zijne verontwaardiging aan mij gekoeld en mij eens te meer voor eenen lomperd, eenen ploert uitgescholden hebben.

Op dezelfde bladzijde zegt Mr. L. W. dat ik « naast brokken uit de gedichten van Pr. V. D. andere uit die der beroemde Nederlandsche en uitheemsche (1) dichters had moeten stellen; » hij is zoo goed er bij te voegen : « dit gebeurt wel nog eens. » Dit *eens* is zeker eene rhetorische figuur, want bij eene vlugge inzage van mijn boek zal iedereen aanstonds zien dat ik aan dat vereischte — indien het een vereischte is — niet te kort gebleven ben; ik behoef maar op de volgende bladz. te wijzen : 32, 47, 65, 99, 137, 150, 151, 155, 156, 160, 161, 162, 163, 167, 168, 169, 186, 191, 212, 221, 224, 238, 267. Doch Mr. L. W. was door het huilen om zijnen held dermate bedwelmd dat hij dat alles over het hoofd gezien heeft. Ware hij geheel bij zijn verstand geweest, dan zou hij mij geene dwaasheden, die recht op hem zelven teruggekaatst komen, aangewreven hebben.

Om mij belachelijk te maken zegt de edelmoedige recensent bl. 257 :

« Men ziet dat het den heer Micheels te doen is om zijne belezenheid aan den dag te leggen; soms zijn de aanhalingen zoo zonderling, dat wij er verbaasd blijven over staan. Zoo spreekt de schijver bl. 156 over eene beschrijving van het ontwaken der natuur, en om de beroemdheden op te sommen, welke dit onderwerp behandelden, zegt hij : « Ik behoef slechts J.-J. Rousseau en *onzen Conscience* — Mr. L. W. cursiveert — te noemen. » « Sommige lezers zullen het wel wat kras vinden, van Conscience in een adem met Rousseau en Chateaubriand te gewagen; dat zijn echter *afgunstige belagers, verguizers en nijdigaards* die beter zouden doen (2) te zwijgen. De chronologische volgorde alleen brengt het mede dat Conscience hier niet aan het hoofd dier schrijvers komt : immers deze hebben, volgens

(1) Dat is niet het echte woord; ik zou liever zeggen : *Vreemde* dichters.

(2) Hier ontbreekt het woordje *met*.

een Gentsche zegswijze, enkel klein bier geleverd in ververgelijking met hem : wie 't niet gelooven wil, is niet waard den naam van Flamingant te dragen! »

Zulke onzin is geene wederlegging waard; ik behoef slechts de plaats uit mijn boek den lezer voor te leggen om gelijk te krijgen. Zij luidt aldus :

« Verscheidene dichters hebben, ook in ongebonden stijl, ik behoef slechts J.-J. Rousseau, Chateaubriand en onzen Conscience te noemen, het ontwaken der natuur geschilderd; het was derhalve bedenkelijk zich naast hen te willen scharen, en toch zou geen onpartijdige rechter Pr. V. D. in dit geval uit hun gezelschap willen verwijderen. »

Wat kwaad zit er nu in Conscience hier te noemen? Heb ik hem met J.-J. Rousseau en Chateaubriand willen vergelijken? Alleen Mr. L. W. kan dat uit mijne woorden afleiden. Ik heb enkel willen aanstippen dat onze landgenoot insgelijks een tafereel van dat natuurverschijnsel opgehangen heeft en velen zullen volgaarne toegeven dat het niet zoo slecht is als Mr. L. W. schijnt te meenen; zijne geestige spotternij raakt dus kant noch wal.

En nu nog iets voor *la fine bouche*, een onovertroffen, onschatbaar toonbeeld van grondige kennis en tevens van onuitputtelijken, gezonden humor.

Bij de ontleding van *Godfried* had ik met eenig welbehagen bij de beschrijving van den omgang over het kerkhof op Allerzielendag verwijld en daarbij het volgende gevoegd :

« Dit onderwerp heeft menigen dichter verlokt, doch Pr. V. D. moet noch voor Delille, (1) noch voor Fontanes, (2) wier verzen meer kunst dan innig gevoel vertoonen, de vlag strijken; Rob. Prutz (3) alleen kan met hem in diepte en ware aandoening wedijveren. »

Daarop heeft Mr. L. W. het volgende gebroddel geplakt :

« Prutz? *Connais pas!* Indien wij nog een gedeelte van zijn gedicht onder de oogen kregen, zouden wij kunnen oordeelen. De h[r] Micheels heeft waarschijnlijk gemeend dat

(1) In zijn dichtstuk : l'*Imagination*.
(2) *Le jour des Morts à la Campagne*.
(3) *Der Allerseelentag* en niet *Allerseeligentag*, gelijk Mr. L. W. schrijft. Alweer de oude historie van den splinter en den balk.

al zijne lezers de volledige gedichten van Prutz van buiten kennen? (1)

« Intusschen heeft het mij ten zeerste gespeten dat, nadat zich Van Duyse als de evenknie (2) van Chateaubriand, Rousseau, Delille heeft getoond, hij er niet eens in slaagt Prutz te overtreffen; ik begrijp zelfs niet hoe, als rechtgeaard lofredenaar, de h[r] Micheels zulk eene verklaring niet achterwege heeft gehouden (3)! Mij heeft het diep getroffen. Ik heb een tijd lang aan al mijne kennissen gevraagd : « Weet gij wie Prutz is? » Overal hetzelfde antwoord! Een van mijne vrienden, die van tijd tot tijd een uitje verkoopt (4) antwoordde me, toen ik bij hem klaagde over deze schande Van Duyse aangedaan : « 't Is verkeerd dat zoo ter harte te nemen, ik zou liever, indien ik van u ware (5), in een lach pruts... neen proestea, want ik geloof dat er (6) daaronder veel pruts.... elwerk is. »

Ici il faut tirer l'échelle zegt de Franschman. Ik moet er nochtans als *post scriptum* bijvoegen dat de lieftallige recensent met de lachspieren der lezers op mijne kosten te willen schudden, eerst en vooral zijne eigene onkunde, verwaandheid en laatdunkendheid in het helderste licht gesteld heeft. Blaaskakerij, louter blaaskakerij, ziedaar het kenmerk van die langdradige, saaie knutselarij, dat behendig doch geenszins doorslaand pleidooi in zake onderkruiping, want dát en niets anders heeft Mr L. W. naar de pen doen grijpen.

Ik kan het S. niet kwalijk nemen dat hij de werken van Rob. Prutz niet kent, maar dan moest hij zich van betweterij onthouden en maar met volle kennis van zaken schertsen. Het is misschien mijne schuld dat het hem ingevallen is met dien Duitschen dichter den spot te drijven;

(1) Zoo, zoo. In welk handboek voor de stijlleer staat aangeteekend dat een schijver geenen dichter mag noemen, indien hij niet overtuigd is dat *al* zijne lezers diens volledige werken van buiten kennen? Onzin, anders niets.

(2) Ik heb noch van *evenknie*, noch van *overtreffen* gesproken. Dat gelijkt veel op *chicane*.

(3) Men zegt : iets achterwege *laten*.

(4) Moet zijn *slaat*.

(5) Indien ik *van u* ware! *Si j'étais de vous;* schoon Belgisch Fransch!

(6) Wat heeft dat *er* hier te beduiden?

ik moest hem aan de lezers voorstellen; die vergissing wil ik thans goedmaken.

Robert Prutz, geboren in 1816 te Stettin, studeerde in de wijsbegeerte en fraaie letteren te Halle en te Berlijn, trad al vroeg in de gelederen dergenen, die de willekeurige strekkingen der Duitsche vorsten bestreden, hetgeen hem voor lang den weg tot eene staatsbetrekking afsloot. Van 1849 tot 1859 was hij leeraar in de geschiedenis der letterkunde aan de hoogeschool te Halle, diende toen zijn ontslag in, trok naar zijne geboortestad en overleed daar in 1872.

Zijne werken bestaan uit verscheidene bundels gedichten, eenige treurspelen, romans, een groot aantal opstellen over maatschappelijke en staatkundige vraagstukken, letterkunde, enz. Zijne twee hoofdwerken in proza zijn : *Die Deutsche Litteratur der Gegenwart* en *Menschen und Bücher*.

Het toeval speelt den mensch soms aardige parten. Zoo wendde zich Mr. L. W., hij die met hooggeleerden omgaat, welke over de fraaie letteren der geheele wereld college houden, juist tot eenen leek, toen hij over dien dichter iets meer wenschte te vernemen. Hadde hij eenen zijner hooggeleerde vrienden geraadpleegd, dan zou hij stellig beter gevaren zijn, want deze kon hem zeggen dat het door mij aangehaalde stuk in hetzelfde boek (1) staat, dat J. Heremans ten behoeve zijner *Dichterhalle* netjes uitgeplunderd heeft, natuurlijk zonder er gewag van te maken. Behalve in deze verzameling van Wolff staan verzen van R. Prutz in de leesboeken van Viehoff, Erkelenz, Lüben, Muller, Kluge en zeker nog in menig ander, dat ik niet bezit. Het boek van Kluge (2) wordt door de studenten in de Germaansche philologie op de Hoogeschool gebruikt en was dus niet buiten het bereik van den geestigen criticus.

Ook de geschiedschrijvers der Duitsche letterkunde b. v. Kurz, (3) Weber, (4) de reeds vermelde Kluge, (5) Linde-

(1) Wolff's *Poetischer Hausschatz des Deutschen Volkes*. Supplementband.
(2) *Auswahl Deutscher Gedichte*.
(3) *Leitfaden zur Geschichte der Deutschen Litteratur*.
(4) *Geschichte der Deutschen Litteratur*.
(5) *Geschichte der Deutschen Litteratur*.

mann (1), K. Barthel (2), Hirsch (3), hebben hem, ofschoon min of meer met het oog op hunne persoonlijke staatkundige richting, toch in het algemeen als letterkundige billijk beoordeeld.

Hiermede zou ik mijne taak als afgeweven kunnen beschouwen; doch ik heb zoo zelden een buitenkansje van dien aard, nl. eenen hoewel nog jeugdigen, toch reeds ten toppunt van sierlijkheid in het gebruik der Nederlandsche woorden, der Nederlandsche taalvormen en wendingen gestegen Vlaamschen schrijver bij het publiek te mogen binnenleiden, dat ik den lust niet kon weerstaan de juweeltjes, die ik hier en daar aan zijne letterkroon gehecht heb, met eenige te vermeerderen.

Op bladz. 132 lezen wij : « Ik zeide dat het boek blijken van overhaasting *droeg.* » Dus, het bestaat niet meer.

Op bladz. 135 : « Er zijn ook vele oorspronkelijke, nl. verzen onder. » Moet zijn *daaronder.*

Op bladz. 137 : « Het was slechts den 5 October 1836 dat Van Duyse enz. » Fransch voor : Eerst den 5 October 1836 werd V. D. benoemd.

Op bladz. 138. *In* de eerste bladzijden, *Op* zeker.

Id. *Treffen* wij menige bijzonderheden *aan*; men treft eenen mensch aan, men *leest* in een boek.

Id. In 1822 waren zijne studien thans *af*, voor voltrokken.

Op bladz. 139. Een gedicht dat naar *bestelling* moest luiden. Die *bestelling* is kostelijk.

Id. *Gekroond* voor *bekroond.*

Id. Hij kwam op *de gedachte*, voor *het denkbeeld* het werk aan koning Willem op te dragen en richtte eene *vraag* voor *aanvraag* aan voor *tot* Zijne Majesteit.

Op bladz. 141 .... dat de professoren der Leuvensche Hoogeschool op de verdiensten van den jongeling niet *aandachtig* waren, voor : niet *opmerkten.*

---

(1) *Geschichte der Deutschen Litteratur.*

(2) *Die Deutsche Nationallitteratur der Neuzeit.*

(3) Geschichte der Deutschen Litteratur von ihren Anfängen bis *auf die Neuzeit.* — III, 612.

Ook Larousse, Vapereau en Hoefer hebben Rob. Prutz in hunne werken met lof vermeld.

Op bladz. 142. Hij ging voort verzen te schrijven, moet zijn : hij ging voort *met* enz.

Op bladz. 143. *Beschermleden* voor beschermende leden.

Op bladz. 144. Het werk dat hij aan de Hoogeschool te Gent *vervaardigde*; van boekwerken zegt men *schrijven*,

Id. Het werk ging niet onopgemerkt door — le livre ne passa pas inaperçu — voor *bleef niet* onopgemerkt.

Op bladz. 145. .... dat de levensbeschrijving door de Academie uitgegeven eene bron is, waarvan men slechts met de grootste voorzichtigheid gebruik *mocht* maken. Fransch dat *mocht*, in het Nederlandsch *mag*.

Id. .... en besloot naar het vaderlijk huis terug te *komen*. Dat *komen* voor *keeren* verraadt slordigheid en tevens onkunde.

Op bladz. 146. De Belgische regeering was genoodzaakt geweest de Hoogescholen van Luik, Leuven en Gent *op te schorsen* om enz. Ik wil dat *genoodzaakt* hier niet verder bespreken en breng slechts in het midden dat eene school niet *opgeschorst* maar wel *tijdelijk gesloten wordt*.

Id. Na zijn doctoraat in de rechten te hebben *doorstaan*; dus eene marteling gelijk de Orangisten volgens Mr. L. W. In Nederland zegt men : een examen afleggen, tot het doctoraat geprovomeerd worden.

Op bladz. 148. Dichterlijke ader, veine poétique, voor *dichtader*.

Op bladz. 149. Zich bezig hielden hun een goed onthaal enz. Moet zijn : zich bezig hielden *met*.

Op bladz. 155. Ik zal mijn *oordeel schorsen*. tot dat iemand het beoordeELE; een oordeel wordt niet *geschorst* maar *uitgesteld*; dat *beoordee*LE is eene ajuin, die op eene tentoonstelling haren gelukkigen bezitter eene onderscheiding zou bezorgen.

Op bladz. 158. .... heeft hij ontzettend veel geleverd op alle gebie*den*; moet zijn *elk gebied*, omdat dat woord in het meervoud niet gebruikt wordt.

Genoeg, genoeg, zal menige lezer hier uitroepen, wij gelooven U op Uw woord; ja, Mr. L. W. is een jonge schrijver, die de Nederlandsche letterkunde in het algemeen en de Vlaamsche in het bijzonder eer zal aandoen, en ook in het buitenland met de schitterendste vernuften in éénen adem zal genoemd worden. Op hem mogen wij zonder voor

tegenspraak te moeten vreezen, met eene geringe variante de volgende woorden van Goethe toepassen :

« Wir Belgier wenigstens haben keinen neuern Autor, der so viel Stärke des Gedankens, so viel blühende Einbildungskraft mit einem so glänzenden und leichten Styl verbände » (1).

Prof. Moltzer, Hoogleeraar in de Nederlandsche taal en letteren aan de Hoogeschool te Utrecht, heeft in het degelijk weekblad : « Nederlandsche Spectator » eene grondige en ik mag zeggen onpartijdige beoordeeling van mijn boek gegeven. Doch die geleerde is buitenlandsch eerelid der Koninklijke Vlaamsche Academie en om die hoedanigheid voor Mr. L. Willems en zijne vrienden een domoor, eene volslagen nulliteit. Toch deel ik zijn opstel hier mede, omdat vele, zeer vele Brabanders, Vlamingen en Limburgers èn over de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie èn over hare uitgaven geheel anders denken dan Mr. L. W. en de hooger vermelde kunstrechters, tot wier tolk hij zich opgeworpen heeft.

Ik sta het woord aan den Noord-Nederlandschen confrater af.

De levensbeschrijving van Van Duyse, wien door Coopman en De la Montagne in hun bekend werk « 1830-1880, ONZE DICHTERS, EENE HALVE EEUW VLAAMSCHE POËZIE », bl. 47, eene eereplaats wordt voorspeld « in de rei van België's eerste dichters », opent waardig de vijfde reeks der uitgaven van de Koninklijke Vlaamsche Academie. Het nauwgezet bewerkte, lijvige boekdeel, vereert beide, den dichter en zijn biograaf, en heeft alle aanspraak om te worden opgenomen niet alleen in de bibliotheken van Zuid- maar ook in die van Noord-Nederland.

De dichter, die, zooals Gachard zeide in de openbare zitting der Koninklijke Academie van België van 11 Mei 1860, « die in zoo schoone verzen onzen nationalen roem bezong; de veelzijdig ontwikkelde en vruchtbare schrijver die, altijd door de vurigste vaderlandsliefde en de beginselen der zuiverste zedeleer bezield, zooveel luister op de Vlaamsche letterkunde heeft verspreid », is voorwaar nooit een vreem-

(1) Clavigo I, 1.

deling ten onzent geweest, en is het ook thans nog niet. Zijne opstellen in het BELGISCH MUSEUM, zijne bijdragen in de *Handelingen der Congressen*, inzonderheid zijn NEDERLANDSCHE VERSBOUW en de BLOEMLEZING uit zijne gedichten — een keurig boek uitgegeven door Florimond Van Duyse, onder toezicht van Jan Van Beers — maken het onmogelijk, dat hier te lande zijn naam vooreerst der vergetelheid wordt prijs gegeven. Bovendien zal het werk van den heer Micheels daartoe het zijne gewis bijdragen. Uitnemend toch heeft hij zich van zijne taak gekweten. Al zou ik met den schrijver de levensbeschrijving ongaarne « beknopt » (bl. 5) willen noemen, integendeel liever opmerken, dat enkele, gedeelten wat al te zeer in bijzonderheden zijn uitgewerkt — ik denk b. v. aan de uitweiding over het Duitsch-Vlaamsch zangverbond, aan de treurige geschiedenis van het professoraat te Gent van 1854, aan het omstandig verhaal der begrafenis van Van Duyse — : het neemt niet weg, dat, aangenaam gestijld als ze is, zij zich zeer goed laat lezen, en dat hetgeen der biografie als zoodanig hier en daar schaadt, vaak der letterkundige geschiedenis van België in de eerste helft dezer eeuw ten goede komt. Beschouwingen om maar iets te noemen, als die over Schrant, bl. 41 en vlgg., en over Kinker, bl. 44 noot, zijn daartoe gewis welkome bijdragen.

Ook « doet » als ik zoo zeggen mag, het lezen « den burger goed ». Blijkbaar met groote piëteit, con amore, geschreven, — hier en daar bestuurde « indignatio » schrijvers pen, — maakt het boek warm en ontsteekt in het gemoed van den lezer iets van het heilig vuur, waarvan de heer Micheels zelf blaakt. Wie sympathie heeft voor de Vlaamsche beweging, zal met klimmende belangstelling en ingenomenheid gadeslaan wat Prudens Van Duyse zoo in den engeren kring van « De taal is gansch het volk » als in ruimeren heeft gesproken, gezongen, geschreven en gedaan voor de taal en de letteren van zijn volk, en zich levendig

(1) Mijn inzicht was werkelijk slechts een *boekje* te leveren gelijk ik voor B. Franklin gedaan heb. Doch onder het schrijven en schikken beheerschte de stof mij zoodanig dat ik meer uitbreiding noodzakelijk achtte. Daar de eerste vellen reeds afgedrukt waren, kon ik dat epitheton niet schrappen.

kunnen voorstellen, dat, als hij eene vergadering van eenig gezelschap, geletterden of ongeletterden, waarvan hij lid was of eerelid, binnentrad, « de vreugde straalde uit aller oogen » en hij met een « Daar is Mijnheer Van Duyse » werd begroet. Ook wordt het ons door den biograaf volkomen duidelijk gemaakt, waaraan het is toe te schrijven, dat 's mans goede naam de grenzen van zijn vaderland verre heeft overschreden, en hem, waar hij b. v. in Duitschland kwam, de oprechtheid van het welkom zonneklaar werd bewezen door de ongeveinsde hartelijkheid van den handdruk en de ontvangst. Benevens van de oorzaken zijner populariteit geeft ons de heer Micheels voldoende bescheid van zijne verdiensten als archiviste-honoraire te Dendermonde, als eerste leeraar aan het Athenaeum (1), later archivaris van Gent (over zijne INVENTAIRES bl. 58) en eindelijk als leeraar in de kunstgeschiedenis aan de Academie van Beeldende Kunsten aldaar. Wat hij in laatstgenoemd ambt is geweest, moge zijn biograaf zelf hier mededeelen : « Daar was hij nu, gelijk de Engelschen zeggen, de rechte man op de rechte plaats; van December 1855 tot den dag vóór zijnen dood heeft hij zich van die taak, welke opperbest met zijnen aanleg overeenkwam, op eene schitterende wijze gekweten. Met zijne onbetwistbare bevoegdheid, zijne gekleurde, aangrijpende voordracht, boeide hij de leerlingen letterlijk aan zijne lippen en goot aldus eenige spranken van het dichtvuur, waarvan hij doorgloeid was, in hunnen jeugdigen, ontvankelijken boezem over. Dit is mij door eenige zijner hoorders uit dien tijd, welke op het gebied der kunst het nog al ver gebracht hebben, met eene dankbare herinnering aan den dierbaren meester, verhaald geworden. » (bl. 91).

Tot hoogleeraar moge de kundige man niet zijn benoemd en dat ideaal alzoo niet hebben bereikt (de heer Micheels blijft niet in gebreke ons een kijkje, niet heel verkwikkelijk, ook achter de schermen te vergunnen), aan eereblijken en waardeering van zijn Vorst en zijn volk heeft het hem

(1) De welwillende beoordeelaar vergist zich hier; de dichter was leeraar der *zesde* of *laagste* klasse — in Noord Nederland, meen ik, de hoogste — en onderwees enkel het *Nederlandsch* in de eerste klasse.

waarlijk niet ontbroken bij zijn leven, en na zijn verscheiden is aan zijne nagedachtenis eene geheel eenige hulde gebracht. Immers, weinige maanden na zijn overlijden, heeft de Koninklijke Academie van België zijne prijsverhandelingen : LOFREDE OP JACOB CATS en OVER DEN LETTERKUNDIGEN, ZEDELIJKEN EN STAATKUNDIGEN INVLOED DER MAATCHAPPIJEN EN KAMERS VAN RHETORICA IN DE ZEVENTIEN PROVINTIËN DER NEDERLANDEN EN HET VORSTENDOM LUIK, met goud bekroond en den vijfjarigen prijs van 5000 fr. (van het tijdperk 1855-1859) toegewezen aan zijn JACOB VAN ARTEVELDE en zijn NAZOMER. Voorts is het gedenkteeken op den Sint-Amandsberg, zijne laatste rustplaats, een welsprekend getuigenis van de hooge achting en warme genegenheid, die hij zich bij landgenoot en nabuur had verworven.

Op de beschrijving van het leven volgt eene beschouwing van de werken des dichters, « wiens gansche leven was een lied, de roem van Vlaandrens kunstgebied », zoo als Mevr. Van Ackere-Doolaeghe het uitdrukte.

Achtereenvolgens worden de verschillende dichtbundels en dichtstukken — VADERLANDSCHE POËZIE (1840), GODFRIED OF DE GODSDIENST OP HET VELD (1842), DE SPELLINGSOORLOG (1842), NATALIA (1842), HET KLAVERBLAD (1848), DE GEDICHTJES VOOR KINDEREN (1849, 1883), VROLIJKHEID (1853) met de aardige navolging van Cats, UITBOEZEMING (1855), NAZOMER (1859) en ARTEVELDE (1859) — in hun geheel nauwkeurig beschreven, degelijk en onpartijdig beoordeeld en door enkele aanhalingen smaakvol gekenschetst. Op eenige gedichten wordt meer bijzonder de aanaandacht gevestigd door eene min of meer breedvoerige, welgeslaagde ontleding; van een paar stukken, met name b. v. van den SPELLINGSOORLOG doet de zaakrijke toelichting goeden dienst als commentaar van het gedicht, waarvan zonder dat menige toespeling allengs raadselachtig worden, menige geestige zet daardoor alle « pointe » verliezen zoude. Ook aan Van Duyse's ondicht (CATS, REDERIJKERS), inzonderheid aan zijne in 1851 door ons Kon. Nederl. Instituut bekroonde VERHANDELING OVER DEN NEDERLANDSCHEN VERSBOUW, wordt ten volle recht gedaan.

Het gunstig oordeel van den heer Micheels over die verhandeling (bl. 257 en vlg.) onderschrijf ik gaarne en met overtuiging; ook kan ik hem verzekeren, dat zij in Neder-

land op de colleges met eere genoemd en geroemd blijft, en, zooals de Heer Martinus Nijhoff mij bericht, nog steeds bij hem verkrijgbaar is; (1) de volzin op bl. 82 : « het werk verscheen te 's Gravenhage in 1854 en is, jammer genoeg, niet meer in den handel », verliest daardoor gelukkig al het jammerlijke. Wie die doorwrochte verhandeling leest, kan zich moeilijk voorstellen, dat zij het werk is van den man, die in 1836 aan Dautzenberg schreef : « Je n'ai jamais lu un traité de prosodie néerlandaise » : (2) wat heeft Van Duyse veel en goed gewerkt? Doch genoeg : eindelijk komen, ten slotte, de tien deelen NAGELATEN GEDICHTEN aan de beurt, waarin o. a. de Reinaert-vertolking, en worden 's dichters verdiensten ook als vertaler van uitheemsche lettervruchten naar verdienste gewaardeerd.

Dezer dagen herlas ik de bovengenoemde BLOEMLEZING, twee honderd twee en zeventig bladzijden, een heele lectuur, maar, ik voeg er aanstonds bij, een waar genot, en dat niet weinig wordt verhoogd, als men zich door den heer Micheels laat rondleiden in die gaarde en het oor leent aan zijne leerzame wenken en opmerkingen. En dat kan men met vertrouwen doen; hij maakt er zich niet af met franschen slag, integendeel, hij staat U gaarne te woord; met onbegrensde welwillendheid beantwoordt hij alle vragen en doet recht wedervaren aan alle bedenkingen. Vraag hem naar de geestelijke voorvaders van Van Duyse; naar zijne lievelingsschrijvers, naar zijne lievelingsdichters; naar de hem vaak verweten duisterheid; naar de redenen van het min gunstig onthaal, dat aan de voortbrengselen van zijn groot en veelzijdig talent bijwijlen te beurt viel : ik sta er u borg voor, dat hij u het antwoord niet schuldig blijft. En de heer Micheels moge met diepen eerbied staren op de beeltenis van zijnen dichter, blind gekeken heeft hij zich niet :

(1) Een welkom bericht, want hier wordt algemeen geloofd dat het werk uitgeput is. Ik zou den Heer Nijhoff raden zich tot onze regeering te wenden ten einde het, gelijk menige andere Nederlandsche uitgave, b. v. de vertaling van Dante door Mr. J. Bohl, door haar tot prijsboek te doen aannemen. Des noods zal ik hem den weg tot het bereiken van dat doel wijzen.

(2) Prof. Moltzer heeft zich hier vergist : niet Pr. V. Duyse schreef in het Fransch aan Dautzenberg, maar wel Dautzenberg aan Pr. V. Duyse. (Bl. 52).

hij zal u de feilen van zijn meester toonen onbevooroordeeld, al tracht hij ze te verklaren, om door recht verstand eene welwillende beoordeeling te bevorderen, zich overigens levendig — zijn boek is er het beste bewijs van — dies bewust, dat onder het vele, zeer vele koren ook kaf genoeg valt waar te nemen. Hij is een betrouwbare gids, die nog vrij wat meer gelezen heeft, getuige zijne kennis van fransche en engelsche en duitsche letteren, dan de dichtbundels van Van Duyse, en alzoo tot vergelijking in staat met kennis van zaken.

Campbell kenschetste eens een boek met de woorden : « daar kunnen wij het vooreerst mede stellen »; de monografie van den heer Micheels behoort ongetwijfeld tot die categorie; ook geloof ik vast, dat de heer Honigh, de geleerde uitgever van Jonckbloet's GESCHIEDENIS DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE, in zijne eigene geschiedenis der Nederlandsche litteratuur na 1830, die hij ons heeft beloofd, meer en beter aangaande Van Duyse zal weten mede te deelen dan Jonckbloet (VI bl. 238 en vlg.) heeft gedaan : soberder en pooverder dan door hem is geschied, kan het trouwens moeilijk. Zijne uitspraak — ik geef het gaarne toe — wacht zoowel op verbetering als op aanvulling : de wensch, bl. 173, is volkomen billijk.

Als ik ooit het genoegen heb den schrijver te ontmoeten, wil ik hem vragen, of het zoo volstrekt zeker is dat Van Duyse wel Latijn maar niet Grieksch heeft geleerd van zijn vader, zooals hij bl. 14 en 15 verzekert; immers al zegt hij zelf in zijn MIJN VADER ZALIGER : « hij leerde Vlaamsch mij en Latijn », in zijn de DE WEEZE staat te lezen :

« In dit gezegend oord, waar Vader 't schoon vertolkte
Van Feith en Helmers en Racine, en menigmaal
Voor mijn nog jeugdig brein Euclides' kunst ontwolkte,
En elken sluier hief van Roomsche of Grieksche taal : »

wat daarvan te gelooven? (1)

(1) Ik zou het niet juist kunnen zeggen. De lijst der boeken van den vader des dichters heb ik nagezien en daarop komt geen enkele Grieksche schrijver in het oorspronkelijk voor. Nog meer : de schrijfboeken, die bij de verschillende leergangen dienden, heb ik tot mijne beschikking gehad en daarin geen enkel bewijs van de studie dier taal in zijne kinderjaren gevonden. Het is wel mogelijk dat Van Duyse, gelijk Bilderdijk, Lamartine en anderen zich op lateren leeftijd in mededeelingen van dien aard vergist heeft.

En dan : indien Van Duyse, zoo als Snellaert verzekert, wat de gave om voor de vuist te dichten, van improviseeren in verzen, betreft, de vergelijking met onzen Willem de Clercq kon doorstaan, had in dit geval niet meer dan hier en daar en terloops van die gave moeten zijn bericht? (1)

Doch, wat daarvan zij, mijn eerste woord tot den heer Micheels zou, evenals mijn laatste, een woord wezen van dank voor het genot der lezing voor zijne belangrijke biografie.

Utrecht, 11 December 1893. H. E. MOLTZER.

Voor eensluidend afschrift,
J. MICHEELS.

---

(1) Dat ik niet breedvoerig over die gave gesproken heb, is opzettelijk en wel uit eerbied voor den dichter geschied. Pr. V. D. improviseerde zeer gemakkelijk, zelfs in het Fransch, dat is waar, doch hij zag niet in dat de personen, in wier gezelschap hij optrad hem eerder uit louter tijdverdrijf dan uit belangstelling in de Nederlandsche poëzie tot vlug verzensmeden aanspoorden. Het schijnt zelfs dat snaken hem wel eens, als in eene kermistent, hebben doen *poseeren* om zich op zijne kosten te vermaken. Met Willem de Clercq ging dat geheel anders toe : deze spreidde zijne begaafdheid slechts tegenover ernstige, kunstminnende menschen ten toon en was dus tegen spotternij beveiligd.

NOG IETS OVER DE BEELDEN.

De afleveringen van « Het Belfort » doorloopende, zie ik dat ik niet geantwoord heb op eene critiek tegen eene mijner stellingen, ingebracht door den eerw. Pater Bernardinus Mets. Onderbreken wij dus eene poos onze « wandelingen », en zien wij wat er gegrond mag zijn in de gedane opmerkingen.

De schrijver schrikt op bij het gedacht dat de beelden in de kerken in den stijl van het gebouw moeten zijn, en bijgevolg dertieneeuwsch in eenen tempel van dat tijdstip. Volgens hem is zulks onaannemelijk, omdat, zegt hij, al de beelden van die eeuw afgrijselijk zijn, trouwens « men moet wel een dweeper van het gothiek zijn om zulke beelden mooi te vinden ».

Ik heb de XIIIe eeuw nooit uitsluitelijk geroemd om hare beeldhouwkunst, nochtans ziehier mijne manier van zien.

Eerst en vooral, laat ons niet zeggen dat de neo-gothieke beelden « de nauwkeurige afbeeldsels zijn van de voortbrengselen der XIIIe eeuw ». Zooals ik het reeds meermalen doen opmerken heb, ligt het kapitale gebrek der moderne gothiek in het slaafs weergeven der modellen, zonder rekening te houden van het midden waarin zij zich bevonden. Gij ergert u in de gewrongenheid van zekere standbeelden en in hun mangel aan evenredigheid, doch die ergernis zou wijken, stonden zij op hunne eigene natuurlijke plaats en in hun eigen midden. Vroeger werd het beeld gebeeldhouwd voor de plaats die het moest bekleeden, terwijl heden het beeld geplaatst wordt waar men plaats vindt. Het is

de geschiedenis van Phidias : een zijner standbeelden in zijn werkhuis gezien, verwekte niets dan lach en

spot, maar eens op de plaats hem door den kunstenaar bestemd, sloeg het misprijzen over tot bewondering.

Hoe! de beeldhouwkunst der XIIIe
uit de kerken verbannen worden en vers
verloren hoek van een oudheidkundig muse
Pater Bernardinus schrijft : « Wilt gij de c
stukken, die wij om bovengenoemde reden mi
voor de kerk achten, eene plaats versch
mede naar de museums, daar kan men ze
en bestudeeren naar hartelust. » En die me
hoe ze vervangen, a. u. bl.?

Het is voldoende de bewonderenswaa
der XIIIe eeuw in hunne echte omgevi
hebben om te voelen hoe onrechtvaardig c
is. Onderzoek en ontleed de beelden van he
« O. L. Vrouw » te Parijs, en zeg mij welk
aankleven... Ga naar Amiens en toon mij welk
de cathedraal verschopt moeten worden...
schien het onvergelijkelijk meestergewrocht z
wereld door gekend en gevierd onder de
« Le bon Dieu d'Amiens »? (*Zie plaat hier*
goddelijke figuur van Christus ooit edeler w
is er een beeld dat zijn evenknie mag genoe
welke school schetste beter dit goddelijk
Geen oogenblik aarzel ik dit beeld, zelf
van vorm, gelijk te stellen met al de meeste
Grieksche en der Romeinsche kunst.

Heeft mijn geleerde tegenstrever ge
oogenschouw genomen de beelden op de
Keulen en Trier, en in de hoofdkerk van
en kent hij het zalvend beeld van de
van Autun, zoo glanzend van zuiverheid
Nog eens, welke school heeft beter, dan
de schoone figuur der H. Maagd kunnen
In geenen deele misken ik aan de kun
Renaissance de prachtigheid hunner werken
zooals zij het verdienen, hunne rijke en
gewrochten. De beide scholen druisschen re
elkander in, doch de verdienste van de e
de verdienste der andere geen afbreuk do

In heerlijke bewoordingen beschrijft Pater Bernardinus ons eene Heilige Maagd naar zijn hart : ik juich met geestdrift dit gedroomde oorbeeld toe, maar dat hij mij zegge waar het verwezenlijkt is... In de oude gothieke beeldhouwkunst alleen vindt men beelden die aan dit ideaal beantwoorden.

Zeker is de hedendaagsche gothiek er niet dikwijls in gelukt, in hare proeven, de middeleeuwsche kunst te doen beminnen en waardeeren; ja, zekere heiligen met gouden haar en baard, kromme leden en hoekige trekken zijn niets dan eene mascarade, eene caricatuur der oude kunst, doch zijn de navolgers van Michel Ange altijd hun meester op zijde, en heeft de huidige beeldhouwkunst, gelijk van welke school, veel meesterwerken op haar actief?

De oude afbeeldingen van de H. Moeder Anna inzonderheid, verontwaardigen Pater Bernardinus : « zie, schrijft hij, zoo verlaagt men de kerkelijke kunst tot een poppenspel », en verder « waarom beeldt men ook David niet af, met geheel zijn nageslacht tot den Christus toe op zijn schoot? » Dit is eerder korstwijl dan critiek en bewijst niet dat de middeleeuwen geene meesterstukken voortgebracht hebben.

Ten eerste, dit Sint-Annabeeld dagteekent niet van de XIIIe eeuw maar wel uit de XVe of XVIe, wanneer de klassieke tijd van het gothiek uitgebloeid was en plaats had gemaakt voor verval; ten tweede, men mag een tijdstip niet beoordeelen met den geest van een ander; zoo was het christen volk niet ontsticht in zijn kunstgevoel door dergelijke afbeeldingen, zooveel te meer daar de tafereelen van den boom van Jessé dan in den gewonen wandel waren. Overigens treed ik volkomen de meening van den schrijver bij dat dit beeld niet verdient nagemaakt te worden, doch zijn er geene andere voorstellingen in hetzelfde geval, b. v. de Cupidons, die in de Renaissance voor engels moesten doorgaan? Zou men ook geheel die school moeten veroordeelen ter oorzake van die ongelukkige en belachelijke afbeelding der hemelsche geesten?

Men verwijt inzonderheid aan de m
beeldhouwkunst hare stroefheid, hare or
en haar gewaand conventioneele. Men zou
dat men in de meening verkeert dat die g
zijn aan het gothiek, en dat een kunststu
kan zijn als het tegen de regels der ontl
zondigt. Het kenschetsende van een gev
het gebrek niet dat tusschen hoogere
ontdekt kan worden. Het monsterachti
opzicht van lichamelijken vorm, is missch
van Michel Ange, en nochtans geldt h
als een der merkwaardigste meestergewro
zijne verheven kunstzin koopt ruimschoots
onvolmaaktheid af.

Wanneer het beeld niet bijzonder l
uitdrukking en wanneer de gedachte, wa
zinnebeeld is, er niet luide in spreekt, spr
koming aan de anatomie gemakkelijk in
ik meen zelfs dat de schreeuwende kleur
men sommige gothieke beelden meent o
eerder bijdragen om die feilen nog sch
uitkomen.

Gaat het beeld der XIIIe eeuw so
onnatuurlijkheid, dat kwaad kan verheelc
de kunstenaars gebruik maken van de ve
op dit gebied, want ik zal het niet
zal ontraden, in voorzichtigheid en kuisch
schelijk lichaam te bestudeeren.

Gelijk men weet heeft Fra Angelic
cellen van het Sint-Marcusklooster te F
luisterd met zijne wereldberoemde frescos;
onderwerp was de gekruiste Jezus. Weln
zoek — niet op de copijen maar ter plaa
bloote lichaam van Christus, en gij zult m
dat de onanatomische gebreken, zoo mild a
toegeschreven, daar totaal afwezig zijn.

Ik trek er het gevolg uit dat het zo
ciep, als zou de gothieke school altijd

het naakte verafschuwd hebben, ver is van volstrekt te zijn. Bij andere gothieke schilders en beeldhouwers treft men dezelfde zuiverheid van vormen aan, klaar bewijs dat voor hen, gelijk voor de ouderen te Athene en te Rome, de komst van eenen Vezalius niet noodig was om hen bekend te maken met den intiemeren bouw van het menschelijk lichaam.

Zijn er standbeelden slecht gemaakt, — en hoe kan het anders bij zulke hoeveelheden? — het is meer te wijten aan overhaasting, aan stelselmatigheid en ook aan onkunde bij enkelen, dan wel aan afwezigheid van anatomische kennis. Onkunde... altijd zijn er groene vruchten, *would be* artisten geweest, heden zijn er nog en wel in ruimer mate, en altijd zullen er zijn.

Welk tijdperk was vruchtbaarder in beeldhouwwerk dan de middeleeuwen? Zie de ontelbare beelden, figuren, ornamenten, loofwerk enz., welke wij nog bezitten in en op onze kerken, onze stadhuizen en belforten en in onze musea van oudheden, en voeg er dan bij de onschatbare massa welke verloren en vernield is geweest, en gij zult u een denkbeeld kunnen vormen van het werk dat de steenbeitelaars — destijds betrekkelijk gering in getal — uittevoeren hadden.

De tijd moet hun letterlijk ontbroken hebben om alles haarfijn aftewerken en in de kleinste bijzonderheden te verzorgen. Doch wanneer het onderwerp het vroeg, hetzij het beeld afgezonderd van omgeving vlak onder de oogen moest prijken, hetzij de algemeene kader het vereischte, dan wisten zij er meer tijd aan te besteden en hun gewrocht op te tooien met de hoogste volmaaktheid, zooals de beelden van *O. L. Vrouw* te Parijs, van Keulen, Autun, Amiens, Reims en menige andere plaatsen het afdoende bewijzen.

Overigens was in de middeleeuwen de beeldhouwkunst eigenlijk geen eigen vak, geene kunst op zich zelf; zij was de dienstmaagd van de bouwkunst, die zij moest bekronen en helpen tot een harmonisch geheel.

Hetgeen wij vroeger schreven over de monumentale

schilderkunst is toepasselijk op de beel
even als hare zuster genoot deze de vo
in hare uiting. Zij mocht het gebouw
gelen en bijgevolg moest zij zich intoc
gematigd zijn in hare vlucht, en zoo br
geschiktheid ook ruimschoots het har
verwijt meer of min te wettigen als ware
en conventioneel.

Treden wij b. v. het koor van Sin
Het is het stoute en fijne gewelf niet
blikken treft, het is integendeel het re
met zijn heilige in een dramatische h
prachthemel en de engelen die hem zw
Het architectonische van het koor is er
en het monumentaal effect bestaat ni
hetgeen ondergeschikt moest zijn, neemt
en overschaduwt het andere.

Wil men dus eene dertieneeuwsche
stijl eerbiedigen, men moet rekening h
hooger vermelde beginsel, en in zake va
versiering er onbarmhartig uithouden al
is, zweert met haren trant of afbreuk
harmonische in den ganschen samenhan

Waar zulke ongerijmde opluisterin
men ze er nochtans late, indien haar in
het vereischt, want wij zijn geene Van
wille van onze voorliefde voor het gothi
werken van andere scholen niet kunne
waardeeren. Doch wij spreken hier va
van nieuwe beelden, en wij veroorloven o
naars op het hart te drukken, van in hunne
getrouw te blijven aan het oorbeeld, c
die zij te versieren hebben, hun opleveren.
zij de beelden der ouden, die zij naboot
met hier en daar eene onnatuurlijkheid,
of eene hoekigheid te verhelpen, dat
want zóó zullen zij hunne gewrochten
maken voor onze XIXe eeuw, en do

redelijke en gezonder vertolking de gothieke kunst, die zeker de godsdienstige kunst is per uitmuntendheid, verstaanbaarder en beminnelijker maken voor de kunstminnenden zoowel als voor het groot publiek. Herhalen wij het, het gothiek in zake van beeldende kunst is niet wat zekere onbeholpen navolgers het doen schijnen te zijn, vele zijner vrienden hebben het door onbehendigheid verlaagd en belasterd.

Ten slotte verstout ik mij hier weder neer te schrijven wat ik zegde in het oudheidkundig Congres van Charleroi, betrekkelijk de muurschildering : « Waarom wij het gevoel van eerbied en liefde dat het zicht der middeleeuwsche muurschilderingen in ons opwekt, niet bedwingen kunnen, het is niet dat wij deze schilderingen in alle opzichten als volmaakt beschouwen, maar enkel omdat zij, volgens ons, het best aan de ware grondbeginselen der kunst beantwoorden. «

Gent. G. VAN DEN GHEYN.

P. S. Ik zal Pater Bernardinus niet volgen in het vraagstuk indien het goed is ja of neen, Lourdesgrotten in de kerken binnen te voeren; dit onderwerp vindt beter zijne plaats in een godgeleerd tijdschrift, terwijl een kunsttijdschrift slechts het punt zou kunnen behandelen, indien zij beter in steen of wel in papier zouden vervaardigd worden.

ENGELTJES (1).

'T was avond en het lof scheidde
den tempel trad. Reeds begon
als een floers, de statige zuilen
een nageblevene wierookgeur vervulde
keerskens werden een na een uitgedoo
akkoord stierf onder de hooge gewelven. C
in iederen hoek van den tempel; stilte
vervulde het wijde kerkschip.

« Wat moet de tempel schoon zijn
dacht ik in mijn eigen, en plotseling s
gril te binnen. « Dat ik mij hier liet op

Zoo gedacht, zoo gedaan. Ik kroop
biechtstoel, en wanneer de sleutel in d
met krassen, sloop ik uit mijne schuilpla
alleen in den tempel.

Met poppelend hart, zag ik in d
mijne eigene stappen deden mij beven en
ging ik naar het hooge koor.

Dikwijls in den dag, had ik het aut
dat zijne luchtige bogen in de hoogte
kanten en hoeken, in alle nissen, staan
scholen, gelijk vogelen in hooge takken.
grooter, andere weer kleiner, maar alle h

(1) Getrokken uit *Wonderland*, vertellingen v
en HILDA RAM, dezer dagen bij den uitgever
Prijs fr. 1,50.

vlerken geplooid, gereed om ze uit te breiden en heen te vliegen op 't eerste teeken. Voor het gesloten tabernakel brandde met rooden gloed, het lichtje dat de tegenwoordigheid van 't Allerheiligste aanduidt. Ik zat in het gestoelte neer, omringd door de vriendelijke houten beeldekens, die ik zoo dikwijls onder het gebed had aanschouwd. Hier de gansche geschiedenis der Moeder-Maagd; daar eene rei hoekige, uitgemergelde monniken; verder de Pater noster, in zeven beeldekens uitgelegd, waarvan het schoonste, Stephanus, met uitgestrekte handen, de vraag verbeeldt : — « En vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren. » — Rond deze hoofdtooneelen, wemelt het van bloemen, bladeren, dieren, zwaluwen in hun nest, heiligen-figuurkens van allerfijnste teekening en zuiverste schoonheid. « Thans, » dacht ik, « zal ik die allen eens gerust mogen bezien, gerust in hun midden mogen droomen ! »

Doch er was iets vreemds in de lucht. Het valavondlicht maakte de vormen en lijnen onzeker. Ik hoorde eene soort van geruisch en opende de oogen zoo wijd ik kon om iets te ontdekken; maar wat hielpen die stoffelijke oogen? Het was de blik der ziel, dien ik behoefde, de blik der zuivere harten. Ik knielde neer, legde het hoofd in beide handen en fluisterde een Wees-gegroet. Toen ik de oogen ophief, wist ik niet wat denken.

Ik was neergezegen nevens het beeldeken van Stephanus. Welk eene verwondering! Stephanus had zijne armen laten vallen en blikte glimlachend op mij neer : « *Ecce video cælos apertos*, ik zie den hemel open! *Ecce video cælos apertos*, ik zie den hemel open! » suisde het met zachte stem, als een wiegelied, in mijn oor. En ik dacht den hemel open te zien. Het lichtje brandde met rooden, geheimzinnigen gloed en flikkerde in 't donker, en uit alle nissen, uit alle hoeken, van zuil en van gewelf, gingen witte engeltjes als sneeuwvlokken los en drongen in ontelbare menigte rond het autaar. Een geurige reuk vervulde de lucht;

in de verte des tempels, speelde eene o
zachte en bovenaardsche akkoorden; de
blonken in de zijkappellen als zoo me
zonnestralen; op de glasramen fonkelden
als eêlgesteenten en op 't hoogste gev
een zonnestraal. God! God! wat w
Mijne vrienden de beeldekens schenen le
gekregen te hebben. De houten nestjes
dige vogeltjes en moeder-zwaluw zag ind
van hare kleinen opengaan om het aas
bloemekens waaiden in eenen onvoel
bladeren ruischten door elkaar. Al de n
baden eenen rozekrans en Ons Lief
blozende wangen; maar rond het
menigte vlerken ondoordringbaar. Ik
tot een zacht gefluister, dat melodisch
kerk drong; twee engeltjes zweefden mi

« Gauw, gauw! » zegde 't een,
Deezeken! Hem gezelschap houden, w
Hem gevangen houdt! »

En zij ook sloten zich bij de ander

« Mocht ik Onzen lieven Heer
dacht ik. « Hij moet zoo schoon zijn!

Wederom hoorde ik de stem van m
Stephanus. « Zeg een *Confiteor* » suisc

Ik volgde zijnen raad en blikte
tabernakel. Mijne oogen doordrongen
en ik zag Onzen lieven Heer. Ee
onnoembare teederheid zweefde op zi
de hand, wees hij naar zijn open Ha
bij Hem, met Joseph en Joannes, en de e
bijgedrongen zoo dicht zij maar konde
het licht dat uit zijn Hart in strale
viel mijn oog voor den eersten keer op
die hemelsche vogelen, die wat ter zijd
lieve Heer ook had hen bemerkt, want

« Welk is dit broederschap? »

Een onder hen, een engeltje met
haar, trad te voorschijn en zeide :

« Wij zijn de engeltjes die school gaan, Heer! »

« Hoe zoo, lieveken? »

« Ja, Heer, wij beschutten de kinderen, die naar de school van 't armkwartier gaan. Het zijn zulke brave schaapkens, dat ge 't eens wist! Hun meester is ziek, en zij zitten alleen, boven, op hunne klas en zoo stil! Men kon een muizeken hooren loopen. Gij zoudt ons allen daar moeten zien, ieder bij zijn beschermelingsken. De heele zaal staat vol witte vlerken. Wij laten dat soms aan de braafste onder onze kleintjes zien, aan de reinen van harte, Heer, gelijk gij eens zegdet. Gisteren hebben onze kindertjes een bezoek gehad : iemand, die hen heel gaarne ziet, kwam hun catechismus doen en sprak hun van U en van Ons lief Vrouwken en van ons; ook drongen wij in menigte rond haar. Zij leerde hun een lieken over de engelbewaarders en gaf hun beeldekens; dan ging zij heen, maar vandaag kwam zij terug. Zij beklom den steilen trap... »

« Het leven is ook een steile trap, maar boven komt men toch in den hemel, » hoorde ik een wijsgeerig engeltje bij mij fezelen.

« Zij beklom den steilen trap, » ging 't eerste voort zonder acht op die woorden te geven, « en poosde vóor de deur. — Het was donker op het portaal, ofschoon onze vlerken daar ruischten. — Wat meent gij dat onze kleintjes aan 't doen waren, Heer? — Zij waren bezig het liedje op te zeggen, welk zij den vorigen dag hadden geleerd.

's Avonds als ik slapen ga,
Volgen mij zestien engeltjes na.

En al de stemmekens hernamen :

's Avonds als ik slapen ga,
Volgen mij zestien engeltjes na,
Twee aan mijn hoofdeind,
Twee aan mijn voeteneind,

Twee aan mijn rechter z
Twee aan mijn linker zij
Twee, die mij dekken,
Twee, die mij wekken,
Twee, die mij wijzen
Naar 't hemelsch Paradij

Jesus glimlachte bij dit gezang, m
blik viel zijn oog op een engeltje, d
gelaat, ter zijde stond. Aan zijne gul
een traan.

« Wat deert u, lieveken? » spra
« bedroeft u 't gezegde van uwe broe

« Och Heer! » snikte het boven
« mijn vertrouwelingsken is gestorv
ik bedroefd. »

« Maar het moet gelukkiger zijn
lieve! »

« Ja, Heer, ik weet het wel;
het toch zoo geerne hier beneden!
moeikens, zij zoenden en streelden
meest. Het begon nu reeds te fazele
en zijn lachsken was zoo helder, zijn
zuiver. Hoe dikwijls, als het slapend
lag, bleef ik de reinheid bewondere
trekken zweefde, en dan dacht ik, ja,
die engelendeugd eens moest verliezen
Hoe teer verzorgde men het niet!
het in de armen met stille, zoete lie
voor 't kindje zelf gedicht, — en 't
liever en liever, maar laatst... »

Hier zweeg het engeltje een oo
snikken te verkroppen.

« ... laatst kwam uw engel, de
ons bloemken weg. »

« Och arme! » onderbrak de
als onvrijwillig.

« Gij hadt het moeten zien, Heer

slaap, hoe hemelsch lief het nog was! Zijn koppeken lag rustig neer : een gekleurd strooibloemeken had men in 't versteven, marmeren polleken gesteken. En als men ons wichtje in de kist legde, met rozekens rond, och Heer! » — Hier sprak het engeltje onhoorbaar — « het geleek juist aan een wassen Deezeken! »

« Troost u, lieveken, gij zult er een ander krijgen; niet waar, Moeder? — Gij zelf zult het in 't wiegsken leggen in de plaats van 't ander. Zijt ge nu tevreden? »

« Dank u, Deezeken! Dank u! » — En 't engeltje wreef zich de tranen getroost uit de oogen.

— « Och, Onze lieve Heer! » sprak een ander. « Wat hebben wij toch werk, wij, engeltjes van 't gemeen kwartier; dat ge 't wist! Wij hebben geen oogenblik rust! Hier moeten wij onze kinderkens beschutten tegen peerden en wagens, dat ze niet overreden worden; daar zien dat ze niet tuimelen in putten en stroomen; dan ze weer tegenhouden op de vensterrichels, anders vallen zij van het derde verdiep; dan komt weer de zatte vader naar huis en slaagt of verergert onze kleintjes! »

Terwijl de engel sprak, hoorde men in de verte den onzichtbaren zanger. « *Angelis suis mandavit de te* », klonk het zacht, « *ut custodiant te in omnibus viis tuis* » (1).

En dan galmde het antwoord van 't koor met gelijk zwevende klanken : « *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum* » (2).

« Is het laat? » vroeg Onze lieve Heer.

Een engeltje nam het woord : « Een uur is 't geleden, Heer, dat de klokken hunne groetenis zonden in de lucht ter eere van de hemelsche Koningin. »

« *Era gia l'ora...* » (3) suisde onhoorbaar een dichterlijk engeltje, maar ging niet verder.

---

(1) Zijne engelen heeft hij gezonden, om u te bewaren op alle uwe wegen.

(2) Op de handen zullen zij u dragen, dat uw voet over geenen steen struikele.

(3) « 't Was reeds het uur. »

Ondertusschen groeide de duisternis
en dieper. De laatste zonnestralen stie
de gekleurde glasramen. Het goud der
men slechts bij poozen blinken bij een
van 't lamplichtje, en gedurig groeide 't g
witte engelen aan. Nu dat hunne ve
meest allen in slaap lagen, hadden zij
komen bezoeken in zijne lange gevange
op 't gestoelte. Alles was er volop in
H. Elisabeth had hare rozen uit h
laten tuimelen; de H. Stephanus sp
kasseien en de duiveltjes en kaboutertjes
welijke gezichten. Haast kwamen de st
de welfsels verzilveren en eenige sterre
de vensters binnen.

Jammer maar, dat in 't midden va
heden,... ik in slaap viel.

Toen ik wakker wierd, was het voll
de oogen en bevond mij... in mijn bed
opsluiten, de heerlijkheden, de prachttoo
wonderen nacht, was dat alles niets da

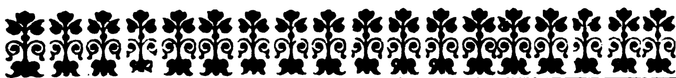
Neen, dat kon niet! Was ik niet m
in de kerk geweest, dan toch had mijn
in den geest heengevoerd.

Sedert dien telkens ik Stephanus
ontdekte, scheen het mij of er bleef toc
den vriendelijken glimlach waarmede hi
bejegend had. Ook Sinte Elizabeth
streelender neder, terwijl het brood i
tot rozen veranderde, en vogeltjes en e
het zelfde lied in ter eere van hunne
lied der jubelende onsterfelijke liefde.

Antwerpen.

M. E.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Kalewala — Max Rooses schreef in de *Gids* van April eene merkwaardige studie over de *Kalewala*, het volksepos der Finnen, naar aanleiding van het uitmuntend werk van Comparetti : *Der Kalewala, oder die traditionelle Poesie der Finnen* : « De Poëzie der Finnen staat in innig verband met hun geloof van vroeger eeuwen, het Sjamanism, dat nog in de landen hunner afkomst voortleeft. Deze weinig ontwikkelde en onduidelijk omschreven godsdienst erkent tallooze bovennatuurlijke levende of levenlooze wezens, goede en booze geesten, natuurkrachten die een soort van persoonlijk bestaan hebben. Alle deze staan onder de macht en in den dienst der priesters, die ze door bezweringen en tooverspreuken tot gehoorzaamheid kunnen dwingen. Die priesters zijn terzelfder tijd toovenaars en zangers.... De bezweringen en tooverwoorden zijn vervat in liederen, die groote dichterlijke waarde bezitten. » — « Kalewala beteekent land van Kalewa, het opperhoofd van een reuzenstam. Het was de verblijfplaats der twee helden van het gedicht : Wäinämöinen, den eeuwigen zanger, en Ilmarinen, den kunstigen smid. Kalewala is ook de naam door Lönnrot, den Finschen Jan Frans Willems, aan het epos der Finnen gegeven. Zooals zij gezongen wordt door het volk en zooals zij samengebracht is door Lönnrot bezit de Kalewala niet de eenheid van onderwerp, die een eigenschap is van het episch gedicht.... Zij bezingt velerlei feiten en velerlei helden, die op zich zelven of in zeer los verband met elkander staan, zoodat klaarblijkelijk het geheel niet aan een enkelen dichter zijn ontstaan te danken had, noch door eenen der latere zangers tot een geheel versmolten werd. » — « Met het bestaan, het voortleven en het uitgeven der Kalewala is de geschiedenis des wordens van het epos ten nauwste verbonden, en het kon wel niet anders of de geleerde wereld, wanneer zij kennis nam van het heldendicht uit het hooge noorden, moest er bewijsgronden in zoeken voor of tegen de verschillende meeningen over de wijze, waarop de volksepossen werden geboren.... Zijn de Ilias en de Odysseia inderdaad werken van den Ionischen Zanger, zooals de Aeneis het werk van Virgilius is; of wel voegde een dichter, hij drage dan den naam van Homerus of een anderen, volksliederen samen om daarvan met aanzienlijke of geringe wijzigingen de twee heldendichten op te bouwen; of wel nog waren het de naamlooze rhapsoden, die eeuw aan eeuw de Grieksche volksliederen uitbreidden, samen-

smolten en omwerkten tot de grootsche sche
kennen?.... De vraag blijft onbeslist, maar de rune
eerder vóór dan tegen de rol der rhapsoden
brengen van het Grieksche epos. »

Nicolaas Beets. — In een letterkundig port
BEETS, in de *Dietsche Warande* verschenen, d
REUTH uitschijnen dat de gevierde HILDEBRAND in
gedachten en gevoelens van Holland weêrspiegelt.

Longfellow. — M. DE HAERNE schreef in het
van 15 Maart eene keurige studie over LON
Hyawatha en *Evangeline* door de vertalingen
KURTH bij ons best gekend zijn, steunt de schri
kleinere gedichten en hij doet vooral uitschijnen
evenzeer welluidend en geestdriftig als eenige dich
onzen landseigenen roem heeft bezongen in zi
stukken over den beiaard en den halletoren va

Nestor de Tière. — Het *treurspel der Sme*
bijval in Nederland. NESTOR DE TIÈRE, zegt de
soms den goeden toon te treffen, had van de
genre nog meer moeten afzien, om in zijn dra
brengen, meer geheimzinnigs, onverwachts. Hij
spanning, laat u tijd om tot bezinning te komen,
van een melodrama. Goed is in het vierde bed
smeden : de tweelingbroers moordenaars van
elkander aangehitst door Roze-Kate, die hun het
moord wil ontrukken, om daardoor den derden
betichten broeder, die onschuldig is, te redden....

Victor-Hugo en **Multatuli.** — VICTOR-HUG
worden beiden fel aangerand en ontkleed....
gramschap in het kamp hunner bewonderaars. Wi
noch tegen; wij bewonderen de kunstenaars en
noch ophelderen, noch afbreken.

Dertienlinden. — Het *Magasin littéraire*
er Vlaamsche dichters bestaan? Ja, het bespreekt
meesterlijke verdietsching van WEBER's *Dreize*
dergelijke vertaling te ondernemen en erin te
het oorspronkelijk gedicht ten innigste begrijpen
dichter bezit den Duitschen dichter, blijkens den
waarmede hij zijne overzetting heeft opgeluisterd
er dichterlijke insprake vereischt en een groot n
de versmaat, om Weber te volgen op de fiere h
vernuft zweeft, zonder falen en zonder stamelen..
vertaling is een werk van aanleg, aanhoudenden
heid : zelden mag men heden zulke werken begro

Dante. — « In de laatste jaren hebben
jongere Amerika bijzonder de aandacht getrokken
rijke uitbreiding, die er de DANTE-literatuur ver
gezette en ernstige DANTE-studiën schenen beide la
nabij te komen. Daar had men langen tijd o
KARL WITTE kunnen wijzen, den scherpzinnigen
alle beoefenaren der *Divina Commedia*, in wel

onbegrensden eerbied had opgewekt en een onbeperkt vertrouwen had ingeboezemd, waar ook zijn naam genoemd werd. Toen hij kort na de uitgave zijner *Dante-forschungen* stierf, voelde Duitschland, wat het in hem verloren had, en het was in weemoedigen twijfel dat men elkander afvroeg, wie er waardig zou worden zijn opvolger te heeten? Men gevoelde zeer goed, dat men bij de uitbreiding der DANTE-beoefening in andere landen een naam had op te houden, die in één adem genoemd werd met dien van DANTE's eigen vaderland ... KARL WITTE heeft zijn opvolger gevonden in Dr G. A. SCARTAZINNI, die in de DANTE-wereld algemeen erkend wordt.

Het laatste werk van SCARTAZINNI, zijn *Dante-Handbuch*, is een van die zeldzame boeken, die men geneigd zou zijn geschenken te noemen, ware verrassingen, die ons tot erkentelijkheid stemmen; een van die boeken, die op het gebied van eenige kunst of wetenschap een nieuwe periode openen. Het boek is in eenen opwekkelijken stijl geschreven; die er het woord in voert, gaat voorzichtig en toch vastberaden zijn weg; uit iedere bladzijde spreekt de stem van een man, die zich ten volle bewust is van hetgeen hij wil. Het boek toont karakter, en dat geeft het in de eerste plaats zijn bijzondere aantrekkelijkheid. Meermalen keert de auteur zich in onverbiddelijken spot tegen hen, die met hardnekkige taaiheid eeuwenoude fabelen en vooroordeelen op het DANTE gebied blijven verdedigen. Maar ook eene innige geestdrift spreekt er uit zijn bladzijden, als hij een lastige vraag tot oplossing heeft gebracht, of een antwoord heeft gevonden, waar tot heden niet aan gedacht is; als hij op zijn Dichter en diens hoofdwerk het volle licht der waarheid laat stralen. » Uit eene schoone bijdrage, door A. S. KOK geschreven, in den *Gids* van April over DANTE's Beatrice.

Dichters van dezen tijd. — Geen nieuws op het gebied der edele poëzij? — Ja vriend; M. VAN HALL, secretaris der redactie van *de Gids*, heeft een keurigen bundel verzameld van de schoonste stukken van JACQUES PERK, LOUIS COUPERUS, POL DE MONT, HÉLÈNE SWARTH, MARCELLUS EMANTS, ALBERT VERWEY, HERMAN GORTER, FREDERIK VAN EEDEN, MARIE BODDAERT, J. WINKLER PRINS, M. COENS, FIORE DELLA NEVE, HEMKES, EDUARD BROM, EDWARD B. KOSTER, W. G. VAN NOUHUYS. « Wie het hier bijeengebrachte vergelijkt met wat vóór den tijd, waaruit deze verzen dagteekenen, door onze dichters gegeven werd, en als keurpoëzie werd bewonderd, zal zien dat in het Hollandsch vers een evolutie heeft plaats gegrepen. Van de romantiek wordt nog slechts nu en dan een nagalm vernomen; de rhetorische poëzie vindt maar een enkelen beoefenaar meer, en rhetoriek maakt nog slechts hier en daar een, overigens niet rhetorisch, gedicht onveilig. Daarentegen heeft de zuiver lyrische poëzie een groote vlucht genomen. De besten der dichters en dichteressen van het laatste twaalftal jaren hebben hunne innigste aandoeningen in beeld weten te brengen met een rijkdom van klank- en kleurschakeering, van rythmus, waartoe wie het niet van VONDEL wist, onze taal niet in staat zou hebben gerekend. Zoo weet de poëzie, de herhaaldelijk dood verklaarde of ten doode opgeschrevene, telkens weer zich te vernieuwen, te verjongen. » De inhoud van de lieve verzameling staat borg voor de waarheid dezer woorden. (Amsterdam, Van Kampen en Zoon, f. 0.90.)

Provençaalsch Gedicht. — Aanbevolen
van de provençaalsche dichtkunst, het epos v
met fransche vertaling : *La Glori d'Esclarmou*

Akédysséril. — Van Deyssel (K. J. L.
heeft de sproke van Villiers de l'Isle Adam
't Nederlandsch vertaald en zijne uitgaaf, zijne
ting met acht etsen van Bauer opgeluisterd.

Veuillot en Multatuli. — J. Pée heeft in
vijf Duitsche brieven gedrukt van Multatuli a
zijn vrouw. Daarin lezen wij o. a. : « Später kw
in meinem Coupé die über Veuillot's *Odeurs*
Cela pue, sagte der eine der aussah wie ein
und) Mitgleid der ersten Kammer war. Cela
de lire ce livre jusqu'à la fin ... cet amalgame
salopperie m'a dégouté ... Ich hatte von Veu
gehört. De Geyter hatte es mir mitgegeben,
lesen. Wahrscheinlich wird es mir nicht degoutiren
uber alledem was es in Paris ekelhaftes gibt,
hat er Recht dazu... »

J. Winkler Prins. -- *Als de bladeren v*
heerlijk stuk, dat wij in de *Vlaamsche School*
diergelijke, moderne letterkunde zouden wij in o
moeten aantreffen :

Bij 't eenzaam boschpad tusschen 't gri
In koelen mist van den November-morg
Zijn kinderen bezig, bladeren bruin en g
Bijeen te stapelen tot een grooten hoop.

En dat gaat maar altijd voort, even fijn
kleurig in vloeiende verzen naar het leven get
Noord-nederlandsche Gezelle, die met het pensee
landschen impressionist de natuur en de eenv
veldbewoners heeft afgekeken!... Wij moeten onz
aan zulke dichters, voor het edel kunstgenot,
verschaffen.

Hendrik Peeters. — H. Peeters liet in
Museum een hartroerend drama drukken, te we
Hij zou nochtans weldoen een tooneel van 't d
weinig te veranderen en op eene andere wijze 't g
aan *Zotten Hans* bekend te maken. Wij hebbe
belangstelling en aandoening gelezen.

Hello. — De Fransche tijdschriften van B
ter meest bij de nieuwe uitgaaf van het w
l'Homme. Zou men niet zeggen dat zij eene ni
dekt hebben? Zij vernemen dat de blauwvoeten v
dank aan verschillende meesters, die sedert lang
afgezworen hadden, van de werken van Hello, *Le*
doordrongen waren.

Een Jan Steen. — In de *Royal Academy* van Londen had eene tentoonstelling van *Old Masters* plaats waarop een meesterstuk van Jan Steen te zien was. « Het kleine schilderijtje, eigendom van den heer Ch Morrison, stelt een eenvoudig gezin voor, dat zijn gebed doet voor het ochtendmaal. De man, recht gezeten, met een ietwat onnoozel-vroom gelaat, houdt schuin een zwarte muts voor zijn gezicht. Links zit zijne niet meer jonge egade met een kind op de schoot. Wat is dat een heerlijk kind, met frissche, vroolijk en onbezorgd de wereld inkijkende oogen! Op de tafel brood en kaas, op een ton naast de tafel een ham, en een wat uitgerafeld kleed, meesterlijk gedaan, en met een fijnheid afgewerkt, als hadde Dou het geschilderd. Tegen den muur een bord, waarop

Drie dinghen wensch ick en niet meer;
Voor al te minnen Godt den Heer;
Geen overvloet van rijckdoms schat,
Maar wens om 't geen de wijste badt.
Een eerlijck leven op dit dal —
In dese drie bestuet het al.
Jan Steen 1660.

Boven de tafel op den rand der XVIIde eeuwsche schelinrichting (die toch wel praktisch was!) :

U wille moet geschieden.

Boven van een plank, waarop een doodshoofd, hangt een papier met :

Gedenck te sterven.

Het geheel is subliem als compositie, kleur — fijn, harmonisch, transparant — en schildering. Bij alle fijnheid der uitvoering, die aan Dou's werk herinnert, blijft alles toch groot en breed opgevat. Onbegrijpelijk en toch is het zoo. » (*Ned. Spectator*.)

WETENSCHAPPEN.

Jansenius. — Dr A. Dupont schreef in het 2de nr der *Dietsche Warande* : « In welke stemming is de beroemde en beruchte Jansenius voor zijn eeuwigen Rechter verschenen? als verstokt ketter of als gehoorzame zoon der Kerk? Heeft zijn ***geestelijk testament***, of de verklaring waarin hij zijn ***Augustinus*** aan het gezag der Kerk onderwerpt, historische waarde? en moeten wij de daaruit blijkende gevoelens voor oprecht of voor geveinsd en gehuicheld houden?

Deze belangrijke vraag werd door den oud-minister Alph. Vandenpeereboom in zijne *Ypriana* ontkennend beantwoord; volgens hem is de verklaring een valsch en onderschoven stuk.

Twee leden van het Seminarie voor kerkelijke geschiedenis, de Eerw. heeren Callewaert en Nols hebben, onder de wijze en ervaren leiding van den Hoogleeraar B. Jungmann, de vraag

op nieuw behandeld, en zijn tot de tegenover
gekomen : de verklaring draagt de kenteekenen
document; in het laatste uur van zijn leven he
trouwe zoon der Kerk, zijn werk aan haar
onderworpen.

Deze voortreffelijke studie, welke behalve
talent op het gebied der geschiedeniskritiek, het
zen van talrijke schriften, boeken, oorkonden,
schiften van soms tegenstrijdige berichten en
eischte, strekt den jongen geleerden waarlijk tot

Folklore. — LAURENCE GOMME heeft bij Davi
een *Dictionary of British Folklore* uitgegeven.
van dezen belangwekkenden arbeid handelt over
Engeland, Ierland en Schotland in zwang zij
rijmpjes en telliedekens mede die bij 't spelen
(Prijs 15,60 fr.)

Semitisch en Indogermaansch. — Wonde
hoe 't Egyptisch met zijnen rijkdom van klankv
om woorden van 't Indogermaansch en 't Semiti
die van zinswege in verband staan, maar door
licht tijdelijke klankwetten van elkander geschei
van het *Muséon* onderzoekt R. DE LA GRASSERIE
het Egyptisch; men bespeurt daar vele klankw
onze gouwspraken kunnen waargenomen word
wetenschap verwaarloost. 't Is streng wetenschap
tegenkomt in een wild dialect van Oceanië; he
als men hetzelfde verschijnsel dagelijks op de
kan gadeslaan.

Sprookjes. — Veel twist men in de wete
oorsprong der vertellingen die de beoefenaars d
met zooveel zorg verzamelen. « Een jong fransch
BÉDIER is tot de conclusie gekomen dat wij om
sten oorsprong van de stof der vertellingen e
beteekenis kunnen te weten komen.

Waar zijn die vertellingen geboren? Elk
plaats. Maar op welke? Wij zullen er nooit
Wanneer zijn ze geboren? Elk op eenen bepaal
dag? Wij zullen het nooit weten. — Hoe he
breid? Elk op haar eigen manier. Hoe dan? W
naar raden, maar weten zullen we het nooit.

Het is hier de plaats niet om onderzoek
waarde van dit negatieve resultaat eener zeer d
het onderwerp. Slechts twee opmerktngen van den
mogen hier een plaats vinden; ze zijn teekenend
zijner methode; want ze betreffen eene ervarin
eene geval, onwillekeurig heeft opgedaan, in
willekeurig door een experiment, in het leven

In October 1887, schrijft de heer BÉDIER,
een paketboot die van Australië kwam. Op het
en luisterden naar een onzer die verhaaltjes
was een oud inwoner van Mauritius, die voor
eiland verlaten had. Een van zijn verhaaltjes
een onzer fabliaux. Ik vroeg mijn medepassagi

gekomen was. Hij wist het mij niet te zeggen. Zeker te Port-Louis gehoord. Maar wanneer? en van wien? Onbekend. Het verhaaltje vond veel bijval. Een Engelsche koopman die uit Sydney kwam, een stuurman uit Amerika afkomstig, hadden er veel schik in. De stuurman vertelde het den volgenden dag aan een troepje matrozen. Die matrozen waren grootendeels Corsikanen en Basken; en de toehoorder die er zich het allermeest mêe amuseerde, was een der stokers, een Arabier; ook waren er nog Chineezen aan boord Het verhaaltje is dus in alle werelddeelen bekend geworden, en er is alle kans dat eenige folkloristen het reeds hebben opgevangen in Ajaccio, in Aden, in Marseille en in Peking. Ze zullen misschien heele geleerde onderzoekingen instellen naar de Corsikaansche lezing, de Provençaalsche lezing, de Arabische lezing, de Chineesche lezing van het verhaal en zich afvragen, hoe het in die verschillende landen gekomen is? Waren ze bij mij op de paketboot geweest, dan zouden ze het weten. Nu zullen ze er, met al hun geleerdheid, nooit achterkomen.

Men weet dat de beoefenaars der vergelijkende litteratuurgeschiedenis veel waarde hechten aan sommige kleine, sprekende trekken die in de verschillende bewerkingen van een zelfde verhaal kunnen voorkomen. Zijn die trekken in sommige bewerkingen geheel en al gelijk, dan zijn de onderzoekers geneigd om aan te nemen, dat deze *versions*, al mogen ze in andere opzichten van elkaar verschillen, en al liggen ze geographisch heel ver uit elkaar, toch tot een zelfde groep behooren, zoodat men het recht heeft voor die geheele reeks een zelfden oorsprong aan te nemen.

Maar het is ook heel wel mogelijk, dacht de heer Bédier, dat die overeenstemming bloot toevallig is Kunnen niet twee vertellers die een zelfde thema gaan uitwerken, onafhankelijk van elkaar, op denzelfden inval komen en de zelfde bijzonderheden uitdenken? En is die overeenstemming toevallig, dan mist ze natuurlijk al de waarde van een wetenschappelijk argument.

Om hiervan een proef te nemen legde hij aan een twintigtal kennissen en studenten de stof eener vertelling voor en verzocht hun dit thema, onafhankelijk van elkaar, uit te werken tot een verhaal Hij koos als stof een fabliau dat aan geen dier gelegenheidsvertellers bekend was, en dat onder allerlei vormen in verschillende landen wordt aangetroffen. Daarop liet hij zich die verschillende bewerkingen ter hand stellen en constateerde, met veel genoegen, twee dingen : vooreerst, dat onderscheiden dezer liefhebbers-novellisten de stof nagenoeg geheel op dezelfde wijze hadden uitgewerkt; en, ten tweede, dat al de oude, oostersche en westersche bewerkingen van het verhaal in deze kunstmatig voortgebrachte vertellingen werden teruggevonden. » (*Gids*, Juni 94.)

Germaansche Godenleer. — Men weet dat E. H. Meyer een werk schreef over de *Germanische Mythologie* en dat E. Mogk hetzelfde onderwerp behandelde in den *Grundriss der Germanischen Philologie*. Mogk komt niet overeen met Meyer omdat deze laatste te veel toeschrijft aan de verpersoonlijking van onweder, wind en wolken en ook aan de booze geesten. Mogk houdt meer van de rol der gansche natuur en der zielen in de scheppingen van de godenleer.

Eene nieuwe verzinning. — Het jodendom is geboren uit den islam. Muzelmannen te Cordova en elders in Spanje, hebben

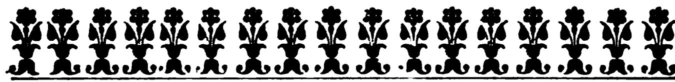
in de 11e en 12e eeuw onzer tijdrekening, het geschreven. Het christendom kan niet ouder zij dom : gansch de geschiedenis van het ontstaan van is een gewrocht van de dichtende verbeelding de monniken uit de 13e eeuw. Dat is het stelsel van gewezen hoogleeraar in Engeland. Rationaliste bezig om het ernstig te bespreken en te weerleg dat EDWIN JOHNSON, op eene geestige wijze met den spot drijft : tusschen de stelsels, die in st getuigenis der geschiedenis, is het eene niet dwaze

Assyriënkunde. — Z. E. H. DE MOOR, d bestudeert in het *Muséon* van Juni den val van N

Vaderlandsche Geschiedenis. — Z. E. H. D in de maatschappij, l'*Emulation* een zeer belan geven, te weten talrijke oorkonden over de be 1566-68 te Brugge en omstreken.

Oorsprong der Vlamingen. — Nopens de Vlamingen lezen wij in het *Muséon* van April België overwon, was de overgang zijner inwon der Germanen naar het land der Gallen nog gen werden vier volksstammen Germanen genoemd. wording van het land, die nooit volledig was, Franken voor goed in Vlaamsch-België het ov maansche mondspraken. Men heeft de taal de wedervinden in het Vlaamsch, dat afstamt van het 't Is mogelijk ; maar, omdat het zeker is dat zij v land hunne zaten kozen, en dat het Vlaamsch gron overeenstemt met de vestiging der Menapiërs, die onafhankelijkheid bewaarden, heeft men reden Vlaamsch in 't land niet gesproken werd, vóór Franken. Het Germaansch karakter van de ta germaanschwording van het land vergemakkeli niet het gevolg van geweest zijn. » Wij meenen volk afstamt van al de Germaansche volkeren, spoor op onzen bodem tegenkomt en dat men in het Nederfrankisch, maar ook Friesche en Saksis kan waarnemen.

HULDE AAN KANUNNIK MARTENS

RIDDER DER LEOPOLDSORDE.

DE RIDDER.

Hoe dikwijls heeft ons jonglingsherte
Van edlen, blijden drift getrild,
Toen vóór ons, uit der tijden verte,
De *ridder* rees met helm en schild!

De ridder, gansch van staal en ijzer,
De ridder, met het blanke zweerd,
Naast wien geen sterker stond, geen wijzer,
Op 't bloedig veld of rond den heerd;

De ridder, 't manlijk beeld der trouwe,
Geheiligd door een zending Gods,
Een Raphaël voor kind en vrouwe,
Een Michaël voor dwinglands trots;

De ridder, 't beeld van al wat edel,
Van al wat prachtig is en schoon,
Van al wat ooit der menschen schedel,
Met lauwren sierde en eerekroon!

Hoe blijde juichten wij en trilden,
Al volgende op hunne verre baan,
De *Vlaamsche ridders* met hun gilden
Voor 's Heeren Graf ten strijd gegaan;

De Vlaamsche ridders, rond den outer
Voor 't Heilig Sacrament geknield,
Dat schittert over Groeningskouter
En met Gods kracht ons' Leeuw bezielt!

En hoe met tong of teeken melden
Wat in ons boezem blaakt en
Als wij ons Vlaamsche burgerhelden
De Coninc, Breidel, hand in h

Na strijd en zege neer zien buigen
Voor d'eêlsten uit den ridderst
Die hen, bij plechtig eerbetuigen,
Tot ridders doopt met 's vijan

Godlof! om Vlaandrens ver verleden
Daar 's ridders naam zoo glanz
Godlof en dank om 't feestlijk hed
Dat u, *Gevierde*, ridder slaat!

Ten strijde trokt gij 't booze tegen,
Met tong en pen was 't, dat g
En wist des ridders werk te plegen,
Eer gij den naam van ridder d

Voor God, voor Vlaandrens taal en
Voor licht en waarheid onbevl
Hebt gij sinds vijftig jaar gestreden,
En strijders, zonder tal, gewekt

Hun stemme stijgt, met de onze m
En groet op uwe brave borst
Het kruis -- dat strijdtuig van den
Uw ridderloon vóór Volk en V

Sint-Nicolaas.

In name der leerlingen van h
K.

DE KEURE VAN HAZEBROEK VAN 1336,

met **Aanteekeningen** en **Glossarium**, door EDW. GAILLIARD, Onder-archivaris van den Staat te Brugge, Werkend lid der Kon. Vlaamsche Academie, enz. Gent, A. Siffer, 1894. Eerste deel. Prijs : fr. 5,00.

HET voortrekkelijke werk, waarvan men hierboven den titel leest, is stellig eene der degelijkste in de reeks uitgaven waarop de Koninklijke Vlaamsche Academie terecht mag fier zijn. Ten behoeve van hen die in de gelegenheid zijn geweest schrijvers *Glossaire flamand de l'Inventaire des Archives de Bruges* (Bruges, 1879-82) te doorbladeren of enkel te raadplegen ware het voldoende, om den lof van deze nieuwe uitgave uit te spreken, mede te deelen dat hetzelfde stelsel van rijkelijk gedocumenteerde woordverklaring, doch op veel breederen voet, ook ditmaal wordt toegepast. Daar wij ongelukkiglijk niet mogen verwachten dat alle lezers van het Belfort in dat geval verkeeren, zijn wij wel verplicht eenigszins breedvoeriger te werk te gaan.

Het werk vangt aan met 24 bladzijden Voorbericht, over het stadje Hazebroek zelf, over zijne oude keure, over het gebrekkige der vertaling welke « d'heer Joseph Cleenewerck, tegenwoordigen Maire van de stad van Hazebrouck, in 't jaer 1819 » er van vervaardigde, enz. enz., en voornamelijk over de wijze hoe de uitgever er in 1888 door den heer Ignaas de Coussemaker toe gebracht werd zijne grondige studie over de Hazebroeksche keure te leveren.

In dit eerste deel worden enkel de vijftig eerste artikels behandeld. De Keure zelf bevat er driemaal zooveel. Op den titel belooft ons de uitgever een Glossarium, terwijl hij in zijn Voorbericht ons nog de mededeeling belooft, bij wijze van Aanhang, « terwille van hunne eigenaardigheid », van een paar latere Hazebroeksche keuren (1613 en 1712), en van het « Règlement de police de la ville et territoire d'Hazebrouck » van 14 Brumaire an X (5 November 1801). Wat de uitgestrektheid van het volledige werk betreft mogen we ons dus verwachten aan ten minste viermaal zooveel als ons in dit

eerste deel gebracht wordt. En dit eerste deel b
dan 410 bladzijden, zonder het voorbericht.

In gothieke letter laat hij eerst, met de m
heid en de grootste getrouwheid, den tekst van elk
Daarop, tusschen haakjes en in liggende letter,
ving in duidelijk hedendaagsch Nederlandsch.
de uitvoerige woord- en zaakverklaring. « Ons e
het Voorbericht, is enkel en alleen de Keure va
te drukken en ze uit een taal- en geschiedk
beschouwen. Daarom hebben wij in de eerste p
de 150 artikelen der Keure eene nauwkeurige o
Nederlandsch te geven. Verder hebben wij de bij
belangrijke dier artikelen meer omstandig bestud
de gelegenheid zich voordeed of de verklaring
geleken met soortgelijke schikkingen uit andere
deningen. Alzoo hopen wij, dat ons werk niet z
voor de kennis van het oude recht en van m
gebruiken in Vlaanderen. »

Op deze laatste zinsnede willen wij steunen

In deze dagen van economische verwarring, v
angstig de duisternis van het verleden pogen te
hoop dat de maatregelen welke toen vrede ko
thans zullen rust brengen, zal niemand het w
Gailliard zonder levendige belangstelling ter ha
besprekingen, zooals die over *maerct* (van Hasebr
zen dat maerct = marke = stad, en het onder
tusschen *maerct, steide* en *poort* (bl. 1-18);
zaakrijke uitweiding over *gelte* en de dubbele
woord (bl. 217-224, nota); enz., zullen natuurlijk
taalkundige belang inboezemen. Doch waar, naar
artikels over den wijnhandel, de eigenaardige
wijnhandel te Hazebroek vergeleken wordt met d
schikkingen in de meest afgelegene plaatsen van
van Frankrijk en zelfs van Duitschland; of wann
bespreken der regeling van de bakkersnijverheid e
handel daarenboven geene moeite werd gespaard
van nog heden hier en daar voortlevende gebru
van voorleden eeuwen te verklaren, en dat de ui
gevallen, telkens zijn toevlucht nam — liever d
singen te gaan opperen — tot het raadplegen
mannen; daar kan de belangstelling ook van de
enkel met het vertrouwen gelijk worden gesteld,
en overvloedig gedocumenteerde wijze van woord-
onvermijdelijk doet ontstaan.

En wat rijke verscheidenheid! — Wij heb
gemaakt van den wijn-, den brood- en den vle

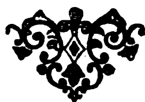
eerste deel worden daarenboven nog besproken — wij stippen hier enkel aan datgene wat uitvoerig en opzettelijk behandeld werd, — de vischhandel, de mostaardhandel, het opsmukken van koopgoed, het bestraffen van oneerlijken handel en van woekerhandel, het dragen van wapenen, het verbod speelhuizen te houden, enz. enz. En daar de keure het er schijnt op gemunt te hebben alles dooreen te werpen, brengt artikel 29 zelfs eene bespreking van de strafregeling ten opzichte van diegenen welke zich hadden schuldig gemaakt aan « reveleeren tsecreet vanden rade », zooals men te Brugge zegde.

Het neemt in onze oogen niets af van de verdienste van zijn werk, indien het ons een paar malen geschenen heeft dat de geleerde en gewetensvolle uitgever misschien wat te ver ging, in zijne bezorgdheid om de juiste beteekenis, liever de juiste schakeering der beteekenis, van een woord te bepalen. Zoo op bl. 287, nota, waar hij *verwanderen* wil verklaard zien door *verluchten; verwanderen,* dunkt ons, doet eerder denken aan beweging, in beweging brengen; ook zegt de Excell. Cronycke : « Ende die sommeghe om hem lieden te verwandelene *ende* een nieuwe lucht te scheppen... » In de lange reeks uitdrukkingen om afval van visch te kennen te geven was misschien het « *ouwe zielen* » van Bredero's straatjongen op zijn plaats geweest, zooals die uitdrukking ongeveer een jaar geleden in de Vragen en Wenken van Belfort werd verklaard. Wat het fac-simile betreft aan het hoofd van het werk, zouden wij in elk geval een fac-simile door middel van phototypie verkozen hebben boven eene nabootsing in steendruk, wat nimmer hetzelfde vertrouwen kan inboezemen; en het blijft ons duister waarom men niet eenvoudig de eerste bladzijde weergegeven heeft in haar geheel, al is op sommige plaatsen het schrift er onduidelijker geworden...

Doch dit zijn aanmerkingen zonder belang, en de lof dien wij het werk hebben toegezwaaid blijft onverminderd. Met verlangen zien wij de volgende deelen te gemoet, en twijfelen er niet aan dat zij telkens ons opnieuw de gelegenheid zullen verschaffen den vlijtigen en nauwkeurigen uitgever onze oprechte gelukwenschen aan te bieden.

Wat de stoffelijke uitvoering van het werk betreft, zij is effen af prachtig.

Gent. L. S.

BOEKENNIEUWS EN KRON

Huibrecht Melis : Gedichten. Aalst, De Seyı
uitgever, 1894. Prijs fr. 2,50.

De stoffelijke uitvoering van het verzenbundel
Melis — in bibliophielen-uitgave gedrukt op slechts
— is zoo keurig in alle opzichten dat het ons ui
niet wil, dat zij de verzen zelf, de vijf-en-twintig s
voorkomen, tot schade verstrekt. Het feit dat de ind
lezing zooveel voordeeliger was dan de indruk welk
op ons gemaakt had, is overigens wel geschikt om o
te versterken. De gedichten van den heer Melis
uitstekend niet dat de pracht van de stoffelijke uit
treffen als eene pijnlijke tegenstelling. Zij zijn i
gaans middelmatig, en in enkele gevallen bepa
wij zijn gelukkig hierop onmiddelijk te mogen l
echter dat zwakke en middelmatige gedeeltelijk ver
zeven of acht stukjes, wier vorm en inhoud ons
wij, niettegenstaande den minder bevredigenden in
eersten bundel teweeggebracht, eensdaags toch het
mogen hebben hem geluk te wenschen als een o
dichters.

Het bundeltje dat hij ons thans aanbiedt, b
kleinere gedichtjes, meest van lyrischen aard, w
streven naar keurigheid van den vorm te prijze
die keurigheid niet altijd bereikt en al is de ta
tot tijd niet heel en al onberispelijk. Enkele stukj
aan onduidelijkheid, zooals b. v. het gedichtje
dartle kindsheid... dat de reeks opent. Andere zi
dend van inhoud. *Kinderloos* en vooral het lie
Middelnederlandsch *Het waren twee conincskinde*
vorm betreft, meer dan zwak; en wat wij in dit
kunnen begrijpen, is het zonderlinge verschijnsel
rijmparen welke het stukje telt, er enkel twee he
zijn : *liet : gesçiet*, en *vel : snel*, terwijl voor het
paren dienst moeten doen *gheluc : gheruct*, *mee*
vond, *hopeloos : henenvlood*, *wel : held...*

De heer Huibrecht Melis, in zijne hoedanigheid van Antwerpenaar, is vol bewondering voor Jan van Beers en voor Pol de Mont. Wij zullen wel de allerlaatsten zijn om hem daarvan een verwijt te maken; evenmin als wij het eenen Westvlaming euvel zullen duiden, of het zelfs bij eenen Westvlaming vreemd zullen vinden, vol bewondering te zijn voor Gezelle en voor Rodenbach. Doch wanneer deze bewondering tot slaafsche en zwakke navolging verleidt, met onderdrukking van alle persoonlijke eigenaardigheid, dan toch heeft men wel het recht — en den plicht — den navolger daarover een weinig lastig te vallen; immers, verheffing, bezieling kan niet bestaan waar de dichter begint met afstand te doen van zijn eigen ik; en bij alle kunstvaardigheid is pretentieuze banaliteit het onmisbaar gevolg van al te slaafsche navolging...

Bl. 73 tot 93 worden ingenomen door een tamelijk uitgebreid dorpsgeschiedenisje in rijmlooze verzen, genre Pol de Mont en aan Pol de Mont opgedragen. In zijn geheel is het uiterst zwak, en vooral onbeholpen van verhaaltrant. En dat ook de vorm veel te wenschen laat, moge de volgende brok bewijzen welke wij uit bl. 74 overschrijven :

Dat was me nu *eens een* gelegenheid!
Zoolang reeds had hij naar den stond verlangd
Om Doka *eens alleen* te kunnen spreken,
Zoo heel *alleen*, dat niemand hen kon hooren;
Nu viel dat zoo *ineéns* gelukkig uit.
Hij wou haar zeggen hoe hij, sedert maanden,
Met hare beeltnis in zijn binnenst omliep;
Hoe gaarne hij ze zag en dat hij hoopte
Dat zij zijn vrouw *eens* worden zou. Maar zie
Dat was me nu *eens* wonder!...

Doch genoeg afgekeurd. Onder de stukjes waarvan de nette vorm en de beurtelings zeer frissche of diep hartstochtelijke inhoud ons waarlijk getroffen hebben noemen wij *Herdenken*, *In 't open vensterraamken*, *Verloving*, *O mijn Lief*, *Winterdag*. En vooraleer afscheid te nemen van den heer Melis en zijn Gedichten, schrijven wij eerst nog even het keurige sonnet af dat hij *Verwachting* betitelt :

Het kloksken tikt en knappend brandt de haard;
Zij zitten bij het vuur, verdiept in droomen;
Onwillens heeft zij hem de hand genomen,
Wijl hij, gelukkig, haar in de oogen staart.

En stille ruischt het : manlief, mij zoo waard,
Wat zal dat kind ons duur zijn, 't eerstgekomen :
't Zal zoete blijheid om ons heen doen stroomen;
Naast u, den vader, zij 't mij liefst op aard.

Doch, schalks nu rimpelt hij het aangezicht
En lachend : o wie weet er, of wellicht
Het kind den man niet uit uw hart zal drijven...

En, wijl hij 't hoofd haar aan den boezem leit
Zoo fluistert hij, het oog vol teederheid :
Laat mij zoolang uw lieveling nog blijven.

Gent. M.

Van Sente Brandane, *naar het Comburgsche en het Hollandsche Handschrift opnieuw uitgegeven door* E. BONEBAKKER. Eerste stuk : de Teksten. Tweede stuk : Inleiding en Aanteekeningen. — Amsterdam, Boek-, Kunst- en Handelsdrukkerij v/H. Gebroeders Binger, 1894.

Verleden jaar gaf het Belfort verslag van het werkje waarin de E. H. Drijvers de wonderreis van Sint Brandaan « uit het middelnederlandsch overgedicht en met zedelijke aanmerkingen opgehelderd » had (Averbode, 1893). Ziehier eene nieuwe uitgave, volgens de handschriften van de middelnederlandsche teksten, waarin het zonderlinge verhaal ons bewaard werd. « Een zuiveren tekst, en belangrijke aanteekeningen », ziedaar wat de uitgever zich voorstelde ons te geven, toen hij zijne Doctorsdissertatie in het licht zond. Een werk dus, uitsluitelijk bestemd voor hen die zich bezig houden met middelnederlandsche taalstudie. Wat deze uitgave niet levert, wat ontbreekt opdat zij op den titel eener volledige studie van den Brandaan aanspraak zou kunnen maken, is, zooals de heer Bonebakker het zelf doet bemerken, de « doorwrochte inleiding » over het lettergeschiedkundig belang welk dit oude gedicht oplevert.

Voor ditmaal bepalen wij er ons toe het werk van den heer Bonebakker aan de aandacht van de belangstellenden te bevelen. Indien de stoffelijke uitvoering slechts lof verdient, wil het ons schijnen, na een vluchtig doorbladeren van de zorgvuldig afgeschrevene teksten en de taalkundige aanmerkingen, en na kennismaking met de sierlijk en geestig gestelde inleiding, dat wij hier te doen hebben met een arbeid die zich door ernstige hoedanigheden onderscheidt. Overigens de Brandaankwestie is stellig eene der belangrijke punten van onze lettergeschiedenis; en in zijne Inleiding heeft de heer Bonebakker niet nagelaten ons insgelijks, terloops, menigen wenk en menige inlichting ten beste te geven, welke voornamelijk belangrijk zijn uit een lettergeschiedkundig oogpunt.

Brugge. L.

Een letterkundig jubelfeest. Ten volle sluiten wij ons bij *Het Fondsenblad* aan, dat schrijft :

Met eene aandoening van genoegen en tevens van bewondering ontvangen wij van onzen kunstvriend, den heer Alfons Van Loo, letterkundige, vroeger te Maltebrugge en thans te Knesselare verblijvende, de hulde van zijn honderdste boekdeel.

Sedert zijne vroegste jeugd aan het ziekbed gekluisterd en daardoor verhinderd geworden de loopbaan te volgen hem door het voorbeeld zijner zes broeders, allen priesters, aangewezen, heeft onze vriend zich daardoor niet laten ontmoedigen, maar gezocht op eene andere manier den volke nuttig te zijn.

En hij heeft gevonden. Zijne welbesnedene Vlaamsche pen heeft hem tot werktuig gediend om aan de bevolking van het katholieke Vlaanderen de verhevene leering en de echte grondbeginselen voor te houden, waarvan zijne broeders als de bewaarders en verspreiders zijn aangesteld.

Van uit de ziekenkamer dus, getuige van zijne eentoonige en korte, maar daarom niet minder vermoeiende en soms pijnlijke reizen, van den leunstoel naar het bed en van het bed terug naar den leunstoel, zonder ander gezelschap dan dat zijner waardige zusters, die hem als engelen van liefde verzorgen en van zijne geliefkoosde boeken, waaruit hij troost en zielesterkte put, heeft onze moedige vriend **honderd boekdeelen**, groote en kleine, in het licht gezonden, tot nut en stichting der katholieke Vlamingen.

Wij deelen van harte in het genoegen dat onze brave kunstvriend smaken moet bij het overzien der talrijke vruchten van eenen zoo verdienstelijken en door talrijke lezers gezegenden arbeid. Van harte ook sluiten wij ons aan bij het jubelfeest van zijn honderdste boekdeel, hopende dat het daar niet bij blijven zal en dat er nog vele aangename en stichtende verhalen uit zijne wakkere pen zullen vloeien.

Het is zijn vriend de heer Alfons Siffer, die soms een namiddag bij zijn ziekbed ging aanzitten, die hem de deuren der publiciteit geopend heeft en zijn oudste en zijn jongste en meest al zijne andere werken gedrukt en bij de Vlaamsche lezers met groot welgelukken ingeleid heeft. Dit **honderdste** werk is het leven van zijn heiligen patroon Alfonsus de Liguori.

A travers l'Asie, par Constant De Deken, de la Congrégation des Missions Belges pour la Chine et le Congo. Schoon boekdeel van 400 bl. in-8°. Prijs fr. 3,00. (Bij den uitgever dezes te bekomen.)

Zooals men weet heeft Pater De Deken met den prins van Orleans en den heer Bonvalot eene der grootste landreizen gedaan welke ooit op touw gezet geweest zijn, namelijk, zij zijn het aziatisch vasteland dwars door de onbekende streek van Thibet doorgetrokken.

De twee gezellen van onzen moedigen landgenoot (hij is geboren te Wilrijk) hebben elk reeds een relaas van dien buitengewonen tocht laten verschijnen; Pater De Deken heeft nu ook op zijne beurt zijne indrukken weergegeven in het merkwaardig boek dat wij hier aankondigen.

Hij volgt het spoor niet van zijne twee voorgangers en het is inzonderheid als zendeling dat hij ons die wondere en onbekende landen beschrijft, zonder nochtans iets merkwaardigs onverlet te

laten, zoowel in opzicht van wetenschap als in op
turen.

Een beer verschalkt, de hooge daden van Ach
lijke tooneelen in den bergpas van *Requiem*, de 71 d
hoog verbleven bij eene koude van 40 graden, h
eersten inboorling na lange maanden nood, de g
de bergengte van *Dam*, enz. enz., dit zijn zoove
die alhoewel waar in hunne minste bijzonderheden
avonturen van Cooper en Mayne-Reid doen denke

Het onderhavig werk is eigenlijk de verzame
van Juni 1891 tot September 1893 verschenen i
Missions en Chine et au Congo, en door den he
rechter te Brussel en gewezen Voorzitter der koni
kundige maatschappij, in kapittels verdeeld en
inleiding en eene alphabetische tafel van zijne h

Daarbij is het werk opgeluisterd met eene k
naar de lichtprenten genomen door den Prins H

Koop het boek, het zal U niet berouwen, het i
leerrijk en onderhoudend, overigens doet gij no
want de opbrengst is te voordeele der [zendelin

Gent.

Woordenschat, verklaring van woorden en
onder redactie van Taco H. De Beer en Dr. E.
met medewerking van aantal andere onderscheidene s
den uit Nederland. Amsterdam, Joh. G. Sternler C

Wijze van bewerking en uitgave. — 1. Kort, du
wordt medegedeeld en verklaard, wat aangaande een
ting noodig is, niet les geven, bespiegelen of kritis
mededeelen, zonder aanhalingen, vermelding van br
dien aard.

2. Zoo min mogelijk worden bastaardwoorden

3. Geen mededinging met encyclopaedieën of vreer
niet naar *talrijkheid*, maar naar *gepastheid* der artikel

4. Voor de volkomen betrouwbaarheid der m
gezorgd, door dat elk artikel wordt nagelezen door
het vak, waarop het betrekking heeft.

5. In een aanhangsel wordt de verklaring gege
die gedurende de verschijning door de inteekenaren

6. Eene lijst van op deze wijze *medewerkende*
afzonderlijk aan het werk toegevoegd, behalve de
inteekenaren.

7. Het geheel zal in *drie* jaar gereed zijn, en
kosten, te betalen in halfjaarlijksche termijnen.

8. Elke twee maanden verschijnt eene afleverin
den prijs van *f* 0.80; het geheel zal in hoogstens 15 af
zijn.

De hoofdtitel **Woordenschat** moet ons niet leiden, want dat begrip heeft geen grens. Maar wat ons leiden moet, is de tweede titel : **verklaring van woorden en uitdrukkingen.** Daaraan moeten we streng ons houden. Bij voorbeeld : als wij zeggen, dat de **Aeneis** heet naar den hoofdpersoon Aeneas, dan verklaren wij een woord. Maar dat doen we niet, als we een Artikel **Aeneas** maken en zeggen dat Aeneas uit Troje vluchtte en deze en die lotgevallen had.

Voorts kan **verklaren** zijn : aangeven van de beteekenis, maar ook reden geven van 't **gebruik.** Een voorbeeld van 't eerste : **admiraal** is **emir ter zee.** Van 't tweede : een mooie jongen heet een **Adonis,** omdat de **Adonis** der mythe zoo mooi was, enz. We moeten dus geen enkel artikel opnemen, dat niet op de eene of andere wijze een woord of een uitdrukking **verklaart.** Dan zijn we getrouw aan ons program en gevrijwaard tegen eene uitvoerigheid, die oneindigheid wordt. Van deze waarheid moeten alle medewerkers worden doordrongen; 't werk moet in geen opzicht zijn een aardrijkskundig, historisch of technisch woordenboek, maar louter eene verzameling van toelichtingen op de afkomst of den zin van woord en uitdrukking of op dit en dat spraakgebruik, deze en die terminologie, ook deze en die gewone citaten *voor zoover een en ander inderdaad in de spreek- of schrijftaal voorkomt of is voorgekomen.*

Zóó spreken de uitgevers van « Woordenschat ». Twee afleveringen zijn thans verschenen en zij zijn voldoende om te laten bestatigen dat ruimschoots woord gehouden wordt. Wanneer het werk verder zal gevorderd zijn komen wij er breedvoerig op terug.

Vraag naar inlichting. — Men zendt ons een Hs., een spel van zinnen bevattende, dat ons schijnt een zeker kunstkarakter te bezitten. Ziehier de beschrijving er van; wie ons nader inlichtingen kan geven, zal ons verplichten.

« Papieren Hs. van 16 bladz., in folio, inhoudende een spel van zinnen :

f° 1, r°. « Een gheestelick spel va*n* zinnen en dat || van X° personaygen vertooghende scriftelick || hoe dat al swerels ghebruucken ende doen || niet en is dan ydelheyt der ydelheyt || naer swysemans betooghen.

De personaygen
Swysheyts bezouckere een statelick ma*n*
Ken*n*esse der wysheyt ee*n* gheestelicke vrauwe
Scriftuerlick funderen ee*n* gheestelicke ma*n*
De werelt ee*n* vrauwe costelick ghecleedt
Lust des vleesches, ee*n* mans personayge
Lust der ooghen, ee*n* mans personayge
Den geest des leuens ee*n* mans personayge
Den gheest der waerheyt als ee*n* Inghele met ee*n* tro*m*pe
Trechtuerdich oordeel gods als christus
Den duuele ofte verdo*m*menesse. »

Al quaelcke (*sic*) ghewedt. »

Het stuk telt 1206 verzen en is tot hiertoe no geworden.

Op den omslag ontcijfert men nog het opschr

V....... spel... van dydelheyt || der yd

Het « Fynis est » staat beneden bl. 15, v°.

Op bl. 16 r° leest men het volgende :

(Van eene andere hand :) Non hic reperio qu contrarium nec puto esse periculum quin publice i vulgo posset.

Sic affirmat
Nicolaus Dalemannus
Rollanen Paroëcus indignus

(En daarna van dezelfde hand als het gansche

Al quaelcke (sic) *ghewedt.*
Lanck 12016 Reghelen
Incarnation
ghespeeLt dertICh Maerte In beroerten anCL
Vanden tIenden pennInCk ende aLs noCh ghe
1571

F°ˢ 1 v°, 12 r° en v°, 16 v°, vacant ».

Aanmoediging der tooneelletterkunde. — 19 April 1894 werden door den heer Buls, in Volksvertegenwoordigers, eenige critische beschc bracht over het premiënstelsel, tot aanmoediging en Fransche tooneelletterkunde tot stand gebra gelijk men weet, worden door den heer Minister v advies van een zoogeheeten Leescomiteit, te Brussel van een der provinciale comiteiten, welke laatste ben over de opvoering der stukken. Volgens den het huidige stelsel niets goeds teweeggebracht. geprimeerde tooneelgewrochten is eerder aan 't aan 't vergrooten, en de schuld daarvan ligt in he Een zeker getal letterkundigen hebben al spoed gedaan moest worden om bij het Comiteit gu en deze schrijvers met de tooneelbestuurders t zoo komen de premiën aan enkelen, die niet al zijn. De onafhankelijken, de baanbrekers, aarzelen aan het Leescomiteit te zenden, hetwelk, door d steld zijnde, altijd oordeelt volgens zekere b zekere traditiën. Dit verstikt en doodt het oorsp

De heer Buls, die zich nooit met toonee onledig gehouden, sprak waarschijnlijk naar de eenen of anderen schrijver die er niet in gelukt te schieten en volgens wien, dáárom, alles om

Hoe bewijst de heer Buls, dat de waarde der geprimeerde stukken vermindert? Moet *de Spiegel*, van N. de Tière, b. v., onderdoen voor welk nietgeprimeerd stuk? Welke zijn de niet-geprimeerde gewrochten, waarvan het letterkundig gehalte zwaarder is dan de geprimeerde?

En wie zijn de tooneelschrijvers — « de baanbrekers » — die aarzelen hunne stukken aan het oordeel van 't Leescomiteit te onderwerpen? Als men de lijst der geprimeerde gewrochten, van tijd tot tijd door het Staatsblad afgekondigd, onderzoekt, vindt men er de namen niet op van letterkundigen, behoorende tot al de Vlaamsche gewesten, van verschillige denkwijze en richting?

Verder — de heer Buls had wèl gedaan, het middeltje bekend te maken dat, volgens hem, door « een zeker getal letterkundigen » wordt aangewend om eene premie te bekomen. 't Zou inderdaad de moeite waard zijn, mede te deelen dat er nog iets anders bestaat, om te gelukken, dan een gewrocht te leveren opgevat met gezond verstand, vrij van stootende onwaarschijnlijkheden, gesteld in eene goede taal, bewerkt met tooneelkennis en voldoende aan de eischen der zedelijkheid.

Is het huidige aanmoedigingstelsel niet vatbaar voor verbetering? Wij beweren dit niet. Wie er iets aan te wijzigen weet, deele zijn oordeel mede aan de bevoegde overheid, of make het door middel van tijdschriften bekend. Zoo veel is echter zeker, dat, welk stelsel men ook aanneme, er altijd ontevredenen zullen zijn — tenware men bepaalde dat de schrijver van elk tooneelstuk recht moet hebben op de premie...

Wij kunnen hier de geheele rede des heeren Buls niet ontleden; alleenlijk zullen wij, nopens het vertelseltje over zekeren Vlaamschen schrijver, die ieder jaar een tiental stukken schreef en 2000 fr. premie heeft genoten, aanmerken dat, zoo dit zeggen gegrond is, het tiental stukken van dien schrijver zeker wel onder de goede te rangschikken zijn. Of zou de heer Buls de Commissie, samengesteld uit leden van verschillige Vlaamsche provinciën en behoorende tot verschillige denkwijze en richting, van partijdigheid verdenken?

De schrijvers der geprimeerde stukken, zegt eindelijk de heer Buls, zijn 't eens met de tooneelbestuurders, die de helft der premie ontvangen. Zou dit waar zijn? Wij hebben weleens hooren zeggen dat men in vele plaatsen moeite heeft, geprimeerde stukken te doen opvoeren, zoodat de schrijvers het beschouwen als eene gunst, hun door de tooneelbestuurders bewezen, wanneer hun werk wordt opgevoerd.

Er zijn te Brussel schrijvers van geprimeerde en ongeprimeerde stukken; 't is onbegrijpelijk dat de heer Buls enkel naar de inblazingen van de laatsten geluisterd en de anderen niet geraadpleegd heeft. Hadde hij vollediger inlichtingen genomen, hij zou den

19 April de helft niet gezegd hebben van hetgeen in de *Annales parlementaires* nopens de tooneelquaestie te lezen is.

Eindelijk, de achtbare vertegenwoordiger van Brussel dringt aan op de afschaffing van het Leescomiteit. Een beter stelsel heeft hij niet aangeduid; er zou dus enkel quaestie zijn van afbreken. Verlangt hij misschien dat de heer Minister zelf de premiën zou toekennen? 't Ware wat goeds! Meest al de hoogzetelende ambtenaars te Brussel zijn franschgezind tot in het merg van hun gebeente, en terwijl bijna nooit eene subsidie te hoog wordt bevonden voor al, wat Fransch klinkt, schijnt het elken dag moeilijker te worden aan eenen Vlaamschen schrijver, een deeltje te bekomen van de hulpgelden, door de Wetgeving ter gunste der letterkunde gestemd. De heer de Burlet zal er ongetwijfeld tweemaal aan denken, vóór dat hij de pen zal opnemen om een besluit te onderteekenen, dat den moedwil en de partijzucht van eenige zijner ondergeschikten den vrijen teugel zou laten. De Vlaamsche provinciën zouden tegen hem opstaan. D.

Konink. Vl. Academie. Woensdag 20 Juni was het maandelijksche vergadering, waarin gestemd werd op de verslagen der keurraden in de prijskampen en gekozen voor een briefwisselend lid en een buitenlandsch eerelid : de heer Gustaaf Segers, leeraar aan de Normaalschool van Lier, werd gekozen in de eerste hoedanigheid en Dr J. ten Brink, leeraar en letterkundige te Leiden, in de tweede.

S'achtermiddags vereenigden zich de leden in een banket en den donderdag 21 Juni om 2 uren greep de jaarlijksche plechtige openbare zitting plaats.

De aanwezigen waren vrij talrijk en de heeren minister Begerem, senators Lammens en Vercruysse-Bracq, gouverneur de Kerckhove, Bruneel, d.d. burgemeester van Gent en Arthur Verhaegen, lid der bestendige deputatie, deden zich verontschuldigen.

De eerw. Heer Dr H. Claeys na de zitting geopend te hebben, droeg eene zeer belangrijke studie voor over Jan Van Ruysbroeck.

In eene welsprekende, sierlijke, dichterlijke taal, schetste hij het leven van dien schrijver der XIIIe eeuw, die prior was der abdij van Groenendaal en die ongelukkiglijk zoovele eeuwen miskend werd.

Jan Van Ruysbroeck was een mystieker die de misbruiken van zijnen tijd geeselde en afzweepte en in waarlijk eigenaardigen vorm en verheven uitdrukkingen, God, de Kerk en het goede bezong.

De redenaar, wist door eene goed gedane keus van brokstukken uit zijne werken, dat eigenaardig letterkundig figuur der middeleeuwen voor het oog der toehoorders te tooveren, en hem te doen waardeeren als een der voornaamste beoefenaars der Nederlandsche letterkunde.

Die goed gestudeerde rede werd warm toegejuicht.

Dan droeg de heer volksvertegenwoordiger, Alfons Janssens, eene klankrijke, harmonievolle ballade voor, getiteld *Lena*.

Dat stuk met veel gevoel voorgedragen, maakte eenen diepen indruk op de toehoorders, die allen, luid den dichter toejuichten.

De derde spreker was Jonkheer de Maere-Limnander. Hij handelde over : *De rol der vrouw in de Vlaamsche beweging*.

Hij begon met een uittreksel uit den oproep, die in 1848 tot de Nederlanders van Noord en Zuid werd gericht, om hen uit te noodigen deel te nemen aan het eerste Nederlandsch taal- en letterkundig kongres dat te Gent in 1849 moest gehouden worden.

Na den strijd der Vlamingen stap voor stap gevolgd te hebben, toonde hij aan wat er ons ontbreekt en legde hij uiteen hoe het komt dat onze vrouwen en dochters aan hunne moedertaal verzaken om eene vreemde taal, en bij voorkeur het Fransch, te spreken.

De schuld daarvan, zegde de heer De Maere terecht, moet niet alleen aan de vrouwen geweten worden, ook wij, mannen, zijn plichtig.

't Is door eene lompe, plompe, boersche, onbeschaafde taal te spreken, dat wij bij de vrouwen afkeer inboezemen voor onze moedertaal en haar op die wijze aanzetten de voorkeur te geven aan eene uitheemsche spraak.

De mannen geven het slecht voorbeeld en de vrouwen volgen het.

Het eenige redmiddel is de totale hervorming van het onderwijs der moedertaal, in alle scholen, van hoog tot laag.

Eens dat men de vrouw zoover brengen kan, dat zij niet alleen hare moedertaal bemint, maar die ook met voorliefde spreekt, dan zijn wij de zegepraal nabij.

Gekend is het dat de vrouw eenen machtigen invloed uitoefent op de gedachten, dat het de man is die wetten maakt, maar de vrouw die de zeden vormt.

Even gekend is het, dat, wanneer de zeden in strijd zijn met de wetten, deze laatste altijd moeten eindigen met te verdwijnen.

Als voorbeeld haalt de geachte redenaar de schoolwet aan van 1879, die viel, omdat zij in strijd was met de zeden van d grootere meerderheid van ons volk.

Na de eenheid van spelling, moet men de eenheid van uitspraak bewerken, en deze kan alleen verkregen worden, wanneer de werking uit de hoogte komt.

De hoogere, beschaafde standen moeten beginnen, het volk zal volgen.

Deze zaakrijke voordracht werd insgelijks langdurig toegejuicht.

Ten slotte werden de laureaten in de verschillende prijskampen bekroond, uitgeroepen :

Tweede prijsvraag : *Taalkundige studie over de VII Vroeden*

binnen Rome. — Emiel De Neef, student aan de Hoogeschool, te Gent.

Derde prijsvraag : *Een zeker getal werkwoorden zijn op eene buitengewone wijze samengesteld, als daar zijn : knikkebeenen, blinddoeken, schuddebollen,* enz *Men vraagt eene volledige lijst dezer woorden met aanduiding van de streekspraak, waarin zij voorkomen, eene studie over hnnne etymologie, hun karakter over het algemeen en de geschiedenis van hun ontstaan.* — Willem De Vreese, medewerker van het Nederlandsch Woordenboek (een Gentenaar) te Leiden.

Vierde prijsvraag : *Eene volledige lijst van de in onze taal meest voorkomende gallicismen.* — Willem De Vreese, voornoemd en H. Meert, studiemeester aan het atheneum te Luik.

Zesde prijsvraag : *Eene vakwoordenlijst voor het ambacht van den smid.* -- Jozef Vuylsteke, snelschrijver van den provincieraad van Westvlaanderen, te Brugge.

De bereneerde verslagen over de prijskampen en de redevoeringen des heeren Claeys en de Maere, met het gedicht van den heer Janssens, zullen in de *Verslagen en Mededeelingen* der K. Vl. Academie verschijnen.

Davidsfonds. Den 10 Juni had de plechtigheid door het Davidsfonds ter eere van Kanunnik Martens ingericht, te Sint-Nicolaas plaats.

's Morgens in het Klein Semiuarie werd aan den gevierde een rijke telescoop aangeboden en 's middags een banket in het Gildenhuis. De heer volksvertegenwoordiger Alfons Janssens, voorzitter der Wasche afdeeling sprak de feestrede uit en op het banket namen het woord, de heeren A. Janssens, Frans de Potter, Kanunnik Martens, Dr H. Claeys, Ossenblok, Jan Nobels.

Kortom prachtig wel gelukt feest, waardig van het Davidsfonds en waardig van den braven, gemoedelijken en geleerden schrijver van *Wetenschappelijke voordrachten. Reizen naar den Noordpool, Opkomst der stoomtuigen, Op vakantie in Engeland, In Schotland, Het Water* en *De Electriciteit* (waaraan de schrijver thans arbeidt.)

† **Baron Bethune.** Den 18 Juni stierf op zijn kasteel te Marche, in den ouderdom van 74 jaar, de weledele heer Baron Bethune d'Ydewalle, de heropbeurder der gothische kunst in België en de stichter en de vader der bloeiende Sint-Lukasscholen. Zijn afsterven is eene ware rouw voor de christene kunst en het vaderland. In de volgende aflevering wijden wij eene bijzondere studie aan den man, die niet alleen een groote kunstenaar was maar ook een ware heilige.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang, 1894 — Augustus Nr 8.

GEDENKTEEKEN TER EERE VAN DEN EERB bijgevoegden tengevolge
THOMAS A KEMPIS.

15 Januari De plaats worden

WEDSTRIJD.

I. — Het ligt in de bedoeling der Commissie dat dit ged eere van THOMAS à KEMPIS, zal zijn in den vorm van een grafmon (zie 50) benedengedeelte van dit monument moet gelegenheid zijn om, achter en deuren, het te Zwolle berustende gebeente van THOMAS à KEMPIS te n plaatsen, indien daartoe vergunning zal worden verleend.

Het bovengedeelte moet een plastische voorstelling bevatten — in of ronde bosse — van THOMAS à KEMPIS, geknield voor den Kruisdrager Christus.

De leidende gedachte is deze: de Christus spreekt tot den schrijver d Navolging de woorden : « Die Mij volgt wandelt niet in de duisternis » (Evangelie van den H. Joannes VIII, 12). Met deze woorden begint het eer Hoofdstuk van het eerste boek der Imitatie In de oude chronyken, die dit werk gewagen, wordt het steeds genoemd : het boek dat begint : « Mij volgt ». Dit volgen van Christus bestaat volgens THOMAS à KEMPIS in h dragen van het Kruis. Het verheven hoofdstuk XII van het tweede boek, d deze idee op onvergelijkelijke wijze vertolkt, heet dan ook : Van den Kon lijken weg van het H. Kruis.

II. — Het geheele gedenkteeken moet in den Nederlandschen styl van XVe eeuw ontworpen en in fraaien en duurzamen bergsteen, — zij het da ook dat van verschillende steensoorten gebruik worde gemaakt — word uitgevoerd.

III. — Het gedenkteeken zal worden geplaatst te Zwolle in de R. C. ker van den H. Michaël in het Zuiderschip tegen den binnenmuur van den toren.

Op franco aanvrage aan den Secretaris der Jury, zal aan belanghebbende gratis worden toegezonden een afdruk van de architectonische teekening waarop zijn afgebeeld plattegrond en opstand van het hier bedoelde gedeelte der St. Michaëlskerk.

IV. — Zij, die aan dezen wedstrijd wenschen deel te nemen, hebben daartoe in te zenden : 1° De architectonische teekeningen van het geheele monument, t. w. : *a*. plattegrond; *b*. opstand; *c*. doorsnede, met aanduiding der constructie; *d*. de noodige détails; *e*. ensemble-teekening, omvattende het geheele muurvlak met het daartegen geplaatste gedenkteeken en de eventueel aan te brengen polychrome versiering van het overblijvende gedeelte van dat muurvlak. *a*, *c* en *e* te teekenen op $^1/_{20}$, *b* op $^1/_{10}$ en *d* op de helft der ware grootte. 2° Plastisch uitgevoerde schetsen : *a*. van de groep of het relief, waarin de figuren — als zij staande zouden zijn gemeten — minstens de hoogte van 70 cM hebben; *b*. de kop van THOMAS à KEMPIS op ware grootte gemodelleerd.

V. — Uit ieder ontwerp en uit iedere schets moet duidelijk de bedoeling van den kunstenaar blijken en zij moeten de Jury in staat stellen te beoordeelen of van den vervaardiger dier schetsen eene goede uitvoering in het groot kan worden verwacht.

VI. — Bij de ontwerpen moet worden gevoegd een raming der kosten (met duidelijke opgaaf van de te bezigen materialen); *A*. van de groep of het relief; *B*. van het architectonisch gedeelte van het monument. Beide met inbegrip der kosten van opstelling, welke door en voor rekening van den vervaardiger geschiedt.

Van deze berekening zijn de fundeeringen en besteigeringen uitgesloten, evenzoo de eventueele polychrome versiering van het overblijvende gedeelte van het muurvlak.

De kosten van *A* en *B* te samen mogen de som van *tien duizend gulden* niet te boven gaan. De prijsopgave sluit in zich, dat de inzender zich bereid verklaart om bij eventueele opdracht het werk voor de door hem begroote som uit te voeren.

VII. — De ontwerpen moeten zijn geteekend met een motto of spreuk, die herhaald moet zijn op een verzegelden briefomslag, welke den naam en het adres van den vervaardiger bevat. Op dien briefomslag moet tevens geplaatst zijn een geheim teeken, dat na afloop van den wedstrijd bij opvordering van het ingezonden ontwerp tot herkenning van den eigenaar kan dienen.

HET
SOCIALISMUS EN ONS HUISHOUDKUNDIG LEVEN.

WAT is er, met verloop van tijd, van het socialism te verwachten op het gebied van geheel ons burgerlijk en huishoudkundig leven?

Geheel ons burgerlijk en huishoudkundig leven steunt op den *persoonlijken eigendom* en de *verdeeling van den arbeid.*

Uit de verdeeling van den arbeid, zeer uitgebreid en ver gedreven in al de landen van midden-westelijk en zuiderlijk Europa, en in het oosten van Noord-Amerika, spruit de zeer ingewikkelde verwisseling van allerhande natuur- en nijverheidsvoortbrengselen.

De snelheid en de menigvuldigheid der gemeenschapsmiddelen, spoorwegen, dampers, enz. hebben deze verwisseling geweldig aangespoord.

Van eenen anderen kant, de toepassing van den stoom op de voortbrengst, en het gevolg daarvan, de samenspanning der kapitalen, hebben de voortbrengst zeer verhoogd.

Aan al deze krachten heeft men eene bijna onbeteugelde vrijheid gegeven. Zoodanig dat ons burgerlijk en huishoudkundig leven daaromtrent uitkomt op het volgende : de burger bezit eene natuurkracht, eene som geld, eene levende arbeidskracht, en gebruikt deze middelen zooals het hem believeft ter voortbrengst.

Verders in onbeteugelde mededinging, verwisselt hij zijne voortbrengselen tegen andere, en de markt op dewelke deze verwisseling geschiedt, is de gansche breede wereld.

Dit is, in weinige breede lijnen, geheel ons Burgerlijk en œconomisch leven!

Wat zal er nu daaraan veranderd worden, zoo genomen het socialism zoude zegepralen?

Het socialism heeft zijn droombeeld of utopie, zijn ideaal en zijn programma, dat het als onmiddelijk uitvoerbaar aanziet.

Zijne utopie is het anarchism, zijn ideaal het collectivism, zijn programma de afschaffing van eenige misbruiken en de inleiding van eenige hervormingen.

Zal het socialism pogen de anarchistische besluitselen toe te passen? Wat wil het anarchism op het gebied der werkelijkheid? « Genoeg tweeduidige for« mulen, zegt Prins Pieter Krapotkine (La Conquête « du pain, bl. 27-28) zooals *het recht op arbeid*, waar« mede men het volk om den tuin geleid heeft in « 1848, en het nog zoekt te bedriegen. Laat ons « den moed hebben te erkennen dat de weelde, « voortaan mogelijk geworden, kost wat kost moet « verwezentlijkt worden.

« Als de arbeiders in 1848 het recht op arbeid « eischten, richtte men nationale of stedelijke werk« huizen in, en men zond er de arbeiders naartoe « om te slaven voor veertig kluiten daags. Als zij « de schikking van den arbeid vroegen, werd er « hun geantwoord : « Hebt geduld, vrienden, de « regeering gaat er zich mede bezig houden, en « ziet hier voor vandage eene som van veertig klui« ten. Rust nu, harde zwoeger, die geheel uw leven « geslaafd hebt! » en ondertusschen stelde men de « canons op den mik. Men trommelde al de troepen « bijeen : men bracht de arbeiders zelven in de « war met duizend middelen welke de burgerij van « buiten kent. En op zekeren dag zeide men hun

« « gaat naar Africa om volksplantingen te maken of « wij schieten u in flenters! »

« Geheel anders zal de uitslag zijn als de arbei- « ders het *recht op weelde* eischen. Zij roepen daar- « mede zelf het recht uit geheel den maatschappe- « lijken rijkdom in te nemen; de huizen te pakken en « er zich te gaan in neerzetten, volgens de behoeften « van elk huisgezin; al de levensmiddelen, die opeen- « gestapeld liggen, aan te grijpen, en dezelve te « gebruiken zoodanig dat de arbeiders de weelde « ook eens kennen na al te lang den honger gekend « te hebben. Zij roepen hun recht uit op al de rijk- « dommen — vrucht van den arbeid der werkers « van eertijds en van nu — en zij gebruiken dezelve « zoodanig dat zij het verheven genot van kunst en « wetenschap, te lang bezeten door de burgers, ook « eens leeren kennen..... Het is hooge tijd dat de « arbeider zijn recht uitroepe over de gemeene erfe- « nis, en er bezit van neme. »

Is het daar de leering welke het socialismus zal toepassen als het eens aan het roer komt? Neen, volstrekt niet. Het socialism weet wel dat dit onmogelijk is in den tegenwoordigen toestand. Dat is schoon, zeggen de socialisten; maar.... het is een droombeeld! Eene onmogelijkheid! zeggen vele aanhangers van het socialismus. Een *ideaal*, zegt Van der Velde, in zijn laatste vluchtschrift, « maar de « schors onzer hersenen is nog te dik en te hard, « om daaraan te durven denken! »

Zal het socialismus misschien de leering van Marx toepassen? Deze leering voor zooveel zij op de praktiek uitziet, komt hierop uit : De onbeteugelde mededinging jaagt den eenen voortbrenger op tegen den anderen. De kleine moet buigen voor den grooteren : de grootere voor eenen nog grooteren. Van langs om meer wordt op alle nijverheid de stoomkracht en de samenspanning der kapitalen aangewend : de handarbeid wordt doodgelegd door den stoomarbeid;

de kleine stoomarbeid door den grooten, zoodanig dat alle voortbrengend kapitaal van langs om meer in een klein getal handen valt, en van langs om meer opeenstapelt. Zoo wordt de kleine arbeider onteigend van zijnen voortbrengenden onafhankelijken arbeid : maar de tijd zal komen dat de onteigenaars op hunne beurt onteigend worden. De Staat zal het opeengestapeld kapitaal in beslag nemen, en, met of zonder vergoeding der onteigende bezitters, de algemeene en maatschappelijke voortbrengst ten voordeele van al de leden der maatschappij doen dienen. Dit is het algemeen collectivismus : alle voortbrengende kapitaal in de handen van den Staat! Zal het daar de leering zijn welke het socialismus zal in voegen brengen als het eens meester is?

Neen, volstrekt niet. Dit is het ideaal, ja, maar Rodbertus vroeg daartoe drie honderd jaar : Lasalle, twee honderd. Bebel in *Die Frau*, zegt dat de verwezentlijking daarvan aanstaande is. Eventwel het is gekend dat Bebel geerne zijne droomen voor waarheid neemt. « Hij is, zeggen de socialisten, voor een goed mondje. » Geen wonder dat hij smekkend vooruit ziet naar den tijd als de wafels geboterd langs beide kanten zullen uit den hemel vallen, en dat hij hoopt dien tijd te beleven! Neen, ik ben voor het algemeen collectivism niet! roept Janson : het is eene onmogelijkheid vooralsnu, getuigt Van der Velde; het is eene onmogelijkheid voor altijd, vooral als men het collectivism met de democratie paren wil, schrijft Schäffle.

In alle geval is het klaar dat deze leering geene regeeringsleering wezen kan eer lange jaren en misschien eeuwen. De mogelijkheid van het algemeen collectivism, zelfs met de strengste regeltucht gepaard, is niet bewezen. Zijne onmogelijkheid, als men het op democratische wijze begeert toe te passen, is eene vaste waarheid. Als denkbeeld zelf is het in veel te beperkte kringen aanveerd, om als regee-

ringsleering te kunnen dienen. De rol van het socialismus is zich te verzetten tegen al hetgeen het algemeen collectivismus in lateren tijd zoude onmogelijk maken : namelijk *tegen alle grondige hervorming.* « De huidige misbruiken der arbeidswereld, « zegt Bebel, zijn eene gapende wonde in de zijde « der burgerij, welke men moet gapend en bloedende « houden ; » — *tegen de grondige beurshervorming,* want, zegt Singer, « dit zoude het lijden der arbei- « derwereld stillen, en de uiterste instorting der tegen- « woordige samenleving vertragen. » — *tegen het heropbeuren der neeringen,* want, zegt Auer, « de « neering is noodwendig verbonden met den eer- « bied des persoonlijken eigendoms. » De algemeene onbeteugelde mededinging helpen in hare arbeidsopslorping, en de verbitterde arbeiders die van langs om meer de greep der onbeteugelde wedijvering gevoelen, met zweepslagen aanhitsen gelijk een dier dat men poogt woedend te maken, tot dat het alles aan stukken slaat : deze is de rol van het socialismus aangaande algemeen collectivismus. Maar van het algemeen collectivismus eene nu toepasselijke regeeringsleering maken, volstrekt niet ! De kopstukken weten wel dat het voor als nu teenemaal onmogelijk is, en dat de zucht naar vrijheid, geheel het machien, in min dan vijf en twintig jaren zoude doen in de lucht springen.

Het algemeen collectivismus zal dus de regeeringsleering van het socialism niet zijn als het aan het roer komt. Het zal niet een programma worden maar wel een ideaal blijven ! En dit ideaal wordt reeds in duigen geslegen door de anarchisten. « Uw « collectivism, zeggen zij, heeft voor noodzakelijk « gevolg de zelfde ongelijkheid als nu : en het is in « den naam der gelijkheid dat gij den tegenwoor- « digen maatschappelijken toestand wilt afschaffen. » Zij hebben overschot van gelijk.

Wat is het dan dat de socialisten zullen doen ?

Eenige socialisten zeggen : neen, het *algemeen collectivism* is nog bijlange niet mogelijk. Maar ziet : de onbeteugelde mededinging is gelijk een boom die voor ons zal vruchten dragen; en naar mate dat zij rijp zijn zullen wij ze plukken. Naar gelang dat een nijverheidsvak in weinige handen gekomen is, zal de uur slaan die gunstig is om het in te palmen en de nijverheidsbazen te onteigenen. « Dat er nijverheidsbazen gevonden worden die de « voortbrengingswijze der groote nijverheid op « kleine schaal toepassen, zegt Vandervelde, gelijk « te Rousselare en te Eecloo, waar de fabrikanten « in werkliedenpak, van den vroegen morgen tot « den laten avond met hunne werklieden naar het « werk gaan, dit scheelt ons niet. Wij mikken op « de groot-nijverheid, zooals zij gepleegd wordt in « mijnen, in het gesticht van Cockerill, enz. » Het kan wel zijn dat men poogt het een of het ander vak te onteigenen, zooals de mijnen bijvoorbeeld, maar al de vakken, naarmate dat zij voor de onteigening rijp zijn in de oogen van sommige socialisten, willen onteigenen en in de handen van den Staat leggen, dit zal nog de regeeringslijn van het socialismus niet zijn, als het aan het roer komt.

Stern, een Duitsche socialist, heeft bewezen dat het collectivism op breede schaal moet toegepast worden of dat het niets weerd is. Hier en daar en karig toegepast, zal het collectivism den tijd hebben de werklieden te ontgoochelen en van hem af te keeren. Vele socialisten, ten anderen, willen wel onteigenen maar niet ten voordeele van den Staat. « De mijn aan de mijnwerkers, » zeggen zij, dit is goed; maar niet « de mijn aan den Staat » gelijk het collectivism wil. Wij hebben in Belgie, socialistische werklieden hooren uitroepen : « Neen, « het gedacht van ons allen bedienden van den « Staat te maken, bekoort ons niet; daar verzetten

« wij ons tegen. » In het mijnwerkerscongres, in Mei gehouden te Berlijn, hebben wij afgezanten, in den naam hunner medewerklieden hooren verklaren, dat zij belast waren zich te verzetten tegen het binnendringen der Staatswetgeving in het regelen van den arbeid. « Dit behoort ons, zegden zij, niet den Staat. »

- Neen, zeggen anderen, zulke onteigening, kan niet dienen tot regeeringsleering. Hetgeen het socialism moet doen is het volgende : Het uitgangspunt gelijk maken voor eenieder; als het ware, alle burgers gesteld op ééne lijn bij hunne geboorte, gelijke opvoeding, geene erfenis, iedereen genoeg voorzien van alle middelen, scholen, onderhoud, enz. om zijne bekwaamheid te ontwikkelen en te doen gelden. Men ziet dat het gedacht der gelijkheid daarin steekt, doch alleen voor het uitgangspunt, het begin van het bestaan. Zal het socialismus deze leering als regeeringsleering gebruiken? Wel het een of het ander punt daarvan, hier en daar een ziertje : het erfrecht inkrimpen, de school kosteloos maken, schoolcantienen inrichten, enz.; maar de leering algemeen toepassen, het is niet meer mogelijk dit collectivism in zwang te brengen, dan Brussel of Kortrijk te veranderen in Sparta.

Zal het socialismus, eens aan het roer, dan niets kunnen doen? Niet eene zijner *stelselmatige* leeringen : noch anarchism, of « grijpen in den hoop »; noch collectivism of « één nijverheidsbaas : de Staat »; noch gedurige onteigening van arbeidsvakken die voor onteigening rijp schijnen, ten voordeele van den Staat; noch gelijkheid van uitgangspunt, zal het socialismus *algemeen* en nog veel min *op democratische wijze* kunnen invoeren. Evenwel, dit wil niet zeggen dat, niet het socialismus als leering, maar de socialistische partij niet veel zal kunnen verrichten.

Deze partij heeft een programma van ondernemingen waarvan vele artikels geenszins vloeien

uit de socialistische leering. Dit deel van het programma bevat niet revolutieondernemingen, maar hervormingen. De socialistische partij, komt zij eens aan het roer, zal misbruiken genoeg vinden in de huidige maatschappij om lange bezigheid te hebben:

In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper ubique jacet.
Ovidius, L. III Fast.

Zij zal de werklieden trachten in slape te wiegen met ideaal, algemeene weelde, hemel op de aarde, weinig arbeiden, veel genieten, enz,; maar de eenige regeeringsleering welke het socialismus zal *kunnen* toepassen zal de volgende zijn : laat ons de misbruiken afweeren! Nochtans het is niet gelijk wie hervormingen doet : het socialism, al heeft het geene andere toekomst dan in het hervormen der misbruiken, zouden niet te min oneindig veel kwaad kunnen stichten. Door zijne leering zal het altijd aangedreven worden om aan zijne hervormingen eene socialistische kleur te geven, eene socialistische richting. Het eerste slachtoffer zal altijd de gezonde vrijheid zijn. De Staat zal van langsom meer eene Dea Roma worden, die zich zal mesten met het hertebloed der menschheid, de vrijheid. Verders in al zijne ondernemingen, zal het leeuwenaandeel te beurt vallen aan de bureaucratie, eene bedorvene bureaucratie, en daar en is geene slechtere ramp voor het nationaal leven. Gelijk in Indien, de godenwagen in de feesten van Jaggernaüth, zal de wagen des socialismus zijne eigene aanbidders onder zijne wielen verpletteren.

Op het eenigste gebied, waar de huidige toestand van het burgerlijk en het huishoudkundig leven aan het socialismus zal toelaten iets te vermogen, het gebied der hervormingen, zal het meestendeels niet hervormen maar vervormen en misvormen.

SLOT.

Wat staat er ons te doen?

Bestaan er misbruiken? Ja, vele, groote, schreeuwende misbruiken. Wie zoude het kunnen of durven betwisten? Het *ongeloof* dat gedachten en zeden bederft; de *revolutiegeest* die staten, huisgezinnen, scholen en allerhande instellingen aantast en doorwoelt; het *manchesterdom*, dat den menschelijken arbeid verlaagt, ontedelt en uitbuit; drie doodelijke ziekten waarvan eene genoegzaam zoude wezen om onze samenleving te doen ten onder gaan. Hervormingen zijn dus van noode.

Geene hervormingen maar misvormingen zijn te verwachten van het socialismus. Op het gebied van den Godsdienst en de zedeleer, stelt het socialism den *eeredienst der menschheid* en het *materialismus* voor.

Op politiek gebied, vraagt het socialism de dictatuur voor de werklieden. « De *politieke dictatuur* « *der werklieden*, meester over alles en alles regelend, » ziedaar de eenige oplossing der kwalen welke « de samenleving ondermijnen: deze oplossing is « de onze. » Aldus sprak Anseele in den Cercle Progressiste van Gent.

Op huishoudkundig gebied, eischt het socialism volledig *collectivism*: « Alle menschen hebben één « belang, voegt Anseele erbij, op de zelfde plaats, « te weten: dat *de capitalen en de regeering aan* « *allen* toebehooren, opdat niemand meer slaaf zij. »

Het socialism zoude dus niet hervormen maar misvormen!

Aan ons de hervorming!

Wat is er daartoe van noode? Dat wij de bestaande misbruiken kennen en rechtzinnig willen verbeteren. De eerste plicht van een geneesheer is de kwaal van den zieke te kennen: de tweede, des noods, het vliem in de verzweering te draaien.

De groote menigte zal de hervormers volgen, niet de misvormers, op voorwaarde dat men de misbruiken kunne doen vatten, en zich bereid, ja rechtzinnig ieverig toone heilmiddels te zoeken en dezelve eens gevonden, toe te passen.

Men kan in gevaar zijn als misbruik te aanzien hetgeen geen misbruik is; en voor het verbeteren der misbruiken heilmiddelen te zoeken waar zij niet te vinden liggen. Daarom is er voorzichtigheid noodig om altijd vasten grond onder de voeten te houden. De geschiedenis van het verledene is daartoe van doorslaande nut. Er wordt, bij voorbeeld, veel gesproken van hetgeen men de rechten der arbeiders heet. Zijt gij of zijt gij niet voor de rechten der arbeiders? Wel te verstaan, als men zulke vragen stelt, kan er geene spraak zijn van natuurlijke rechten in den vollen zin des woords! Wie zoude er kunnen tegen zulke rechten zijn? Zijn de natuurlijke rechten van den arbeider niet even eerbiedweerdig als de natuurlijke rechten van den edelman? De verdediging van zulke rechten is geene bloote liefhebberij : zij is eene plicht, zooveel te dierbaarder als dat de man, wiens rechten te verdedigen zijn, kleiner en zwakker is.

Er is dus spraak van rechten, wier bestaan of niet bestaan geene questie is van strenge wisselgerechtigheid, maar eene questie van goede schikking, gezonde geledering, heilzame politiek, enz. Welnu, op dit gebied, zal het iemand kunnen kwalijk opnemen, als de werkman begeert rechten te heroveren welke hij eens bezeten heeft? Bemerk wel : *rechten welke hij eens bezeten heeft.* Zulke rechten kunnen geen hersenschimmig droombeeld geheeten worden; zij hebben immers bestaan; bestaan in de beste tijden van het christen openbaar leven; en zij hebben heilzaam gewerkt op al de rangen der samenleving. Het is ook niet onmogelijk zulke rechten overeen te doen-komen met de huidige tijdsomstandigheden : juist gelijk dat het niet onmogelijk is, omdat een lichaam groeit en

wast, een kleed te maken dat grooter is en van verschillige sneê volgens den tijd, maar toch wezentlijk altijd een kleed, dat al de diensten bewijst welke een kleed bewijzen moet.

Wij behoeven ook niet uit het oog te verliezen dat de werkliedenvraag de geheele maatschappelijke vraag niet is : nevens deze questie, nu de dringendste misschien, liggen er vele andere : want de revolutiegeest heeft alles aangetast. Welnu het is de plicht der katholieken op elk gebied ten minste het grondprinciep klaar te maken ; het is onmogelijk, stuk voor stuk, te voorzien wat de toekomst al zal medebrengen. De menschelijke wijsheid is zoo kortzichtig, dat de naaste toekomst dikwijls voor haar een geheim is. Evenwel op elk gebied is het mogelijk eene goede richting aan te duiden, richting die wel kan moeielijk zijn, en wier *volledige* uitvoering onoverwinbare beletselen kan ontmoeten op sommige tijdstippen, maar die toch goed is, en die goeden uitslag moet opleveren.

Tegen het *ongeloof* en de ontchristening der menschheid moeten wij de bevestiging stellen van het volledig christendom in het huisgezin, in de school van allen graad, op het gebied van den arbeid, het bestier, het openbaar leven : fortiter in re, suaviter in modo.

Tegen gelijk welke *dictatuur*, de gezonde vrijheid. Men legt Lodewijk XIV ten laste dat hij zoude gezeid hebben : « De Staat, 't is ik. » Heeft hij het niet gezeid, hij heeft het toch gedaan. In de Fransche omwenteling zeide Sieyês in naam der Burgerij : « Qu'est le tiers-« Etat? Rien. Que doit-il être? Tout. » Nu hooren wij Anseele het zelfde zeggen in den naam der werklieden : « De dictatuur der werklieden, meester over alles « en alles regelend, ziedaar de eenige oplossing der « kwalen welke de samenleving ondermijnen : deze « oplossing is de onze. » Welnu daartegen zij onze leus :

Eens naar buiten op de meuren
Rond de landsbannier geschaard,
Rijk van binnen, bont van kleuren,
Elke stam naar zijnen aard!

Tegen het *Manchesterdom*, moeten wij Adam Smith's wet van vraag en aanbod, die in haar eigen eene brutale wet is, niet afschaffen, want zij is de wet der mededinging, maar dezelve aan de christene zedeleer onderwerpen; en van eenen anderen kant alle bron van rijkdom, *zooveel mogelijk* in de handen die ze begaan en bewerken doen blijven, en in die handen hare vruchten doen afwerpen. Zoo zal men beletten dat de bronnen van rijkdom heen en weer gekaatst worden, om eindelijk ten prooi te vallen aan de rooverijen der beurzenspeculanten en aan de bloedzuigerij van den huidigen woekergeest of geldduivel. Men zal van langs om meer de noodwendigheid gevoelen deze richting in te gaan om het revolutie- en manchesterwettennet te beletten van onafhankelijke arbeiders in proletarien te veranderen, en, ons dunkens, om de groeiende werkeloosheid te bestrijden.

Dus in alle geval, hetzij dat de socialistenpartij de overhand behale, hetzij dat de christengezinde hervormers aan het roer geraken, (en het een of het ander is onvermijdelijk) de hedendaagsche instellingen en hunne aaneenschakeling zullen diepe veranderingen ondergaan.

Baron Hübner vertelt in zijne reis rond de wereld dat de transatlantische damperlinien malkander eene ongehoorde mededinging aandoen. Door die wedijvering aangedreven verkiezen zij den naasten weg ten prijze der grootste gevaren, namelijk het gevaar tegen de varende ijsbergen te rijden en het stoomschip in brokken te doen vliegen. Als nu, door de naderende koude verwittigd, de zeevaarders eenen ijsberg voelen naderen, stellen zij vorenaan op het schip matroozen met scherpe oogen die dweers door den mist pogen te dringen om het naderend gevaarte te ontdekken. Zien zij het vijf minuten te voren, het is nog tijd : een roerslag is genoeg om aan het gevaar te ontsnappen. De snelheid zelf waar-

mede het schip vooruitschiet, helpt den reddenden roerslag. Alles scheen verloren, en alles is gewonnen!

Ons burgerlijk en huishoudkundig leven is gelijk zulk een vaartuig. De gevaren zijn groot. De scherpste oogen mogen wel vorenaan op het schip staan om het dreigend gevaar te ontwaren. Doch als men eens het gevaar bestatigd heeft, en wel erkend, zal hopelijk de man niet te kort blijven die den reddenden roerslag geven zal. Dit hopen wij van de Goddelijke Voorzienigheid, welke de menschen niet verlaat die waken, en werken volgens hun vermogen, om redding te vinden. Doch deze waak- en werkzaamheid is eene noodzakelijk vereischte voorwaarde! God, hopen wij, zal het welgelukken verleenen. « Help u zelven : zoo helpt u God! »

E. De Gryse, Pastoor-Deken.

Kortrijk, den 28 Mei 1894.

MONSEIGNEUR FREPPEL.

De Eerwaarde Pater E. Cornut gaf dees jaar in 't licht : « Monseigneur Freppel, d'après des documents authentiques et inédits. » Wie is Pater Cornut? De auteur van « Louis Veuillot » met wiens geest en talent hij zoo innig is doordrongen dat een ander uitstekende schrijver, P. De la Porte van hem getuigt : « Parfois, si l'on n'apercevait les guillemets au bout des alinéas, on serait tenté de croire que c'est Veuillot qui continue; tellement le style du critique garde le ton et la couleur du maître qu'il cite, à l'école duquel il s'est formé, en compagnie duquel il a vécu : même verve, même entrain, mêmes procédés, parfois même coupe, j'allais dire, même rythme de phrases. »

Monseigneur Freppel werd geboren te Obernai, in den Elzas, den 1 Juni 1827. Zijn vader was griffier van 't Vredegerecht. Zóo zwak kwam Emiel ter wereld dat men noodig vond hem met haast het heilig doopsel toe te dienen. Die kritieke toestand was van geen langen duur : met de versterking des lichaamsgestels ontsproot ook zielekracht en eene dapperheid die zich werkdadig deed gevoelen op de lenden van zijn ouderen broeder, Jules. Deze, geen Cesar, moest het onderspit delven in de onophoudende schermutselingen die gewoonlijk eindigden met den alarmkreet : mama, Emiel slaat mij! Er hoeft bijgevoegd dat die inwendige oorlogen geenszins het bondgenootschap beletten der beide broeders

tegen den vreemde. Emiel was een onversaagd kerelken. Zelfs tegen een biëenzwerm trok hij te velde. Hij viel hem aan met steenen, werd erbarmelijk gesteken maar liet daarom geen zucht of traantje. Bisschop geworden, verhaalde hij geern die heldendaad. Zijn wapen en leus : « *Sponte favos, ægre spicula* » *honig van zelfs, steken tegen dank* » werden zij niet gekozen met 't oog op dien homerischen kamp? De strijdzuchtige aard van den kleine lokte bij moeder en vriendinnen de voorspelling uit dat hij soldaat zou worden. Vader had hem liever notaris gezien.

In 't college van Obernai werd Emiel onderworpen aan het pijnlijk doopsel dat alle nieuwgekomenen wacht. Den kleinen griffierszoon zou men ook den pols voelen : een groote en sterke leerling nam de taak op zich, en slingerde hem eenige schimpwoorden naar 't hoofd. Als een razende kat sprong de gehoonde den vijand op 't lijf en zoó vlug en zoó forsch krabde en sloeg hij hem in 't aangezicht dat de groote den woedenden afval niet kon afweren. Is het noodig te bemerken dat, van dien dag, de overwinnaar eene onbetwiste faam genoot bij het studentenvolk?

Op het edeler terrein der studiën, plukte Emiel even roemvolle lauweren. Hij stelde zich aan 't hoofd der klas en bleef de eerste tot het einde zijner studiën. Zijne levendigheid en gemoedssterkte gingen gepaard met eene oprechte godvruchtig- en gulhertigheid. Na zijne eerste communie, werd hij meer ernstig en ingetogen; hij toonde eene bijzondere devotie tot de H. Maagd Maria. Hij vroeg om opgenomen te worden onder de koorknapen; het wierookvat hanteerde hij « habilement et vigoureusement ». Hij was een vurige en onvermoeibare werker, een echte boekenverslinder. Te huis, onder 't wandelen, op de vestingen, veeltijds aan tafel en te bed, had hij een boek voor gezel. De gazet zijns vaders las hij, geheimelijk, in eénen

adem, terwijl Jules, even verlekkerd op den « Constitutionnel » zijne leesbeurt afwachtte. De huis- en collegebibliotheek putte hij letterlijk uit. Deze uiteenloopende lezingen, zouden zij dat jonge hoofdeken niet krenken, in de war, ja, op hol brengen? O neen! Freppel was geen onbezonnen boekenvreter, maar als een wijze bie borg hij zorgvuldig den gezogen honig in de cellen van zijn ontzaglijk geheugen. In zijn uitnemend helderen geest was alles gerangschikt, elke aanwinst werd als neêrgelegd in eene bijzondere lade : algemeene plannen, opmerkingen en bijzonderheden, cijfers en datums, critieken en schoone uittreksels, alles droeg zijn merk, en kwam, op het geschikte oogenblik uit pen en mond. Die ordelijkheid in de uiterste bedrijvigheid was en bleef Freppel's eigenschap, tot het einde toe. Zij stelde hem in staat allerhande onderwerpen te behandelen, voor de vuist, met eene verbazende vlugen gemakkelijkheid.

Wonder, die geestesspanning nam niets weg van zijnen drift naar 't spel, de lichaamsoefeningen, de wandelingen en lange tochten, door bergen en dalen en bosschen. Dank aan zijn levensregiem, verwezentlijkte hij volmaakt den stelregel : « *mens sana in corpore sano* » een gezonde geest in een gezond lichaam.

Freppel verliet het college van Obernai, na zijns vaders benoeming tot het vrederechtersschap van Massevaux, en trad in het klein seminarie van Straatsburg. Van de derde klas ging hij in de Rhetorica, stappende over de Dichtkunde, voor dewelke hij nooit ingenomen was. De medekampers die hij daar aantrof beletten hem langen tijd den prijs van uitmuntendheid te veroveren. In de natuurlijke wetenschappen moest hij wijken voor zijnen boezemvriend Blumenstihl, die later dienst nam in het pauselijk leger, en als ingenieur, hoog geroemde waterwerken uitvoerde, plechtig gehuldigd door Pius IX en prachtig beschreven door L. Veuillot (1869).

In de geschiedenis, de letter- en wiskunde en later in de wijsbegeerte overtrof hij ze allen. Een geleerde professor noemde hem « un spécialiste universel ». Hij won zijn diploom van baccalaureus in de letteren voor eenen staatsjury bekend als stelselmatig ongunstig aan het Vrije Onderwijs. Uit dankbaarheid voor den goeden uitslag, ondernam hij met twee vrienden, eene bedevaart naar Einsiedeln, in Zwitserland. In dit vermaard heiligdom verschafte hij zich eenen rozenkrans « un grand cordon de quinze dizaines avec lequel il veut se lier à la très Sainte Vierge ». Volgens gewoonte reisde men te voet. Onvoorziene uitgaven hadden de gemeene beurs gebracht op twee stuivers, en men bevond zich nog te Mulhouse! Er werd voor twee stuivers brood gekocht dat opgeëten werd met angst en hoop op eenen hemelval. In droeve gepeinzen verzonken verlieten zij de stad toen een van het drietal uitriep : « Onze oud onderpastoor, mijnheer Sétis, woont hij niet in den omtrek van deze stad? » Men gaat uit op verkenning en vindt den braven priester, die zijne goede vrienden hartelijk onthaalt, herbergt en voorziet van proviand en duimkruid.

Emiel was een frische blozende jongeling geworden, wat min vurig dan voorheen, maar toch uiterst levenslustig, hard getemperd in 't goede en 't deugdzame. Met verwondering vernamen de kortzichtige lieden dat de knappe jongen priester zou worden. Hij was slechts 17 jaar oud toen hij het Groot Seminarie van Straatsburg binnentrad. Na korte dagen werd hem het nieuws aangekondigd van de schielijke dood zijns vaders. Het was een wreede slag voor den braven jongeling die eens schreef : « quelle consolation pour un cœur filial, d'apprendre que ses parents sont contents de lui! » Om des te meer geestelijke hulp aan den lieven doode te bezorgen, maakte hij zich lid van den Derden Regel van den H. Franciscus.

Op dit tijdstip mocht het Groot Seminarie van Straatsburg roemen op uitstekende leeraars en leerlingen. Geen wonder dat de werkzame Freppel zich hoogst gelukkig gevoelde in dat midden. Wat hij vroeger had gedaan was maar kinderspel vergeleken met zijne seminariestudiën. Dogmatieke en zedelijke godgeleerdheid, kerkelijke geschiedenis en kerkrecht, gewijde welsprekendheid, oudheidkunde, H. Schrift, hebreeuwsch, kerkgebruiken enz. enz., al deze vakken werden te gelijk geleerd, op methodische wijze samengevat, in synoptische tabels gerangschikt, voor eigen en der vrienden gebruik (Freppel was de gedienstigheid in persoon) en dan schoot er nog tijd over voor de studie van den H. Thomas, den lievelingsauteur, Albrecht den Groote, Petrus Lombardus, Suarez, A Lapide en vele anderen. Aan de H. Schrift en bijzonder aan de Brieven van den H. Paulus wijdde hij de grootste zorg. Lijvige schrijfboeken verdeelde hij in drie deelen : 't eerste voor den tekst, de verschillende lezingen, taal- en spraakkundige aanmerkingen; 't tweede gaf den samenhang der gedachten en de zintwistingen; het derde bevatte eigene bedenkingen. Freppel werd door zijne gezellen geraadpleegd als een professor. Op de lieftalligste manier loste hij de twijfels op, en deed des noods opzoekingen Zijne handschriften reisden van kamer tot kamer; men vond er niet alleen overvloedig licht, maar warme opwekking tot godsvrucht en werkzaamheid, bij middel van heilige gedachten en spreuken waarmede het verstandelijk gewrocht was doorspekt. Eenige voorbeelden : 7 mars. St Thomas d'Aquin. « Dieu veut que j'étudie et que je fasse valoir mes talents. »

10 mars. Les 40 SS. Martyrs : « Ne te plains jamais du froid ; les Saints ont péri par le froid. »

12 mars. St Grégoire le Grand : « Prions toujours pour la schismatique Albion. »

St Athanase : « Plutôt mourir mille fois que de lâcher un seul point de doctrine. »

St Epiphane : « Joindre le savoir à la vertu, c'est l'idéal du bon prêtre. »

St Théodote : « Ce Saint était 'abord aubergiste; traiter avec ménagement cette classe, » enz.

Freppel nauwelijks onderdiaken gewijd werd leeraar benoemd van geschiedenis in 't Klein Seminarie van Straatsburg. Met welgenoegen nam hij dit ambt waar. De geschiedenis was immer zijn lievelingsstudie geweest. Hij had zeven of acht schrijfboeken in gereedheid, behelzende aardrijkskundige en historische aanteekeningen op den Elzas, Frankrijk, Engeland en Europa in 't algemeen. De volgende zinsneden uit zijne eerste les op den plicht van den waren geschiedschrijver zullen met vrucht gelezen worden : « L'historien ne doit pas se contenter de présenter un amas de faits décousus, assemblage informe d'éléments sans ordre ni liaison. Il n'est pas simple compilateur... Sa tâche est plus noble, son point de vue plus large... Les événements, il faut qu'il les apprécie, qu'il les raisonne. Il mettra donc à nu l'enchaînement des faits; il remontera des effets à leurs causes, pour descendre des principes à leurs conséquences; il pèsera dans la balance de la plus stricte équité les actions des particuliers, les entreprises des princes, les succès et les revers des peuples; il tiendra compte de l'influence du climat, des mœurs, des coutumes, des usages; il observera les périodes de décadence et de progrès, les époques de lutte et de transition, pour en signaler l'origine et les résultats. Bref, il appliquera aux données de l'histoire les notions invariables du vrai et du bien: il rapportera à cette norme inflexible les faits et gestes de l'humanité, pour en découvrir l'importance matérielle et la valeur morale, la portée historique et sociale. C'est ce travail de discussion et de comparaison qui constitue, avec le travail d'exposition et de classification, la double tâche de l'historien. Elle se résume en ces deux mots : Narrer en raisonnant. »

Het zal niet verwonderen dat, staande op zúlk eene grondvest en voor zúlk een horizont, de rijk begaafde en welsprekende professor zijne aanhoorders in geestdrift deed ontvlammen en dat hij zijne lessen, door de faam uitgebazuind, buiten zijne klas hoorde toejuichen.

De zóo opgevatte studie der historie, slorpte ongetwijfeld geheel den tijd op waar de leeraar over beschikte? Verre vandaar. Freppel hád nog ongenblikken over voor de wijsbegeerte : « J'étudierai la philosophie, qui est de mon goût, pour l'amour de Dieu », voor de godgeleerdheid, de letter- en wiskunde enz. enz.

In 1849 werd hij tot het priesterschap verheven. 't Jaar nadien verliet hij Straatsburg, om, op verzoek van Mgr. Sibour, de wijsbegeerte te onderwijzen bij de Hoogere School der Karmelieten, te Parijs. De Fransche Kamer trok hem aan als een zeilsteen; met welke geestdriftige bewoordingen deelt hij, in eenen brief, den indruk mede die op hem maakten Berryer, edel en schoon, Lamartine, hoog- en zachtvliegend, Cavaignac bondig en gespierd, Thiers, schetterende dwerg, geestrijk zuiderduivelken, Changarnier, fier en krijgshaftig. « Welke redenaars? roept hij uit!... zulke tafereelen worden niet afgeschilderd! »

Michelet werd ook met zijn bezoek vereerd. « Michelet, l'homme le plus bête et le plus plat que j'aie vu et entendu de ma vie... parlant moins bien que le dernier cuistre de l'université... un jongleur qu'un gouvernement qui se respecte ne tolèrerait pas. »

Het priesterskleed werd niet geduld op de banken die Michelet's zwetserijen toejuichten. Ook verscheen daar Freppel met zwarten frak, witten halsdoek, blauwen bril en overjas. Zijn luidkeels lachen, zijne misprijzende houding deden de vuisten jeuken van de vrijdenkers en de losbollen, den tros van Michelet's auditorium.

Ontzaglijk veel werk legde Freppel af in zijn studie-

kamer, toch, gelijk men het ziet, was hij er niet vastgenageld. Allerhande vergaderingen die voor doel hadden, het goede en het schoone te bevorderen, woonde hij welgemoed bij, gewoonlijk in gezelschap van zijne collegas onder dewelke hij zich onderscheidde door zijne wellevend- en dienstvaardigheid. Hij spreekt met ophef van eene bijeenkomst, in eene kerkkrocht, waar Parijsche muiters het zalig woord toejuichen hun gestuurd door de Ravignan en Bautain. « Il n'y a que Paris pour offrir des scènes pareilles. »

Een jaar lang, vlogen de dagen vroolijk voorbij, in stille studie en verkwikkende uitspanningen, toen onvoorziens de bisschop van Straatsburg zijnen lieveling daarheen terugriep en hem belastte met de inrichting van 't college van den H. Arbogaste. Freppel was geenszins verheugd om dezen blijk van « confiance intempestive ». Nochtans, na wat pruilens, zette hij zich aan 't werk met zijne gewone krachtdadigheid. Prospectussen, schoolbehoeften, programmas voor de klassen, leerlingen en leeraars, dienaars en mondbehoeften, voor alles zorgt hij, alles komt te recht op tijd en stond, tot groote voldoening van Mgr. Rœss. Maar zie, nauwelijks is het werk van stapel geloopen of het college, wordt, om zekere redenen, afgestaan aan de Paters Jezuïeten! Deze maatregel baarde misnoegen bij enkelen, en inzonderheid bij den overste Freppel. Oploopend als hij was en rondborstig, schreef hij een verzoekschrift dat hij met handteekens deed bekleeden, ten einde zijne stichting in 't leven te bewaren. De Overheid nam het kwalijk en Freppel werd tot eene geringe onderpastorij benoemd! 't Is waar, hij betrok ze nooit. Napoléon was naar Straatsburg gekomen en bij 't voorstellen van den gewezen rector van H. Arbogaste, zegde hij : « Monsieur Freppel, je vous connais; vous étiez à Paris l'année dernière; il faut revenir à Paris. » Daartoe gaf Mgr. Rœss welwillend zijne toestemming;

hij sprak den lof uit van den geleerden en ieverigen priester, met wien hij later de vriendelijkste betrekkingen onderhield.

Freppel te Parijs terug (1852) mocht er zijnen dorst lesschen naar kennis en wetenschap, aan de rijkste bronnen.

Eene zaak ontbrak hem: een bezoldigd ambt in de priesterenrei. Pater Lacordaire ried hem aan mede te dingen voor eene plaats van kapelaan in Sint-Genoveva. Zulks deed hij en hij kwam zegevierend uit den kamp. Het voorname werk der kapelanen bestond in voordrachten te geven aan de schooljeugd. Freppel onderscheidde zich in dat vak op zoo ongemeene manier dat zijne collegas hem verzochten, alleen deze taak te vervullen. Zijne onderrichtingen op Jesus' goddelijkheid verwierven een buitengewonen bijval. Zij werden vertaald in 't Duitsch, in 't Engelsch, in 't Bretoensch en 't modern Grieksch. Niet alleen de jeugd, maar mannen van rijpen ouderdom waaronder protestanten, werden, óf diep geschokt óf van de dwaling afgetrokken door het overtuigend en meêsleepend woord van den jongen redenaar (1).

Een zonderling geval hielp mede om den schitterenden conferencier op een' nog hoogeren kandelaar te plaatsen.

Eenige « polytechniciens » konden onmogelijk tot de oplossing komen van een rekenkundig vraagstuk. Freppel die bij hen was, vroeg om de quœstie te onderzoeken. Men glimlachte om het voorstel. Freppel verlaat eenige oogenblikken het geleerd gezelschap. Hij doet het licht zijner « Camera clara » op die ontzaglijke cijferreeksen vallen, ontwaart den knoop, maakt hem los en brengt het juiste antwoord onder de oogen zijner verbaasde

(1) De « Cours d'instruction religieuse » of « Conférences de Ste Geneviève » werden in november laatst uitgegeven door Mgr Freppel's opvolger.

vrienden. De trek kwam in de dagbladen. « Je tenais » zegde hij later, « à ma réputation de mathématicien, comme Lacordaire tenait à sa réputation de jardinier. » « Les âmes profitèrent de cette réputation » merkt pater Cornut op. « Comment douter des arguments théologiques ou méthaphysiques de ce prêtre qui savait si bien débrouiller les problèmes les plus compliqués de calcul différentiel? Il était une preuve vivante que la foi n'étouffe pas la science. »

Kapelaan Freppel werd alom verzocht om den kansel te beklimmen. Zijne faam groeide er nog door aan. Onder 't prediken en 't schrijven van eene menigte artikels voor dagbladen en tijdschriften, bereidde hij zijn doctoraat in godgeleerdheid, en promoveerde erin in 1854. Van 1853 tot 1854 was hij econoom, tot groote voldoening van zijne medekapelanen. De nieuwe titularis was niet ter school geweest bij Harpagon. De keukenmeid werd niet gehouden tot een karig gebruik van vet in den pot. De tafel was lekker. Freppel, wel is waar, hield nauwkeurige rekening van de kleinste uitgaven; gewetensvol teekende hij op zijn dagboek het loon van den schouwvager en den prijs van eenen biljartstok, maar eilaas, die nauwgezetheid belette niet dat zijn eenjarig bestuur sloot met een te kort.

In 1855 werd Freppel leeraar in de Sorbonne. De deken M. Maret stelde hem voor en wees op zijne buitengewone geleerdheid, de klaarheid van zijn onderwijs, zijn invloed op de jeugd, zijne kennis van de Duitsche en van de doode talen. De openingsrede « l'Histoire de l'Eloquence sacrée » is een meesterstuk. In de lessen op de H. H. Vaders en de kanselredenaars der XVI en XVII eeuwen spreidde hij al zijne begaafdheden ten toon. Op Bossuet, den onnavolgbaren redenaar, geeft hij een reeks lessen die als de bloem zijner studiën

mogen aanzien worden. Wat nut trok de vernuftige navorscher niet uit dit innig en geestdriftig verkeer met den genialen kerkvoogd, die, Bourdaloue, Massillon en Lacordaire in de schaduw stelde. Steeds rijker aan kennissen, zwevend in 't licht van zijnen stralenden geest, meester van de klaarste taal der wereld, voelde Freppel zich machtig om eenen nieuwen weg te banen door de eerste christene eeuwen en een gebouw op te trekken dat een reuzenwerk mocht heeten. « Les Pères apostoliques » en « les Apologistes chrétiens au deuxième siècle » zien het licht. Lacordaire, Mgr. Dupanloup, Mgr. Cœur, Mgr. Plantier, Pater Felix, minister Duruy, Floquet zenden hunne gelukwenschingen en verheffen hoog die meesterlijke gewrochten.

Freppel, getrouw aan zijn stelsel, liet het lichaam niet ondermijnen door den geest. Ontspanning en rust gunde hij aan beide. Het schijnt dat hij, toch in den vacantietijd, niet regelmatig vroeg, den slaap onderbrak. « Je le laissai dormir » zegt een vriend, « jusqu'à neuf heures, car je connaissais son faible sur ce chapitre. » Hij doorreisde Zwitserland, Duitschland, Hongarië, Oostenrijk, Holland. Engeland en België. Hij reisde als wereldlijke « ne voulant pas, à cause de la soutane, être regardé comme une bête curieuse dans les pays ultra-protestants ». Overal bezocht hij de hoogescholen; te Berlijn zat hij op de bank voor de leerstoelen van Ranke, Stahl, Hengstenberg. Hij was weinig met die Duitschers ingenomen. « La Sorbonne est encore mieux que cela ». Onze tourist vertrok met een Fransch costuum, doch onderwege liet hij al de stukken achter die buiten dienst waren geraakt, en hij verschaft zich hier eenen hoed, daar een hemd, verder schoenen, elders eene broek, zoodat hij te huis terug verscheen, als een Yankee, met een gansch gewijzigd tooisel, door verscheidene landen geleverd.

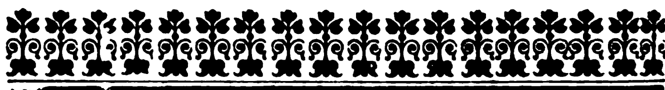
Freppel was niet belust op onderscheidingen. Zijn gloriester was echter zoo geklommen dat zij de oogen trof der hoogheden der wereld. Door het toedoen van Madame Troplong, vrouw van den voorzitter des Senaats, werd hem de taak opgelegd den vasten te prediken voor het keizerlijk hof (1862). Mgr. Darboy vroeg hem om de lijkrede uit te spreken van zijnen voorzaat kardinaal Morlot (1863) en noemde hem eerekanunnik zijner hoofdkerk. Hij was sedert drie jaar kanunnik van Straatsburg.

Middelerwijl had Renan het « Leven van Jezus » uitgegeven. Geene weêrlegging mocht mededingen met deze van Freppel. De renegaat werd letterlijk aan den schandpaal gespijkerd. De geleerdheid van Freppel, verre verheven boven het peil van deze van Renan, maakte hem bekwaam om de tegenstrijdigheden, de misgrepen, de letterdieverijen, de kwade trouw en de lichtzinnigheid van zijnen tegenstrever in volle daglicht te stellen. De zege was volledig, de nederlaag schandelijk, de opschudding hevig. Het regende gelukwenschen. Veuillot klapte in de handen Een protestantsche hoogleeraar, de Felice, zond eenen brief met warme bedankingen om de glorierijke en troostvolle victorie. In 1867 werd Freppel deken der kapelanen van Sint-Genoveva, met eene toelage van 3500 frank. In 1868 hecht men op zijne borst het kruis van 't Eerelegioen. In 1869 krijgt hij uit Rome de tijding zijner benoeming in de Commissie voor de kloosterlingen en in deze der diplomatieke-kerkelijke zaken. Op 't einde van hetzelfde jaar bekrachtigt en teekent de Keizer zijne benoeming als bisschop van Angers.

De H. Kerk telt een grooten kerkvoogd te meer en Rome zal hem zien schitteren in een algemeen concilie! *(Slot in 't volgende nr.)*

Lovendegem. E PAUWELS, pr.

SENTE AUGUSTIJNS REGULE IN DIETSCHE

met een fragment van

« DE BEDIEDENESSE »

(*Vervolg.*)

II. TEKST.

fol. 1 a

1. Sente Augustijns Regele.

BRUEDERE, vore alle dinc sal God ghemint sijn, ende daer na die naeste, want dese gheboden sijn ons principaelleec ghegheven.

Dit sijn die ghebode die wi u ghebieden te houdene, ghi die inden cloester gheset sijt.

Dierste daer ghi omme in een vergadert sijt, dat es dat ghi eenmoedechleec (1) woenen selt in den huse. ende heb-

---

(1) Hs *een noedechleec* : het eerste been der *m* is niet overgedaan, en thans op het eerste gezicht niet waarneembaar.

---

blz. 1.

INCIPIT REGVLA SAN- || CTI PATRIS NOSTRI AVGV- || S⸌INI EPISCOPI.

Ante omnia fratres charissimi diligatur Deus, deinde proximus : quia ista precepta sunt principaliter nobis data. Haec igitur sunt que ut observetis precipimus in monasterio constituti. Primum (propter quod in unum estis congregati) ut unanimes habitetis in domo : et sit vobis anima una et

ben eene siele ende een herte in Gode. Gheen dinc en seldi heeten proper, maer alle dinc selen u ghemeine sijn. Ende ieghewelken sal ghedeilt werden van uwen profst voedinghe ende cleedinghe; niet u allen ghelijc, want ghi en hebbes alle niet ghelijc te doene, maer ieghewelken alsoes (1) hem noot es. Want also leesdi in der apostele (2) boec, dat hen alle dinghe ghemeine waren ende men deilde ieghewelken alsoe als hem noot was (3).

Die iet hadden in die werelt, die selen gherne willen dat dat ghemeyne si, alsi inden cloester gheghaen sijn. Ende die niet en hadden in die werelt, si en selen die dinghen niet soeken in den cloester die si buten niet ghehebben en consten. Maer nochtan salmen haerre crancheit gheven dies noot es, al en conste oec haere ermoede, doe si buten waren, hare nootdorft niet vinden. Nochtan en selense daer omme niet salech wanen sijn, want si vonden hebben voedinghe ende cleedinghe hoedanich si buten niet vinden en consten; noch si en

(1) Hs. ongeveer *assues* : de *o* is onder de *u* nog zichtbaar.
(2) Hs. *aposdele* : de *t* is onder de *d* nog zichtbaar.
(3) Verg. *Handelingen* 2, 44-45.

---

cor unum in deo. Et non dicatis aliquid proprium : sed sint vobis omnia communia. Et distribuatur unicuique vestrum, a praeposito vestro victus et tegumentum non equaliter omnibus, quia non equaliter valetis omnes : sed potius unicuique, sicut cuique opus fuerit. Sic enim legitis in actibus apostolorum : quia erant illis omnia communia : et distribuebatur unicuique sicut cuique opus erat. Qui aliquid habebant in seculo : quando ingressi sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. Qui autem non habebant : non ea querant in monasterio, que nec foris habere potuerunt. Sed tamen eorum infirmitati quod opus est, tribuatur (1) : etiam si paupertas eorum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat invenire. Tantum non ideo se putent esse felices,

(1) Druk *tribuatnr*.

selen haren hals niet oprechten, want si met hen gheselt
fol. 1 b sijn daer si || buten niet toe en dorsten gaen : Maer si selen hare herte opwaert hebben ende niet soeken ertsche ydele dinghe, op dat die cloestere niet en beghinnen orborleec te werdene den riken ende niet den aermen, eest dat die rike daer oetmoedech werden ende die aerme hoeverdech.

Die ghene die iet gheacht worden in die werelt, si en selen hare bruedere niet in verdriete hebben die te dierre heylegher gheselscap ute den ermoede comen sijn. Si selen meer pinen te glorieerne niet van haerre rikere vordere digniteit, maer vander aermer brudere gheselscap. Ende si en selen hen niet verheffen, eest dat si den ghemeynen levene van haren goede iet ghegheven hebben; noch si en selen van haren rijcheyden niet meer verhoverden, want si se den cloestere deylen dan ochte siere in die werelt ghebruucten. Yeghewelke andere quaetheit werdet gheoefent in quaden werken, op dat si ghescien souden; maer hoeverde es oec contrarie goede werken, op dat si vergaen souden. Wat vorderet, tgoet sprayen ende den aermen gheven, alse

quia invenerunt victum et tegumentum quale foris invenire non poterant : nec erigant cervices, quia sociantur eis, ad quos foris accedere non audebant : sed sursum cor habeant, et terrena vana non querant, ne incipiant esse monasteria divitibus utilia, non pauperibus : si divites illic humiliantur, et pauperes illic inflantur. Rursus etiam illi, qui aliquid esse videbantur in seculo : non habeant fastidio fratres suos qui ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt. Magis autem studeant non de parentum divitum dignitate : sed de pauperum fratrum societate gloriari. Nec extollantur si communi vitae aliquid de suis facultatibus contulerunt : nec
blz. 2. de suis divitijs magis superbiant, quia eas monaste||rio partiuntur, quam si eis in seculo fruerentur. Alia quippe quecumque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiant : superbia vero etiam bonis operibus insidiatur ut pereant. Et quid prodest dispergere, dando pauperibus et pauperem

die ellendeghe siele hoeverdegher wert, versmadende die rijcheit, dan si was besittende? Hier omme, leeft alle eenmoedechlec ende eenhertechleec, ende eert Gode in u onderlinghe, dies tempel ghi worden sijt.

Beet inden uren ende inden tide die daer toe gheset sijn. Inden bedehuse ‖ en sal niemen doen dan daert fol. 2 a
toe ghemaect es ende daert den name af onfaen heeft, op dat die ghene, die daer iet doen waenden, en gheene hindernesse en sijn den ghenen die daer lichte willen beden buten den ghesetten uren, eest dat si de stade hebben. Alse ghi Gode anebeedt in salmen ende in hymnen, so sal dat in u herte wandelen dat metten monde ghesproken wert. Ende ghi en selt niet singhen dan dat ghi leest dat men singhen sal. Ende dat niet alsoe ghescreven en es dadt men singhen sal, dat en salmen niet singhen.

Dwinghet (1) u vleesch met vastene ende met abstinentien van spisen ende van dranke, alsoe vele

(1) Hs. *duinghet.*

fieri : cum anima misera superbior efficitur, divitias contemnendo, quam fuerat possidendo? Omnes ergo unanimiter et concorditer vivite : et honorate in vobis deum invicem, cujus templa facti estis. Orationibus instate : horis et temporibus constitutis. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod est factum, unde et nomen accipit, ut si forte aliqui etiam preter horas constitutas, si eis vacat, orare voluerint : non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putaverunt. Psalmis et hymnis cum oratis deum : hoc versetur in corde, quod profertur in voce. Et nolite cantare : nisi quod legistis esse cantandum. Quod autem non ita scriptum est, ut cantetur, non cantetur. Carnem vestram domate jejunijs et abstinentia esce (1) : quantum valitudo per-

(1) Ed. 1642 : *jejunijs et abstinentia esce et potus,* waarmede de mnl. tekst overeenkomt.

alse uwe ghesunde ghescien laet. Alse yemen niet vasten en mach, nochtan en sal hi buten der etentijt niet voetsels nemen dan alse hi siec es Alse ghi ter tafelen gaet, soe hoort sonder gheruchte ende sceldinghe dat men u na die ghewoente leest, tote dat ghi vander tafelen opstaet, op dat die kinnebacken niet alleene spise en nemen, maer die oeren selen oec hongheren dat woort Goeds.

Die siec sijn vander vorster ghewoenten, eest dat men die anders tracteert inder voedinghen, dat en sal den anderen niet moyleec sijn noch den ghenen onrecht fol. 2 b. dunken die eneghe ghe||woente starkere ghemaect heeft. Noch si en selen die niet saleghere achten, want si nemen dat si niet en nemen; maer si selen hen bat verbliden, want si vermoghen dies die ghene niet en vermoghen. Ende eest dat men den ghenen die ute tederen seden comen sijn ten cloestere, iet voedinghen ofte cleedinghe gheeft dies men den anderen starkeren ende daer omme saleghcren niet en gheeft, so selen die ghene peysen die mens niet en gheeft, hoe vele die ghene neder ghegaen sijn van haren wereleken levene tote desen levene, al (1) en connen si tote der gheenre

(1) Het handschrift is hier niet volkomen duidelijk. Streng

mittit. Quando autem aliquis non potest jejunare, non tamen extra horam prandij aliquid alimentorum sumat : nisi cum egrotat. Cum acceditis ad mensam donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur sine tumultu et contentionibus audite, ne sole vobis fauces sumant cibum : sed et aures esuriant dei verbum. Qui infirmi sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractantur in victu : non debet alijs molestum esse, nec injustum videri, quos fecit aliqua consuetudo fortiores. Nec illos feliciores putent, quia sumunt quod non sumunt ipsi : sed sibi potius gratulentur : quia valent quod non valent illi. Etsi eis qui venerunt ex moribus delicatioribus ad monasterium, aliquid alimentorum, vestimentorum, operimentorum datur quod alijs fortioribus et ideo felicioribus non datur, cogitare debent quibus non datur, quantum de sua seculari vita, illi ad istam descen-

abstinentien niet comen die starkere sijn van lichamen; noch si en selen alle niet willen dat si hen sommeghe sien ontfaen, niet omdat si gheeert werden, maer om dat si verdraghen werden, op dat niet en ghescie eene lachterleke verkeertheit dat in den cloestere die arme lecker werden daer die rike arbeitelecc werden alsoe vele alsi moghen.

Voort ghelikerwijs dat die sieke noet hebben min te nemenne, op dat si niet verswaren (1) en selen, alsoe sijn si oec te tracteerne na die siecheit op dat teer vercomen moghen, al sijn si oec comen vanden oetmoedechsten ermoede der werelt, alse ochte hem dat ghegheven hadde die nuwe siecheit dat den riken ghegheven heeft die vorste ghewoente. Maer alsi weder vercreghen hebben die vorste crachte, soe selense weder keeren || te haerre iester salegher ghewoenten, die den knechten Gods also vele meer betaemt alsi min breke hebben, op datse die weeldecheit der spisen niet en houde, nu alsi vermaect sijn, die de noet verlicht hadde doen si siec waren. Si selen die bruedere saleghere fol. 3 *a*.

---

genomen staat er eene hoofdletter *m*, doch er zal wel *Al* bedoeld zijn.

(1) Hs. *versuaren*.

---

derint : quamvis usque ad aliorum qui sunt corpore firmiores frugalitatem, pervenire nequiverint. Nec debent velle omnes quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur accipere, ne contingat detestanda perversitas : || ut blz. 3.
in monasterio ubi quantum possunt, fiunt divites laboriosi, fiant pauperes delicati. Sane quemadmodum egrotantes necesse habent minus accipere ne graventur, ita et post egritudinem sic tractandi sunt ut citius recreentur, etiam si de humillima seculi paupertate venerunt : tanquam hoc illis contulerit recentior egritudo, quod divitibus anterior consuetudo. Sed cum vires pristinas reparaverint, redeant ad feliciorem consuetudinem suam, quae famulos dei tanto amplius decet, quanto minus indigeat : ne cibi eos teneat voluptas jam vegetatos, quos necessitas levarat infirmos. Illos estiment ditio-

achten die starkere sijn nauheit te ghedoeghene : het es beter een lettelken breke hebben dan meer hebben.

Uwe abijt en sal niet merkeleec sijn, noch ghi en selt niet begheren te behaghene inden cleederen, maer inden seden.

Alse ghi iewerinc gaet, so seldi te gadere wandelen. Ende alse ghi comt derweert ghi gaet, so seldi te gadere staen. In uwen gane ende in uwen stane, in uwen abite ende in allen uwen berueringhen, so en sal niet ghescien dat iemens ghesichte verbelghen moghe, maer dat uwer heylicheit (1) betamet. Ende al werden uwe oeghen gheworpen in eenich wijf, si en selen in engheen wijf ghesticht worden. Noch men verbiet u niet wive te siene alse ghi iewerinc gaet; maer de wive te begheerne ochte van hen willen begheert sijn, dat es sundelec. Ende niet alleene met heymeleker begheerten, maer met begheerten ende in ansiene so wert begheert; ende soe begheert der (2) wive concupiscentie. Noch en seght niet

(1) Hs. *heeylicheit.*
(2) Hs. *de.*

res : qui in sustinenda parcitate fuerint fortiores. Melius est enim minus egere : quam plus habere.

Non sit notabilis habitus vester : nec affectetis vestibus placere, sed moribus. Quando proceditis simul ambulate : cum veneritis quo itis, simul state. In incessu, statu (1), in omnibus motibus vestris, nihil fiat quod cujusquam offendat aspectum : sed quod vestram deceat sanctitatem. Oculi vestri etsi jaciuntur in aliquam feminarum : figantur in nulla. Neque enim quando proceditis feminas videre prohibemini : sed appetere aut ab ipsis appeti velle, criminosum est. Nec solo tacito affectu : sed affectu quoque et aspectu appetitur et appetit concupiscentia feminarum.

(1) Ed. 1642 : *in incessu, statu, habitu,* waarmede onze middelnederlandsche vertaling overeenstemt.

dat ghi hebt cuusche herten, eest dat ghi hebt oncuusche oghen, want eene oncuusche oeghe es eens oncuuschs ‖ herten bode. Ende alse hem die oncuusche herten onderlinghe boodscapen met onderlinghen bescouwene, al swicht oec die tonghe, ende na die begheerte des vleeschs in onderlingher liefden delecteren, dan soe vliet die reynicheit vanden seden, al bliven oec die lichamen ongherenen vander onreynre bevleckinghen. Ende die sine oeghe in een wijf stict ende dat mint dat si hare oeghe in hem stict, hi en sal niet wanen dat hi van anderen menschen niet ghesien en werdt alse hi dat doet. Hi werdt lichte ghesien daer hi niet af en waent sijn ghesien. Maer al eest oec alsoe dadt verborghen si ende van gheenen mensche ghesien, wat sal hi doen met dien oversten bescouwere, dien en gheen dinc verborghen en mach sijn? Eest daeromme te wanenne dat hijs niet en siet, want hijt alsoe vele ghedoechsamlekere siet alse hijt wiselekere siet? Hier omme sal die heyleghe man vreesen hem te meshaghene, op dat hi den wive niet en wille qualec behaghen. Hi sal peysen dat hi alle dinc siet, op dat hi dwijf niet qualec sien en wille. Want sine vreese es in deser saken te prisene, daer ghescreven es : « Die sine oeghe stict, hi es Gode eene fol. 3 b.

Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos : quia impudicus oculus, impudici cordis est nuncius. Et cum seinvicem sibimet etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nunciant impudica, et secundum concupiscentiam carnis, alterutro delectantur amore : etiam intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debet, qui in feminam figit oculum, et illius in se diligit fixum : ab alijs se non videri cum hoc fecerit. Videtur omnino : et a quibus se videri non arbitratur. Sed ecce lateat, et a nemine hominum videatur, quid faciet de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre, quia tanto videt patientius quanto sapientius? Illi ergo vir sanctus timeat displicere : ne velit femine male placere. Illum cogitet omnia videre : ‖ ne velit feminam male videre. Illius namque et blz. 4.

vereysinghe. » Hier omme alse ghi te gadere sijt in die kerke ende waer dat wive sijn, soe hoedt onderlinghe uwe suverheit. Ende God, die in u woent, die sal u oec in deser wijs hoeden ute u.

fol. 4 a. Ende eest dat ghi dese oncuusheit (1) der oeghen daer ic af spre||ke in iemene van u bevint, dies seldi hem staphans vermanen, op dat die dinghe die begonnen sijn niet voert en gaen, maer ghecorrigeert werden van uwen naesten. Ende eest dat ghi hem na die maninghe anderwerf ochte op eenen anderen dach dat selve doen siet, soe wie dat dat bevinden can hi sallen oppenbaren, alse ghewont te ghenesene. Nochtan salment tierst toenen eenen anderen ochte den derden, op dat hi moghe beproeft werden van haerre tweere ochte driere mont, ende bedwonghen met bequamer wreetheit. Ende ghi en selt u selven niet quadertieren judiceren alse ghi dat oppenbaert. Ghi en sijt niet meer onnoesel, eest dat ghi u bruedere al swighende laet bederven, die ghi wroeghende mocht corrigeren. Eest dat u brueder heeft eene wonde

(1) Hs. *oncwsheit*.

in hac causa commendatus est timor : ubi scriptum est. Abominatio est domino, defigens oculum. Quando ergo simul estis in ecclesia, et ubicunque ubi femine sunt : invicem vestram pudicitiam custodite. Deus enim qui habitat in vobis : etiam isto modo custodiet vos ex vobis.

Etsi hanc de qua loquor oculi petulantiam, in aliquo vestrum adverteritis, statim ammonete, ne cepta progrediantur : sed de proximo corrigantur. Si autem et post ammonitionem iterum vel alio quocunque die, idipsum eum facere videritis : jam velut vulneratum sanandum prodat, quicunque hoc potuerit invenire Prius tamen et altero vel tertio demonstrandum : ut duorum vel trium possit ore convinci, et competenti severitate coerceri. Nec vos judicetis esse malevolos : quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis : si fratres vestros quos judicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, quod

in sinen lichame, die hi wilt berghen, alse hi ontsiet ghesneden te werdene, en soude dat niet wreedeleec van u gheswegen ende ontfaermeleec bewijst werden? Hoe vele meer seldijt dan oppenbaren, op dat si int herte niet en vervulen (1)! Maer eerment den anderen toene, overmids de welke hi te beproevene es, eest dat hijs loechent, soe salment den proofst toenen, eest dat hi verroekeloest ghecorrigeert te sine als hi bemaent heeft gheweest, op dat den anderen ombekent (2) mochte bliven, ware hi heymeleec ghecorrigeert (3). Ende alse hi beproeft es, soe sal hi ontfaen eene beterende wrake na des proofsts ordeel, ochte des priesters wies ordenancien dat toe hoort. Ende eest dat hi die niet draghen en wilt, al eest oec dat hi niet wech en gheet, soe sal || hi gheworpen (4) fol. 4 b.
[werden] (5) van uwen gheselscape. Ende dat en wert niet wreedeleec ghedaen, maer ontfaermeleec, op dat hiere niet en bederve vele metter bevlecken der qualen. Ende dat

(1) Hs. *verwlen*.
(2) Hs. *om-* voluit.
(3) Zooals uit het Latijn blijkt, is hier door den afschrijver een geheelen zin overgeslagen.
(4) Hs. *gheworpen*.
(5) Niet in het hs.

velit occultari, cum timet secari, nonne crudeliter abs te sileretur, et misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde? Sed antequam alijs demonstretur, per quos convincendus est si negaverit, prius preposito debet ostendi, si ammonitus neglexerit corrigi : ne forte possit secretius correptus non innotescere ceteris. Si autem negaverit : tunc neganti adhibendi sunt alij, ut jam coram omnibus possit non ab uno teste argui : sed a duobus vel tribus convinci. Convictus vero : secundum prepositi vel etiam presbyteri, ad cujus dispensationem pertinet arbitrium, debet emendatoriam subire vindictam. Quam si ferre recusaverit : etiam si ipse non abcesserit, de vestra societate proijciatur. Non enim et hoc fit crudeliter, sed misericorditer : ne contagione pestifera plurimos perdat. Et hoc quod

ic gheseecht hebbe vander oeghen niet te stickenne, dat sal oec eerstelijc ghehouden werden in andere sunden die te bevindenne, te verbiedene, te bewisene, te beproevene, te ordeelne sijn met minnen der menschen ende met hate der sunden.

Soe wie in alsoe groot quaet voort ghegaen es, dat hi van yemene letteren ochte eeneghe ghichte heimeleec ontfaen heeft, eest dat hijt al willens lijt, soe salmene sparen ende vore hem bidden; maer eest dat hi begrepen wert ende van ghetughen beproeft, dat sal swaerleec ghebetert werden na tspriesters ochte tsproofsts wille.

Uwe cleedere seldi te gadere hebben onder eenen huedere, ochte twee, ochte alsoe meneghen alser ghenoech es die te verscuddene, op dat si niet gheten en werden vanden motten. Ende alsoe ghi ghevoet wert ute eenen keldere, alsoe seldi ghecleet werden ute eenen cleedehuse. Maecht sijn, soe en saelt u niet toehoeren dat men u voortbringhe cleedinghe na bequameleecheit der tijde ende weder, dat ieghewelc weder nemen sal dat hi op leide, ochte een ander dat een ander hadde, op dat doch ieghenwelken ghegheven werde alsoe als hem

---

dixi de oculo non figendo, etiam in ceteris inveniendis, prohibendis, indicandis, convincendis, vindicandisque peccatis, diligenter et fideliter observetur : cum dilectione hominum et odio vitiorum. Quicunque autem in tantum progres-
blz. 5. sus fuerit malum, ut occulte ab aliquo literas, vel || quodlibet munus accipiat : si hoc ultro confitetur, parcatur illi et oretur pro illo. Si autem deprehenditur atque convincitur : secundum arbitrium presbyteri, vel prepositi, gravius emendetur. Vestes vestras in unum habeatis, sub uno custode vel duobus, vel quot sufficere potuerint ad eas excutiendas : ne a tinea ledantur. Et sicut pascimini ex uno cellario : sic induamini ex uno vestiario. Si fieri potest non ad vos pertineat, quod vobis indumentum pro temporum congruentia proferatur, utrum hoc recipiat unusquisque quod deposuerat, an aliud quod alter habuerat : dum tamen uni-

noot es. Ende eest dat hier af sceldinghen op gaen onder u, ende hem iemen beclaecht dat hi qualikere ontfaen heeft dan hi te voren hadde, ent hem onweert heeft dat hi alsoe niet ghecleet en wert alse een ander || brueder ghecleet wart, hier ane proeft hoe vele fol. 5 a.
u ghebrect in dien inwendeghen heileghen abite des herten, die omme abijt des lichamen strijdt. Ende al eest dat u crancheit verdraghen wert dat ghi dat weder nemt dat ghi leidt, nochtan seldijt hebben in ene stat onder die ghemeine huederen, dat ghi legt : alsoe dat niemen hem selven en werke, maer al uwe werke die selen in een ghedaen werden met meerren ernste ende met meerre vliticheit dan of ghi u ieghewelc proper dinghe daedt. Caritate, daer af ghescreven es dat si tsheers niet en suect : dat es aldus te verstane dat si ghemeine dinghe set vore proper dinghe, niet proper vore ghemeyne. Hier omme, alsoe vele alse ghi meer roect dat ghemeyn dinc dan u propere dinghe, alsoe vele wet dat ghi meer toe nemt, op dat in allen dinghen die die overlidende noet orboert, bovenschine caritate die blijft.

---

cuique prout cuique opus est non negetur. Si autem hinc inter vos contentiones et murmura oriuntur, cum queritur aliquis deterius se accepisse quam prius habuerat, et indignum se esse qui non ita vestiatur, sicut alius frater ejus vestiebatur : hinc vos probate, quantum vobis desit in illo interiore sancto habitu cordis, qui pro habitu corporis litigatis. Tamen si vestra toleratur infirmitas, ut hoc recipiatis quod posueritis, in uno tamen loco sub communibus custodibus habete quod ponitis : ita sane ut nullus sibi aliquid operetur, sed omnia opera vestra in unum fiant : majori studio et frequentiori alacritate, quam si vobis singulis faceretis propria. Charitas enim de qua scriptum est, quod non querat que sua sunt sic intelligitur : quia communia proprijs non propria communibus anteponit. Et ideo quanto amplius rem communem quam propria vestra curaveritis, tanto vos amplius proficere noveritis : ut in omnibus quibus utitur transitura necessitas,

Hier na soe volcht dat alse iemen sinen kinderen ochte die hem van enegher maeghscap toe hoeren, die inden cloester gheset sijn, enech cleet gheeft ochte iet els dat ter noetdorft tachtene es, dat dat niet heimeleec ghenomen en werde, maer het sal sijn in tsproofsts macht, dat dat, in een ghemeyn dinc bracht, ghegheven werde dies noot es. Ende eest dat iemen bercht enech dinc, dat hem ghegheven es, die sal verdoemt werden metten oerdele der dieften.

Uwe cleedere selen ghewasschen werden na tsproofsts wille, ochte van u selven ochte vanden volders, op
fol. 5 b. dat die groete ghelost des reyns cleets, niet || en make inwendeghe onreynecheit der sielen.

Dbat en sal den lichame niet ghewerent werden, alse die noet der siecheit daer toe dwinct. Het sal ghescien sonder murmureringhe van den rade der medicinen, alsoe op dat hijs niet doen en wilt dat hi van tsproofsts ghebode doen sal, dat te doene es om ghesunde. Eest oec dat hijt wilt, ent lichte niet orboer-

supereminneat quae permanet charitas (1). Consequens ergo est : ut etiam qui suis filijs, aut aliqua necessitudine ad se pertinentibus in monasterio constitutis, aliquam contulerit vestem sive quodlibet aliud inter necessaria deputandum, non occulte accipiatur, sed sit in potestate prepositi : ut in rem communem redactum, cui necessarium fuerit prebeatur. Quod si aliquis rem sibi collatam celaverit : furti judicio condemnetur. Indumenta vestra secundum arbitrium prepositi laventur, sive a vobis sive a fullonibus : ne interiores anime sordes contrahat, munde vestis nimius
blz. 6. || appetitus. Lavachrum (2) etiam corpori, cujus infirmitatis necessitas cogit : minime denegetur. Fiat sine murmure de consilio medicine : ita ut etiam si nolit, jubente praeposito faciat, quod faciendum est pro salute. Si autem

(1) Druk *chariyas*.
(2) De druk van het oorspronkelijke is hier niet volkomen duidelijk : er schijnt veeleer *lavachtum* te staan.

leec en es, soe en salmen sijnre ghierecheit niet ghehoersam sijn, want ondertiden waentmen dadt hulpt dat ghelieft, al soudt oec deeren. Voort, es wee verborghen inden lichame, alse de knecht Gods seght wat hem wee doet, soe sal mens hem sonder twifelinghe gheloeven. Maer nochtan wedert orboerleec es, dat wee te ghenesene dat ghelieft, en eest niet seker, soe salmen raet nemen aen den medecijn. Si en selen niet gaen ten bade, ocht werweert dat noot es te gane, men dan twee ocht drie. Ende die ghene die noot heeft yewerinc te gane, hi sal met den ghenen gaen daer hem de proofst mede ghebiedt te gane.

Der siekere cure ochte der gheenre die na die siecheit te hermakene sijn, ochte die van enegher cranc-heit siec sijn, oec vanden rede, die salmen enen brueder bevelen dat hi ute den keldere eysche, dat hi siet dat yeghewelken noot es, ende die ghene die gheset werden boven den keldere, ochte boven die cleedere, ochte boven die boeke, die selen haren bruederen dienen sonder murmureren.

Alle daghe selen die boeke gheeyscht werden teenre sekerre uren. Ende diese eyscht buten der uren, hi || en fol. 6 a.

---

velit et forte non expedit : sue cupiditati non obediatur. Aliquando enim etiam si noceat : prodesse creditur quod delectat. Denique si latens est dolor in corpore : famulo dei dicenti quid sibi doleat, sine dubitatione credatur. Sed tamen utrum sanando illi dolori quod delectat expediat : si non est certum, medicus consulatur. Nec eant ad balnea sive quocunque ire necesse fuerit : minus quam duo vel tres. Et ille qui habet aliquo eundi necessitatem : cum quibus prepositus jusserit ire debebit. Egrotantium cura sive post egritudinem reficiendorum, sive aliqua imbecillitate, etiam sive febribus laborantium, uni alicui debet injungi : ut ipse de cellario petat, quod cuique opus esse perspexerit.

Sive autem qui cellario, sive qui vestibus, sive qui codicibus preponontur : sine murmure serviant fratribus suis.

Codices certa hora singulis diebus petantur : extra horam qui

salre niet ontfaen. Cleedere ende scoen, alse den ghenen noot sijn diere breke hebben, die en selen hen die ghene niet verlinghen te ghevene onder der welker hoede die dinghe sijn die gheeyscht werden.

Ghi en selt ochte en gheene stride hebben, ochte ghi seltse haestelike inden, op dat die toren niet en wasse in den haet ende make enen balke vanden halme, ende die siele make manslechtich, want aldus leesdi : « die sinen brueder haet, hi es manslechtich » (1).

Soe wie dat yemene quetst met versprekene, ochte met vloeke, ochte met verwite eenegher sunden, hi sal ghedinken te ghenesene dat hi ghedaen heeft met ghenoechdoene, soe hi haesteleecst mach. Ende die ghene die ghequetst es, hi sal ghedinken te verghevene sonder sceldinghe. Ende eest dat si hen onderlinghe quetsen, soe selense onderlinghe haer scoude ontbinden om u bedinghe, die ghi alsoe vele heyleghere hebben selt, alse

(1) *Joh.* 3, 15.

petierit, non accipiat. Vestimenta vero et calciamenta quando fuerint indigentibus necessaria (1) : dare non differant sub quorum custodia sunt que poscuntur. Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis : ne ira crescat in odium, et trabem faciat de festuca : et animam faciat homicidam. Sic enim legitis. Qui odit fratrem suum : homicida est. Quicunque convitio vel maledicto vel etiam criminis objectu (2), aliquem lesit meminerit satisfactione quantocyus curare quod fecit : et ille qui lesus est, sine disceptatione dimittere. Si autem invicem se leserint, invicem sibi debita relaxare debebunt, propter orationes vestras : quas utique quanto crebriores habetis, tanto sanctiores (3) habere

(1) Druk *necessatia*.
(2) Druk *abjectu;* ed. 1642 terecht *objectu*
(3) Druk *saniores;* ed. 1642 terecht *sanctiores*.

ghise dickere hebt. Die ghene es betere (al wert hi dicke ghetempteert van toorne), die hem haest te impetreerne dat hem die ghene vergheve dien hi bekint dat hi onrecht ghedaen heeft, dan die spadere toornich wert ende spadere gheneicht wert ghenade teyschene. Maer die nemmermeer ghenade eyschen en wilt, ochte ute herten niet en eyscht, die es sonder sake inden cloester, al en wert hi oec daer ute niet gheworpen.

Voert soe spaert u van herden waerden. Ende eest dat ghi die ute uwen monde sent, soe en sal u niet verdrieten || ute dien monde voort te brenghene medicine, daer die wonden ute ghemaect sijn. Maer alse u die noot der disciplinen dwinct herde waerde te segghene, omme die seden te bedwinghene, al eest oec dat ghi ghevoelt dat ghi over de mate ghegaen sijt, dan en wert van u niet gheeyscht dat ghi ghenade eyscht van uwen subjecten, op dat die autoriteit des regiments niet ghebroken en werde ane die ghene die onderworpen moeten sijn, alse oetmoedicheit alte seere ghehouden wert. Maer nochtan es ghenade te eyschene fol. 6 *b*.

debetis. Melior est autem, qui quamvis ira sepe tentatur, tamen impetrare festinat ut sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit injuriam: quam qui tardius irascitur, et ad petendam veniam, tardius inclinatur. Qui autem nunquam vult petere veniam, aut non ex animo petit : sine causa est in monasterio, etiam si inde non proijciatur (1). Proinde || vobis a verbis durioribus parcite. Que si emissa fuerint ex ore vestro : non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, unde facta sunt vulnera. Quando autem necessitas discipline, moribus coercendis, dicere vos verba dura conpellit, si etiam ipsi modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, ut a vobis subditis veniam postuletis : ne apud eos quos oportet esse subjectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur autoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium blz. 7.

(1) In den druk : *proijcantur;* de overtollige *n* is later met de hand doorgeschrapt.

van den heere, die bekint met hoe grootere goetwillicheit ghise mint, die ghi lichte meer dan te rechte berespt.

Onder u en sal niet sijn vleeschelike minne, maer gheestelike. Den proofst salmen ghehoersam sijn alse den vader, maer vele meer den priester die uwere alre sorghe dreght.

Op dat alle dese ghebode ghehouden werden, ende soe wat men ghehouden wert ,dat men dat niet roekeloesleec over en late liden, maer dat ment rueke te corrigeerne ende te beterenne, dat sal sunderlinghe den proofst toehoeren dat hi dat den priester segghe, wies autoriteit meerre es onder u, dat boven sine mate ochte boven sine crachte gheet.

Hi di boven u es, en sal hem selven niet salech achten vander dominerender macht, maer vander dienender caritaten. U prelaet sal vore u sijn in eeren, ende vore Gode sal hi in vreesen onderworpen sijn uwen voeten. Hi sal hem selven gheven een exempel goeder
fol. 7 a. werke || tote hem allen. Hi sal die onrastelike berespen,

domino : qui novit etiam eos quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia (1) diligatis. Non autem carnalis : sed spiritualis inter vos debet esse dilectio. Preposito tanquam patri obediatur : multomagis presbytero, qui omnium vestrum curam gerit. Ut ergo cuncta ista serventur, et si quid servatum minus fuerit, non negligenter pretereatur, sed ut emendandum corrigendumque curetur, ad prepositum precipue pertinebit : ut ad presbyterum, cujus est apud vos major autoritas referat, quod modum vel vires ejus excedit. Ipse vero qui vobis preest : non se existimet potestate dominante, sed charitate serviente felicem. Honore coram vobis prelatus sit vobis : timore coram deo substratus sit pedibus vestris. Circa omnes seipsum bonorum operum prebeat exemplum. Corripiat inquietos, consoletur pusil-

(1) In den druk *benevolen*, juist aan het einde van den regel; met de hand is er later *tia* naast geschreven.

die cleinmoedeghe troesten, die sieke ontfaen ende tote hem allen ghedoechsam sijn. Hi sal gherne discipline hebben, ende hi salse gheven ontsachleec. Ende al eest beide noet, nochtan sal hi meer begheren ghemint te sine van u dan ontsien, peisende altoes dat hi Gode redene gheven sal vore u. Hieromme seldi meer ghehoersam sijnde niet allene uws ontfaermen, maer oec sijns die onder u in alsoe vele groetere perikel wandelt, alse hi in eenen hoegheren staete wandelt.

Onse heere gheve dat ghi alle dese dinghe houden moet, alse minneren der gheestelikere scoenheit, ende welriekende metten goeden roke Cristi, vander goeder conversacien niet alse knechte onder de wet gheset, maer alse vrie sonen onder die gracie.

Ende op dat ghi u in desen buecskenne alse in eenen spieghel besien moght, ende op dat ghijs overmids verghetelheit niet en verroekeloest, soe salment u eens in die weke lesen. Ende daer ghi vent die ghene die die dinghen doen die hier ghescreven sijn, soe danct Gode, den melden ghevere alles goets. Ende daer hem

---

lanimes, suscipiat infirmos, patiens sit ad omnes. Disciplinam libens habeat : metuendus imponat. Et quamvis utrunque sit necessarium : tamen plus a vobis amari appetat quam timeri ; semper cogitans, deo se pro vobis redditurum esse rationem. Unde vos magis obediendo, non solum vestri sed etiam ipsius miseremini : qui inter vos quanto in loco superiore, tanto in periculo majore versatur. Donet dominus ut observetis haec omnia (1), tanquam spiritualis pulchritudinis amatores, et bono Christi odore, de bona conversatione fragrantes : non sicut servi sub lege, sed sicut liberi sub gratia constituti. Ut autem in hoc libello, tanquam in speculo possitis inspicere : ne per oblivionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur. Et ubi vos inveneritis ea
quae scri||pta sunt facientes : agite gratias domino bonorum blz. 8.
omnium largitori. Ubi autem sibi quicunque vestrum videt

(1) Druk *omina*.

eenich van u allen siet iet ghebreken, hi hebbe rouwe van dien dat leden es, ende hoede hem van dien dat toe te comene es, ende bidde dat hem sine scout vergheven werde ende dat hi niet gheleidt en werde in becoringhen. Amen. Deo gracias.

Bidt vore mi omme Gode onsen heere.

Hier es ute sente Augustijns regule in dietsche.
Des hebbe God sunderlinghen lof ende Maria. Amen.

---

aliquid deesse : doleat de preterito, caveat de futuro : orans ut et debitum dimittatur, et in tentationem non inducatur.

Finis regule beati Augustini episcopi.

WILLEM DE VREESE.

DE STERREN.

Cœli ennarrant gloriam Dei.

SINDS eenigen tijd reeds is de zon aan de gouden Oosterkimme verdwenen, de duisternis begint allengskens én hemel én aarde met hare zwarte floersen te omhullen, de vogel zit rustig te droomen op zijn nestje, de landman vernieuwt zijne uitgeputte krachten : 't wordt nacht.

Een vurig puntje doorboort eensklaps het donkere uitspansel; het flikkert en beeft, maar eensklaps schiet het eenen schitterenden lichtstraal in de ruimte; en dan, als om in het diepe van den grondeloozen hemel nieuwe krachten te gaan putten, verdwijnt het weer voor een oogenblik uit ons oog.

Eenzaam flonkerlicht, gij die ons zoo liefelijk, zoo minzaam, zoo zoet het oog weet te bekoren, o zeg het mij : zijt gij het Alziende Oog van God dat ons hier omlaag van uit de hooge hemelsfeeren gadeslaat, of zijt gij slechts het onuitdoofbaar licht dat sinds alle eeuwigheden waakt voor zijn troon als het licht eener Godslamp?

Zijt gij een edelgesteente, de kroon eens Seraphiens of eene perel in 't dartelen een engeltje ontvallen?

Zijt gij eene bloem uit het donkere kleed der nachten of de laatste sprankel van den pas uitgedoofden hemelgloed?

Maar neen! een tweede, een derde, een honderdste, een duizendste puntje is verschenen, de gansche hemel blaakt welhaast hij schittert en glinstert onder hun wemelend licht.

O neen! Die lichtjes des hemels, zoo klein voor ons oog, wat zijn het anders dan reusachtige hemellichamen

grooter en schooner nog dan de weldadige planeet die de bloezems onzer aarde verkwikt.

Groote God, Schepper der peillooze kringen, waar die ontelbare hemellichamen in rondzweven, wat zijn ze schoon, wat zijn ze groot, wat zijn ze heerlijk al uwe werken!

Hier zie ik sterren die gansch alleen in de hemelgewelven ronddwalen; daar zijn ze zoo talrijk als de bloemen eener weide, zoo talrijk als de graanhalmen op een gouden korenveld. Hier vormt de Melkweg eene reusachtige baan door het sterrenleger heen; boven ons hoofd staat de Noordster te blinken met duizenden en duizenden sterren rondom haar, als de hovelingen rond den troon van eenen machtigen vorst; statig en vol praal rijdt ons de Hellewagen voorbij, rechts staan de Drie Koningen, links de Maagd, terwijl Leeuw en Draak ootmoedig voor haar het hoofd buigen. De Avondster lacht ons minzaam toe, Venus bekoort ons door haren rooden vuurgloed, Orions oog gloeit als eene vurige bake, in een woord, alle wedijveren om ons hunnen glans en schoonheid te toonen.

O God! als het statiekleed des hemels reeds zoo schoon is, hoe schoon moet de hemel zelf dan niet zijn!

Schitterende sterren, wat al eeuwen zijn er verloopen sinds de hand van den Schepper u alle in de ruimte slingerde, en ieder uwer in 't bijzonder loop en wendingen voorschreef!

Gij hebt den eersten nacht verlicht van den Koning der Schepping, terwijl gij zijne verrukte borst den Allerhoogsten een zegelied deed aanheffen; in de sombere en duistere nachten van den zondvloed hebt gij u met dikke en zwarte wolken overtogen, als huiverdet gij de verwoesting te aanschouwen; aan de Wijzen uit het Oosten hebt gij den weg getoond tot uwen Schepper, die als hulploos wicht in Betlehems kribbe lag; drie en dertig jaar later hebt gij u met eene bloedroode tint overtogen als schaamdet gij u over de menschen die hunnen Schepper en Verlosser aan een schandelijk kruishout hadden vastgeklonken.

De Ouden aanzagen u als goden en droegen u wierook op, gij blinkt op de borst der helden, de herder verbeidt uwe komst om zijne kudde tot den schaapstal te leiden, gij matigt de duisternis der nachten, gij zijt de eenzame getuigen van het waken der kluizenaars, gij zingt in reusachtige koren den lof des Scheppers met de monniken in de nachtelijke

uren, de landbouwer vraagt u de voorteekens van het goede weder, de zeeman mint u vurig en de dichter vindt in uwe onuitputtelijke schoonheden een uitgestrekt perk om er met zijne verbeelding in rond te dwalen.

o Neen, neen, glinsterende sterren, de Godheid heeft u niet alleen aan den hemeltrans gestrooid om ons het oog te verrukken : uwe grootheid zingt ons Gods grootheid; uwe schoonheid de schoonheid des Scheppers; uw luister de luister des hemels; gij geeft ons vleugelen om op te stijgen naar den Eeuwige, gij dwingt ons in te stemmen met het loflied der Schepping : « Groote God, wat zijn uwe werken wonderbaar. »

Hal. FR. A. V. H.

VADERLANDSCH LIED.

(CH. ROGIER's *Nouvelle Brabançonne* nagevolgd.)

NA eeuwen druk, in slaafsche banden,
Verrijst de Belg, op blijder dag,
Herwinnend met zijn kloeke handen
Zijn naam, zijn rechten en zijn vlag.
Hij griffelt, fier om de oude glorie,
Op 't landsblazoen, met glans omzet,
De schoone leus van zijn victorie :
De Vorst, de Vrijheid en de Wet!

Stap voort, o Belg! met vaste schreden,
Steeds door Vooruitgang voorgelicht.
God leent het oor aan reine beden,
Ontboezemd in 't besef van plicht.
Aan 't werk! Onze arbeid schenkt den velden
Een schat van vruchten zonder smet;
En roemvol zal de Kunst vermelden
Den Vorst, de Vrijheid en de Wet.

De Broêrs, verwijderd van ons standers,
Weer plaats gejond in onze rij;
Bataaf en Belg, all' Nederlanders,
Vereend in vriendschaps-harmonij!
Ja, sluiten wij, tot 't eind der jaren,
Den band, die veete en haat verplet;
Ons blijve één zelfde kreet vergaren :
De Vorst, de Vrijheid en de Wet.

o Belgie, teergeliefde Moeder,
Wij biên U hert en handen aan;
Elk van uw zoons is U een hoeder;
Wij zweren 't : Gij zult niet vergaan!
Ja, leven zult Gij, groot en machtig,
In de eendracht, die van onheil redt,
Voor eeuwig uwe leus gedachtig :
De Vorst, de Vrijheid en de Wet!

1860. FR. D. P.

F. W. WEBER'S « MARIENBLUMEN ».

HET moge den lezers van het *Belfort* aangenaam en nuttig vallen met dit gulden verzenboekje kennis te maken.

Lief en troostelijk zal het hun zijn, te zien en te gevoelen hoe godvruchtig Weber's zuivere ziele was; en het zou in niet geringe mate hunne bewondering doen stijgen voor de kunst van den dichter, mochten zij dezen bloemkrans genieten, zooals hij, in al zijne natuurlijke schoonheid, voor de voeten van Maria wierd nedergelegd.

« Het grondgedacht dezer *Marienblumen* ligt in het *Ave Maria*, den groet des Engels, die met het gebed des Heeren, den *Vaderons*, over de heele katholieke wereld verspreid is. Zinrijker en dieper gevoeld is wel nooit het schoone gebed tot de H. Maagd, tot de Moeder Gods, verklaard geworden en in zijne hooge bediedenis voorgesteld.

Millioenen lippen lezen dagelijks, en alle uren van den dag, het kleine en zoo doodeenvoudige gebed *Wees gegroet Maria*; maar, zelfs als zij het aandachtig bidden, zijn er velen onder, die toch niet naar de volle weerde vermoeden, wat er al in deze weinige woorden besloten ligt.

Dezen diepgrondigen en veel omvattenden inhoud ontHullen ons de Marialiederen van Weber op eene zoo verrassende en tevens zoo stichtende wijze, dat wij verwonderd staan over den rijkdom der gedachten en overwegingen er mede saamgevlochten, en dat wij ons met verdubbelde godsvrucht bezield gevoelen.

De samenstel van dezen liederenkrans — waar, om zoo te zeggen, het eene gedicht uit het andere geboren wordt, — is een alleszins eenvoudige : het is de vrome kluizenaar, die in de stille woudkapel het *Ave* luidt en aan dezen oproep

tot gebed zijne verscheidene overwegingen vast maakt — eene soort van rozenkrans-oefening, tot dewelke hij den toevallig voorbijtrekkenden pelgrim uitnoodigt.

Hij begint met het eerste luiden in den vroegen morgen, en eindigt met het laatste, bij 't vallen van den avond, als de zinkende zonne de laatste boomtoppen en de verre bergen verguldt, om voor de andere wereldhelft als morgenrood te dagen.

Gedurende den langen, schoonen zomerdag zint en denkt hij na over God, natuur en wereld, over 's menschen lot en zijne hoogere bestemming, over tijd en eeuwigheid; en wijst immer, meer of min rechtstreeks, terug op zijn gebed, waar hij naar plicht aan te herinneren heeft.

Hooge ernst doorvaart alle deze gedichten, maar in vele ook trilt er een gemoedige natuurklank, terwijl andere ons de lijdensgeschiedenis des Zaligmakers indachtig maken en mede het ijselijk herteleed der *Mater dolorosa*.

Hoop op een beter hierna, met Geloof aan de eeuwige Liefde geven den grondtoon in alle deze gedichten; en immer staat de H. Maagd als middelares tusschen den mensch en God. Dát is het betrouwen, dat den kluizenaar sterkt en verheft, en dat hem alzoo de heele wereld door haar, de Moeder des Verlossers, in een liever licht toeschijnen doet.

Dat gedacht doorgloeit en vervoert zijnen geest, en leent aan zijne woorden eene verhevene dichterlijke vlucht, zooals wij er haast geene hoogere bij onze grootste dichters aantreffen.

Met het midden van den dag — als alles binnen zijn zwijgend woud in zonneglans lacht en bloeit, van den machtigen eik met het Lievevrouwebeeld daaraan, tot het kleinste mosgroentje aan den kalen rotswand, — dan verschijnt den kluizenaar, of ware 't in een visioen, de gevierde Vrouwe, als Meikoningin, die minzaam aller hulde ontvangt en zegen deelend dan weder naar boven zweeft.... daar ook bereikt het gedicht zijn toppunt, en eindelijk zingt het zacht en melodisch uit in eenen *amen*, maar eenen *amen*, die van het klokje der kleine woudkapel eerst in den omtrek door wouden en velden, en van daar verder over bergen en dalen, en immer verder over het gansche aardrijk vaart, en dan zelfs ten hemel opschiet, om ook aan de verst voortrukkende sterren in het heelal den heiligen groet des Engels te brengen.

De Mariavereering, vast het schoonste en gevoelvol-

ste en tevens het dichterlijkste deel van den katholieken eeredienst, heeft in deze *Marienblumen* eene zoo innige en tevens eene zoo verhevene uitdrukking gevonden, dat wij Duitschers met volle recht op dit gedicht trotsch mogen zijn. »

Zoo schreef Adolf Ebeling, en Weber zelf liet dit schrijven drukken in de Uitgaaf der *Marienblumen* van 1892.

Ziehier het laatste lied der *Marienblumen* in de oorspronkelijke maat vertaald :

Avondklok.

De kluisnaar heeft zijn taak volbracht,
Zijn klokje luidt nu : Goeden nacht ;
Ave Maria, amen !

En, daar hij voortbidt, daar hij zint,
Zoo suizelt het in d'avondwind :
Ave Maria, amen

Het suizelt door den bosch, die zwijgt,
En, ver het veld in, 't antwoord stijgt :
Ave Maria, amen !

Het zingt en klinkt van dal tot dal,
Van dorp tot dorp, in staag geschal :
Ave Maria, amen !

En over stad en stroomen voort,
Van torentje en van domspits, hoort :
Ave Maria, amen !

En, met de zon die westwaarts zinkt,
Door land en zee het lied weerklinkt :
Ave Maria, amen!

Het volgt heur op, van oord tot oord,
Naar 't avondland en immer voort :
Ave Maria, amen!

Het luidt alom, het aardrijk rond,
En te aller tijd, en te aller stond :
Ave Maria, amen !

Het luidt zoo wijd de wereld wendt,
En 't schiet omhoog ter hemeltent :
Ave Maria, amen!

De ster, die vaart een ster voorbij,
Zij roept heur op heur bane blij :
Ave Maria, amen!

En in der sferen lofgezang
Weerschalt de groet met hellen klank :
Ave Maria, amen!

Al de Englen, om en naast Gods troon,
Zij zingen bij der harpen toon :
Ave Maria, amen!

En heel der zaalgen blanke stoet
Buigt neder en zingt meê den groet :
Ave Maria, amen!

Zoo klinkt het ruimte en tijd doorheen,
En klinkt het in alle eeuwigheên :
Ave Maria, amen! —

De kluisnaar heeft zijn taak volbracht,
Zijn klokje luidt nu : Goeden nacht,
Ave Maria, amen!

EUG. DE LEPELEER.

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

GALLICISMEN.

1. *Afhouding.*

« Ook is de aandacht geroepen op de noodzakelijkheid der regelmatige *afhoudingen* ten voordeele der kas van weduwen en weezen. » *Toekomst*, '94, 1, 21.

Een Vlaming zal moeilijk een bladzijde schrijven zonder dat eenig gallicisme uit zijn pen vloeit. In den aangehaalden zin zijn er maar drie.

1° Ook *is* de aandacht geroepen op de noodzakelijkheid der regelmatige afhoudingen = l'attention *est* appelée. In 't Fransch is *être* het hulpwerkwoord van den lijdenden vorm; in 't Nederlandsch evenwel wordt hier het hulpwerkw. *worden* gebezigd.

2° De aandacht *roepen* op iets.

In 't Fr. zegt men : *appeler* l'attention sur quelque chose; in onze taal *vestigt* men iemands aandacht op iets. Minder gebruikelijk is iemands aandacht *bij* of *op* iets *bepalen*.

3° *Afhoudingen* = retenues.

Hetgeen op een jaarwedde afgetrokken wordt voor pensioen enz. heet in 't Nedl. *korting*.

2. *Oordeelen.*

« Tevens wordt het nuttig *geoordeeld* in elke conferentie eene teekenles te doen geven. » id.

En même temps il est *jugé* utile de...

Wanneer een oordeel aldus door een beknopten voorwerpszin met een praedicatieve bepaling uitgedrukt wordt zal een Zuidnederlander steeds het werkw. *oordeelen* = *juger* gebruiken, waar de Noordnederlander *achten* bezigt : iets goed, nuttig, raadzaam *achten*. Vgl. *Wdb*. i. v. II, 1, *c*).

3. *Beloopen tot.*

« Het inschrijvingsrecht *beloopt tot* 20 frank voor elk af te leggen examen. » id.

Le droit d'inscription s'élève *à* 20 fr.

In 't Nederl. is *beloopen* een bedr. werkw. dat gebezigd wordt met een lijdend voorwerp, dus zonder voorzetsel : de rekening *beloopt* 100 fr.

4. *De aandacht trekken.*

« De gouverneur van Oost-Vlaanderen heeft (25n Januari ll.)

de aandacht der gemeentebesturen *getrokken* op enkele misbruiken... » id. blz. 22.

Le gouverneur a *attiré* l'attention des administrations communales sur...

In 't Nederl. kan *iets op zich zelf* wel de aandacht *trekken*; doch nooit *trekt men iemands aandacht op iets.*

5. *Orde van gedachten.*

« *In dezelfde orde van gedachten*, zou het beroepsonderwijs geplaatst worden onder het gedurig (sic) toezicht en het bestuur van werklieden en patroons. » id. 23.

Dans le même ordre d'idées. De uitdrukking *orde van gedachten* is in het Nederl. volstrekt onbekend. Deze taal spreekt wel van den *gedachtenkring*, *gedachtengang*, *gedachtenloop*, maar niet in dezelfde opvatting als *ordre d'idées*. Een adaequaat equivalent er van zal niet bestaan. Dat is ook niet noodig. Vervang in den aangehaalden zin de gewraakte uitdrukking door *ook, eveneens* en het gallicisme wordt vermeden.

Het Nederl. zou *sous la surveillance permanente* niet vertalen door : onder het *gedurig* toezicht, maar door : onder het *bestendig* toezicht. *Gedurig*, in den zin van : zonder ophouden of tusschenpoozen voortdurende, is alleen in enkele bepaalde opvattingen gebruikelijk. Vgl. *Wdb.* i. v. 3) *a*). De thans gewone opvatting is : « Een door korte tusschenpoozen afgebroken voortduur hebbende; met korte tusschenpoozen voortdurende, telkens herhaald. Veelal met het bijdenkbeeld, dat de veelvuldige herhaling als iets onaangenaams beschouwd wordt. » Vgl. *Wdb.* i. v. 3) *b*).

6. *School Heremans.*

Op dezelfde blz. 23 komt nog een art. voor met bovenstaanden titel, waarin gezegd wordt : « Te Gent werd dezer dagen eene der oudste stadsscholen, de Prinsenhofschool, naar een nieuw lokaal... overgebracht. Aan de vernieuwde school zal de naam worden gegeven van *School Heremans*... »

In 't Fransch zou men zeggen *Ecole Heremans*, zooals men zegt *Ecole Callier, Ecole Frœbel*; in 't Nederl. nooit *School Heremans* maar Heremansschool evenals Frœbelschool. Wie zou er aan denken te zeggen : Straat Van Maerlant, Kade Nassau, Park Vondel? Niemand. In samenstellingen staat immers het bepalende vóór het bepaalde deel. Te Paramaribo bestaat eene Willemschool, eene Emmaschool en laatst werd daar eene Wilhelminaschool opgericht.

VASTHEID VAN ONZE TAALKENNIS.

Onlangs recenseerde J. M. Brans in de Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle, het werk *Bij onze Noorderbroeders* van A. Gittée. Met het daarin over het boek uitgesproken oordeel laat ik me

niet in. Ik neem me alleen voor een oogenblik stil te staan bij het oordeel van Brans over de taal van Gittée. Hij maakt op die taal een reeks aanmerkingen, die deels gegrond zijn, deels alleen op subjectief oordeel steunen. Enkele zijn bepaald ongegrond; op deze enkele wil ik de aandacht van den lezer vestigen, niet om Brans de les te *lezen* nadat hij zelf Gittée heeft doorgehaald. In dit twistje wil ik mij niet mengen. Brans en Gittée zijn me even lief. Maar de aanmerkingen van den eerste geven me eens te meer gelegenheid om te doen opmerken hoe *onvast* onze taalkennis nog is. Immers, wanneer iemand een aanmerking maakt op hetgeen hij voor een fout aanziet, dan moet die aanmerking wel steunen op *vaste* kennis, op herhaalde opmerking. Juist dat scherpe opmerken hebben we nog niet geleerd. Ziehier enkele bewijzen :

« Een paar regels lager struikel ik over deze zinsnede : ..... « *Want het is de vraag*, of inrichtingen van hooger onderwijs.... » De vraag mag inderdaad gesteld worden of zulke uitdrukkingen in Nederland burgerrecht erlangden. » — Aldus Brans, N. D-e. K., '94-'95, 1, 50. Dus twijfelt de recensent of : *het is de vraag* in 't Nederlandsch burgerrecht bezit. Ik, die, onmiddellijk na deze recensie te hebben gelezen, enkele Nederlandsche tijdschriften ter hand nam als de *Wetenschappelijke Bladen*, den *Tijdspiegel*, *Elsevier's geïllustreerd Maandschrift* enz. en daarin niet twee, driemaal, maar tien, twaalf keer bewuste uitdrukking las, zei bij mezelven : « Wat is ons opmerkingsvermogen toch weinig scherp, als iemand lijk Brans, een kunstenaar met het woord, die toch al *veel* goed Nederlandsch zal gelezen hebben, en *stellig* honderd keer de betrokken uitdrukking, nog twijfelt of ze wel degelijk is! » Dat Brans deze uitdrukking wél in 't Nederlandsch ontmoet heeft, bewijs ik hem hier. Hij, de Multatuliveereerder, heeft toch wel *Vorstenschool* gelezen en daarin de plaats, waar Koningin Louise spreekt over *Vorstenroeping*. Louise zegt daar o. a. :

> *En blijft het niet de vraag* altoos, of ons
> De scherpe prikkel van den honger, en
> Het kankrend wee van dagelijkschen angst
> Voor 't onderhoud van morgen, zoo gedwee
> Zou laten, als dat ruwe Volk zich toont?

Het is de vraag, het mag, kan de vraag zijn, het blijft de vraag zijn uitdrukkingen, die ongemeen dikwijls voorkomen.

Aangezien.

« Ik heb ze (de keuken) altijd als eenvoudig *aangezien* (of beter, *aanzien* heer G.) » id.

Brans keurt het verl. dlw. *aangezien* af en *aanzien* goed. Een verl. dlw. *aanzien* zal hij bij een Noordnederlandsch schrijver van dezen tijd *nooit* aantreffen. Hij leze het artikel *aanzien* in 't *Wdb.*; hij zal daar vinden, dat dit werkw. uitsluitend scheidbaar is. In de Zuidnederl. volkstaal is het nog steeds onscheidbaar en wordt

daarom soms door een schrijver, die niet beter weet, ook onscheidbaar gebezigd.

Doorgestaan.

« Elders, blz. 108, vind ik « *doorgestaan* » in plaats van *doorstaan* » id.

De zaak is, dat de beide vormen van het deelwoord gebruikt worden en adjective wel meest *doorgestaan*. Immers, het werkw. *doorstaan* in de beteekenis van *lijden, ondergaan*, wordt gebezigd zoowel met den klemtoon op *dóór* als op *stáán* en is dus scheidbaar en onscheidbaar. (Zie Kramers, i. v.) Uitdrukkingen als *het doorgestane leed* zal Brans bij Noordnederlandsche schrijvers meer dan eens gelezen hebben. 't Is trouwens, adjective, zeker de welluidendste vorm.

Onder de Zuidnederlanders is Gittée zeker de eenige niet, die dit vl. dlw. bezigt. Ziehier een voorbeeld uit het proza van Gustaaf Segers:

« Zelfs wanneer de toon een tijd lang dezelfde blijft, spreekt daar iets in van grievende smart; doch, als hij als een snijdende gil voorbijvaart, is het u zoo naar om het hart, dat de herinnering van (aan) *doorgestane* ongelukken onweerstaanbaar in u opkomt. » *Vlaamsche School*, '94, 55, 2e kol. b.

Oploopen.

« Wie de onkosten minst hoog wil zien *oploopen*..... « Zulke zegswijzen maken me bepaald misselijk. » id.

Hier wordt Brans al te gauw misselijk. *Oploopen*, in deze opvatting, wordt in Vlaanderen dagelijks gebruikt niet alleen — en dááiom keur ik het niet goed — maar het is algemeen Nederlandsch. Brans sla Kramers, i. v. open; hij zal daar o. a. lezen : de rekening *loopt hoog op*, wel de beteekenis, waarin dit werkw. door Gittée gebezigd werd.

Bij deze aanmerkingen is Brans, met te veel vertrouwen, te rade gegaan met subjectief gevoel. Dat mag taalpolitie niet; wél moet ze steunen op de uitkomst van opzettelijk *onderzoek*.

Deze vergissingen van den recensent alsmede enkele fouten door hem in die recensie begaan : een germanisme, verschillende gallicismen, enkele spelfouten en nog andere bewijzen, dat het met onze taalkennis niet in orde is. Ik zeg met *onze* taalkennis, niet met die van Brans. Hier is geen spraak van personeele fouten, maar van fouten, die zich in 't Zuidnederlandsch hebben vastgezet en een van zijn minder degelijke eigenschappen uitmaken.

Slotsom : *we* hebben *allen* veel te leeren. *Willen* we leeren, dan zullen we, onder 't lezen van degelijk Nederlandsch, nauwgezetter aandacht moeten schenken aan den vorm, de inkleeding der gedachte, scherper *taalfeiten* moeten leeren opmerken. Aldus zal vaste taalkennis in de plaats treden van weifelend subjectief gevoel, dat ons heel dikwijls misleidt.

Luik. H. Meert.

DE DANS IN 'T FREIBURGER DAL. (1)

TOKKELEND lokken de hupplende tonen,
En klinken en zingen in vreugdigen schal...
Fluks komen knapen en meiden geloopen,
En stormen al juichend in 't lustige dal....

'T Is zwenken en zwaaien,
En trippelend draaien....
En wisselend vliegen
De paren
En wiegen
Als kabblende baren
Der dansende zee....

O wee!
Daar zwijgt de fluit! —
« Knielt neer!
« De dans is uit!
« De priester met ons Heer! » —
— « Ons Heer?
« Is wijd en zijd,
« En overal altijd.

« Maar straks is hier geen speelman meer....
« Ten dans! »...
En gansch
De hoop springt weer omhoog,
En heeft voor God noch oor, noch oog....

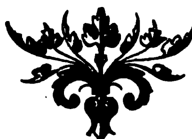
(1) In 1348, nabij Freiburg, voorgevallen.

'T Is vieren
En zwieren
In duislige schemeling,
In flikkrende wemeling;
'T Is schallen
En mallen....

Bulderend, donderend,
Schetterend, schonderend,
Breekt een wolk
Uit 't hemels kolk....
Bliksemen glinsteren,
Sprankelen, splinsteren
Sissend,
Kissend,
Zoevend,
Snoevend,
Met knettrend geknal
In 't lustige dal ...

En lachend straalt de zonne neer
Uit haren blauwen trans,
Doch nimmer vond men iemand weer
Die deelde in dezen dans.

Drogenbosch. JOZEF TRUYTS.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Les Jésuites et les classiques chrétiens, réponse au R. P. Delaporte, par l'abbé L. GUILLAUME. Gent, A. Siffer, 1894. Prijs fr. 2,50.

Op het voetspoor van wijlen Mgr Gaume en van den eerw. heer Garnier, wijdt de eerw. heer Guillaume, pastoor-deken te Beauraing, zijne veelomvattende kennis en het beste zijner krachten aan het verspreiden van de christene letterkunde in het onderwijs der humaniora.

Hij strijdt met de pen en met het woord, en geen congres, waarop de hoogere belangen van het onderwijs besproken worden, of hij staat er moedig op de bres om meer en meer aanhangers tot zijne overtuiging over te halen. Hij strijdt met den ijver van eenen apostel, want hij ziet in de lauwheid en in de weinig christene getemperdheid van velen dezer eeuw, het noodzakelijk gevolg van het te heidensch en onverschillig karakter van het classiek onderwijs in de colleges. Niet dat hij geheel de heidensche letterkunde zou verbannen, neen, hij wil ze behouden om hare innige letterkundige waarde, doch nevens haar moeten de meer kruimige schriften van de kerkvaders en de hooger dichterlijke hymnussen der Kerk eene meer waardige en belangrijke plaats bekleeden.

Gesteund op de encycliek van Pius IX van 2 Maart 1853 en goedgekeurd en aangemoedigd door onze Bisschoppen en door bijna al wie belang stellen in het onderwijs, gaat hij onverdroten zijnen weg, en is nu zoo ver gekomen dat hij welhaast handboeken ter beschikking onzer colleges zal kunnen stellen.

Doch ontmoet hij steun en waardeering, hij ontmoet ook tegenstrevers. Zoo heeft de geleerde Pater Delaporte S. J. in *Etudes*, te Parijs, eene reeks artikelen geschreven tegen dezen moedigen kamper en tegen zijne stelling.

Het is juist de wederlegging van de gedachten van Pater Delaporte, die het onderwerp uitmaakt van het werk dat wij hier aanbevelen.

Dat het werk van den heer Guillaume eene gevoelige snaar geraakt heeft en de geesten getroffen heeft, bewijst genoegzaam het feit dat naar aanleiding ervan, vele bladen en periodieken de zaak besproken hebben. De *Univers* van Parijs, namelijk, heeft eene briefwisseling erover uitgelokt en zijne slotsom is geheel en gansch ten voordeele van onzen moedigen compatriot.

Wie op de hoogte van dit gewichtig vraagpunt (der christene classieken) wil zijn, zal dus met vrucht dit boek raadplegen, want, boven den persoonlijken kant der polemiek, van beide zijden misschien wat te hevig — wordt de kwestie van princiep er in gansch haren omvang behandeld.

Gent. M.

De Christene Volkspartij in België, door Leonce Du Catillon. Prijs fr 1,50.

Veel, oneindig veel goeds steekt in het boek uitgegeven door den vurigen opsteller van « Ons Vlaanderen », den onversaagden en rusteloozen katholieken Vlaamschen kamper in Zuid-Vlaanderen; veel materiaal ligt er in bijeenverzameld en deze belangrijke studie is onontbeerlijk voor alwie den hedendaagschen strijd wil kennen in zijne gebeurtenissen en zijne betrachtingen.

Het is een volledig programma, misschien te overladen, van wat de katholieke democraten verwachten van de nieuwe richting aan de wereld aangewezen door de evolutie in de maatschappelijke en staatkundige begrippen, en door de onsterfelijke encycliek « Rerum novarum », die in de geschiedenis der staathuishoudkunde een keerpunt zal zijn, eene lichtbaak, eene voorlichtende ster op nieuwe banen en wegen.

In twaalf hoofdstukken onderzoekt het werk de gewichtigste vraagpunten tegenwoordig aan het dagorde, en met groote kennis van zaken en toestanden tracht het hun eene oplossing te geven. Men kan de vooruitgezette manier van zien betwisten, doch men moet hulde brengen aan de schranderheid en verreziendheid van den schrijver, alsmede aan zijnen opgewekten geestdrift, waarvan hij het heilig vuur ook zijnen lezers weet mede te deelen.

Vlug en met brio geschreven, lijdt het boek wel ietwat aan hetgeen men « het gebrek der hoedanigheid » noemt. Met min overhaasting opgemaakt — de klip waartegen de gazettier in zijne koortsig- en gejaagdheid meer dan eens aanzeilt — zouden de dagbladartikels, die de grond schijnen te zijn van het gewrocht, beter omgewerkt zijn geweest en aan het geheel meer innigen samenhang gegeven hebben.

Wanneer de heer Du Catillon eene tweede uitgave zal drukken, dat hij zijn onderwerp meer ineenkneede, alle herhalingen onbarmhartig wegsnoeie, eenvoudig zij en b. v. den schijn niet hebbe te pronken met belezenheid in het aanhalen van geschiedkundige feiten, die wel schoon en dichterlijk zijn op hun eigen, maar in geen rechtstreeksch verband staan met de verhandelde stof.

Waarom ook die bittere klachten tegen de bestaande instellingen? Men moet ze beoordeelen met den geest en volgens den tijd waarin zij tot stand gekomen zijn; zij hebben vele diensten bewezen, zij hebben onze partij gered wanneer bijna niemand

zich om iets bekommerde in de vadsigheid van vroeger, en beter dan door karwatsslagen zullen zij zich, door de tijdsomstandigheden, geleidelijk eene meer moderne en democratische plooi weten te geven.

Wijzen wij ook op meer zorg aan de taal te besteden, de schrijver kent zijne taal, hanteert de pen met talent en vaardigheid, zooals hij het ons bewezen heeft in menige keurige bijdragen, hier in « Het Belfort », in « Dietsche Warande » en andere tijdschriften verschenen. « Noblesse oblige » en de overhaasting mag nooit zoo groot zijn dat men zich zinsneden late ontsnappen als b. v. die op bladz. 68 : « Sommige tegenstrevers betwijfelen *aan* de mogelijkheid der toepassing. De proefnemingen van Geneve en van Brussel, waar *Dhonts* stelsel toegepast werd, beantwoorden zegevierend *op* die opwerping. »

Kortom, nuttig en voortreffelijk boekje, waarvan wij de lezing ten zeerste aanbevelen; stellig zal het leeren en prediken, goed doen en nut stichten.

Gent. M.

Quatre ans d'évolution, relation des principaux faits politiques et sociaux accomplis en Belgique de 1890 à 1894, par Ladislas Van Hoorebeke, avocat près la Cour d'appel de Gand, avec une préface de M. Guillaume Verspeyen. — Schoon boekdeel in-8° van 600 bladz. Prijs fr. 6,00; vrachtvrij tehuis besteld fr. 6,30. Gent, A. Siffer.

In het bovenaangekondigd werk heeft de schrijver de brieven vereenigd, welke hij gedurende die vier laatste jaren aan het groot orgaan van Parijs, *l'Univers*, heeft gezonden, over den politieken en maatschappelijken toestand in ons land.

Deze brieven schetsen op boeiende en karakteristieke wijze de vervormingen welke sedert vier jaren de politieke, ekonomische en maatschappelijke instellingen van ons land hebben ondergaan, met de feiten welke die vervormingen hebben vergezeld en gekenmerkt en de personen die er eene overwegende rol in hebben gespeeld.

Geen menschengeheugen is in staat zich nog al die feiten en gebeurtenissen duidelijk te herinneren en deze volgens tijdorde te rangschikken, zelfs dan wanneer men die alle van nabij heeft gezien. De elkander opvolgende brieven van den heer van Hoorebeke komen het geheugen ter hulp, roepen die talrijke oude kennissen weer in het leven en stellen elk op zijnen tijd en zijne plaats weer voor de oogen van den lezer.

Wij twijfelen niet of zij zelfs, die gedurende dit veelbewogen vierjarig tijdvak in de politiek werkzaam zijn geweest, zullen in het boek des heeren van Hoorebeke meer dan éene verrassing ontmoeten, namelijk de herinnering aan feiten, van belang nochtans, welke zij geheel vergeten hadden.

Wat niet weinig tot de opheldering der feiten bijdraagt en tevens aan den lezer een groot gemak verschaft is de ontledende tafel, aan het werk gehecht, waarin een woord of een naam voldoende is om een overzicht te leveren van eenen ganschen strijd rond een denkbeeld of eene hervorming.

Die tafel is van het grootste nut voor hen die in het boek van den heer van Hoorebeke nog iets anders zoeken dan aangename lezing, te weten : een zeker en getrouw repertorium van al het belangrijke dat, in die vier jaren tijds, hier te lande, op politiek en maatschappelijk gebied is voorgevallen.

In de voorrede, waarmede de heer Verspeyen het werk van den schrijver heeft vereerd, brengt hij hulde aan de stiptheid en strenge historische waarheid van al de feiten in die reeks briefwissellingen vermeld, alsook aan het talent van den schrijver die aan de feiten en personen, welke hij heeft vermeld, beoordeeld en doen optreden, de kleur en handeling heeft weten te geven welke noodzakelijk zijn om de lezing leerrijk en tevens aantrekkelijk te maken.

Gent. B.

Bereiding tot de Eerste Communie. Maandelijksche godvruchtige oefeningen voor eerste communiecanten, door G. De Beule, pastoor van het Guislainsgesticht te Gent. Lief boekje van 76 bladz. in-18°, prijs fr. 0,25. Gent, A. Siffer.

De schrijver heeft voor doel door eene verafgelegen bereiding in de herten der kinderen, die zich tot het groot werk der Eerste Communie gereed maken, de gevoelens te verwekken die hen jegens hunnen goddelijken Meester moeten bezielen

Hij begint met de aandacht der toekomende eerste communiecanten te roepen op het groot werk dat zij een jaar later te verrichten zullen hebben en vangt aan met de maand Maart.

Iedere maand stelt hij een heilige voor, welken de kinderen inzonderheid zullen te aanroepen hebben en na te volgen in het oefenen eener bijzondere deugd. Hij geeft eenige levensbijzonderheden van dien beschermheilige, doet eenige opwekkingen en eindigt met een gebed opzettelijk tot dit doel opgesteld.

Zoo spreekt het werkje in Maart van den H. Jozef, in April van den H. Macharius, in Mei van de H. Maagd, in Juni van den H. Aloysius, in Juli van den H. Vincentius-à-Paulo, in Augustus van den H. Lodewijk, koning van Frankrijk, en zijne moeder Blanca in September van de Engelbewaarders, in October van O. L. Vrouw van den H. Roozenkrans, in November van al de Heiligen en de zielen in 't vagevuur, in Januari van den H. Franciscus van Sales en in Februari van den H. Amandus.

Het werkje, in hartelijken en kinderlijken toon geschreven, zal gaarne gelezen worden door het kleine volkje waarvoor het beschikt is; zelfs zal het boekje ook het gedacht bij bejaarden doen ontstaan dat de maandelijksche beoefening van zekere deugd naar het

voorbeeld van eenen heiligen patroon veel vermag tot heiligmaking en volmaaktheid.

Om aan de priesters en ijverige leeken de gelegenheid te geven het werkje overal te verspreiden en mild uit te deelen, is de prijs uiterst laag gesteld : slechts 25 centiemen voor een boekje van 76 bladzijden!

J.

Levensbericht van Professor Matthias De Vries, door J. Obrie. (Overdruk uit het « Jaarboek » der Kon. Vl. Academie.) Gent, A. Siffer.

Zuiver, sierlijk en eenvoudig geschreven, zooals de heer Obrie het overigens altijd weet te doen, is dit vlugschrift waardig van den grooten taalkundige, den vader der philologie, den bouwmeester van het kostelijk taalmonument, het « Woordenboek der Nederlandsche taal », dat op het plan, door den meester ontworpen, en deels met het onschatbaar en talrijk materiaal door hem verzameld, door eene schaar van uitstekende geleerden voortgebouwd wordt.

De heer Obrie houdt het niet bij eene bloote levensbeschrijving, hij schetst den mensch en maakt tevens van zijn boek eene belangrijke karakterstudie, waaruit wij De Vries leeren kennen niet alleen als een man van wetenschap maar ook als een doorgoed en edel mensch.

Hij wijst op de overgroote diensten door den Nederlandschen geleerde aan de taal bewezen, en op het deel dat hij genomen heeft — in opzicht van redactie — aan het opmaken van het « Nederlandsch Wetboek van strafrecht », dat dank aan zijne ervaren hand een toonbeeld van taal en stijl mag genoemd worden.

De heer Obrie bespreekt insgelijks den afgestorvene als schrijver en redenaar en volgt hem op de Nederlandsche taalcongressen, waaraan hij lange jaren werkzaam medegearbeid heeft.

Het boekje sluit met de lange lijst werken door De Vries uitgegeven; zij zijn omtrent 150 in getal, handelen over verscheiden onderwerpen en werden geschreven tusschen 1839 en 1891.

De heer Obrie was de rechte man om De Vries in gul- en dankbaarheid te herdenken, immers hij verkeerde in intieme betrekking met hem en hij koesterde voor den achtbaren grijsaard niet alleen de bewondering, welke eenieder voor hem over had, maar ook eene hartelijke en kinderlijke pieteit.

Gent. M.

De Wees, kindertooneel door J. Jooris, orgelist te Haaltert. Prijs fr. 2,50.

Lief en eenvoudig tooneeltje; de muziek zeer zangerig en zonder moeilijkheid zal zonder last door de kinders aangeleerd worden. Zelfs heeft de toon lichter te veel aan die gemakkelijkheid der uitvoering geofferd, en had hij in plaats van gelijkstemmige kooren

er geschreven voor verchillende stemmen, het effect ware grooter geweest en de alleenzangen zouden beter uitgekomen zijn.

Een kind verlaat het hutteken dat vader en moeder zien sterven heeft, het dwaalt in den nacht en valt uitgeput van krachten op den dorpel van een groot gebouw. Een voorbijganger raadt het meisje aan binnen te treden en zegt : « Daar is troost en hulp nog meer, daar krijgt ge een moeder weer ». Eensklaps rijzen uit het gebouw (het is een weezenhuis) kinderstemmen die het *Angelus* aanheffen.

Dit gedeelte van het stuk schijnt ons het beste uitgewerkt en zal den meesten indruk maken op het publiek. De harmonij is hier zeer goed verzorgd en had de schrijver overal dezelfde begeestering gehad, zijn werkje had hem nog meer eer en lof verworven.

Het kind treedt binnen, de weesjes komen het te gemoet, het verhaalt zijne ongelukken en allen te zamen in een breed en machtig eindkoor bedanken zij de Goddelijke Voorzienigheid van in de harten der rijken de christelijke liefde gegoten te hebben om de ellende der armen te verzachten en te lenigen.

Gent. G. V. d. G.

Association et Intervention, par Firmin Vanden Bosch, avocat près la Cour d'Appel de Gand. Gand, imprimerie « Het Volk ». 1894, 32 blz.

Hoe kan de werkersklas bijdragen tot de verbetering van haren toestand, door het invoeren der *vereeniging?* — Op welke wijze heeft de Staat *tusschen te komen*, om den geest van vereeniging te verspreiden in de werkersklas, en de vereeniging zelve al hare vruchten te doen afwerpen? — Ziedaar het vraagstuk dat den heer Firmin Vanden Bosch, thans substituut van den prokureur des Konings te Kortrijk, aanleiding gaf tot een gloedvol pleidooi ten voordeele van het toekennen der burgerlijke persoonlijkheid aan de werkliedensyndikaten, en van eene krachtige Staatstusschenkomst, — beperking der arbeidsuren, instelling van arbeidstoezicht, enz. — daar waar de rechten van de kleinen en de zwakken gevaar loopen. Aantrekkelijke vorm, degelijke inhoud, ziedaar het werkje, en dat wij het derhalve warm aanbevelen hoeft wel niet gezegd.

Namur-Dinant, notes et croquis, par S. Coenraets et J. Stuckens. Bruxelles, Lebègue et Cie. Prijs fr. 1,50.

Dit lief boekje met zijne schoone kaart der Maasboorden, zijne typen van werklieden en landbouwers, zijne schetsen van dorpen, rotsen, puinen en valleien, is waarlijk de beschrijving van die schoone bergstreek, niet met de pen, maar met de teekenstift. Het is geen Bædeker met natuurbeschrijvingen, geschiedkundige bijzonderheden en practische inlichtingen, doch voor den liefhebber

van het schilderachtige is het meer, want in levendige en treffende teekentrekken toovert het voor het oog dat bekoorlijk oord dat — wel is waar op mindere schaal — niet moet onderdoen voor de boorden van den Rijn en de natuurschoonheden van Zwitserland.

Koninklijke Vlaamsche Academie. — De heeren F. vander Haeghen en Arnold, hebben eene belangrijke vondst, welke zij gedaan hebben, aan de Academie ter uitgave voorgelegd; het is een merkwaardig onbekend handschrift getiteld : *Cornicke van Braband*, en in de eerste jaren der 15e eeuw geschreven door een genaamden Hendrik van Merchtem, een tot nu toe ongekenden dichter.

De heer F. van der Haeghen heeft aan de Academie een ontwerp medegedeeld van eene algemeene lijst der boeken, berustende in de openbare boekzalen van alle landen, dit wil zeggen : eene verzameling der boekenlijsten van al de bibliotheeken in Europa bestaande.

De volgende heeren der Academie zijn met het orde van Leopold vereerd : Alberdingk Thijm, Broeckaert, Claeys, Coopman, de Gheldere, Mathot.

In de zitting van 22 Juni las de Dr A. De Vos een gedicht aan de Academie voor getiteld *De Moeder*, de commissiën voor het vaststellen der uitteschrijven prijskampen werden benoemd en verdere regelingen van inwendig orde genomen.

Davidsfonds. — Verleden maand had in de Gentsche afdeeling de jaarlijksche Vlaamsche prijskamp plaats tusschen de leerlingen der vrije scholen, lager en middelbaar onderwijs. — Den 15 Juli hield Zele wederom feest, zang, tooneel en eene voordracht van den eerw. heer F. Cap over de volksliederen. — Boom gaf ook een concert voor zijne leden.

Daar een deel der boeken in Juni aan de inschrijvers te sturen, vernield is geweest door den brand uitgeborsten in de drukkerij Buurbaum te Antwerpen, moet de zending uitgesteld worden tot in October, dan zal ook *Nieuw Klaverken* door Hilda Ram uitgezonden worden.

Volksliederen. — Onlangs werd in de Kon. Vl. Academie gewezen op het nut van 't verzamelen der oude volksliederen. Vele van deze zijn bewaard, andere misschien verloren geraakt. Die op te zoeken en voor totaal verlies te bewaren is plicht.

Onlangs lazen wij in de gedichten van Frans Greenwood, een schilder en glassnijder, in 't begin der XVIIIe eeuw te Rotterdam gevestigd, een gansch niet onaardig stukje : *Boere Pinxtervreugt*, waarin de titels eeniger oude, denkelijk toen ook in Vlaanderen bekende liedjes, gedrukt zijn. Onder deze melden wij : *Drie gasten uit Brabant*, *o Schoonste der Karsouwen*, en *de Maagdekens van Gent*. — Wie duidt aan, waar deze stukken zouden te vinden zijn?

Allerlei. — De handschriften van Leonardo da Vinci zullen te Milaan in druk verschijnen, 800 bladz. met 1750 teekeningen. — Dezer dagen werd onder vrienden, te Brussel, de zestigste verjaring gevierd van Emanuel Hiel. — Te Vitré, in Bretanje, wordt een monument opgericht aan Madame de Sévigné. — De *Distel* te Brussel bereidt eene eerbetooging aan wijlen den dichter

en taalgeleerde J. M. Dautzenberg. — Te Antwerpen zal een gedenkteeken opgericht worden aan Frans De Cort. — De keurraad van den driejaarlijkschen prijskamp voor Fransche tooneelliteratuur in België heeft besloten voor het nu verschenen tijdvak geenen prijskamp toe te kennen. — Prof. Fruin, de beroemde historicus heeft te Leiden, afscheid genomen van zijne leerlingen en collegas. — Te Amsterdam heeft professor Quack zijn ambt van hoogleeraar neergelegd om zich geheel te wijden aan de studie der nieuwe richting der staathuishoudkunde, waarvan zijn meesterlijk werk *De Socialisten, personen en stelsels* (tot hiertoe 5 deelen) de kern en de kruim geeft. — Haarlem gaat aan zijne grooten schilder Frans Hals een standbeeld oprichten. — De uitgever Mame van Tours, heeft voor een millioen het recht gekocht het bewonderenswaardig werk van James Tissot, *Leven van O. H. J. C.* te mogen uitgeven. De strijd was tusschen Engeland en Frankrijk. — *Camera Obscura* van Hildebrand, beleefde tot hiertoe 18 uitgaven, te zamen 85,000 exemplaren uitmakende, alle uitgegeven bij Bohn te Haarlem. — Op voorstel van den *Snellaertskring* te Gent, is een comiteit, bestaande uit katholieken en liberalen, onder het voorzitterschap van rechter Obrie, tot stand gebracht om een grafmonument te plaatsen op het graf van Dr Snellaert, op het kerkhof van Sint-Amandsberg. — Leipzig gaat een monument oprichten aan den grooten toondichter Schumann; te Elsene is de nagedachtenis van Charles De Coster met een grafteeken vereerd, hij was de schrijver van *Uilenspiegel* en *Légendes flamandes*, een der baanbrekers der jonge nieuwe richting onzer Belgische Fransche schrijvers. — Het stadhuis van Leuven, dat pronkjuweel van ogivale bouwkunst, zal hersteld worden; het Gravenkasteel te Gent, dit zeldzaam specimen van militaire bouwkunst uit de 9e eeuw, neemt een grootsch aanzicht aan sedert de buitenmuren met kanteelen en torens hersteld zijn. — Meer en meer wordt de 11 Juli als een nationaal feest van Vlaanderen gevierd, vlaggen staken uit en vergaderingen werden gehouden te Brugge, Kortrijk, Heyst, Gent, Dendermonde, Antwerpen, Aalst, Molenbeek, Veurne, Wetteren, Tienen, Watou enz. enz. Algemeener moet nog die merkwaardige gedenkdag gefeest worden, immers zonder de zege op Groeningheveld was er nooit spraak in de geschiedenis van een België, zij is het belangrijkste keerpunt geweest in onze vaderlandsche historie.

† **Leconte de Lisle**, groote Fransche dichter, om zoo te zeggen de vader der Parnassiens zooals Coppée, Mendes, Sully-Prud'homme, de Heredia en zelfs Verlaine.

Hij schreef onder andere merkwaardige werken : *Poèmes barbares, Poèmes tragiques, Les Erynnies* en eene vertaling van Homerus. Hij bekleedde in de Fransche Academie den zetel van Victor Hugo. Het was een machtig talent, alleenlijk wat plechtig en koud ; zijn vorm is de volmaaktheid der keurigheid, zijne beschrijvingen breed en bewonderenswaardig, ongelukkiglijk is zijn geest anti-godsdienstig, heidensch en doortrokken met eene soort van neo-Hellenismus. Gelukkig voor hem heeft hij op zijne laatste stonden de genade ontvangen van eene christene dood. — In no 5 van *Dietsche stemmen*, wijdde F. Jansen S. J., eene merkwaardige studie aan dien Parnassien.

† **De Casembroot**, secretaris van het Koninklijk Conservatorium van Brussel. Hij werd bekroond in eene der cantatenprijskampen voor toondichtkunde gezegd prijs van Rome.

† **Hendrik-Bartel Peeters**, beambte van het ministerie van posterijen en schrijver van *Karel Stolk* en andere tooneelwerken. Hij werd bekroond in eenen der driejaarlijksche prijskampen voor tooneelletterkunde.

† **Victor Fournel**, Fransch schrijver van groote verdienste, edel karakter en hooge katholieke overtuiging. Hij laat een twintigtal werken achter over geschiedenis en letterkunde en hij schreef in *Correspondant, Français, Moniteur universel, Revue de Paris, Ami de la Religion, Liberté, Gazette de France*, enz., enz.

† **Professor Hyrtl**, de groote Oostenrijksche ontleedkundige. Zijne hoofdwerken zijn : *Leerboek der ontleedkunde van den mensch, Handboek voor topographische anatomie.*

† **Henry Pichery**, Brugsche kunstenaar, de beeldhouwer van de standbeelden van Van Maerlant, Jan Van Eyck, Simon Stevin, enz.

† **Lambert Van Ryswyck**, 72 jaar oud. Een echt Antwerpsche figuur verdwijnt door zijn afsterven : wie ziet nog voor zijn oog dien lang en kloek gebouwden man niet, met zijn karaktervol uiterlijk en zijn voorkomen waaruit hartelijkheid, edelheid en iets artistieks spraken?

Wie herinnert zich den knappen spreker niet, die, overal waar hij verscheen, met de welsprekendheid aan den Signor eigen, op banken en tafels klom en zijn opgewekte woord liet klinken?

Lambert Van Ryswyck behoorde tot eene Antwerpsche familie, waarin de kunst als ingeboren is; hij was de broeder van « den Door » en van « den Jan » en bijgevolg de oom van den tegenwoordigen burgemeester der Scheldestad.

Hij was kunstenaar in zijn vak en heeft menig kunstgewrocht van drijfwerk in koper, zilver en goud voortgebracht : zijn eerste waarmede hij zijnen naam vestigde was de zilveren beker waarmede men in 1850 Hendrik Conscience vereerde.

Dichter was hij, redenaar, schrijver en hij liet bij onzen uitgever vier dramas zonder vrouwenrolen verschijnen, (*Kommandant Rollier, Antwerpen belegerd, Loyken de schaliedekker, Gilbert Van Schoonbeke*) welke veel opgang op de planken maken. Genoegen en geluk vond hij in het aanmoedigen en voorthelpen van jonge talenten, ja velen zijn hem op de kunstenaarsloopbaan hun welgelukken verschuldigd. Echte christen was hij ook, volbloed meetingist en overtuigde Vlaming die zijne beginselen niet alleen in het openbaar maar ook in zijnen huiselijken kring beleed.

Om zijne werkzaamheid en zijne verknochtheid, stelden de genegenheid, het vertrouwen en de achting welke zijne medeburgers hem toedroegen, aan het hoofd van den machtigen Meeting; hij zetelde in de besturen van de Nijverheidsschool, van den katholieken kring, van den Nederduitschen Bond, van *Voor Taal en Kunst* welke hij helpen stichten had, enz. enz. Hij was de voorzitter van de Antwerpsche afdeeling van het Davidsfonds en lid van het algemeen bestuur; het is daar dat wij hem inzonderheid leeren kennen en waardeeren hebben, vol hartelijkheid voor de vrienden, vol toewijding en opoffering voor de Vlaamsche katholieke zaak.

De betreurde overledene was ridder van de Leopoldsorde.

Zijne begrafenis heeft dan 27 Juli plaats gehad, geheel Antwerpen was er tegenwoordig, de heer Gouverneur en de volksvertegenwoordigers aan het hoofd. Acht lijkredenen werden uitgesproken respectievelijk door de volksvertegenwoordigers Coremans, Heuvelmans en Meus, Dr Venesoen, Kennis, kunstschilder J. Janssens, den eerweerden heer Stoops

en Dr Claeys, deze namens het Hoofdbestuur van het Davidsfonds, gene namens de plaatselijke afdeeling.

Ziehier de rede van den eerw. heer Dr H. Claeys :

« Een innig gevoel van achting en vriendschap heeft mij naar hier geleid. Ik zou gekomen zijn met mijn stil gebed en mijn hulde-bewijs zonder woorden. Maar toen ik uit Gent ging vertrekken, werd mij medegedeeld dat de Algemeene Voorzitter van het Davidsfonds mij verzocht, hier het Hoofdbestuur te vertegenwoordigen, en, bij dit uiterste afscheid en vaarwel, een woord te spreken, om ons van den plicht van dankbaarheid te kwijten dien wij aan ons duurbaar afgestorven medelid schuldig zijn; de heer Ondervoorzitter der Antwerpsche afdeeling, hoe welsprekend hij zijne taak hebbe vervuld, ontlast het Hoofdbestuur niet van zijn eigenen plicht.

Lambert van Rijswijck bracht aan het Hoofdbestuur van het Davids-fonds den steun van zijn gevierden naam, symbool van volksgezinde Vlaamschlievendheid, en dien hij in eere gedragen en hoog gehouden heeft; van zijn helderen geest, bekwaam niet alleen om de middelen van ontwikkeling en vooruitgang te beramen, maar bekwaam ook om tusschen de opkomende jongelingschap de mannen van geest en toekomst te erkennen en te onderscheiden; van zijn edelmoedig hart, jegens het jeugdig talent zoo mild in opbeurende aanmoedigingen; van zijne vaste wils-kracht, beproefd en gehard in den strijd; van zijn immer jeugdige geestdrift voor het verdedigen onzer belangen en rechten, geestdrift die het betrouwen in de zege mededeelt; van zijn hartelijk, eigenaardig en opgewekt woord dat hij in elke feestvergadering ten beste gaf; van zijn krachtigen werklust, die aan zijne medeleden het voorbeeld van verdienstelijken letterkundigen arbeid nalaat; van zijne rechtzinnig-heid en oprechtheid van overtuiging, die niet het leven in twee tegen-strijdige deelen splitst, maar die in den kring van huiselijken haard naleeft wat zij in het openbaar des volks aanpredikt.

Die man van groote verdienste ging nu uit ons midden heen, de laatste van dit drietal broederen, dat zijn stralend licht van lied, van woord, van kunst, als een drietakkig kandelaber van edel metaal, in den Vlaamschen volkstempel heeft gespreid.

Dat licht is gedoofd... Allengskens zagen wij zijn levensdag zinken. Toen ik hem hier de laatste maal kwam bezoeken, waar, gelijk het vroeger altijd placht, de huiselijke liefde van kinderen en klein-kinderen den edelen vader omringde met eene teederheid die mij telkens ontroerd had, toen ging ik van hier weemoedig weg, mer-kend het naderen van den avond.

Terwijl wij, in den aanblik van een verdienstvol verleden, zijnen naam verheffen, zijn werk en zijne deugd huldigen in dank, zal God hem loonen, den strijder die het Vlaamsche volk hielp verdedigen voor het bewaren van taal en zeden en geloof, de kunstenaar die Gods outer versierde met heerlijke gewrochten, loonen in het licht van den gloriedag die geen zonnenondergang kent. *Lux perpetua luceat ei.* »

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang, 1894 September en October Nrs 9 e

Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde.

Letterkundige Wedstrijden voor 1896.

EERSTE VRAAG : **Oudgermaansche Taal- en Letterkunde** — *Beredeneerd overzicht der jongste stellingen over den oorsprong der Edda's.* Prijs : 600 frank, of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

TWEEDE VRAAG : **Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.** — *Men vraagt eene taalkundige studie over het middelnederlandsch Proza (Oost- en West-Vlaanderen), gelijk het voorkomt in ambtelijke bescheiden en andere opstellen, di geene letterkundige strekking vertoonen, zooals : charters, diplomas, renteboeken, rekeningen, akten van allen aard, brieven, verslagen, opschriften enz.* (± 1200 tot ± 1500). — *Aanmerking.* De schrijver zal zorg dragen al de door hem geraadpleegde stukken of verzamelingen nauwkeurig aan te stippen. Prijs : 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

DERDE VRAAG : **Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — *De geschiedenis der Nederlandsche taalkunde in de zuidelijke Nederlanden van de XVI[e] eeuw tot 1830.* Prijs : 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

VIERDE VRAAG : **Geschiedenis.** — *Welken invloed hebben de Zuidnederlandsche uitgewekenen van de XVI[e] eeuw gehad in Noord-Nederland op taal- en letterkunde, onderwijs, schoone kunsten, handel, nijverheid en staatkundige ontwikkeling.* Prijs 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

BUITENGEWONE PRIJSKAMP.

VIJFDE VRAAG. **A.** *Men vraagt eene volledige Kunst- en Vakwoordenlijst over het ambacht van den « Timmerman ». Zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen.* In het antwoord zullen de Mededingers zoo veel mogelijk de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen mededeelen. Prijs : 300 frank, of een gouden gedenkpenning.

ZESDE VRAAG : **B.** — *Men vraagt eene volledige Kunst- en Vakwoordenlijst over het ambacht van den « Metselaar ». Zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen en werken.* In het antwoord zullen de Mededingers ook zoo veel mogelijk de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen mededeelen. Prijs : 300 frank, of een gouden gedenkpenning.

VOORWAARDEN. Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven zijn.

De Schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De mededingende handschriften moeten ten huize van den bestendigen Secretaris (den heer Fr. de Potter, Gent, Godshuizendreef, 29) *vrachtvrij* ingezonden zijn vóór den 1 Februari 1896.

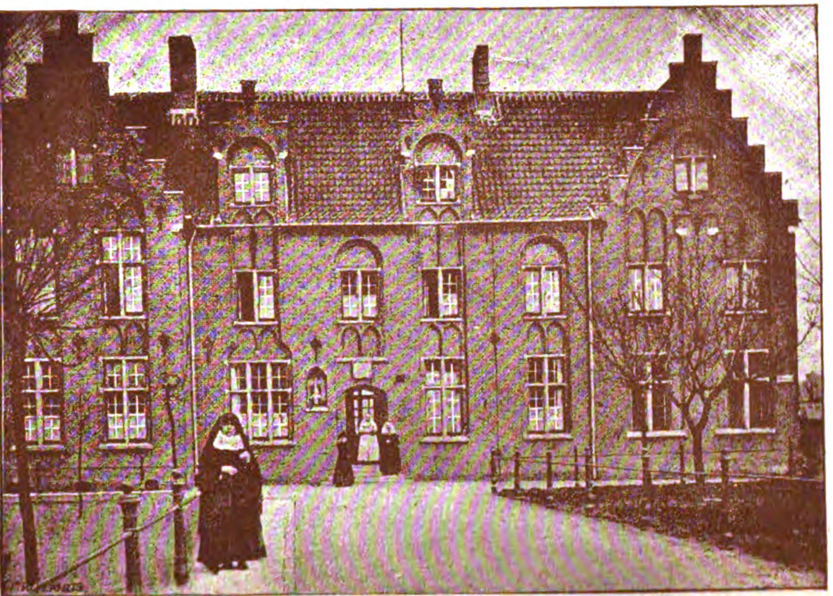
De stukken, na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker Opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

De Academie eischt voor de werken de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde dat de Mededingers de uitgaven, alsook de bladz[ijde] de door hen aangehaalde boeken, aanduiden. — Zij meent den Mededingeren te [b]erichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar ei[gendom] in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze, g[eheel of] gedeeltelijk, in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomen stukken zullen de Mededingers, op [hun] kosten, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den best[endigen] Secretaris.

DE BESTUURDER
Dr. H. CLAEYS.

DE BESTENDIGE SECRETARIS,
FR. DE POTTER.

Huis der Groot-Juffer, Begijnhof te Sint-Amandsberg

BARON BETHUNE.

HEDEN dat, in zekeren zin, de kunst zich van ons meester gemaakt heeft, meer dan wij misschien ons van haar meester gemaakt hebben; heden dat, om zoo te zeggen, de lucht welke wij inademen met kunstzin doortrokken is, en dat iedereen meer of min bekend is met esthetiek en archeologie, kan men zich bijna geen denkbeeld meer vormen van de studie, de kennis, de wilskracht en de volharding welke er noodig waren, eene halve eeuw geleden, bij die, welke, midden der algemeene vadsigheid en onverschilligheid, den moed hadden met den slenter af te breken en nieuwe banen te betreden.

Doch de ontwaking der nationale en christene kunst bracht nog slechts kerken tot stand als die van Sint-Amandsberg, en burgerlijke gebouwen als de *Bijloke* en het *Bisdom* te Gent.

Nu, het was te dien tijde — ik spreek van de jaren 50 — dat in een verloren hoekje van Vlaanderen, een onbekende bouwmeester zijn proefstuk voleindde. Ik ben dezer dagen die kleine kunstoase gaan bezichtigen, en waarom het verzwijgen, ik deed die oudheidkundige bedevaart met het geheim inzicht den schepper ervan in gebreke te vinden, maar toch vast besloten hem ruim rekening te houden der verzachtende omstandigheden waarover wij hooger gewaagden.

Ongetwijfeld lacht gij om mijne vermetelheid,

doch, alhoewel beter uitgerust en beter te huis op die gevaarvolle zee der oudheidkunde dan zijne tijdgenooten, hoe zou hij al de klippen, tot de laatste toe, vermeden hebben waarop anderen gestrand waren? *Mea culpa*, ik erken het en ik moet het rechtuit biechten, ik ben geheel en gansch in mijne verwachting bedrogen geworden : *Vyve-Capelle* is niet alleen een juweeltje, maar zelfs een der pronkgesteenten in de rijke kunstkroon van Baron Bethune.

Het is daar te Vyve-Capelle dat ik mij het best rekenschap gegeven heb van zijne meesterschap, daar dat ik hem het best heb leeren kennen als de ware baanbreker der nieuwe kunst, de ware herinrichter der nationale en godsdienstige kunst in België.

Vyve-Capelle is eene proostdij, een paar uren van Brugge gelegen; in 1350 richtte Hendrik Braderic er eene kapel op ter eere der geboorte van Maria onbevlekt ontvangen; verwoest in 1792 werd zij dank aan de edelmoedigheid van Filip Verhulst-Van de Poele hersteld en in 1855 wederom ingezegend.

De nieuwe bouw heeft drie beuken met een vierden voor het kruis; van weerskanten het koor is een altaar, het eene aan de H. Maagd, het andere aan den H. Filip toegewijd. Het is naar den naam van het eerste dat kerk en gehucht gedoopt zijn, ook is het die kapel welke het meest onze aandacht verdient.

De achtergrond ervan is ingenomen door een geschilderd venster met zeven tafereelen uit het leven van O. L. Vrouw, en waarin Bethune zich openbaart als een meester in coloriet en in oudheidkundige kennis. De muurschildering heeft insgelijks groote waarde, doch schijnt mij te moeten onderdoen voor die der H. Filipkapel, waarin meer eenheid en meer harmonie heerschen.

Twee bijzonderheden dienen opgemerkt te worden: de trap van het oksaal en de afsluiting van het koor.

Aangezien het oksaal gebouwd is aan den ingang van het koor, kon de trap ervan moeilijk weggecijferd worden, doch Bethune heeft er een meesterstuk van snijwerk van gemaakt, en zóó bewezen dat hij beslagen was in al de takken van zijn veelomvattend vak.

Gelijk men weet sloten de Gothieken het koor altijd af van het schip der kerk; steeds getrouw aan dit beginsel deed Meester Jan hier hetzelfde en hing aan den boog het triomfantelijk kruis. De afsluiting is merkwaardig in hare opvatting en in den rijkdom harer versiersels, de stijl, alsook die van al de meubels hier, is uiterst zuiver.

Het middenpaneel, dat den Christus schraagt, verbeeldt het *Ecce homo* en op kleinere schaal het *Laatste avondmaal*, de *Doodstrijd*, de *Kruisdraging* en de *Begrafenis*. Alles is rijk gepolycromeerd en de levendigheid der kleuren, ik ging bijna zeggen hare hardheid, maakt dat deze schildering, alhoewel 30 jaar oud, slechts gisteren schijnt uitgevoerd te zijn. Overigens harmoniëeren de tonen allerbest met het eikenhout, dat overal gebruikt is; sloten en ijzerwerk staan in lichtgroen.

Hetzelfde stelsel is toegepast op den predikstoel; de vier Evangelisten zijn eveneens geschilderd en zelfs in heldere kleuren, terwijl het overige, buiten het lijstwerk met een lek rood, blauw of goud opgehaald, in zijn natuurlijken staat gelaten is.

Het bekomen effect is waarlijk treffend en de afsluiting en de predikstoel van Vyve-Capelle mogen zeker als toonbeelden van kunst en smaak aangewezen worden. Alzoo verstaan doet de polycromeering geenszins afbreuk aan de architectonische lijnen, de gebruikte materialen blijven in hunne natuurlijke kleur en geven in uitzicht hetgeen men er van verwachtte. Van den anderen kant wordt dat materiaal, dat geene rol moet vervullen voor het oog en plaats hoeft te maken voor andere bijhoorigheden, in de schaduw gelaten met door eene schitterende

beschildering de andere deelen te verlevendigen.

Geheel de kerk is beschilderd, maar mijns dunkens is zij nog al ongelijk en sommige deelen kunnen in geene vergelijking komen met andere. Spijtig dat ze de meester in de rijpheid van zijn talent en zijne kennis ze niet heeft kunnen herzien en verbeteren. Doch, nog eens, te dien tijde ontbraken de oorkonden, en is het nu nog eene bezwaarlijke taak, wat moet het dan, in 1855, niet geweest zijn?

Dat er haperend gezocht en rondgetast werd bewijzen de verschillende soorten van schildering hier aangewend. In de Sint-Filipkapel is zij Italiaansch op den grooten boog, en Duitsch, in tapijtwerk, in de paneelen; in de O. L. kapel is de lambrizeering ook in tapijtwerk doch meer op zijn Vlaamsch, terwijl het koor iets meer monumentaals oplevert, iets oorspronkelijks, geheel eigen aan Bethune.

Buiten biedt de kerk niets bijzonders aan, hare bloote eenvoudigheid steekt bijna af met haren inwendigen rijkdom; zij is een type van plattelandsche kerk, stil en effen en alhoewel wat zwaar, toch lief en zeer zuiver van stijl. Hetzelfde mag gezegd werden van de pastorij en de school die ze omlijsten, en van het geheel een kalm en schilderachtig groepje maken.

Zeker is het aan Bethune dat de eer toekomt, de eerste hier geweest te zijn om de Gothische kunst te verstaan, ze aan te leeren en ze alom te verspreiden door zijne eigene gewrochten en door die van de talrijke en puike leerlingen welke hij gevormd heeft. Ja, zijn graf dient tot opschrift te dragen : « Aan den vader der weergeboorte der Gothische kunst in België. »

Van jongs af voelde baron Bethune zich tot de kunst aangetrokken en niettegenstaande zijn vader, destijds burgemeester van Kortrijk, hem in

het staatsbestuur zocht te doen treden, hij oefende zich steeds voort in archeologie en schilderkunst.

Hij schreef eene verhandeling over de gewijde vaten en hiermede trad hij ten volle in de kunstloopbaan. Doch hij was een bewonderaar der Renaissance, en ziehier hoe Felix de Breux (baron de Haulleville) in het *Journal de Bruxelles* verhaalt, hoe hij zijnen weg naar Damascus vond en zich begon toe te leggen op de studie der middeleeuwen.

« Charles de Montalembert, eene dochter gehuwd hebbende van Felix de Merode, kwam dikwijls in België en vond er behagen in te dezer gelegenheden ons landeken te doorkruisen. Ook bezocht hij Kortrijk, waar hij, met eene aanbeveling van zijn schoonvader, hartelijk ontvangen werd ten huize van burgemeester Bethune. Wanneer er spraak was van kunst bekende deze laatste zijne onbevoegdheid in dit vak en verwees naar zijnen zoon, die, volgens zijn zeggen, er volkomen in te huis was.

Zoo diende Jan Bethune in de Leiestad tot gids aan den grooten Franschen redenaar, aan den beroemden schrijver van *St^e Elisabeth de Hongrie* en *Les Moines d'Occident*. Slechts oppervlakkig sprak de jongeling, naar het oordeel van Michiels en andere kunstcritieken van dien tijd, met veel lof over het beeldwerk van Lecreux en de kruisoprichting van Van Dyck in de O. L. Vrouwekerk. Montalembert was verstrooid en luisterde maar ten halve, met die soort van koele hoogheid die hem eigen was, integendeel onderzocht hij met gespannen oplettendheid de kapel der graven. Op de vraag van Bethune waarom hij zoo weinig bewondering overhad voor Lecreux en Van Dyck luidde zijn antwoord, « dat dit alles te stoffelijk was, dat wel is waar de uitvoering meesterlijk mocht heeten, doch dat de christene gedachte er niet uitsprak. »

Het is aan het zoeken naar deze christene gedachte dat baron Bethune voortaan gansch zijn leven

ging wijden, immers nooit luisterde hij naar andere ingevingen dan die van zijn vurig geloof, nooit kwam een greintje hoogmoed of wereldsch voordeel de zuiverheid van zijn doel benevelen; zijn eenig doelwit was en bleef : werken tot de glorie Gods.

Na zijn huwelijk verbleef baron Bethune eenigen tijd in Engeland, waar Pugin hem bekend maakte met de regels van den spitsbogenstijl. Terug in zijn vaderland vestigde hij zich voorloopig te Brugge, en hij begon er zijne kruisvaart ten voordeele der middeleeuwsche kunst.

Hij richtte een werkhuis op van kerkglasschildering, doch hij had zich verbonden jegens zijne Engelsche meesters zijne voortbrengselen op dit gebied over het kanaal niet uit te voeren. Dat werkhuis was overigens klein en zeer bescheiden en bestond uit een enkelen oven geplaatst bij den schrijnwerker Van Robaeys, aan wien tevens het maken van Gothische meubelen aangeleerd werd. Bij deze dubbele nijverheid kwam welhaast eene derde tot stand, namelijk bij Wantje Maes in de Wijngaardstraat, en bestaande in het borduren in Gothischen trant. Bethune vergenoegde zich niet bij het leveren der teekeningen, hij voegde daad bij raad, en zelf hanteerde hij om zijn onbekwaam personeel op de hoogte te brengen, hier den gietvorm en den beitel en ginds, het garen en de naald.

Brugge nochtans kon den meester niet lang ten zijnent houden en in 1858 was zijne woonst reeds naar Gent verplaatst.

De ommegang der Onbevlekte Ontvangenis diende hem tot eerste gelegenheid om zijnen kunstzin te toonen en hem ten dienste te stellen van den godsdienst. Met den heer de Hemptinne nam hij de versiering op zich der straten, en de Gothische wimpels en vlaggen, welke wij nu nog zien wapperen bij geestelijke plechtigheden, waren zijn eerste streven tot zijn doel in de Arteveldestad.

Een grooter en belangrijker werkhuis van glasschildering werd hier ingericht, dat tevens eene school mocht genoemd worden voor al de vakken der Gothische kunst; immers kwamen verschillende leerlingen er zich bekwamen, onder anderen de heeren Bressers voor de polychromie, gebroeders Blanchaert voor de beeldhouwkunst en het snijwerk, Bourdon voor de goudsmederij en Van Assche en Gildemyn voor de bouwkunst.

Met twee zijner geliefkoosde discipelen, Bressers en L. Blanchaert, ondernam hij in 1860 eene kunstreis, welke hij de *reis naar de Fransche hoofdkerken* heette. Onvermoeibare zoeker wilde hij aan zijne volgelingen de liefde tot het schoone inprenten door de studie van de beste modellen.

Die reizen waren echter studiereizen en geen uitstapjes van verzet : om 5 uur naar de mis waarin hij telkens tot de H. Tafel naderde, daarna werken tot 's middags. Elk had zijne taak : Bressers maakte copijen der muurschilderingen, Blanchaert teekende het beeldhouwwerk na en hij zelf gelastte zich met den bouwtrant en de geschilderde vensters. Na den middag een half uur uitspanning en dan weer aan den arbeid tot 's avonds; na den maaltijd conferentie, bespreking en critiek der geziene en onderzochte gewrochten.

Zoo reisde men drie weken lang en bracht men soms 500 copijen mede, waarvan de twee derden het werk waren van Bethune zelf. Ook maakten die ontelbare schetsen uit Frankrijk, Italië, Duitschland, Engeland en elders medegebracht, een der bijzonderste schatten uit van zijn rijken kunstvoorraad.

Bij de eerste leerlingen kwamen zich welhaast andere voegen, zooals Wilmotte, Verhaegen, Helleputte, Cloquet en inzonderheid de Broeders Marès en Matthias, die 's meesters werk gingen voortzetten in de Gentsche St. Lucasschool, waarvan zij de

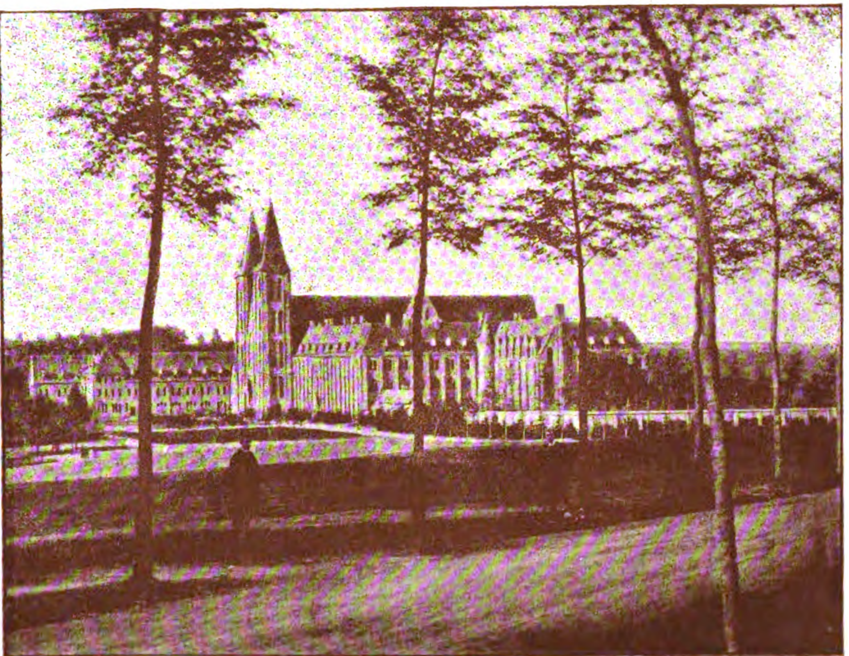
medestichters en beurtelings de bevoegde bestuurders werden.

Iedereen kent het kleine begin dier school, alsmede haren tegenwoordigen bloei en hare vertakkingen hier te lande en in den vreemde. Onnoodig ook den lof dier instelling te maken, hare verdienste spreekt luid genoeg uit de lange lijst der kunstenaars en der christene ambachtsmannen, welke zij gevormd heeft.

Heden dat de dankbaarheid, om zoo te zeggen, uit de wereld gebannen is en inzonderheid uit de de kunstwereld, is het aandoenlijk na te gaan hoe leeraars en kweekelingen altijd de verkleefdste erkentelijkheid gekoesterd hebben jegens hunnen eersten meester, erkentelijkheid welke zij in steen vereeuwigd hebben met het oprichten, tijdens het jubelfeest der School, van het *Bethune's Museum*.

De sleutel dier verkleefdheid lag in zijn minzaam en hartelijk karakter en in het feit dat hij eerder de vader dan de meester was zijner leerlingen. Had hij hunne proeven te verbeteren, nooit zou hij hunne feilen *durven* aantoonen hebben; met eene uiterste zachtmoedigheid en eene glasheldere duidelijkheid wist hij hun de hoedanigheden te doen uitschijnen van een voorgesteld kunstwerk, op zulke wijze dat zij van zelf den vinger legden op hunne tekortkomingen. Eens de misslag gezien en bekend, stemde hij met hunne zienswijze in, gaf hun nuttige wenken en moedigde ze aan tot volharding en verdubbelde inspanning.

En hij, die zooveel kiesscheid aan den dag legde om de aandacht zijner minderen op hunne misslagen te roepen, zocht integendeel dat men zonder schromen de critiek van zijne eigene gewrochten zou maken. Voldeedt gij aan zijne begeerte en vondt gij waarlijk stof tot aanmerking, zonder tegenzin gaf hij zich gewonnen en zegde met een waar genoegen dat hij gelukkig was uwe manier van zien te mogen deelen.

Abdij te Maredsous.

Bethune was een meester, doch nooit liet hij het gevoelen zelfs niet aan den geringste zijner leerlingen.

Moesten wij de lijst opmaken der gewrochten van Baron Bethune en ze ontleden, een dik boekdeel ware er ontoereikend voor, want eene zijner hoofdhoedanigheden was zeker zijne onverdroten werkzaamheid. Soms waakte hij tot laat na middernacht, hetgeen hem niet belette, alle morgenden op klokslag vijf, aan de communietafel aan te zitten.

Van meer dan honderd altaren heeft hij de teekeningen geleverd en wanneer de dood hem komen overvallen is, zag hij nog de plannen na van twee altaarstukken aan den heer Leopold Blanchaert besteld, een voor Laken en een andere voor de metropolitane kerk van Mechelen.

Onder zijne standaardwerken dienen op de eerste plaats gemeld te worden de abdij te Maredsous, het begijnhof te Sint-Amandsberg in medewerking met den heer Arthur Verhaegen, Vyve-Capelle en de mozaïeken van Aken. Duizenden schetsen der beeldekens en platen in de liturgische uitgaven der Sint-Augustinus en Sint-Joannes-drukkerijen, zijn insgelijks zijn werk.

Gaarne zouden wij over dit alles breedvoerig uitweiden en inzonderheid over Maredsous, waar geen steen gelegd is, geen meubel geplaatst, geen penseel gebruikt, zonder zijne voorkennis noch zijnen raad. De muren heeft hij versierd, de vensters heeft hij geschilderd, de altaren, de beelden, de meubileering, het gouden en koperen drijfwerk, de priesterlijke gewaden, alles is door hem opgevat en onder zijne leiding uitgevoerd. De geest van den kunstenaar heeft er zijne volle vlucht mogen nemen, hij leeft en zweeft er in en dit gewrocht is waarlijk « *Bethune's Museum* ».

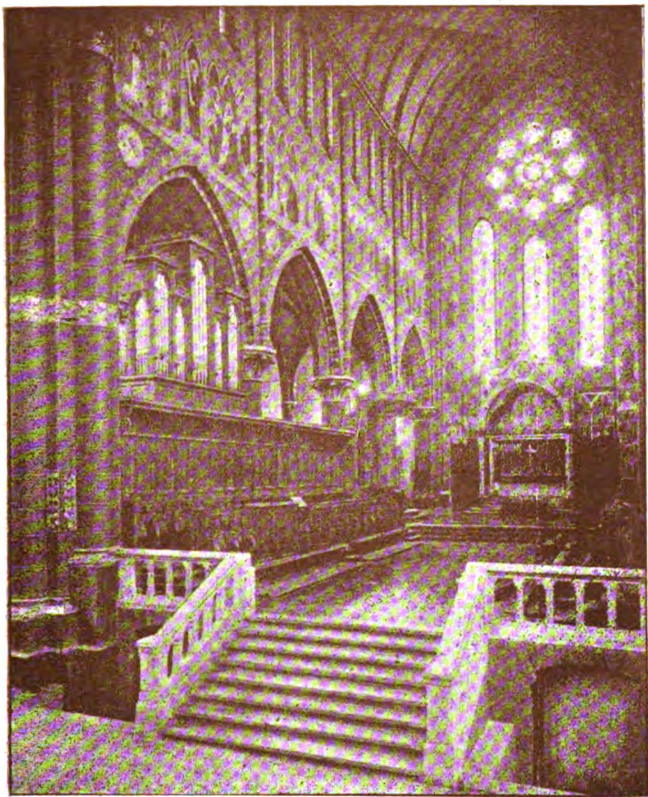
Dat alles bespreken deed ons de palen van een artikel overschrijden, doch trekken wij ten minste de aandacht op een bijzonder punt.

Om in zijn oordeel niet te dolen heeft men, eer men afdaalt tot de bijzonderheden, eerst een kunststuk in zijn geheel, in zijne harmonie, in zijn effect te beschouwen. Hier is de algemeene aanblik waarlijk aangrijpend en prachtig.

Tijdens een kerkelijk hooggetijde een pontificalen dienst bijwonen schijnt de verwezenlijking te zijn van een ideaal, dat men ternauwernood zich zou durven voorspiegelen hebben. Die grootsche eenheid van stijl tot in de minste onderdeelen volgehouden, maakt eenen indruk op de ziel, dien men daar bijna alleen gevoelt. Niets is er gespaard, niets is er te rijk bevonden om den goddelijken eeredienst te verheffen en tevens den geloovige te roeren. Het hart is getroffen door het verheven schouwspel dat tot onze zinnen spreekt : het oog verbijsterd door de kleurenpracht der muren en het weidsch vertoon der plechtigheden, het oor verrukt door de breede en volle tonen van een echt christelijken zang. Medegesleept en vervoerd voelt men alle critiek op zijne lippen sterven, en de geest van het genie van den kunstenaar trilt en tintelt in het diepste van ons wezen.

Misschien zal men mij opwerpen dat de geestdrift de heldere en bedaarde beredeneering uitsluit, en dat de critiek niets met de koortsige opgewondenheid van een oogenblik te maken heeft. Ja, goed en wel, doch de zending der kunst is juist edele gevoelens op te wekken en ze met den gloed van eene heilige vlam nog aan te vuren, terwijl de critiek dikwijls slechts eene zaak van subjectief gevoel is, gesproten uit de persoonlijke geaardheid van eenieder.

Men weet het, ik ben ver van een aanhanger te zijn der polycromeering in sterke en levendige

Koor der abdij te Maredsous.

kleuren, ik verkies eene meer sobere en bescheiden schildering, niettemin zou ik in het onderhavig geval, zoo als sommigen het doen, Bethune niet durven verwijten dat zijn schitterend kleurenspel afbreuk doet aan de architectonische lijnen van zijn gebouw.

De coloribus non disputandum mag hier van toepassing zijn; zeggen wij onze voorkeur, maar spellen wij de les niet aan eenen meester van het gehalte van Bethune. Overigens, kan het voorbeeld van Italië ingeroepen worden, waar tijdens het ogivaal tijdperk het schitterend kleuren altijd in eer is geweest.

Meer dan eens is aan Bethune en zijne school hunne voorliefde voor de XIII° eeuw en zóó het overdreven archaïsme van hunne beelden euvel genomen. Wij meenen zijnen roem niet te kort te doen met aan te nemen dat die aanmerking niet geheel van allen grond ontbloot is. Geërgerd door het heidensch, het stoffelijk en maar al te dikwijls het zinnelijk karakter der kunstvoortbrengselen der *Renaissance*, heeft hij in de middeleeuwen de christene gedachte gezocht, waarvan de Montalembert sprak, en opgeslorpt en opgejaagd door zijn oorbeeld heeft hij ongetwijfeld meer dan wenschelijk was, den uiterlijken vorm, het lichamelijk schoone geslachtofferd aan de meer zuivere en geestelijke bezieling, welke hij van zijne figuren zocht te doen uitstralen.

Het is eigen aan alle reacties de terugwerking te overdrijven, doch langzamerhand wordt er op die te verregaande stappen teruggetreden, en alles komt gaande weg op zijne behoorlijke plaats in den gepasten en gulden middelweg.

Baron Bethune was niet enkel gekend en gewaardeerd in België, zijn naam overschreed ook de grenzen en menig meesterstuk in den vreemde vestigde er zijnen roem.

Nu laatst nog teekende hij een altaarstuk voor

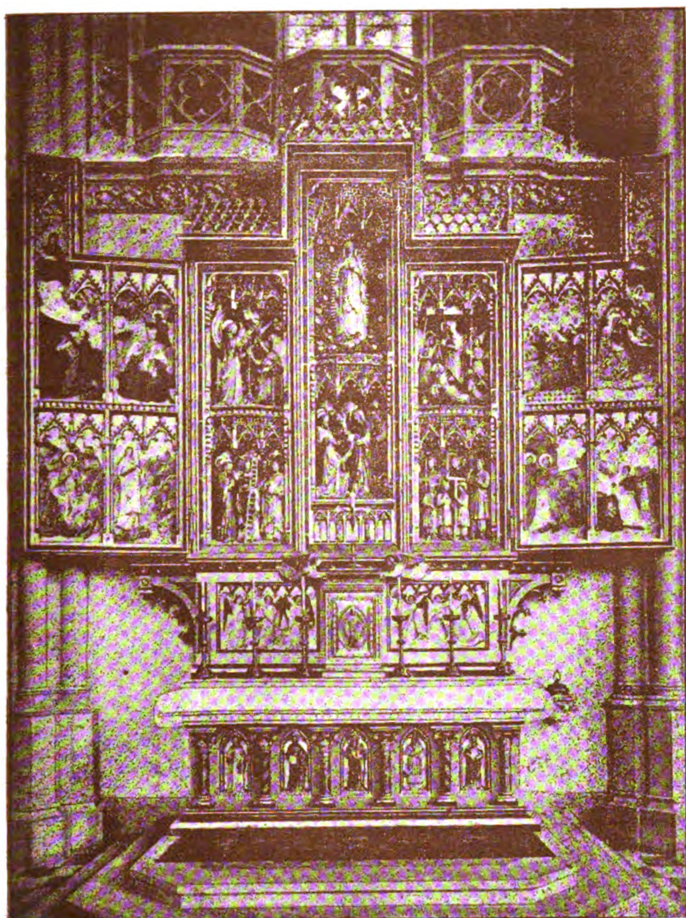
Munchen, de kunststad bij uitmuntendheid, en in 1869 werd hij belast met de herstelling van den mozaïeken dom van Aken.

Het kapittel van Aken had een internationalen keurraad samengesteld om twee ingezonden ontwerpen te onderzoeken, doch daar beide afgekeurd werden, drongen de juryleden bij Bethune aan om zelf de zaak op zich te nemen. Ziehier hoe de kunstenaar zich hierover uitlaat in het werk « *Restauration de la mosaïque carlovingienne dans la coupole du dôme d'Aix-la-Chapelle* » (blz. 2) : « Dit zoo onverwacht als gewichtig voorstel nam ik niet zonder aarzelen aan, nochtans eindigde ik met het aanbod te aanvaarden, dat men mij met zooveel welwillendheid deed. Ik maakte eene schets in waterverf op de schaal van $^1/_{24}$ en was niet weinig verwonderd te zien dat dit plan niet alleen de goedkeuring wegdroeg van het kapittel, maar zelfs van den *Karlsverein* en van de gouvernementeele overheden van Berlijn. »

Nog een hoofdtrek bij den betreurden afgestorvene was de uitgebreidheid zijner kennissen; niet alleen was hij bouwmeester, maar ook schilder, beeldhouwer, metaaldrijver, borduurder en beoefenaar van alle aanverwante kunsten, welke hij niet enkel theoretisch maar zelfs practisch ten gronde kende. Ook was hij een meester-colorist en een meester-teekenaar.

In zijne teekeningen bereikte hij eene onvergelijkbare zuiverheid en nauwgezetheid, en daar de stift de plooibaarheid en de molligheid niet heeft van het potlood, blijven de gravuren, naar zijne studiën gemaakt, ver onder het oorspronkelijke, zelfs doen zij gebreken uitkomen welke op de schetsen niet te bespeuren zijn. Dit zag hij duidelijk zelf in en ook heeft hij zich beijverd aan het hoofd van

Altaar voor Munchen.

het kunstatelier der Sint-Augustinusdrukkerij den man te stellen die hem het best begreep. Eenige weken vóór zijne dood verklaarde hij hem nog : « Mijnheer Raoux, nooit heb ik eenen kunstenaar ontmoet wiens gedachten en opvattingen meer met de mijne overeenstemden... dan de uwe. »

Eens, in het begin der Gothische kunstbeweging, dat de meester eene buitenwandeling deed met den heer Bressers, zegde hij hem : « Beste heer Bressers, het zijn slechts de grondsteenen die wij leggen van het gewrocht dat ik mij voorgesteld heb; wij mogen ons niet ontmoedigen, indien onze onderneming niet onmiddellijk mocht gelukken. Een tijd zal komen dat de kunst, welke wij bestudeeren en waaraan wij ons leven wijden, den rang zal hernemen die haar toekomt, en dat zij zal gebenedijd worden door die zelf welke haar nu bespotten. »

Zijn deze profetische woorden nu reeds niet bewaarheid, en heeft de Heer zijnen getrouwen dienaar den grond van het beloofde land niet laten betreden? Ja, de ogivale kunst groeit en bloeit en nevens de schaar kunstenaars die volkomen de beginselen van baron Bethune huldigen, staan er vele, die alhoewel niet geheel en gansch met die principen vereenzelvigd, toch luide den weldoenden invloed van den meester en van zijne school roemen en zegenen.

De naam van meester baron Bethune zal in gouden letters geschreven blijven in de jaarboeken der kunstgeschiedenis in België, en die, welke dien naam met geene geestdrift zullen uitspreken, zullen hem toch uitspreken met waardeering, liefde, bewondering en eerbied.

Gent. Kanunnik G. Van den Gheyn.

MONSEIGNEUR FREPPEL.

(*Vervolg.*)

DAT Freppel op den eersten rang zou staan onder de voorvechters der pauselijke onfaalbaarheid, niemand twijfelde er aan. Zijne schermutselingen, in de Sorbonne, tegen den gallicaan Mgr Maret, lieten voorzien onder welken standaard hij zou strijden op het grootsche veld des Conciles. Toen Mgr Dupanloup een vlugschrift in 't licht gaf tegen de geschiktheid of « opportuniteit » der uitroeping van de onfaalbaarheid, bemerkte Freppel : « Quantité de personnes trouvent fort singulier qu'à trois semaines du Concile, quelques évêques jugent à propos de faire le Concile par anticipation, *dans les journaux*. »

Te Rome, toonde hij, als raadslid in de kloosterlijke zaken, eene opgemerkte bedrijvigheid. Zonder vertoeven had hij zich aan 't werk gesteld. Gesloten in zijne kamer, met boeken en oorkonden, begon hij een groot werk over de kloosterorders en bijzonderlijk over de vrouwenkloosters zoo talrijk geworden sedert 't begin dezer eeuw. De Garibaldiers legden de hand op zijne schriften. Wat is ervan geworden? Zijn schrijven tegen P. Gratry werd door een overgroot getal bisschoppen goedgekeurd en, in vorm van mandement, afgekondigd. Mgr Darboy en Mgr Dupanloup, de hoofden der tegenpartij, bekenden dat die slag hun werd toegebracht door Freppel « leur plus redoutable ennemi ».

Van dien dag, vestigde de minderheid argusoogen op den geduchten tegenstrever en deze, van zijnen kant, vatte post, als een scherpziende schildwacht, bereid

om, bij 't eerste gevaar, den vijand te beschieten. Zijn gezag groeide nog aan, na zijne bisschopswijding, die plaats greep den 18 April 1870. Zijn naam komt, voor de eerste maal, op de lijst der kerkvoogden, in de 3de zitting, den 24 April 1870. Den 14 Juni verscheen hij voor den eersten keer, op het spreekgestoelte en hield een merkweerdige redevoering, in uitgelezen latijn. Zie hier te welker gelegenheid.

De minderheid maakte veel gewag van de zoogezegde opschudding welke de onfaalbaarheid, eene *nieuwigheid* (?), in de staatkundige en godsdienstige wereld, onvermijdelijk zou teweegbrengen. Wat doet Mgr Freppel? Hij doorzoekt de provinciale kerkvergaderingen en toont hoe zekere prelaten « nu als twijfelachtig aanzien wat zij vroeger als waar en echt hadden onderteekend ». Geholpen door zijnen vriend Kardinaal Pitra en door Duitsche en Hollandsche Benedictijners neemt hij in oogenschouw al de Fransche en Germaansche catechismussen. Geen enkele behelsde eén woord tegen de onfaalbaarheid; het meeste getal leerde ze openlijk, waaruit de gevolgtrekking dat niet alleen Italië en Spanje, maar Frankrijk, Duitschland, Rusland enz. de pauselijke onfaalbaarheid hadden geloofd en beleden, en dat deze uitroeping als geloofspunt, geene ergernis zou verwekken, maar alleenlijk klaarder licht zou werpen op eene immer en overal aangekleefde waarheid. Geen enkele slag of stoot werd, tegen dit sterk opgebouwd betoog, gewaagd. Denzelfden avond bracht Kardinaal Bizarri aan den gevierden redenaar de gelukwenschen van Pius IX. Het regende visietkaarten in zijne studiekamer. De minderheid was uitermate ontevreden en deed klachten hooren die weerklank vonden in de gouvernementeele kringen te Parijs, waarop Mgr Freppel antwoordde « que c'était là le cadet de ses soucis »

Op de listen en kuiperijen der minderheid vestigt hij een oplettend oog. Eens wordt hem gemeld dat, op het laatste oogenblik, eene belangrijke zinsnede verraderlijk is weggelaten uit een stuk dat aan de prelaten moet uitgedeeld worden. Plotseling verlaat hij de villa Pamphili; hij springt in een rijtuig en vliegt naar het Vaticaan, waar hij aan den Paus de spijtige gevolgen toont welke de bedoelde weglating kan medebrengen De tekst werd heringelascht.

De opschorsing van het Concilie gaf aan Mgr Freppel de gelegenheid zijne intrede te doen in zijne bisschoppelijke stad, Angers. Zijne komst was allervurigst verlangd. Geestdriftig was de ontvangst. Het opgetogen volk staarde met wijde oogen op den beroemden en lieftalligen kerkvoogd en deze, diep ontroerd, gaf lucht meer door tranen dan door woorden, aan zijne vreugde en dankbaarheid. Immer had hij meerderen trek gevoeld voor de studie dan voor het beleid der zielen. Voortaan zal hij de goede herder wezen die zijn leven geeft voor zijne schapen. Zijn eerste werk was de geestelijke gestichten te bezoeken van Angers. Zijne verwachting werd overtroffen. « Welke rijke kroon van godsdienstige instellingen ! roept hij uit. Ja, dit bisdom staat aan 't hoofd der beste van Frankrijk! » Op zijne rondreis in de plattelandsche parochiën en de twee-en-twintig steden van Anjou, valt hem overal een schitterend onthaal te beurt. Zijn hert loopt over van blijdschap bij 't aanschouwen der liefdeblijken zijner kudde. Waar hij zich vertoont is 't een ware opschudding : het geloovend volk was fier op zijnen bisschop, een uitstekenden geleerde, beroemden redenaar, oprechten vaderlander, edelmoedigen volksvriend! Er kwam geen einde aan de welkomgroeten en toejuichingen; onder 't geschut en 't paardengetrappel, de verlichtingen en vuurwerken vielen de brave landlieden op de knieën om zijnen zegen

te ontvangen, terwijl betraande moeders met hunne kinderen door de menigte drongen om zijnen ring te kussen. Binst dit roerend tafereel zweefde op het lief gelaat van Monseigneur een zoo oprecht geluk dat hij iedereen in bewonderende verrukking bracht en aller tranen deed vloeien. Aan tafel, met geestelijken en notabelen was hij uitermate geestig en minzaam. Dank aan zijn machtig geheugen, wist hij te verlustigen met verhalen en anecdoten over elke parochie waar hij zich bevond; rivierkens, beken, bergen, dalen, eigenaardigheden, van elke streek noemde hij met naam en toenaam; geschiedkundige bijzonderheden, aan de bewoners meestal onbekend, vertelde hij zóo meesterlijk, zóo schilderachtig dat allen in verrukking kwamen. Al was hij hoegenaamd niet te huis in de landbouwkunde, toch durfde hij, vermetel genoeg, er over redekavelen met de buitenlieden, met zulk eene vrijpostigheid en goede kans dat hij nooit, tot zijn groote verwondering, er van af kwam met blozende kaken. Een brave landman zegde, het hand uitstekende dat Mgr had gedrukt : « Dat is er een dat in geen veertig dagen water zal zien; zulke dingen moeten bewaard blijven » Na de dood van Mgr kwam een arme Bretoensche vrouw naar Angers; zij bad een geheelen nacht bij zijn lijk en vertrok zonder een enkel woord te hebben gesproken. De liefdadigheid van Mgr Freppel was spreekwoordelijk geworden.

In de kloosters bewonderde men de degelijkheid, de verscheiden- en vurigheid zijner onderrichtingen. Zijn eigene godsvrucht staafde zijn opwekkend woord. Hij was een groote vereerder der H. Maagd en hij verheugde zich om de talrijke heiligdommen haar opgericht in zijn bisdom. Weinig geneigd tot zekere nieuwigheden, predikte hij deze devotiën aan, welke de H. Kerk bijzonderlijk aan de geloovigen beveelt.

Eilaas, die vreugdevolle dagen werden onderbroken door den oorlog tusschen Frankrijk en Pruisen. Meer dan ooit zal, binst dit rampzalig tijdstip, de edelmoedigheid en vaderlandsliefde van Mgr Freppel schitteren. De enkele opsomming der omzendbrieven, vergaderingen, geldomhalingen, oproepen tot de publieke milddadigheid, ten voordeele der gekwetste soldaten en hunne beproefde familiën, vormt eene kroon die in glans overtreft de kroon van den geleerden en welsprekenden bisschop. Onder het pijnlijk zwoegen en heelen der wonden, aan 't lieve vaderland toegebracht, aanschouwt hij met angst de donkere toekomst die Frankrijk en zijn duurbaren Elzas bedreigt. « Où en serons-nous dans un mois, dans quinze jours, dans huit jours peut-être. Comme Dieu nous éprouve! Pauvre France! » Als Frankrijk gekneveld, stuipachtig kreunt onder den hiel des overwinnaars, als de Elzas wordt afgescheurd, dan bloedt zijn hart, dan klaagt hij zijn wee, bij den Pruisischen monark aan wien hij met zijne gewone onverschrokkenheid zegt : « Croyez-en un évêque qui vous le dit devant Dieu, et la main sur la conscience : l'Alsace ne vous appartiendra jamais. Vous pourrez chercher à la réduire sous le joug; vous ne la dompterez pas... La France laissée intacte, c'est la paix assurée; la France mutilée, c'est la guerre dans l'avenir... » In eenen brief aan M. Emile Castelar, toont hij aan hoe de Elzas, aan Frankrijk niet teruggegeven, een altijddurenden of liever steeds herbeginnenden oorlog moet veroorzaken. « Ce serait à recommencer dans quelques années, à moins d'extermination de l'un des deux peuples. » Hij predikt de algemeene ontwapening aan. « Voyez-vous ce désarmement général qui, à la joie et au profit de tous, suivrait nécessairemenl un retour à la justice et à l'équité; tous ces peuples déchargés d'un fardeau écrasant; ces milliers et ces milliers d'êtres humains rendus aux devoirs de la vie domestique et de la vie civile, au lieu d'être exposés à toutes les horreurs d'une guerre d'extermination. » Hij smeekt den Paus Leo XIII

den Duitschen keizer te willen overhalen tot de wedergaaf van den Elzas mits eene vergoeding van 5 milliards. Al deze pogingen eilaas! bleven vruchteloos en kwamen afschampen op het kuras van den ijzeren kanselier, zeggende : « Nous avons une vieille querelle à vider sur la délimitation de nos frontières respectives. » Iets troostte den heldhaftigen herder : zijn bisdom bleef vrij van den inval der veroveraars. Eene nieuwe kerk, toegewijd aan Jezus' H. Hart, zal deze weldaad herinneren.

Op een ander veld zal onze kerkvoogd zijnen iever en zijne begaafdheden ten toon spreiden. Er ging een nieuwe Kamer gevormd worden. » « Sur l'avis du nonce et de plusieurs évêques, je suis résolu à me présenter aux élections, dans le Haut-Rhin. Il faut absolument deux ou trois évêques pour combattre la séparation de de l'Église et de l'État, et la suppression du budget des cultes... Vous savez que je ne crains pas de parler en public et de regarder en face une assemblée quelle qu'elle soit. » In 1871 werd hij bijna vertegenwoordiger gekozen van Parijs. Hij kreeg 84,000 stemmen. Even als zijne benoeming tot volkstegenwoordiger werd zijne verheffing tot het aartsbisdom van Parijs tegengewerkt door Thiers en zijne acolieten. Mgr Freppel zal eerst zijne intrede doen in de Kamer in 1880, na zijne verkiezing in Finistère met 8703 stemmen tegen 4180!

Zijne eerste redevoering was eene ondervraging aan den minister Constans over de onwettige en gewelddadige uitdrijving der Jezuïeten. De nieuwe vertegenwoordiger had gesproken met zulk eene onwederlegbare logiek dat de meerderheid er van grijnsde en huilde. De redenaar liet zich uit den zadel niet lichten. « Je

suis Alsacien et je représente des Bretons ; c'est vous dire assez que pour lasser ma patience, vous aurez à vaincre deux ténacités au lieu d'une : c'est peut-être beaucoup. » Een dagbladschrijver teekende zijn portret in dier voege : « Mgr. Freppel est physiquement un homme de taille moyenne, au visage très coloré, aux yeux extrêmement mobiles, aux cheveux soyeux courant en mèches blanches sur les tempes. Carré des épaules, un peu voûté, bâti, suivant l'expression populaire, à chaux et à sable, il semble, en l'observant immobile, que son allure doive être lourde et difficile; mais dès qu'il parle, c'est une surprise. Tout en lui alors devient jeune, expressif et bref.

« Mgr Freppel est d'un caractère gai,expansif. Haut en couleur, la lèvre moqueuse, le regard vif et le teint allumé. C'est un profond politique, mais aussi un très loyal adversaire, qui, dans ses discours comme dans ses actes, présente le front aux attaques et ne combat que ceux qui lui font face. »

Van den 2 Juli 1880, dag zijner eerste verschijning op de tribuun, tot den 17 December 1891, vijf dagen voor zijne dood. hield de bisschop van Angers meer dan twee honderd redevoeringen. De onderwerpen loopen wijd uiteen, gelijk men zien kan in de tien boekdeelen « *œuvres polémiques* », een echt arsenaal voor de verdediging van de katholieke en maatschappelijke belangen. Menige lans brak hij voor de vrijheid der Kerk en van 't onderwijs, de godsdienstige opvoeding der jeugd, het budget van den eeredienst, het tijdelijk gezag des Pausdoms, de bezoldiging der bisschoppen en pastoors, de beurzen der seminaristen, de rechten der kerkfabrieken enz. enz

Wij kunnen onmogelijk in bijzonderheden treden en de ontelbare schoone plaatsen noemen die in deze redevoeringen voorkomen. Hier meer dan ooit zeggen wij den nieuwsgierigen lezer : *Tolle et lege!* — Op staatkundig gebied nam Mgr deel aan de belangrijkste besprekingen. Op alle vraagstukken werpt de « spécialiste

universel » overvloedig licht, immers de klaarheid is, nevens de strengste logiek, de voorname eigenschap van zijnen geest. Vele bloemen treft men op zijnen weg niet aan; zijwegen slaat hij niet graag in; aan 't smelten van steenrotsen denkt hij niet; hij gaat recht op zijn doel af, iedereen overtuigend zonder, eilaas! iemands stemming te veranderen.

Mgr Pie, de groote bisschop van Poitiers, was een vriend van Mgr. Freppel en een bewonderaar van zijn redenaarstalent. Steeds nam deze de verdediging der verlatenste en ongelukkigste lieden. Een strenge wet ging uitgevaardigd worden tegen de hervallen misdadigers. Hoor zijne opmerking : « Tandis que ce pauvre diable, permettez-moi le mot, tandis que ce malheureux, mal élevé, mal entouré, mal conseillé, sera relégué par vous à quatre mille lieues de sa patrie, pour avoir mendié deux fois avec une canne à plomb ou sous un déguisement quelconque, il y aura tel malfaiteur de la plume qui restera embusqué derrière ses presses, derrière ce qu'il appelle la liberté et les immunités de son imprimerie, pour couvrir les murs de Paris de placards obscènes, pour outrager impunément tout ce qu'il y a de plus respectable sur la terre, pour tuer, au cœur du peuple, la foi, la morale et jusqu'au sentiment de la pudeur ».

De werklieden lagen hem ook nauw aan het hart. Nooit had een bisschop of een priester den voet gezet in de schaliegroeven van Trélazé. Mgr. nauwelijks te Angers zal een onderaardsch bezoek brengen aan de ellendige vroeters Men heeft wel voor te houden dat die « lieden » woeste priesterhaters zijn, dat hij er gevaar bij loopt enz. enz. De onbeschroomde en liefdevolle prelaat drijft zijn opzet door; eerst wordt hij wel koel en wantrouwig bekeken, maar wie weerstaat aan de rechtzinnige liefde? De herten zijn weldra gewonnen, de monden ontsluiten, men bewondert de manhaftige houding en tevens de vriendelijkheid van den bisschop, men spreekt te zamen van den lastigen arbeid, van het

loon, van de vrouwen en de kinderen; men toont de werktuigen, men leidt Mgr. overal rond, met eerbiedigheid en aandoening en nadien verkondigt men den lof van den braven man. De prelaat ondervond nu persoonlijk dat niets meer werkdadig is tot de oplossing der sociale quœstie dan de naastenliefde geput in den godsdienst en de personeele betrekkingen der hoogere klassen met het volk. De toenadering doet de vooroordeelen, haat en nijd wegsmelten.

In de katholieke congressen, werkmanskringen en in het Parlement bespreekt hij dikwerf de maatschappelijke moeilijkheden. Hij bewijst dat de schrikbarende en veeltijds gegronde misnoegdheid en gramschap der werkende klas niet zullen bedaard worden door de remediën van zekere economisten. Neen, de wereld zal niet gered worden, alléen door *de deelachtigheid der werkers in de winsten*, *de onbegrensde vrijheid des werks*, *de loonsverhooging*, *het volksonderwijs*, *het persoonlijk belang*, *eene verbeterde belastingenzetting*, *de herinrichting der gilden*, *de herziening der Grondwet* enz. enz. Al die middelen zijn wel min of meer goed, maar ontoereikend, immers, ze moeten samenwerken met den godsdienst; ze zijn de steenen die met het cement van de religie moeten vastgezet worden. En de religie wat legt ze op? De rechtveerdigheid en daarbij de naastenliefde die de leemten aanvult door de strenge rechtveerdigheid opengelaten. De H. Kerk alleen is de school en de bron der liefde. De beheerschers des volks keeren haar den rug toe, ja, zij vervolgen en knevelen haar, zij schilderen haar af, voor d'oogen der onwetenden en lichtgeloovigen, met valsche kleuren. Buiten den godsdienst nochtans is er geen troost voor de arme menschen. Wat zullen zij doen, verstooten van alle geluk hier, van alle hoop hiernamaals? Die monsterachtige wereld, ze zullen haar in de lucht doen springen!

Zoo klinkt de ontroerde stem van den volksminnenden kerkvoogd. De minderheid siddert, juicht onophoudend; de meerderheid schuddebolt, tiert en dreigt met de vuist!!

Wij willen deze « te korte levensbeschrijving » niet sluiten zonder nog eenige zijner grondgedachten die ons opmerkenswaardig voorkomen neêr te schrijven. « Le budget ordinaire pourvoit aux besoins permanents de la société en payant les services publics; les Chambres ne peuvent donc pas le supprimer pour faire échec à la politique d'un cabinet. » — « Les députés élus par une majorité ne représentent pas uniquement. cette majorité, mais la nation ou le collège électoral tout entier; ils doivent donc, s'ils veulent s'acquitter avec intégrité et loyauté de leur mandat, sauvegarder les intérêts de la minorité, ou plutôt veiller aux intérêts généraux sans distinction de majorité et de minorité. »

Het concordaat mag niet vereenzelvigd worden met de begrooting des eeredienstes : een concordaat kan opgeschorst worden, de bezoldiging van den katholieken godsdienst blijft eene bestendige schuld. « Vous penserez du concordat tout ce que vous voudrez, mais, quant au budget des cultes... cela n'a jamais fait l'objet d'une contestation dans aucune Chambre... » Het staatssocialisme was voor hem een monsterachtige hersenschim. Hij betreurde dat enkele katholieken de staatsmacht wilden versterken, ten nadeele der individueele en corporatieve vrijheid. « Réduction des heures de travail, c'est, dit-on, l'affaire de l'État; fixation d'un minimum de salaire, encore l'État; proportion à établir entre les profits et les salaires, toujours l'État! » Welk is Freppel's stelsel? « De persoonlijke vrijheid, de vrijheid van de vereenigingen met al de wettige gevolgen, tusschenkomst van den Staat voor de bescherming der rechten en de beteugeling der misbruiken. »

Monseigneur Freppel is gestorven den 23 December 1891. 't Was een rouwdag voor Frankrijk en de Kerk. Bewonderaars en tegenstrevers hebben hulde gebracht aan den kloekmoedigen, rechtschapen en begaafden prelaat, die steeds voor oogen had zijne leus : « God gebiedt niet te overwinnen, maar te strijden. » Hij heeft den goeden strijd gestreden en Gods en der Kerke vijanden nochtans dikwerf zien zegepralen. In den Hemel ontving hij ongetwijfeld reeds de kroon der rechtveerdigen.

Lovendegem. E. PAUWELS, PR.

SENTE AUGUSTIJNS REGULE IN DIETSCHE

met een fragment van

« DE BEDIEDENESSE »

(*Vervolg.*)

---

2. Hier beghint de bediedenesse na den zinne van sente Augustijns regele. fol. 8 *a*.

DESE na ghescrevene gheboden sijn gheheeten reghele, om dat ons overmids hen bewiset wert ene forme rechtes levens. Want daeromme heetse reghele, om dat se rechte regeret (1) oft leert. Ende dat wi reghele nomen, dat heten de griecschen canon. Ende die ghene die in cloesteren rechtelike ende apostelike leven na reghelen der heilegher vaders, sijn in griecscher spraken canoniken oft reguliers gheheten. Ende dien seit men : « Dit sijn de dinghen die wi ghebieden te houdene u, die in den cloestere ghesedt sijt. » Daer omme leestmen ons de godlike gheboden, op dat wise selen verstaen, ende metten werken volbringhen. Want eest dat mense verstaet ende niet en volbringht, so es te vreesene de sententie ons heeren, die seghet : « De cnecht die weet ende niet en doet den wille sijns heren,

---

(1) Hs. *regere*.

sal vele slaghen ende wonden liden » (1). Ende daer af seit de apostel : « niet die de wet horen en selen gherechtverdecht werden, maer diese doen » (2). Daeromme laet ons horen de heyleghe gheboden ons goedertiers heren, ende ghedachtech wesen die te doene. Want also sente Jacob seit : « Soe wie dore siet de wet der volmacter vriheit, ende daer inne blivet, en es niet een versinnende horare, maer een volbringher des wercs, dese sal overmids
fol. 8 b. sinen wercken salech werden » (3); ende dat es dat || ons here seit in de ewangelie : « Salech sijnse die dat woort Gods horen, ende dat houden » (4). Daeromme selen wi, die inden cloosters gheset sijn, oetmoedelic merken die dinghen die men ons ghebiet. « Sonderlinghe salmen houden », seit hi, « den bant der minnen, op dat ghi eens willen sijt, te gader wonende in den huse; ende dat u een herte si ende een siele in Gode, want ghi daeromme vergadert sijt in een. » Deerste vermaninghe wort ons ghedaen van eenheit des willen ende eendrachtecheit der seden, ende van selker eendrachte die in Gode si. Want eendrachte in quaet te doene es quaet, maar eendrachtecheit in goet te doene, in rechtverdecheit te volghene, in Gode te dienenne, es goet; ende dat eest daer wi om in een sijn vergadert, op dat wi alle eenen gheest ende ene siele hebben inden dienste Gods. Ende daer omme ghebiedt hi, dat wi in enen wille in den huse selen leven, ende dat ons si een herte ende een siele in Gode. Want also wi lichaemlec sijn vergadert in een, also eest behoorlec dat wi gheestelec te gader woenen. Want dat wi in een huus te gader sijn en helpt niet, eest dat ons scheet menegherande wille. Want God aensiet meer eenheit des willen dan der steden. Siet, wi sijn in een huus vele menschen : onderscheden (5) seden, onderscheden (6) her-

(1) *Luc.* 12, 47.
(2) *Rom.* 2, 13.
(3) *Jac.* 1, 25.
(4) *Luc.* 11, 28.
(5) Hs. *onse scheden.*
(6) Hs. *onserscheden.*

ten, onderscheden sielen, al dit || sal in een vergaderen, fol. 9 *a*.
een ghedachte ende een minne in Gode. Hieromme selen wi daer in van eenre sielen sijn ende van enen wille, dat wie Gode dienen, dat wi hem minnen van al onser (1) herten ende van al onser sielen, ende onsen naesten ghelijc ons selven. Want de doghet der eendrachtecheit es ons nootdorftech, ende die mach men aldus hebben. Eest dat een broeder, die metten anderen comt int clooster, hem beghint te berovene sijns eyghens willen, ende onsen here te volghene die seit : » Ic en ben niet ghecomen te doene minen wille » (2), ende te eenre ander stede : « Vader! niet also ic wille, maer also du wils » (3), dat eest dat alre best eendrachtecheit maket, eest dat een yeghelijc niet sinen wille, maer des anders pijnt te doene in goeden dinghen; ende dats een groot teken der oetmoedecheit, ende daer ute comt ghehoorsamheit ende andere doegheden. Maer eest dat ic wille doen minen wille, ende dese den sinen, so werden ghedeiltheiden, so comen kivinghe, toren ende twist : dat sijn de werken des vleeschs, ende also de apostel seit : « So wie alsulke dinghen doen en selen dat rijc der hemelen niet vercrighen ». Someghe sijn in verghaderinghen verhardert in haren sinnen, wijs in haren oghen. || Dese bescermen als met redenen dat si begrepen fol. 9 *b*.
hebben in haren sinne, ende en pinen hen niet den anderen te volghene, maer dandere tot hen te treckene. Ende siensi dat men hen niet en volghet, si werden tehants beroert ende verstoren de andere. Al selke pleghen wederspenech te sine den gheboden der ouders, ende dat ghebrec der onghehoorsamheit ende der onb...samheit (4) regneert sere in hen. Dese en sijn niet bequame ter eendrachtecheit, want si sijn (na den woorden des apostels)

(1) Hs. *onsen*, doch de *n* onderstipt en eene *r* daarboven geschreven.

(2) *Joh.* 5,30 en 6,38.

(3) *Luc.* 22, 42.

(4) In het hs. is dit woord gedeeltelijk onleesbaar. Wellicht heeft er gestaan *onbekeersamheit*.

verydelt in haren ghedachten, ende hare dwase herte es verdonckert, ende al segghen si dat si wijs sijn, si sijn dwaes gheworden. Want hoverdie es ene grote donckerheit des herten. Ende dats ene dwase wijsheit dat hem een mensche wille voorsetten boven den anderen, jeghen de welke de selve apostel seit : « So wie onder u wijs schinet wesen, die pine hem dwaes te werdene, op dat hi wijs werde » (1). Want wijsheit deser weerelt es dwaesheit voor Gode. Ende dats grote wijsheit voor Gode, dat een ieghelijc hem rekene den minsten van alden andren, daer af es ghescreven : « Hoe du meerre best, veroetmoedech di in allen dinghen ». Ende doe onder den apostelen twist was, wie van hen de meeste scheen, wederriepse ons here tot oetmoedecheit ende tot eendrachtecheit ende sprac : « Die de meeste onder u es, die si u knecht » (2). Ende des menschen sone
fol. 10 v°. en es niet ghecomen om dienst tontfan||ghene, maer om dienst te doene, ende sijn siele te ghevene voor vele menschen om die te verlossene. Daeromme laet ons eendrachtech in den huse woenen, want broeders in een te woennenne es goet ende ontfanckelec Gode. Noch hem en behaghet niet so sere onse vaste, noch onse ghebedt, noch onse gheestelec offerande, noch onse messen, als onse eendrachtecheit. Ende daeromme seit hi in de ewangelie : « Ganc eerst ende versoene di met dinen broeder, ende dan com ende offere dine gaven » (3), uut welken woorden ons oppenbaer es dat hi Gode niet weerdelic offeren en mach, die gheen eendrachtecheit en heeft met sinen broeder. Daeromme sullen wi mercken hoe groet de doghet der eendrachtecheit es, sonder welke Gode niet en behaghet de offerande daer men de sonden mede afwasschet. Ende het es te wetene dat wi enen strijt aennemen jeghen den bosen gheest, als wi tot onser betringhen comen : en gheen dinc en es dat

(1) 1 *Cor.* 3,18.
(2) *Matth.* 23,11.
(3) *Matth.* 5,24.

hi so sere ontsiet als eendrachtecheit der minnen. Want gheven wijt al om Gode dat wi hebben, dat en ontsiet hi niet, want hi en besit en gheen goet. Eest dat wi vasten, dat en onsiet hi niet, want hi en ontfaet ghene spise. Eest dat wi waken, daeraf en wert hi niet versaghet, want hi en ghebruket gheens slaeps. Maer eest dat wi vereent werden in minnen, dar af wert hi sere versaghet, om dat wi houden inder eerden dat hi versmaedde te houdene inden hemel. Hier || af eest datmen de heileghe kerke bescrijf ontsienlec ende gheordineet, als een scare ghewapendere lieden die te stride gaen. Want also als de vianden anxt hebben, wanneer si de bottalgie des heers wel gheordineet ende vereent sien te stride, also en eest gheen wonder dat de bose gheest versaghet wert, als hi gheesteleken lieden begort siet met wapenen der doeghden, in eenheit der eendrachtecheit leven; ende als hise overmids discoordien noch scheiden noch dore gaen en mach, so wert hi verwonnen ende drijft groten rouwe. Hier omme scrijft de prophete van onsen here, « dat sijn stat ghemaect es in vreden, daer hevet hi ghebroken de machten der boghen, dat sweert, den scilt ende den strijt » (1); ute welken woorden oppenbaer es, dat eendrachtecheit brect alle wapene des bosen gheests. Ende u si een siele ende een herte in Gode. Dit sijn de eerste vruchten des gheests, die wi van beghinne onser bekeringhen offeren selen den almechteghen Gode, ghiliker wijs als de eweghe wijsheit ghebidt ende seit : « Sone, ghef mi dijn herte, want wi werden eerst met onsen herten ende met onsen wille ghetrocken tot Gode ». Daeromme, eest dat wi met onsen lichame sijn ghescheiden vander werelt, so laet ons metten herten ende met willen vereeneghen met Gode, op dat wi warachtechlike metten prophete spreken moghen : « Mi es goet dat ic Gode anhanghe. Want || die Gode anhanghet

fol. 10 *b*.

fol. 11 *a*.

(1) *Hosea* 2,17?

die es een ghest (1) met hem » (2). Daeromme, laet ons hem anhanghen, op dat wi sterc werden overmids hem, op dat wi een werden in hem, ende salech werden met hem ende tot hem spreken moghen : « Mine ziele hevet aenghehanghen na di ». Godlike minne scheidet ons van der werelt ende vereent ons met Gode, ende also sal ons werden een herte ende eene ziele in Gode, eest dat wi ute al onser herten ende ute al onser sielen Gode minnen. Want God es de godlike minne; ende die in der godliker minnen blijft, die blivet in Gode, ende God in hem. Ende want godlike minne niet en soeket des haers, so volghet hier rechte na : « Ende ghi en selt gheen dinc u heyghen heten, maer alle dinc si u ghemeine ». Want wi en selen gheen eyghen dinc hebben, noch gheen dinc *mijn* heeten, maer *onse* selen wijt heeten, als onse roc, onse huus, onse cappe, ende in anderen dinghen des ghelijcs. Want alle dinc selen wi int ghemeine hebben ende noment in (3) ghemeinen namen. Maer hier in machmen merken hoe groot onderscheet es tusschen vleesschenliken ende gheesteliken broeders, want de vleeschelike scheden dat ghemeene es, ende dese maken ghemeene dat ghescheeden was : die soeken een yeghenlic (4) dat sijns selfs is, dese soeken dat Jesus Cristus (5) es, ende niet haers selfs. Daeromme es dese broderscap beter dan die. Want die nemet af ende dese wasset; die heeft ghescheedenheit,
11 *b*. dese hevet eenheit; die ver||gaet metter weerelt ende

(1) De lezing van het handschrift is hier niet volkomen zeker. Bij den eersten oogopslag leest men *ghest*; bij nadere beschouwing bemerkt men aan den binnenkant der *s* (die in dit geschrift niet onder den regel verlengd is maar *op* den regel binnenwaarts omgebogen is) een paar streepjes die het oog eener *e* vormen, terwijl het tevens blijkt, dat naast de *t* gekrast is. Zeer waarschijnlijk is *ghest* hier dus verbeterd uit *gheest*.

(2) 1 *Cor*. 6, 17.

(3) Hs. *nomen it*, met de *t* naderhand rechts boven de *i* geschreven.

(4) In het hs. niet volkomen duidelijk : er is op deze plaats gekrast.

(5) Hs. *ih's xps*. Het is verkeerd *xps* als *christus* op te lossen : waar het woord voluit voorkomt vindt men *cristus*.

dese blivet inder ewecheit. Want daer toe leven wi nu hier te gader in desen huse, op dat wi hier na te gader in hemelrike bliven. « Wi sijn de kinder Gods », seit de apostel, « maer ten es niet oppenbaer wat wi selen werden, maer wi weten alst oppenbaer sal werden dat wi hem selen ghelijc werden, want wi hem selen sien also hi es » (1). Ende te eenre ander stede : « Wi en hebben hier gheene blivende stat, maer wi ondersoeken de toecomende stat » (2). Daeromme en selen wi niet eyghens hebben, maer ons selen alle dinc ghemeine wesen. De menschen inder werelt maken hen deelen : de eene gout ende selver, de ander husen ende ghsinde, de derde enen groten name, macht ende glorie, de ene dit, de ander dat, elc na sijnre manieren; maer der goddiensteghere liede deel es God selve. Ende eest dat wi sodanen vader willen hebben, ende alsodane eerfnesse also God es, so moeten wi so leven dat wi werdech sijn hem te besittene ende dat hi ons besitte. Willen wi dan Gode besitten alse onse erve, sone sullen wi niet hebben buten Gode : Hi es alte ghierech dien niet en ghenoughet an Gode. Ende eest dat wi iet anders willen, als gout, selver, eerve, met desen deelen en wil God gheen deel wesen, na sinte Jeronimus woorden : « Ende ic », seit hi, « en ontfanghe gheene eerve onder de andere gheslechten, maer ic leve vanden tienden als een priester ende een dyaken, ende ic diene den outare ende werde vander offeranden des outaers onthouden; hebbic nootdorfteghe spise ende cledere, dat sal mi ghenoe[ghen (3)]... »

Gent, Maart / *Leiden, Juni* 1894.

(1) 1 *Joh.* 3, 2.
(2) *Hebr.* 13, 14.
(3) Niet in het hs.

NASCHRIFT.

Deze bijdrage was reeds gezet, toen de heer J. W. van Leeuwen, uitgever en antiquariesch boekhandelaar alhier, het volgende werk welwillend tot mijne beschikstelde :

Lucerna vitae perfectae cvm sacerdotalis, tvm monachalis, ivxtà Regvlam D. Avgvstini, ... avctore R. Patre F. Cornelio Lancelotto, ex Ordine Augustiniano S. Theol. Doctore, et olim per Belgium Prouinciali... Antverpiae, Apud Hieronymvm Verdvssivm Anno M. DC. XLII. in-4°, (X) + 574 + (XIV) blz.

Deze doorloopende, wijd uitgesponnen verklaring van den Regel van Sint Augustijn heeft natuurlijk niets te maken met de hierboven medegedeelde « *Bediedenesse* »; maar zij wordt voorafgegaan door een tekst van den Latijnschen Regel, die op enkele plaatsen afwijkt van dien van 1553. Waar die afwijkingen voor mijn doel eenig belang opleverden, heb ik er nog kunnen partij van trekken in de noten.

Om aan anderen eene ontgoocheling, die mij zelf is overkomen, te sparen, deel ik hier nog het volgende mede.

Er bestaat een boekje in-4°, met den volgenden titel :

Regula
Sanctissimi Patris Augu
stini Presulis *et* doctoris inclyti : vtri
usq*ue* testamenti auctoritate con
firmata : eoipso iure appro-
bata : quo fuit instituta :
vti clericalis vite spe
culum : euangelice
et apostolice
p*er*fectionis
exe*m*plar.

Deze incunabel, in twee kolommen gedrukt, bestaat uit 74 bladen, waarvan 1-6 en 67-74 niet genummerd zijn, maar 7-66 wel, nl. als : fol. 1 — fol. lx. Op

fol. lix *b* vindt men het volgende colophon : ¶ Impressum Brixie per Angelum Britannicum anno dn̄i .M. cccccxi. die. v. Nouembris.

Merkwaardiger wijze heeft dit boek van den Regel van Sint Augustinus niet anders dan den titel : het bevat eigenlijk eene uitvoerige levensbeschrijving van den grooten kerkvader, en kleinere van eenige andere heiligen.

Dat ik achter deze kleinigheid gekomen ben heb ik weer te danken aan de dienstvaardigheid van den heer J. W. van Leeuwen, die, gelukkige bezitter van een exemplaar van dit zeldzame boekje en met mijne studie over den Regel van Sint Augustijn bekend, het ten gebruike afstond. Hem zij daarvoor nogmaals de verzekering mijner erkentelijkheid gebracht.

Leiden, 24 *Juli* 1894.

WILLEM DE VREESE.

BROER-JAN.

Voor Fernand.

BROER-JAN had zooeven twee splinternieuwe stuivers van zijne moeder ontvangen, en thans, op den dorpel der huisdeur gezeten, bewonderde hij met innig welbehagen de blinkende koperen muntstukken.

Er heerschte in zijn zesjarig brein eene volkomen besluiteloosheid omtrent het gebruik dat hij wel zoude maken van dien onverwachten en als uit den hemel gevallen schat. Daarbij voegde zich eene rechtmatige verbaasdheid over moeders plotselinge, en ongewone vrijgevigheid.

Dien namiddag had moeder Rika het « vreeselijk volhandig met de schoonmaak » en Broer-Jan, woelzieker en wispelturiger dan ooit, had haar geen oogenblik met rust gelaten. Driemaal had hij met vuile handen de pas gepoetste glimmende koperen randen van het botervat bemorst, en tweemaal de gevulde koffiekan over de blankgeschuurde tafel gestooten, met het pijnlijk gevolg dat moeder hem een paar klinkende klappen om de ooren had gegeven welke hem, even snel als een door 's jagers hond opgespeurde haas, hadden doen afdruipen. Doch de eentonigheid van het niets-doen had hem weldra naar de keuken terug gedreven en eventjes had hij in moeders melkkast een kijkje genomen, en in 't voorbijgaan en door 't verschuiven van stoelen en tafels, het fijn gestrooide zand door

elkander getrapt. Ook was moeder Rika, ten einde raad, juist bezig den woelzieken snaak naar de vier windstreken, naar het uiteinde der wereld, ja zelfs naar de maan, te wenschen, toen zij den inval kreeg hem met de stuivers te paaien.

Zoo gebeurde het dat Broer-Jan, daar op den drempel der huisdeur gezeten, zich in het bezit der twee glimmende muntstukken mocht verheugen. Hij nam ze in oogenschouw, keerde ze en draaide ze, wierp ze eventjes op den steen om te hooren hoe ze klonken, en de eldere metaalklank vervulde zijn gemoed met een nooitgesmaakt genot.

« Hoeveel mooier moet het klinken, dacht hij, wanneer de stukken van hooger vallen! »

En om de proef op de som te stellen en zich de illusie te geven dat het geld regende, wierp hij, uit al de macht zijner zesjarige krachten, de beide stukken hoog in de lucht. Zij vielen rinkelend neêr en Broer-Jan, vond het zoo prettig dat hij twee-drie-, ja tot viermaal toe het spel herhaalde, totdat moeder, door Jan's vreugdekreten verwittigd, dat deze nog in huis was, hem van uit den koestal toeriep, of hij nog niet weg was. Waarop Broer-Jan, heel gerust en als van de waarheid overtuigd « Ja, Moeder! » antwoordde en zich weêr, dood eenvoudig, op den drempel neerzette om beide bestanddeelen van zijn fortuin opnieuw in oogenschouw te nemen.

En toen ontstond in Jan 's brein een moeilijk vraagstuk : Welk gebruik zou hij wel van die twee stuivers maken?...

Broer-Jan kon maar tot geen besluit komen.

En toch daagde voor zijn geest een allerheerlijkst tafereel op met allerhande prachtvisioenen van suikerstukken en ulevellen, door vergulden peperkoek en boterletters omgeven, als het tooverachtig schouwspel van laaiende wolken badend in den gouden stralenstroom der ondergaande zon.

Ulevellen! dacht Jan, zijn heerlijke dingen, maar

suikerbollen en chocoladeboonen ook. Of zou hij niet liever een guitig aapje op een stokje koopen? O! ja, dat zou prettig wezen!..... Maar, bij Krelis, die in 't dorp een winkel hield in spek, eieren, speelgoed, enz., enz., had onze Jan een alleraardigst houten paardje voor het venster zien staan dat hem sinds drie weken de oogen had uitgestoken, en het hartje van verlangen had doen gloeien! Of een potlood? dan kon hij huizen, paarden, koeien, geiten, ja, zelfs Mie, moeder's waschvrouw, uitteekenen, en den witgekalkten muur der vaderlijke woning met duizende allermooiste schilderijen en beeltenissen bekleeden, even als in de Kerk, waar ook allerlei zulke prachtige beesten en menschen en huizen op den wand stonden afgebeeld.

« Tijd brengt raad, » dacht Jan, en daarom begon hij dan weêr met de stuivers te spelen, wierp er één een heel eind van zich weg, poogde den anderen er op te smijten doch slaagde niet in zijne poging. Toen ontwaarde hij eene zwarte vlieg op den witten muur nevens het venster, en die daar, als eene inktvlek op een schoon vel papier, op de blankheid van den vaderlijken gevel uitblonk. Met al de kracht zijner zesjarige spieren wierp hij er een der koperen stukken heên, doch met het gevolg dat de vlieg ongeraakt en ongedeerd zitten bleef en dat de stuiver, dwars dóór de ruit heên in de kamer op den roodsteenen vloer te recht kwam, er eenige kringetjes maakte, en ten slotte er heel bedaard ging liggen, en Jan scheen aan te staren met een sprekenden blik: koperen stuivers kennen geene hinderpalen.

Eilaas, moeder Rika had gerucht gehoord, en kwam nu toegeloopen, en zag wat er gebeurd was, en schoot in eene rechtvaardige woede, en recht op den knaap toe. Deze stond, met de eene hand in den broekzak, den overblijvenden stuiver te bekijken, en scheen zich af te vragen hoe het mogelijk was dat zulk een edel ding als het geld, schelmstukken plegen kon, als ruiten te breken. De onmeedoogende hand der verbolgen moeder,

welke tot driemaal toe op zijne bollewangen neerkwam, rukte hem uit zijne diepe overwegingen. Daarna voelde hij diezelfde tuchtigende hand hem bij het kruis zijner broek grijpen en zich zelf tusschen hemel en aarde opgetild, terwijl de andere hand, hare zuster in het werk der kastijding ter zijde sprong en dit werk, op Jan's kaken begonnen, op het vlak tegenovergestelde deel van het lichaam voortzette.

En Broer-Jan huilde als een kikvorsch in nood, bij maneschijn, op den boord eener sloot. Doch wip — gebruik makend van de omstandigheid dat moeder hem een oogenblik losliet om adem te scheppen — snel als een pijl uit den boog, was Jan achter de schuur verdwenen en de weide in.

Daar was hij weldra al zijn leed vergeten, en was niet om hem te folteren de gedachte daar geweest dat zijne fortuin tot de helft geslonken was, hij had zich in een hemel van zaligheid gewaand, in die groote, breede groene weide, met duizende bonte, geurige bloempjes bezaaid en met den lachenden zuiver blauwen hemel, eindeloos ver boven hem uitgestrekt.

Broer-Jan, liet zich in 't midden der weide neêr, en, met de beide handen onder het hoofd, ging hij op het malsche gras liggen denken aan het spoedig verzwinden der idealen en het vergankelijke der wereldsche goederen.

Boma, 3 *April* 1894.

PIETER DANCO.

GLADSTONE.

HE GREAT OLD MAN, Europa's grootste staatsman de held onzer eeuw en de roem van Groot-Britanje heeft op 3^den^ Meert ll. aan zijn openbaar leven vaarwel gezegd.

Punch, een beschetst weekschrift van Londen, maalde ons den oudgedienden oorlogsheld af, als een grijze strijder der middeleeuwen, die in de wapenkamer zijner oude burcht is weergekeerd om ér zijne zware wapenrusting af te leggen. Vizier en helm, harnas en bandelier liggen aan zijne voeten en, gekleed in maliënkolder, hangt hij het gevreesde en vreeselijke slagzweerd met breed gevest, tusschen twee spijkers aan den ouden grauwen muur : De afgematte krijger is 't oorlogsleven moede en verlangt naar rust in den schoot zijner familie.

Ja Gladstone was een oorlogsman; Gladstone was een held, gelijk er maar weinige gevonden worden en gelijk er waarschijnlijk weinige zullen aangetroffen worden in de staatsbesturen der toekomst.

Hij wierd van Schotsche ouders geboren in Liverpool, op 29^en^ December 1809. Daar worden menige wondere dingen verhaald van den kleinen jongen, als hij naar Eton schole ging : Hij was, zoo 't schijnt, eene eerste waterrat; roeien en zeilen en zwemmen was zijn grootste vermaak, en als hij nergens vindbaar was, vondt gij hem zeker op de rivier of in dezen of genen waterplas.

Zijne stalen wilskracht, zijne ongeveinsde vrijmoedigheid en zijn onverschrokken karakter, waren de wonderbare eigenaardigheden zijner jeugd : Men verhaalt dat, ter gelegenheid van eenen heildronk die hem tegenstak, de knaap zijne diepe afkeuring lucht gaf, met zijnen roomer het

onderste boven te keeren en op staanden voet de zaal te verlaten. — Zijne schoolmakkers vonden er een boosaardig en wreed vermaak in, op Asch-Woensdag jaarmerkt, de verkens hunne steerten af te snijden, en zoo gebeurde het, dat de jongen op zekeren gedenkweerdigen merktdag een bundeltje zwijnensteertjes aan den stijl zijner deur vond hangen. Wat deed de jonge Willem? Hij zond eene uitdaging aan de spotvogels, persoonlijk om een ontvangstbewijs te komen « dat hij in ronde hand op hunne kaken zou schrijven ».

Op 19 jarigen ouderdom trok Gladstone naar de Hoogeschool van *Oxford* die alsdan volop in bloei was en de rijkste vruchten over Britanje zond. Daar sloot hij zich aan bij de beroemde sprekersgilde « *The Union* », en droeg er, in 1830, de eerstelinge zijner redevoeringen voor, een meesterstuk van klaarheid, doorzicht en welsprekendheid, dat ontzaglijk veel ophef verwekte. « Er is een man in Israël opgestaan » schreef *lord Lincoln* naar zijnen vader den hertog van *Newcastle*, en de toekomst zou weldra dit gezegde waar maken.

Tusschen Gladstone's beste vrienden waren *Manning* en *Hope*. Betere makkers zou men vruchteloos zoeken en deugdzamere jongens bestonden er niet. Lijk Gladstone waren zij beiden stugge protestanten der Staatskerk, en van bij noch van verre, wilden zij met andersgezinden iets uitstaans hebben. « En toch gingen wij, schreef Gladstone, op gevaar van groote verergernis te geven en grove kastijding te krijgen, toch gingen wij naar de kerk der Herdoopers, leer- en wetensgierig dat wij waren, ten einde onzen godsdienst beter te leeren kennen en verdedigen. » Het godsdienstig gevoel zat diep in zijn jeugdig hert, en 't was treffend om waarnemen, zegde later kardinaal Manning, dat gij nooit Gladstone zaagt ter kerke gaan als met zijnen bijbel onder den eenen en zijn gebedenboek onder den anderen arm.

't Wierd gedacht dat Gladstone predikant en Manning staatkundige zou worden, doch, wonderlijk genoeg, de roepen keerden : Manning werd protestantsche geestelijke en Gladstone staatsman.

In 1831 deed hij eene omreis op 't vasteland en bracht zes maanden in Italië over. In den herfst van 't volgende jaar dong hij, op 't aanzetten van den hertog van Newcastle, naar den Kamerzetel van *Newmark* en wierd met groote meerderheid van stemmen tot overwinnaar uitgeroepen.

't Was in 1834, dat de koning zijn kabinet ontbond en Gladstone minister maakte. Twee jaar later beklom koningin Victoria den troon. De jonge minister die toen deerlijk aan oogziekte leed, wierd door zijnen geneesmeester terug naar Italië gezonden : Daar knoopte hij kennis aan met den beroemden geschiedschrijver *Macaulay* en bracht er met zijnen vriend Manning menig bezoek aan kardinaal *Wiseman*, die alsdan aan 't pauselijk hof verbleef. Korts na zijnen terugkeer in Engeland trad hij in het huwelijk, en betrok met zijne gemalin het burgslot van *Hawarden*.

Gladstone's partij rees en daalde met de tij en ebbe der afwisselende gezindheid. In 1846 gaf hij zijn ontslag als vertegenwoordiger van Newmark, en wierd gekozen voor de hoogeschool van Oxford.

Zoo kwam het jaar 50, het jaar van genade, door de goddelijke Voorzienigheid uitverkoren, om op de geleerde wereld wonderen te werken van goedertierenheid en bermhertigheid : De Gorhamsche twist brak uit in Oxford, en na menige netelige onderhandelingen besliste de Anglikaansche Kerk « *ex cathedra* » dat het sakrament des Doopsels van geene volstrekte noodzakelijkheid was ter zaligheid : Zij vonniste heur eigen en luid klonk de schreeuw die langs alle kanten opsteeg : Manning en Hope kwamen tot nadenken, de goddelijke genade trof hunne ziel, en na ernstig onderzoek en grondige studie sloten zij hun in de rangen der Katholieke Kerk. — Helaas! Gladstone bleef hoorende doof en ziende blind, gelijk hij zelf aan Manning bekend zou hebben, en met bloedend herte, misschien ook wel met wroegend geweten, zag hij zijne boezemvrienden zijne zijde verlaten en « naar Rome overloopen ». Spijtig en betreurensweerdig was het voor de Kerk zoowel als voor hem, dat Gods genadestraal op onvruchtbaren bodem viel of, misschien, moedwillig buitengesloten wierd! Welk eene aanwinst zou het geweest zijn voor den waren godsdienst hadde Gladstone zijnen vriend Manning gevolgd en de doolleer afgezworen!

« Daar was een tijd, schreef de *Review of Reviews*, dat Gladstone predikant zou worden. In de Anglikaansche Kerk, nochtans, zou hij verdrongen, benauwd en opgesloten geweest zijn. Om te begrijpen wat hij had kunnen worden, moet gij veronderstellen dat de groote omwenteling der XIV[e] eeuw, Engeland niet van Rome gereten hadde en dat Gladstone,

in plaats van eerste minister, Paus geworden ware. Hemel! welk een paus hij zou geweest zijn! Wat zou hij gewroet hebben in de opeengestapelde schatten der boekerij van het Vatikaan, en welk een genot gesmaakt in de lange plechtigheden der katholieke kerken! Waar, in de wijde wereld, zou hij zoo uitgestrekt een terrein gevonden hebben voor 't beoefenen van zijn wonderbaar talent in de kunst van onderscheiden? »

Wat er ook van zij, Gladstone bleef protestant. In 1853 wierd hij minister van 't geldwezen, en 't wordt als eene aardigheid aangehaald, dat hij de eerste was, die het geldelijk verslag en de staatsbegrooting met welsprekendheid verhandelen, en er een meesterstuk van klaar- en keurigheid van maken kon.

Men zou wellicht denken, dat de staatsman midderwijl geenen tijd kon vinden voor andere bezigheden. O ja! Hij was van gevoelen dat, na de hardste en moeilijkste taak, de vereischte uitspanning voor geest en lichaam zeer wel kan genoten worden in een lastig werk van anderen aard : zijne geestontspanning zocht en vond hij in de studie van oude schrijvers, voornamelijk van Latijnsche en Grieksche dichters en ten jare 1858 gaf hij een geleerd werk van drij boekdeelen in het licht : « *Studiën op Homerus en het homerische tijdvak.* »

Zijne lichaamsontwikkeling dankte hij aan lange wandelingen en vermoeiend handwerk : Gladstone heeft zijnen tijd beleefd, dat hij 15 uren per dag uitstappen kon, en zijn grootste tijdverdrijf vond, in het neerhakken van zware boomen : Blootshoofds en in hemdsmouwen stond hij, in alle weder, de bijl te hanteeren dat de spaanderen in 't ronde vlogen, en als hij, doodvermoeid, naar zijne werkkamer wederkeerde, was hij gereed om de meest ingewikkelde vraagstukken aan te vatten, en weder de droogste staatkunde te verhandelen.

In 1866 werd Gladstone de leidsman van 't Lagerhuis, en pas waren er twee jaren verloopen of hij stelde het beruchte ontwerp op 't getouw : « De ontstichting der Anglikaansche Kerk in Ierland. » De Kerk door de wet gesticht en aan Ierland opgedrongen vond er geene volgelingen, en nochtans waren de Ieren gedwongen in iedere parochie eene protestantsche kerk en eenen predikant te onderhouden welke laatste hoegenaamd niets uit te zetten had.

Dit onrecht was wraakroepend en eene schandvlek te meer op de Engelsche kroon. Zoo diep nochtans zaten de oude vooroordeelen tegen Ierland in het hert der regeering, dat Gladstone's wetsontwerp door het Hoogerhuis verworpen werd : De minister deed eenen oproep aan de natie; eene algemeene kiezing volgde; Gladstone wierd hoofd van het kabinet en haalde er in 1869 zegevierend zijn ontwerp door.

Die zegepraal wierd met nijdige oogen aanzien, niet alleen door de dweepzieke Lords, maar door de Koningin zelve, die hardnekkig de ontstichting der kerk voor Ierland had tegengewerkt, ofschoon zij gewillig genoeg eenige hervormingen hadde toegestaan. Het wilde nu lukken, dat het gestemde wetsontwerp te onderteekenen gebracht wierd, als Gladstone bij toeval in 't paleis van Windsor vertoefde. Hare Majesteit gaf lucht aan de bitterste gevoelens en in 't vuur van hare verbolgenheid, scheen zij zelfs Gladstone te bedreigen haar handteeken te weigeren. Vinnig geraakt over dien weerstand riep de Staatsman : « Maar, Mevrouw, gij *moet* teekenen. » Kleurend van verontwaardiging sprong Victoria recht : « Weet gij, mijnheeer, wie *ik* ben? » — « Ja, mevrouw, gij zijt de koningin van Engeland. Doch weet uwe Majesteit wie *ik* ben? Ik ben het volk van Engeland. » De trotsche vorstin was ontzadeld; het verhoor was opgeschorscht; de minister werd in korte woorden aangeraden betere manieren te leeren, en haastig buiten gelaten.

Sedert dan stond Gladstone in ongenade met het koninklijk hof, en tot heden toe schijnt die oneenigheid nog niet vereffend.

Alle listen wierden beproefd, om den volksgezinden wetgever het leven onmogelijk te maken. De giftige pijlen eener ellendige geestdrijverij snorden uit den donkere en bereikten dikwijls hun doel. Gladstone, immers, had te Rome geweest en, in een ernstig onderhoud met Zijne Heiligheid, over de schandige verdrukking van Ierland gesproken, hem belovende, zijn uiterste best te doen, om de ontstichting der Anglikaansche kerk te verwezenlijken. Weldra schreeuwde men moord en brand : Gladstone was Jezuïet en pausgezind, en ontving zijne bevelen rechtstreeks van Rome. Helaas! De protestantsshe dweepers bereikten gedeeltelijk hun doel, want de beschuldigde greep naar de pen en met gal en edik schreef hij een bijtend vlugschrift tegen Rome en zijne aanmatigingen onder den titel van : ***Vaticanismus.***

In 1873 gaf de minister zijn ontslag, en scheen geneigd het overige zijns levens in rust en eenzaamheid door te brengen.

Evenwel, in 1876 schoot hij eensklaps wakker, en vier jaar lang, vocht hij onverpoosd en met onversaagd geweld, tegen zijne staatkundige tegenstrevers op buitenlandsch gebied.

Nu was hij in 't vuur, en in 't vuur zou hij blijven. In den uitkomen van 1880 liet hij hem voordragen voor *Midlothian* in Schotland en behaalde de roemrijkste overwinning die ooit candidaat ten deele viel. Daarop werd hij opnieuw eerste minister en kanselier van het geldwezen.

Het kabinet werd ontbonden in 1885 en Lord Salisbury nam de plaats in van Gladstone.

In 't begin van Januari 1886 wierd Gladstone hoofdminister voor de derde maal, en korts daarna, op 8 April, bracht hij zijne *Home-Rule Bill* voor den dag. Nooit zullen oor- of ooggetuigen het onbeschrijfelijk schouwspel vergeten dat het Lagerhuis dien avond opleverde : De volksvertegenwoordigers wierden van hier naar ginder gestooten of onder de voeten getrappeld, door de joelende menigte die naar de poorten stroomde en vocht om binnen te geraken, en wanneer de *Grand old man* op het tooneel verscheen en zijnen weg naar binnen baande steeg er een dreunend en donderend gejuich uit duizende en duizende kelen, dat wijd en zijd, als 't geloei eener wilde zee, over Londen weergalmde.

Doch, zulk eene reusachtige en onvoorbereide omwenteling als dit nieuwe ontwerp in zijne plooien droeg, was te onverwacht gekomen, en het wierd derhalve na de tweede lezing verworpen. Het kabinet viel in duigen, en Gladstone's grootsche plannen staken in 't dak.

Niettegenstaande deze nederlaag was zijne kalme bedaardheid en koele onverschilligheid wonderbaar en onbegrijpelijk : « Hoe dikwijls hij ook verslagen worde, zegt zijn levensbeschrijver, nooit geeft hij den moed verloren, en alhoewel zijne eigene vrienden meer dan eens *Requiescat* over zijn gewaand staatkundig graf hebben gegrift, hij houdt er telkens aan *Resurgam* in de plaats te beitelen. » Waarom? « Omdat de band die mij aan 't openbaar leven verbindt, het *Recht voor Ierland* is. »

Het vijandige ministerie kwijnde en stierf weldra aan bloedverlies en in 1892 wierd het opnieuw algemeene kiezing

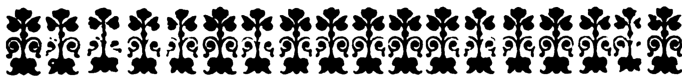
De liberale gezindheid bekwam de overhand, en eens te meer, stond de grijze staatsman aan het roer. Zijn groot gedacht, het doel van al zijn streven, de *Home-Rule Bill* wierd opnieuw voorgedragen doch dezen keer merkelijk vermeerderd en verbeterd. Welk een gedenkweerdige dag was de 17 Februari 1893! De Kamer was opgepropt met rustelooze en woelende menschendrommen, die alle beschikbare en onbeschikbare plaatsen hadden ingenomen : Onder oorverdoovende en eindelooze toejuichingen deed de *Grand old man* zijne intrede en begon met zijn ontwerp : Drij geslagene uren stond hij daar en sprak met al het vuur en den geestdrift zijner jongelingsjaren, met eene nauwkeurigheid en bondigheid en klaarte, die heel de Kamer, jong en oud, met verstomming sloeg. Zijn wetsvoorstel stond op 't getouw, en nu ving er een echt slavenwerk aan, dat nacht op nacht, week op week, maand in maand uit werd voortgezet, en altijd was hij op zijnen post, met oogen en ooren open, met gescherpte aandacht, met al zijne geestvermogens in volle werking, en het wel doordachte woord op de spraakveerdige tong. Na 89 dagen was de arbeid voltrokken en op 8 September 1893 ging de *Home Rule Bill* naar het Hoogere Huis. Welnu, wat deden de Lords? Zij oordeelden het wetsontwerp hunner aandacht onweerdig en verwierpen het ongenadig. Gladstone zweeg, en koel als een marmerblok, legde hij de verworpelinge op zijde en wijdde zijne krachten aan andere staatsverbeteringen van 't grootste gewicht. Halsstarrig en koppig als muilezels zetteden de Lords hunnen hatelijken tegenstand voort. Het grijze kabinetshoofd gebaarde van niets en ging rustig zijnen gang totdat eindelijk de maat bordevol was en overliep. Toen, nl. op 1e Meert ll., zong hij zijn vreeselijk oorlogslied in eene redevoering, zoo kort en klaar, zoo pittig en afgemeten dat er 't land van wakker rilde. De wapenkreet liep als bliksemvuur naar Noord en Zuid en Oost en West en de oorlog was verklaard aan de erfelijke leden van de Hoogere Kamer.

En dan, dan legde Gladstone zijne wapenrusting af en diende zijn ontslag in, verzekerd als hij was, dat *Home Rule* op vaste gronden stond en eens zegepralen zal.

In een verder artikel bespreken wij Gladstone's huiselijk leven.

J. Feskens.

LANDJUWEEL VAN 1497.

TOEKOMEND jaar, zooals de plaatselijke bladen reeds meldden, zal te Gent herdacht worden het groote Landjuweel van 1497. Bereids is een comiteit tot stand gekomen dat de zaak in handen heeft genomen, en, naar men verhopen mag, tot een goed einde zal weten te brengen. De meeste leden er van, immers, zijn dezelfde die, op zeer korten tijd en met betrekkelijk geringe hulpmiddelen, den grooten historischen stoet, welke dit jaar is uitgegaan, heeft ingericht, tot voldoening van allen, die hem gezien — laat ons maar zeggen : bewonderd hebben.

De meeste onzer Lezers weten waarschijnlijk niet wat een *Landjuweel* was, of, beter gezegd, hebben van zulk feest een verkeerd gedacht kunnen opvatten na hetgeen hun, twee jaren geleden, te Antwerpen als Landjuweel was voorgesteld.

Een Landjuweel in de XVe en XVIe eeuw was een wedstrijd, beroepen hetzij door een schuttersgilde, hetzij door een rederijkersgenootschap. Men noemde dit feest *Landjuweel*, naar de kostbaarheden, meest in zilver, welke als prijzen waren uitgeloofd en welke men *juweelen* placht te heeten.

Het bestond uit twee deelen, of liever, uit drie.

Het eerste was de plechtige intocht der mededingende genootschappen, te water, of langs de straten; het tweede was de schieting aan den doel, of het rederijkersspel op de markt; het derde was de hofhouding, of de luisterlijke « staat » der gilden in de door hen betrokken afspanningen. Voor ieder deel waren prijzen te winnen, alsmede voor de van verst gekomen gilden.

Van dergelijke vereenigingen kunnen wij ons in dezen

tijd moeilijk een volledig en nauwkeurig denkbeeld vormen de gilden immers beleefden, in de XVe en in de eerste helft der XVIe eeuw, hun hoogsten bloei, en lieten 't hun veel geld kosten, daarbij nog mild ondersteund wordende door het magistraat hunner gemeente. In de optochten, van welke er eenige, tot de minste bijzonderheden, door ooggetuigen beschreven zijn, verschenen prachtige triomfwagens, rijk uitgedoste ruiters en gezellen te voet, een groot getal speelkarren en wagens, zelfs de adel en het magistraat der groote gemeenten, ja dikwijls de vorst des lands, als lid van het gilde, dat hij vergezelde. Om deze optochten te zien kwamen duizende en duizende nieuwsgierigen van heinde en verre naar de feestvierende stad gesneld.

De prijskamp begon twee of drie dagen na de plechtige intrede. Het Gentsch Landjuweel van 1497 duurde niet min dan zes weken!

De voornaamste, de rijkste Landjuweelen, in Gent gehouden, hadden plaats in 1440 en 1497 en werden ingericht door het St.-Jorisgilde (Voetboogschutters).

Op het eerstgemelde verschenen niet min dan 64 genootschappen, onder welke 7 van rederijkers. Brussel kwam met omtrent 800 personen, waaronder 10 ruiters. — Brugge had 224 man, alle gelijk gekleed, en 3 karren bedekt met prachtige tapijten. — Oudenaarde daagde op met 88 gezellen zonder boog, 365 met boog, eenen speelwagen, 339 ruiters, den gildekoning omringd door 79 zijner stadsgenooten. — Mechelen kwam binnen langs het water met 2 groote schuiten; een vaartuig in den vorm van eenen draak (waarschijnlijk om de Gentenaren te meer te believen); drie barges, waaronder ééne met de beelden van St. Joris en de Maagd; eene schuit in den vorm van eenen eenhoorn; eene andere verbeeldende een sterk kasteel met zeven maagden (afbeelding der zeven stadspoorten van Mechelen); eindelijk eene pleit met 24 personen bemand, enz. enz.

Het schuttersgezelschap van het Prinselijk Hof bestond uit 10 rijkgedoste ridders en heeren.

Het Landjuweel van 1497 bleef « het groote » genoemd, omdat het verreweg in pracht en luister alles overtrof, wat men ooit te voren te Gent gezien had. Brugge's kruisboogschutters waren vergezeld van het magistraat der stad en ook van aartshertog Philip den Schoone; met hen waren 6 wagens en ongeveer 200 ruiters. — Oudenaarde bracht

mede 132 wagens, overdekt met wit laken; 88 paren ruiters, nog een 50 tal andere, en meer dan 200 gezellen te voet. — Antwerpen verscheen met 105 wagens, ieder met 4 mannen daarop; 400 gezellen te voet; een olifant (vermoedelijk de eerste, dien de Gentsche bevolking te aanschouwen kreeg); ongeveer 400 ruiters, waaronder 62 met mouwen vol peerlen en gesteenten; het magistraat en de edelen der stad, enz., enz. — Brussel had eenen wagen vol zotten; een honderdtal andere wagens, onder welke verscheidene geheel verguld; andere voertuigen met speellieden en rederijkers. Voorts 140 ruiters, de Kanselier van Brabant, enz. enz.

Onnoodig te zeggen dat elk groot gilde zijne trompetters, fijfelaars, bazuinblazers, gekken enz. bij zich had, en de gezellen op hun paaschbest waren gekleed. De *Excellente Cornicke* deelt de kleur van hunne habijten, hoeden enz. mede.

De inkomst der vreemde gilden duurde zeven dagen. Het waren namelijk die van Ieper, Rijsel, Damme, Aalst, Brugge, Dendermonde, Kortrijk, Oostende, Nieuwpoort, Hulst, Oudenaarde, St.-Winoksbergen, Veurne, Waasten, Maastricht, Doornik, Mechelen, Halle, Bergen, Loven. Ath, Nijvel, Antwerpen, Arras, Brussel, 's Hertogenboch, Binche, Diest, Meenen, Berg-op-Zoom, Lier — samen 31 steden.

De dramatische stukken, te Gent in 1497 gespeeld, waren uitsluitelijk *esbatementen* — satyrisch, geestig soms, maar doorgaans weinig zedelijk. Het al te grove moest er nochtans uit, want de Gentsche St.-Jorisbroeders gaven maar prijzen aan degenen, die « schoonst ende ghenoeghe- « lixt battemende, spelen souden in duytscher talen, ronden « rijme, *sonder vylonie ofte dorperheyt* tselve battement inheb- « bende ». — Twee « rijckelike zelveren kannen, 6 mark weghende, » waren bestemd voor de beste Vlaamsche rederijkers; éene zilveren kan, van gelijk gewicht, voor de gezellen » spelende « in Walscher tale ».

Uit het vorengaande ziet men, dat er in het ontwerp voor het toekomend jaar stoffe genoeg steekt voor een heerlijk, uiterst merkwaardig feest, hetwelk ongetwijfeld de belangstelling van velen, ook buiten onze muren, verwekken zal. De voorstelling van tooneelgewrochten uit de middeleeuwen zal, beter dan de lezing van welke stukken ook, eene duidelijke afspiegeling geven van den geest, die onze letterkunde toen bezielde, en ons vergunnen eenen blik te werpen op zeden en begrippen, welke sedertdien oneindig zijn gewijzigd.

Het Landjuweel van 1895 zal een echt volksfeest zijn. En dit moet, want de Rederijkersfeesten zijn het altijd geweest. 't Waren poorters en ambachtslieden die, nadat het kerkelijk spel, door de geestelijkheid, in de kerk of op het kerkhof, had uitgebloeid, de kunst in 't leven hielden en bij elke feestelijke aangelegenheid het volk er mede eenige uren van uitspanning en genot verschaften.

Eerlang zal men de lijst der Vlaamsche en Fransche stukken, welke op het Landjuweel zouden kunnen vertoond worden, aan de beoefenaren der dramatische kunst, in ons land, rondzenden. Aan deelneming van deze zal het wel niet ontbreken!

Fr. de Potter.

STULTITIA CRUCIS (1).

Sint Franciscus vóór den Bisschop van Assisi.

> Sed Nos quidem spem omnem ac plane fiduciam collocamus in humani generis Servatore Jesu Christo, probe memores, quæ olim et quanta per stultitiam Crucis et prædicationis ejus patrata sint, *hujus mundi* obstupescente et confusa *sapientia*.
>
> (Epist. Apost. Leonis P. P. XIII, 20 Junii, 1894.)

FRANCISCUS was een zoon van PIETER BERNARDONE, een schatrijken handelaar van Assisi, en wierd, om zijn ridderlijk en beminnelijk karakter, door zijne gezellen gevierd als *de bloem van Assisi*, *de koning der jongelingen.*

Sedert eenigen tijd nam hij geen deel meer aan de lustige vermaken der jongelingschap van Assisi, hij verbleef liever in de spelonk, waar hem de gekruisigde Jesus verschenen was; of troostte en verpleegde de zieken en ellendigen.

Hierom was Bernardone, een ruw en gierig man, ten uiterste verbitterd. Na, op eigen hand, strenge en barbaarsche tuchtmiddels tegen zijnen zoon beproefd te hebben, daagde hij hem vóór den rechterstoel van den Bisschop van Assisi, om hem eene volle en rechterlijke verzaking aan zijn erfenisdeel af te persen. Franciscus verscheen vóór den Bisschop; en, in eene vurige beweging van den H. Geest, ging hij een weinig ter zijde, wierp zijne kleederen uit, en kwam terug met enkel een boetkleed aan. Dan riep hij op begeesterden toon : « Voortaan mag ik luidop zeggen : Onze vader die in de hemelen zijt, aan wien ik al mijne schatten heb toevertrouwd, in wien ik al mijne hoop heb gesteld. »

Het was in de maand April, 1207. Franciscus was toen vijf en twintig jaar oud.

---

(1) Cantate getoonzet door den eerw. heer D. Cooreman en uitgevoerd op de prijsuitdeeling in het Klein Seminarie van Sint Nicolaas, den 9 Augustus 1894.

De *Koor* bestaat uit *Gezellen* van Franciscus, die, verblijd bij het nieuws van zijne terugkomst, te zijnen huize hem kwamen afhalen om weer aan een feesttochtje deel te nemen.

GEZELLEN.

Koeltjes en vlindertjes vliegen en zweven,
Dartelend blijde van blomme tot blom;
Hoog op den heuvel daar, diep in de dreven,
Geurt het en gonst het van Lente en van leven,
Alom! —
Franciscus, kom!
Langer niet lusteloos binnengebleven!

EEN GEZEL.

Franciscus, gij, ons liefste zanger,
Wat zwijgt en treurt gij lang en langer,
En schuilt gij in uw kooi?
't Is Lente, en al de voglen zingen;
't Is Lente : zie, hoe blij ze springen,
In frisschen nieuwen tooi.

GEZELLEN.

Franciscus, kom!
Langer niet lusteloos binnengebleven!

FRANCISCUS.

Triomf! de Winter heeft verloren :
Zijn stuursche stormen liggen stil,
Zijn wisselzieke luim en gril
Zal 's levens werk niet langer storen.

Triomf! de Koning van de Lente
Rent aan, in rijken dos getooid :
Hij houdt de vlag der Liefde ontplooid,
En noodt ons allen naar zijn tente.

Gezellen, op! en schaart in 't wapen,
Blijmoedig, u rond mijnen vorst :
Hij lescht in reine Liefde ons dorst
En laat ons vreugd en glorie rapen.

GEZELLEN.

Triomf! *Assisi's bloem*
Is weer ontloken.
Triomf! ons eer en roem,
Te lang verdoken,
In duisternis en nacht,
Is in der Lente pracht
Weer uitgebroken!

EEN GEZEL.

Franciscus dankt!... « Tot later » groet hij;
Want spoedig heen en verder moet hij,
Waar vader Bernardone's klacht
Hem vóór den stoel des Bisschops wacht! —
Zou « *den Koning der jeugd* »
Hem, ons leven en vreugd,
Vaders woede niet sparen?
Op! gezellen, in stoet!
Wij, we zullen 't gemoed
Van den vader bedaren!

GEZELLEN.

Heil, den *Koning der jeugd!*
Geen, in vroomheid en vreugd,
Zal hem ooit evenaren!
Weder treedt hij in 't licht,
Weder glanst zijn gezicht
En ontvlamt onze scharen! —
Hem kreukte, ach! heimlijk herteleed
Het gladde voorhoofd, hoog en breed;
Hem welkten wang en rozenmond,
In storm en vlaag, bij winterstond! —
Toch lief bleef het blinkende, bruine gelaat,
Omlijst van de gitzwarte, golvende lokken!
Toch, helder en rein, als hij de oogen opslaat,
Zijn vonklende blikken van goedheid doortrokken! —
Als David is ons koning klein,
Doch boven hem in onschuld rein;
In schoonheidsbloei, een Absalon;
In wijsheid, pracht en zwier, een Salomon!

BERNARDONE.

Ja, Absalon! zijn vaders kruis,
De val en schande
Van 't bloeiend huis,
Dat goud en glorie hem verpandde.

Ja, Absalon! die kwist en deelt
Met onverlaten;
En vleit en streelt
Het laagste volk, het schuim der straten.

Ja, Absalon! die wijkt en vlucht
In woudspelonken;
En zot verzucht
Om met een kroon van smaad te pronken!
Ontaarde!
Wel u, dat ons de Bisschop ziet;
Of... neen ik, neen, 'k en spaarde
Op uwen rug de slagen niet!

GEZELLEN.

Bedaar, Heer Bernardone,
Gij lastert uwen zone,
Die dwaalde, doch niet viel.
Verdwenen zijn de vlagen,
Met Winters droeve dagen:
't Wierd Lente in zijne ziel.

FRANCISCUS.

Triomf! de Wereld heeft verloren!
De Hoogmoed viel en ligt geveld:
Hem trof in 't hert mijn zoete Held,
Die kruis en knechtschap heeft verkoren.

Triomf! het Lam ging uit; het prentte
In stof en slijk zijn voetjes blank,
En bloemen sproten, slank en rank,
Rein, reiner als het licht der Lente.

Mijn Bruid, hoe schoon in de arme kleêren !...
Zij lokte 't Lam ten hemel uit :
o Broeders, helpt mijne arme Bruid
Mij winnen, minnen en vereeren !

GEZELLEN.

Zoo zoete zong,
Zoo diepe drong
Nog nooit zijn lied :
Het vloeit, en giet
Ons honigdauw en zongestraal
Den bangen zin
En boezem in ! —
Is 't Serafsgloed, of aardsche kwaal ?
Sirenenzang, of Englentaal ?
Wie, wie beslist ?

BERNARDONE.

Ik ! Dwaasheid, waanzin is 't,
Doorbrengers kwaal en boet ! —
Ik wil mijn naam, mijn goed
Voor schande en schâ behoed :
Ik loochen hem mijn bloed !

GEZELLEN.

Vader, vader, vloek hem niet !....
Hemel !.... ziet !...
Door dolheid wordt zijn geest ontvoerd ;
Franciscus, ach !..... Ontsnoerd
Met rasschen ruk,
Valt, stuk bij stuk,
Zijn prachtgewaad !...
o Schande en smaad :
Hij treedt
In 't schamel kleed
Der boet
Den Kerkvoogd in 't gemoet !

FRANCISCUS.

Triomf! 'k heb last en leed verloren,
Mijn zin en ziele losgemaakt,
Om U, gekruiste Jesus naakt,
Om God, mijn' Vader hooggeboren!

Aan God, mijn' Vader hooggeboren,
Heb ik mijn schatten toevertrouwd,
Alleen op Hem mijn hoop gebouwd,
Die niemand nooit en zal verstoren!

SLOTKOOR.

(*Priesters en gevolg van den Bisschop.*)

Heil! wie schoonheid en jeugd,
Schatten, eer en geneugt'
Laat om Gods liefde varen :
Neen, in wijsheid en macht,
Neen, in blijvende pracht
Kan hem geen evenaren! —
Franciscus, door Gods Geest bezield,
o Laat ons, voor uw' voet geknield,
Ons dwaasheid — praalzucht, lust en trots —
Vernedren voor de wijsheid Gods.

EUG. DE LEPELEER.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Maeterlinck. — Er is weinig koorn op den molen voor een letterkundig overzicht; als wij onze vrienden tegenkomen, hebben wij elkander zelden eenig nieuws mede te deelen. MAETERLINCK heeft de aandacht der letterkundige wereld verwekt : gelukkig dat wij van tijd tot tijd zijne gewrochten te genieten krijgen. Nu heeft hij wederom drie kleine dramas uitgegeven, te weten *Alladine et Palomides*, *Intérieur* en *La Mort de Tintagiles*. *Intérieur* heeft meest indruk gemaakt; lees de bespreking van *De Gids* van Juli : « De personen die het *intérieur* vormen : een vader, een moeder, twee dochters en een klein kind, sluimerend op moeders schoot, zijn zwijgende personnages. Men ziet ze uit den ouden met wilgen beplanten tuin, binnenskamers, gelijkvloers, achter de verlichte vensters zich bewegen. De vader zit met de handen op de knieën voor den haard. De moeder, leunende met den elleboog op de tafel, staart voor zich uit. De jonge meisjes, in het wit gekleed, zitten te borduren, rêvent et sourient à la tranquillité de la chambre. Het is negen uur in den avond. Zij wachten op de terugkomst van een der dochters, die 's ochtends is uitgegaan om haar grootmoeder te bezoeken aan de overzijde van de rivier, en nog niet is teruggekeerd.

In den tuin zijn een drie en tachtigjarig grijsaard en een vreemdeling te zamen. Zij weten wat er met het meisje gebeurd is. De vreemdeling heeft haar lijk drijvende gevonden in de rivier, en de grijsaard moet het droevig bericht brengen aan hen, die daar binnen op de afwezige zitten te wachten. Maar hoe zal hij het aanleggen? De vader en de moeder zijn oud en ziekelijk; de dochters zijn nog te jong, en allen hadden de gestorvene zoo lief. Zal hij er binnen gaan, en hun de droeve tijding zoo eenvoudig meedeelen, als gold het eene gewone gebeurtenis? Of zal hij het hun met lange omwegen en in bijzonderheden vertellen?.... De grijsaard en de vreemdeling spreken over de doode.....

En intusschen blijft het gezin daarbinnen rustig bijeen, niets vermoedend van de vreeselijke tijding die hun boven het hoofd

hangt. Het schijnt dat zij zich nauwelijks durven bewegen, om het kleine kind niet wakker te maken....

De stoet met het lijk van de drenkelinge, dien de twee kleindochters van den grijsaard vergezellen, is in aantocht. Het oogenblik, waarop de slag hen daarbinnen zal treffen, nadert bij elken stap, dien de dragers doen.. ..

Grootvader, zeg 't hun nog niet van den avond, vraagt Marie. En de grootvader moet erkennen, dat hem bijna de moed ontzinkt om nu de schrikkelijke tijding te brengen....

Zeg het liever morgen, herhaalt Marie, morgen als het dag is, dan zullen zij niet zoo bedroefd zijn. De grijsaard geeft het toe : la lumière est douce à la douleur....

Er is geen tijd meer Zij komen. Men hoort reeds het geschreeuw van kinderen, die meeloopen, het gemurmel van gebeden; doffe stappen en zachte stemmen. En terwijl de menigte den tuin binnenstroomt, zal de grijsaard naar binnen gaan, als boodschapper van het ongeluk. De anderen blijven buiten staan, ziende naar hetgeen daarbinnen voorvallen zal...

Zie, hij moet hebben aangeklopt, want allen richten te gelijk het hoofd op en zien elkander aan; dan treedt de vader langzaam naar de deur, doet er den grendel af en maakt voorzichtig open. De moeder treedt den ouden man tegemoet, steekt de hand naar hem uit, maar trekt die terstond weer terug. Een van de jonge meisjes wil hem zijn mantel afnemen, maar de oude man maakt een gebaar als om te zeggen dat dit niet noodig is. Eindelijk neemt hij plaats en wrijft herhaaldelijk met de hand langs het voorhoofd. De anderen gaan eveneens zitten, en men ziet den vader rad spreken. Nu opent de oude man den mond en allen luisteren, onbeweeglijk. En dan plotseling ziet men de moeder opschrikken. Oh! la mère va comprendre, roept Martha uit. Nog heeft de oude man het niet gezegd. Men ziet, dat de moeder hem in doodsangst ondervraagt; nog enkele woorden en nu staan plotseling ook de anderen op, en vragen hem wat. Dan knikt hij langzaam bevestigend met het hoofd. Il l'a dit... Il l'a dit tout à coup roept de vreemdeling. En stemmen uit de menigte in den tuin roepen : Il l'a dit! Il l'a dit.

Zij die daar binnen zijn willen thans allen den tuin in, de moeder het eerst. En terwijl zij naar buiten gaan, waar het grasperk schittert in de gesternde lucht, blijft het kind rustig doorslapen in de verlaten kamer. » — Van Nouhuys schrijft in den *Spectator* : « Het kind blijft rustig slapen in zalige onwetendheid, als het onheil zelf al met zwaren stap den dorpel der woning heeft overschreden.

Ik vind de weergeving van dezen toestand in *Intérieur* zoo meesterlijk, zoo sober, zoo indrukwekkend, dat nog geen enkel stuk van Maeterlinck, als geheel, mij zoo getroffen heeft.

De nadering van het Onafwendbare heeft hij hierin gegeven zonder gewilde symboliek, zonder mysterieuze voorteekens — doch juist daardoor wordt in het eenvoudig weergeven van de toestanden zelf, de menschelijke argeloosheid bij de nadering van het fatum, de menschelijke onmacht tegenover het vernietigend-brutale van het feit op meesterlijke wijze gesymboliseerd. »

Dichters van dezen Tijd. — Over dezen bundel van VAN HALL schrijft het *Nederl. Museum* : « Wie die keur uit onze nieuwste dichters leest, zal waarschijnlijk geneigd zijn om den eerepalm aan HELENE SWARTH uit te reiken.

Intusschen is het bevreemdend, dat buiten MEJ. SWARTH en POL DE MONT al de Zuid-Nederlandsche dichters over het hoofd zijn gezien.

Hebben DE GEYTER, GEZELLE, HILDA RAM en zooveel jongere dichters gedurende de laatste twaalf jaren dan *niets* geschreven, dat de aandacht van den heer J. N. VAN HALL waard was? »

Leconte de l'Isle. — FRITS LAPIDOTH schetste in den *Ned. Spectator* het dichterlijk vernuft van LECONTE DE L'ISLE : « Niet alleen omdat hem inspireerde, wat de groote menigte koud laat of waarvan zij het bestaan nooit heeft vermoed, is LECONTE DE L'ISLE tot nog toe zoo weinig bekend gebleven. Ook de wijze, waarop hij vertolkte, wat er in hem leefde, moest hem verwijderd houden van de groote massa verzenverslinders en uitgalmers van professie of uit storende liefhebberij.

Hij gaf alles wat de echo zijner ziel deed hooren; maar hij gaf dit als dichterlijke echo meer dan als lyrisch dichter : ik bedoel dat LECONTE DE L'ISLE, in zijne majestueuse verhevenheid, durfde en kon blijven in den toon van zijn onderwerp. Daardoor wordt hij door zijne vereerders gerekend tot de allergrootsten; maar juist omdat hij niet declameert, vinden verreweg de meesten zijner lezers hem koud. Zij bespeuren niet het oneindig kiesch en schuchter zich openbarend gevoel, dat zich — tusschen schijnbaar objectief bedoelde regels — uit in détails, waarover al te velen heenlezen.....

Het smetlooze van zijn vorm — op zichzelf natuurlijk een der grootste eigenschappen van een dichter — moet ook den oppervlakkigen lezer den indruk van koude geven. Geen woord te veel, geene enkele tegemoetkoming aan de menschen, die zoo dankbaar zijn voor wat liefs of wat quasi-geniaal onbekookte rhetorica : een rythme en een taal, zoo rein als bronwater en, waar het onderwerp dat meêbrengt, ook even koud.

LECONTE DE L'ISLE is misschien tegenover zijne kunst de eerlijkste der Fransche dichters. Hij heeft nooit een regel geschreven anders dan om het schoone.

Hij is het volmaakte type van den letterkundigen kunstenaar,

Daarom zal hij in de harten van allen voor wie het schoone alleen voldoende is om hun enthoesiasme te wekken, blijven leven als een der grootste Fransche dichters en indien iemand durfde voorspellen, dat het nageslacht hem als verskunstenaar zal plaatsen boven VICTOR HUGO, zou ik dien profeet niet beschuldigen van overdrijving. » (28 Juli.)

Multatuli — Wij lezen in 't *Nederlandsch Museum* van 15 Juli en 15 Aug. : « Dat het *Belfort* zeer hoog met JONCKBLOET's boekje loopt, zal niemand verwonderen. » Zal het *Ned. Museum* onpartijdig genoeg zijn om te verklaren dat wij, zooals wij vroeger schreven, de persoonlijkheid van MULTATULI ongestoord laten en in hem enkel den kunstenaar bewonderen?

Aangezien het *Nederl. Museum* beoordeelingen over het werk van JONCKBLOET verzamelt, zullen wij aan dit tijdschrift de keuring van de *Vl. School* voorleggen : « Wel is waar bevat het boekje geen meldenswaardig nieuws, doch wij waren zeer verlangend om het oordeel van een catholieken priester te vernemen over den vrijdenker MULTATULI en diens veelbesproken eigenaardige scheppingen.

Al ben ik MULTATULI's *geestverwant*, toch kan ik niet zeggen, dat de heer JONCKBLOET hem geen recht laat wedervaren, want hij blijkt een ongeveinsde bewonderaar van hem te wezen en kent zijne werken benevens de bibliographie daarvan op zijn duimken. Met den denker is hij 't natuurlijk zelden eens, maar den kunstenaar brengt hij overal zijne geestdriftige hulde, ik meen, overal waar hij ze verdient en waar ik ze hem ook zou bieden.

Want hij toont zich niet blind ten opzichte van MULTATULI's gebreken en tekortkomingen. Den *Max Havelaar* vindt hij een mooi boek, heerlijk van stijl, en het *Wijs mij de Plaats, waar ik gezaaid heb* wordt onovertreffelijk geheeten. Maar de *Ideeën* dunken hem over het paard getild en met de overige gewrochten loopt hij al evenmin zeer hoog.

Naar onze bescheidene meening schenkt de heer JONCKBLOET aan den schepper van *Max Havelaar* de eer en faam, welke hem toekomen, en met de hand op het hart moet ik mij bij zijn oordeel nederleggen.

Wij weten immers nu, dank vooral aan de brieven, dat MULTATULI als mensch, jammer genoeg! geen krans mag worden gevlochten. De denker staat niet hoog en ziet dus niet wijd; men treft nooit iets nieuws bij hem aan, tenzij den vorm, waardoor hij dan ook eertijds de meeste jongelieden verbluftte.

Maar de schrijver, de kunstenaar, de dichter verwierf zich in de geschiedenis onzer litteratuur eene blijvende plaats tusschen de mannen van genie. »

Tinel. — P. ALBERDINGK THIJM schreef in de *Dietsche Warande*

eene schoone studie over het muziekfeest van Aken Daarin lezen wij: « Het oordeel door minstens honderd organen uitgesproken is hoofdzakelijk dit:

Franciscus is een toonwerk van buitengewone oorspronkelijkheid, niet alleen wat de vinding, maar ook wat den vorm aangaat. Wel treft men daarin herinneringen aan den stijl van vele groote meesters; doch die herinneringen zijn zoodanig aangewend, dat men de persoonlijkheid des toonkunstenaars door alles heen hervindt en gevoelt, en aan nabootsing is niet te denken. »

Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde. — Beste lezers, welke is de taak eener vaderlandsche maatschappij voor taal en letteren? Hare krachten en haar vermogen te besteden, deels aan den bloei der letterkunde, deels aan de wetenschappelijke beoefening der taalgeleerdheid. Maar al te dikwijls wordt het een of ander doelwit uit het oog verloren en zoo is 't dit jaar in de Maatsch. van Ned. Letterkunde te Leiden gebeurd dat men bitter geklaagd heeft over het verwaarloozen der letterkunde. Lees den *Spectator*, die een verslag heeft geschreven van de vergadering van dit jaar: « De voorzitter, prof. W. C. van Manen, wees op het dubbel aangezicht der maatschappij, slechts een in het betalen van de bedrijfsbelasting, en in de zucht om met woord of daad de Nederlandsche letterkunde te steunen en te bevorderen. Een dag per jaar spreekt alles over Nederl. letterkunde. Maar hoe anders als elk naar zijne haardstede is teruggekeerd? — Dan wordt de letterkunde te Leiden vrij wel doodgezwegen; men ziet haar niet meer aan.

Zij is het lijk, waarop de heeren taalgeleerden zich oefenen. Als ze dood is, is ze eerst goed; eerst als ze is bijgezet in de boekerij! Zij zeggen dan: de Maatschappij is een geleerd genootschap, geen vergadering waar kunstwerken worden besproken.

De maandvergaderingen zijn te veel ingericht voor vakgeleerden. Zij zijn saamgesteld uit Leidsche leden, die grootendeels zichzelven herkiezen en verder leden assumeeren. Zoo leeft de Maatschappij eigenlijk in tweemaal zeven leden, ontoegankelijk voor anderen. Zij bestaat eigenlijk uit twee op zichzelf staande gezelschappen, dat voor geschiedenis en dat voor taal- en letterkunde. Maar het eerste is nauwelijks meer veilig; het tweede bestaat uit taalgeleerden op één na, talentvolle mannen, maar die dan ook hun stempel en dien alleen op de Maatschappij willen drukken... Dichters en schrijvers komen niet in aanmerking... De gelden worden uitsluitend voor taalkundige werken besteed... »

Ibsen. — W. G. van Nouhuys schreef over Ibsen en toonde hoe hij streeft voor de rechten van iederen mensch op zijn eigen, ter verkrijging van zijn geluk volgens eigen aanleg op eigen wijze. Om het innerlijk wezen der scheppingen van Ibsen te verstaan

moet men alle maatschappelijke deugden en plichten verwerpen, welke hij als overeengekomene deugden en plichten aanschouwt. Er bestaat maar eene deugd : 't is de oprechtheid jegens zichzelven, en eene plicht : de zelfbevrijding. Wat ons betreft, wij moeten bekennen dat Ibsen schoon spel heeft met de menigvuldige misbruiken, welke ketterijen en zedenbederf in de wereld verwekt hebben (*Ned. Spect.* 11 Augustus).

Jan van Ruusbroec. — Vol bewondering lazen wij in de Verslagen der K. Vl. Academie de prachtige redevoering van Dichter Claeys over de taal en den trant van Jan van Ruusbroec. Mochte die puike rede afzonderlijk gedrukt en onder de leerende jeugd verspreid worden. Daar vernamen onze studenten hoe fijn deze kenner de schoonheden van Jan van Ruusbroec doet uitschijnen. In die bloemlezing leerden ze vol geestdrift de taal en de dichterlijkheid naar waarde schatten van den vader, van den weergaloozen meester der Nederlandsche proza. Het slot luidt als volgt : « Zoo sprak en schreef men vlaamsch in onze jaren 1300. Klank- en beeldrijk, smedig en plooibaar, ernstig en kloek, krachtvol en zangerig, volgt onze dietsche spraak den dichter in leering en lierzang, streelende door de zoetheid van haar klanken; zij volgt den wetenschappelijken man in starrenhemel en plantenleven en dierenwereld, en leent hem het duidelijk, juiste en kenmerkend woord; zij volgt den wijsgeer tot den hoogsten trap zijner bespiegelingen en geene afgetrokkenheid van denkbeelden verschrikt haar of bevindt haar ongenoegzaam; het opbruisend gevoel van den redenaar, verteederd of verontwaardigd of in geestdrift vervoerd, vangt zij in haar breede vormen en heerscht onweerstaanbaar op het gemoed. Hoe machtig klonk toen die taal over de scharen van neringen en gilden, ter Vrijdagmarkt, uit den mond van Artevelde! Het was trouwens in die groote dagen toen de historie in Vlaarderens Annalen Groeningenveld had aangeteekend, toen Gent

koningen deed beven
En tot de volkeren sprak, het hoofd fier opgeheven.

Over Vlaanderen en Brabant woei in blijden tocht een lucht van eigen machtgevoel en vrijheidszin en fierheid, die doordrong ook in de boomkruinen van het Zoniënbosch, en, hoe afgezonderd de dichterlijke kluizenaar in zijn omtuind kloosterleven was, hoe weinig de volkskreet der gemeente en het wapengekletter der slagvelden gehoord werd in zijne eenzaamheid, toch is zijne taal doorademd van de lucht, waar Vlaanderen in leefde : een lamlendige tijd van verval en bastaardij teelt zulke schrijvers niet. »

Anthony. — P. Genard leidt ons binnen bij den kunstschilder Jan Anthony en laat ons zijne werken bewonderen. « Anthony is thans in de volle kracht van zijn talent; als colorist staat hij op

de eerste plaats; als oudheidskundige heeft hij de ernstigste studiën gedaan; bijzaken zooals kleerstoffen, maar vooral juweelen, schildert hij onverbeterlijk, maar wat hem bijzonderlijk boven vele zijner kunstgenooten verheft, is die fijne poëzij, het waar christen gevoel dat in al zijne werken, zooals in die der oude meesters doorstraalt. » (*Dietsche Warande*, nr 4.)

Romans. — Lees in het *Magasin littér.* van 15 Augustus eene bijdrage van E. H. Mœller over de romans. Ze begint nagenoeg met deze regels : « *Polybiblion* schreef de volgende, verbazende dwaasheid : de romans worden niet zonder reden uit de *humaniora* gesloten, niettegenstaande de breede plaats die zij in de letteren bekleeden. Hoe kan men dergelijke domheden drukken? Die een greintje gezond verstand in de hersens draagt zal zeggen : de roman moet deelmaken van de leerstof der *humaniora*, aangezien hij eene breede plaats in de letterkunde beslaat. »

Onze Schilders. — 't Is merkwaardig te vernemen hoe onze schilderschool in den vreemde beoordeeld wordt. Lees den kunstkritikus van den *Spectator* over de schilderijen te Antwerpen ten toon gesteld : « Wanneer men de Belgische afdeeling met de onze vergelijkt, dan ziet men dat het verschil tusschen deze beiden even groot is, ja grooter, dan het verschil tusschen de Vlaamsche en oud-Hollandsche scholen..... Wij bedoelen vooral de manier van zien, de wijze van schilderen van het landschap, van het genre. De indruk dien wij kregen, na herhaaldelijk de zalen te hebben doorgeloopen, is die van een stellig realisme niet verschoond door toon, door diepte van kleur; een realisme van knap zien de dingen, koel, buiten zichzelf, niet van binnen uit. Landschappen, weiden met vee, het vee met veel relief, veel vastheid, verschiet, groot wel, de kleur opgestapeld zonder doodwerken, maar ook missend het modellé, dat volgt uit de doordacht naast elkaar geplaatste tonen, waarden, - elk hun verschillende kleur meebrengend en toch gehaald uit een palet waarop de rauwe verf tot vaste subtiele tonen is vermengd, zoodat de toon schijnbaar geen kleur schijnt te bevatten, hoewel tot in de diepste schaduw de kleur opgezocht is, zooals bij onze mooie Hollanders van nu.

De Belgen zoeken niet de kleur op, maar het licht in de schaduw eu daardoor hebben hun knap geschilderde stukken, zelfs van de besten een krijtachtig egaal licht; — want, missend het voelen om het licht te omringen met een gamma van toon, om het zonder witachtig of blikkig te zijn, toch licht te laten schijnen, moeten de Belgen hun verf met wit lichtmaken, wil het niet lichtloos zijn. Van daar dat het ons den indruk geeft of het oppervlakkig, ongevoeld is. » (18 Augustus.)

WETENSCHAPPEN.

De Toren van Babel. — Over den toren van Babel en de taalverwarring, naar aanleiding van eene bijdrage in 't *Belfort* verschenen, deelt *Biekorf* van Juli een belangwekkenden brief mede van Pastor Meersseman. De nieuwe Dietsche Bijbelvertaling, waarvan de eerste aflevering, het boek der Schepping het licht zag, bevat over datzelfde vraagstuk de volgende aanteekening : « Wij zijn verre van te aanveerden dat de aarde hier de streek van een gedeelte van het menschelijk geslacht bediedt; en nog veel verder van door eenheid van taal en spraak eene enkele eensgezindheid te verstaan, en door taalverwarring eene enkele tweedracht : immers met die eerste meening strijdt de algemeenheid der uitdrukkingen, hier en in het negenste vers gebezigd, alsook het gebrek aan ernstige redens om die uitdrukkingen te beperken; tegen die tweede meening hebben wij : 1° den eigenen en eenigen zin der woorden; 2° het algemeen gevoelen der oude en nieuwe schriftgeleerden; 3° de heiligheid van God, die hem, wel is waar, niet en belet de taal der menschen te verwarren, maar die hem belet hunne eendracht door bovennatuurlijke tusschenkomst te stooren; hetgene God nochtans volgens die onbedachte schrijvers zou gedaan hebben. »

Oudheidkunde. — Met veel belang hebben wij de verslagen gelezen der zittingen van den nieuwen en bloeienden oudheidkundigen kring van Gent. Hij houdt bijeenkomsten om oudheidkundige vraagstukken te bespreken, die met veel smaak en bevoegdheid voorgezeten worden door den verlichten beschermer van kunst en wetenschap, den weledelen heer de Maere. Verschillige leden, onder de geleerdste gebruiken de Nederlandsche taal in hunne voordrachten. E. H. Van den Ghein, onze medewerker, een der ijverigste leden sprak o. a. over 't belang van den uitleg der plaatsnamen. Wij verzenden hem naar de opstellen van den geleerden Fries, Johan Winkler, in ons *Belfort*, als ook naar de naamkundige opstellen in *Biekorf* en in *Philologische Bijdragen* verschenen. In 't vervolg zouden wij vooral de namen van Oost-Vlaanderen kunnen behandelen.

Assyriënkunde. — Z. E. H. De Moor, deken van Deinze laat, zijne vergelijkende studieën over den bijbel en de assyrieënkunde verschijnen in de *Revue des Quest. Historiques*.

De Heliand. — Hoogl. Zangenmeister van Heidelberg heeft te Rome een stuk van den Heliand ontdekt. Die brok komt overeen met de verzen 1279-1357 van de gekende handschriften en bevat het sermoen van onzen Zaligmaker op den berg. Dank aan die vondst kent men nu vier handschriften van de oudsaksische christene heldensage.

Iranism. — Men bereidt de uitgaaf van een handboek over de Iranische wetenschappen in den zin en naar den trant van de gekende werken over de Germaansche en de Romaansche beschavingswetenschap. Die *Grundriss der Iranische Philologie* zal bij K. Trübner te Strassburg verschijnen.

Het Loon van een Wereldontdekker. — Wij lezen in den *Nederl. Spectator* : Te Londen verscheen voor korten tijd een hoogst belangrijk boek : CHRISTOPHER COLUMBUS. *His own book of privileges*, 1502, dat in handschrift berust in de Archives nationales te Parijs. De bekende HENRY HARRISSE bezorgde deze prachtige facsimile-uitgave, met transcriptie en vertaling, bewerkt door F. BARWICK.

In de voorrede vinden wij hoe dit boek is ontstaan. In 1501 zond het toen machtige Genua een gezant, NICOLO ODERIGO, aan de katholieke koningen, met het doel den roof te beteugelen, die zeelieden uit Catalonië en van Majorca dreven tegen de Ligurische schepen. COLUMBUS maakte te Granada kennis met den gezant, en waarschijnlijk onder diens invloed vatte hij het plan op een tiende deel van het inkomen, dat hij genoot krachtens de privilegiën hem geschonken, aan Genua af te staan. Daartoe wenschte hij een geauthentiseerde kopie van zijne privilegiën, het loon voor de ontdekking der nieuwe wereld, in handen van den Genueeschen gezant te stellen.....

Vier en veertig documenten zijn hier vereenigd, te beginnen met het privilegie dat COLUMBUS tot Admiraal van Indië benoemde. Vooral belangrijk zijn de stukken, die handelen over de verdeeling der winsten tusschen de Kroon en COLUMBUS. De heer HARRISSE berekent hierbij, dat in 1494 en 1495 COLUMBUS *f* 8500 ontving, wat voor dien tijd een hoogst aanzienlijk bedrag was. Spoedig werden ook die inkomsten beperkt... Een droevig figuur maakt de proclamatie van 27 Sept. 1501, waarbij erkend wordt het onrecht van BOBADILLA tegenover COLUMBUS. Droevig ook de brief van COLUMBUS aan DONA JUANA DE TORRES, van 28 Sept. 1497, waarin deze zich beklaagt : « Als ik de Indiën had gestolen van het altaar van Sint Pieter en het aan de Mooren had geschonken, kon men mij in Spanje niet vijandiger zijn. »

Oost- en West-Goten. — Gij leert in uwe geschiedenis van Oost- en Westgoten. Het is nu vast en zeker bewezen dat de zoogenoemde Westgoten met het westen niets uit te maken hebben. W. STREITBERG toont het ons in dezen jaargang van de *Indogermanische Forschungen*. 't Zijn *Wisi*, een naam die voortkomt van 't Germ. woord *wisu- wesu-*, hetwelk *goed* beteekent. De andere Goten zijn waarschijnlijk ook geene Oostgoten, maar de glanzende Goten. W. STREITBERG, die eene merkwaardige plaats inneemt in de Duitsche geleerde wereld der Indogermaansche taalkunde, is leeraar aan de katholieke hoogeschool van Freiburg in Zwitserland.

Egyptisch, Semitisch en Indogermaansch. — De studie over het Egyptisch, het Semitisch en het Indogermaansch is ten einde in het *Muséon*. Wij roepen er te meer de aandacht op, dat ze, alhoewel van Carl Abel niet onderteekend, toch door hem is opgesteld.

Memlinc. — In de laatste aflevering van de Jaarboeken der *Société d'Emulation* antwoordt pater Dussart op eene voorgaande studie van M. Ronse, volksvertegenwoordiger van Brugge, wegens de geboortestad van Memlinc. Geheel de pennetwist loopt nagenoeg over de bediedenis der woorden : *Oriundus erat Maguncíaco*. Wij moeten ons geven voor de bewijzen van pater Dussart. Er kan geen twijfel meer bestaan dat Memlinc te Mainz geboren is.

J. Cl.

GENT DOOR DE EEUWEN HEEN.

HISTORISCHE STOET.

Het was in de maand Maart. Eenige leden van het Werk der Weduwen opperden het denkbeeld, tegen tweeden Paaschdag een soort van stoet in te richten ten einde zóó iets bij te dragen tot opbeuring der nering in Gent.

Dienvolgens werd eene vergadering belegd waarop de maatschappijen der stad bijeengeroepen werden en waar, door het ijveren van den eerw. heer Edmond van den Bossche, onderpastoor van Sint-Baafskerk, besloten werd het eerste opgevatte denkbeeld te verbreeden en in plaats van een vastenavondommegang in te richten, iets grootscher op touw te zetten: een archeologischen en historischen stoet, waarin al de voornaamste feiten der Arteveldestad vertoond en herdacht zouden worden.

De pers en het volk juichten de beslissing toe; meer belangrijke vereenigingen werden belegd en na eenige tegenspartelingen van zekere onverdraagzame liberalen, die het moeielijk konden verkroppen dat een paar maanden vóór de verkiezingen, hunne tegenstrevers openlijk den dank der Gentsche burgerij gingen ontvangen, kwam toch eindelijk een gemengd comiteit tot stand, waar van beide gezindheden, onder het dubbel eerevoorzitterschap van den Gouverneur der Provincie en den Burgemeester der stad, en het dubbel voorzitterschap van Graaf de Limburg-Stirum en Jhr de Maere-Limnander, oudheidkundigen, kunstenaars, geschied- en letterkundigen zetelden naast andere personen, het meest geschikt geoordeeld om diensten aan de onderneming te bewijzen.

Ieverig zette men zich aan het werk, want om de gelden onder de bevolking in te zamelen, de plannen te maken, de

onderwerpen te vinden, de ontwerpen en teekeningen op te maken, de noodige bijtredingen aan te werven, had men nauwelijks drie maanden voor zich. De verstokte liberalen, die eerst stokken in het wiel gestoken hadden, deden nu — het moet te hunner eer gezegd worden — eerlijk hunnen plicht, want bij hen gold het gezegde : de vrees... (der kiezing) is het begin der wijsheid.

Hulde aan de inrichters. Alles is goed van stapel geloopen en ten volle geslaagd; nergens heeft men op zoo luttel tijd zulke onderneming, die ongeveer 150,000 frank moest kosten en 1500 man te been brengen, tot zulk goed einde gebracht; doch is de zaak mogelijk geweest, het is zeker inzonderheid te danken aan de opoffering, de kennis en den rusteloozen ijver van den heer Secretaris. Altijd was hij te been, overal was hij om in te richten, aan te sporen, hier te wijzigen, daar bij te voegen, en te midden dier aanhoudende beslommeringen moest hij nog den tijd vinden om zelf plannen en schetsen op te maken voor groepen en voor wagens.

Hulde, driemaal hulde aan den jongen kunstschilder Maurits Bekaert.

* * *

Nu een oogslag op den stoet zelf, ingericht naar een ontwerp, aan de Commissie medegedeeld door den heer Fr. de Potter, en met enkele weglatingen en bijvoegingen aangenomen. Ronduit gezegd die stoet was prachtig en ondanks eenige tekortkomingen mocht hij de lastigsten onder de lastigsten bevredigen. Zijn uitzicht was grootsch en in het algemeen zeer getrouw in costumen, wapens en andere bijhoorigheden wat oudheidkunde en geschiedenis betreft. Meer gewichtige en meer bewogen tijden uit ons volksleven zou men kunnen voorstellen hebben, doch de politiek moest streng uit het programma verbannen blijven.

Het eerste gedeelte, gaande van den tijd der Romeinen tot aan de Kruisvaarten, schijnt ons het minst gelukt, alhoewel men er iets schitterend en indrukwekkend zou kunnen van maken hebben : immers dit tijdvak was het minst gekend, het minst verbeeld en leende zich dus wonderwel tot nieuwe en treffende scheppingen.

De *Romeinsche ruiterij*, de *Eerste bewoners van België*

met hun voorhistorischen ossenwagen, het *Oorlogschip der Noordmannen* mogen, op hun eigen genomen, wel schoon genoemd geworden, doch de groepen waren te mager en daarbij werkten, noch de *Stichters der abdij van Sint-Baafs en Sint-Pieters,* noch *Karel de Groote met zijne genooten,* in hun schamel voorkomen, mede om met een stempel van onderscheiding en effekt het geheele te bestempelen.

Het middeleeuwsch tijdvak met zijne puike groepen *kruisvaarders, gewapende poorters, witte kaproenen, ridders van het Gulden Vlies* en zijne praalwagens het *Gravenkasteel,* het *Zegel van Gent,* de *Gemeentevrijheden,* de *Vlaamsche schilderschool* en inzonderheid dien van den *Doop van Keizer Karel* voerde ons volop in het grootsche. *Jan Borluut* (een rechtstreeksche afstammeling van den held van Groeningeveld) geharnast en gepantserd, aan het hoofd der Gentenaren naar Kortrijk trekkende, en de *Gentsche wapenmannen* met goedendags, vaandels, springale en ander oorlogstuig, leverden den schoonsten aanblik op in hunne bonte, harmonievolle en wemelende kleedij, en moeten stellig onder de beste verbeeldingen van den stoet gerekend worden, zoo wel in opzicht van levendigheid, indrukwekkendheid als bevalligheid van uitzicht.

Vermelden wij insgelijks om hunnen rijkdom, hunne geschiedkundige nauwgezetheid en hun prachtig vertoon de groepen van de *standaarden van Gent,* van *Jacob van Artevelde,* van *Philip van Artevelde,* van de *Schuttersgilden* en van het *Groot Privilegie van Maria van Burgondië* (dochter van Senator Vercruysse-Bracq.)

Alles was heerlijk, doch de Gulden-Vlies-ridders zouden erbij gewonnen hebben met meer in getal, rijker en verscheidener in costuum te zijn; ook kwamen eenige der geschenken, zooals de visschen en het ellegoed, door de stad aan Jan III, hertog van Brabant en de hem vergezellende vorsten geschonken, misschien wat te prozaïsch voor in een grootschen ommegang van 't gehalte als deze.

Wat de praalwagens betreft, statig waren zij in het algemeen en grootsch van aanzien in hun reusachtig gevaarte, doch meer harmonie en evenredigheid zouden wij gewenscht hebben in dien van het *Gravensteen* en eene betere groepeering rond het lief gothisch gebouw van dien der *Vlaamsche Schilderschool.* De andere schenen ons volmaakt, bovenal die van den *Doop van Keizer Karel;* uit geen beschilderd

zeildoek was hij vervaardigd, maar kunstig in hout gebeeldhouwd, en met zijn vooruitspringend orgel en zijn smaakvollen dom verdiende hij stellig tot aandenken bewaard te worden. Zonder aan de andere kunstenaars (1) te kort te willen doen, die zich allen verdienstelijk gemaakt hebben. kunnen wij toch niet nalaten in het bijzonder de heeren G. Ladon, St. Mortier en R. Rooms geluk te wenschen.

Thans kwam de beurt van de Renaissance met haren luister, hare pracht en haren rijkdom. De kamers van rhetorijke, waaronder de *Violieren* van Antwerpen de kroon spanden, trokken voorbij in kant, zijde en fluweel; hunne narren, te voet, te paard en per ezel verlustigden de groote en kleine kinderen met hunne bokkesprongen en hunne snakerijen. Het nog bestaande gilde van St-Michiel, dat uit dien tijd dagteekent, gaf ons het bezoek weder, hem door Albrecht en Izabella in de jaren 1600 gebracht. De kleeding der personnages. ruiters en voetgangers, was rijk; voornaam kwamen de heeren uit met hunne breede Spaansche kragen en hunne bepluimde sombreros; spijtig dat de al te lage wagen niet wat meer indrukwekkend was en dat Albrecht met zijnen negentiende-eeuwschen pince-nez ofte knijpbril de begoocheling deerlijk den bodem insloeg.

Rap volgen de tijdperken zich nu op : de wagen van *Maria-Theresia*, zonder zeer eigenaardig in opvatting te zijn, behaagde ongemeen, alsook het muziekkorps der *Kaiserlichs* en dat van den volgenden groep : de *Huzaren* van het Consulaat. Beide ruiterkorpsen talrijk en kranig in hun schilderachtig uniform, verwierven grooten bijval.

Bonaparte, (een echte dubbelganger van den eersten consul wat de gelijkenis betreft), droeg ongelukkig het keizerlijk costuum, in plaats van dat der Republiek. Lieven Bauwens, Willem I de burgerwacht van 1830, allen opperbest vertolkt; doch wederom waren deze groepen te weinig talrijk om voldoenden indruk te maken. De stichting der Hoogeschool in 1817, door een vaandrig en een paar pedellen met een schild verbeeld, ging totaal mank aan oorspronkelijkheid en vindingrijkheid.

(1) De heeren van Duyse, Heins, de Beule, Coppejans, Geens Bekaert, Leroy, Vindevogel, Verhaegen, Duvilers, Gondry, Govaere de Bruycker, enz.

Het meer moderne gedeelte dient insgelijks ook onder de best geslaagde onderdeelen van den ommegang gerangschikt te worden, alhoewel de *Zeevaartinrichtingen* op iets grootscher mochten aanspraak maken dan op het beurtscheepje, op vier wielen geheschen. Doch de wagen der *Gentsche hofbouwkunst*, die der *Regeering van Leopold I en Leopold II*, de groepen der *Gentsche nijverheden* brachten ruimschoots vergoeding bij. Een reusachtige ruiker, samengesteld uit kostbare planten, tusschen welker ranken en festoenen levende engels der bloemen prijkten, zelven overladen met al wat de broeikassen het kostbaarst en het zeldzaamst opgeleverd hadden, was waarlijk een monument waardig van de wereldberoemde stad van Flora.

Hetzelfde dient gezegd van de vlasnijverheid : verrukkelijk was zij in hare idyllische eenvoudigheid; theorieën jonge meisjes in herderinnetjes getooid : deze droegen de onbewerkte plant, gene het zaad uit hare blauwe bloemekens geteeld, andere het gezwingeld vlas, weer andere een welgevulden spinrok, en zoo altijd voort totdat de kostelijke nationale plant van gedaante- tot gedaanteverwisseling eindelijk het zindelijk en deugdelijk linnen in alle vormen, kleuren en teekeningen geworden was. Hetzelfde denkbeeld (eene vingerwijzing voor later) op de katoennijverheid, de metaalnijverheid, de brouwerij en andere vakken toegepast, zou tot de treffendste uitslagen geleid hebben.

De apotheose der regeering van ons vorstelijk huis besloot waardig en heerlijk den optocht. Verbeeldt u een huizenhoogen toren, waar bovenop het standbeeld van het vaderland de nationale driekleur voert; op de zijde van het monument, medaillons, allegorische figuren en opschriften; voorop de Belgische leeuw, en rond de kolom het Belgische volk, zelfs Congoleesche broeders, gelukkig onder de hoede van onze beminde en wijze vorsten te mogen leven.

Natuurlijk zouden wij onvolledig zijn, spraken wij van de oude liederen, oude trompet- en andere muziekstukken niet, op den doortocht door de groepen, elk volgens zijne eeuw, gezongen en uitgevoerd. Dit bracht iets eigenaardigs mede, te voren zelden gehoord noch gezien; schetterend en dof tuittende bazuinen, horens en lituussen, verrassend klopten de keteltrommen, schril piepten de pijpers en sleepend klonken de melopeeën onzer voorouders. De kerstliederen, *Een kindekyn is ons gheboren* en andere, door koorknapen

rond *Keizer Karel* uitgevoerd, troffen iedereen. Dank aan den verdienstvollen toondichter Florimond van Duyse, voor zijne eigenaardige opvatting en de meesterlijkheid waarmede hij ze, tot elkeens genoegen en bewondering, verwezenlijkt heeft.

De heerlijke processie heeft nu de schakels harer lange ketting van wagens, ruiters, voetgangers en standaarden voor onze verrukte oogen ontrold, en onwillekeurig zoekt men om te vergelijken met andere dergelijke plechtigheden. Doch ongelijke zaken leenen zich tot geene vergelijking; ginder verbeeldde men slechts een gegeven tijdvak en zoo was het mogelijk de groepen meer te stoffeeren; hier was het een algemeen overzicht der Gentsche historie. Te Brugge muntte de stoet van Karel den Goede uit door zijne sobere geschiedkundige nauwkeurigheid, het Antwerpsch Landjuweel door ongewonen luister en rijkdom, en « Gent door de eeuwen heen » door harmonieëerende verscheidenheid.

Hopen wij dat het « Landjuweel », dat men voorbereidt, dezen stoet nog zal overtreffen in eigenaardigheid, in luister en in kunst (1).

A.

(1) Mits voldoende belangstelling, geven de heeren A. Siffer, drukker, en Edm. Sacré, lichtteekenaar, onder de hooge bescherming der Inrichtingscommissie van den Stoet, een prachtalbum uit in groot formaat van « Gent door de eeuwen heen ». Vlaamsche en Fransche tekst, een 60 tal simili's (waaronder veschillende groote buiten tekst) naar photographieën en oorspronkelijke teekeningen van kunstenaars van naam, de muziek van menige oude liederen en trompetstukken op den doortocht van den stoet gezongen en uitgevoerd, enz. enz. Prijs per inschrijving fr. 20,00.

VACANTIEFEESTEN.

Onder de ontelbare Congressen, welke dit jaar plaats gegrepen hebben gedurende de verlofdagen, stippen wij er voornamelijk drie aan, welke, dunkt ons, voor de algemeenheid der lezers van *Het Belfort* van overwegend belang zijn. Wij bedoelen vooreest den Zitdag van den Vlaamschen Katholieken Landsbond, welke te Brussel gehouden werd op dinsdag, 21ª Augustus; vervolgens het Nederlandsch Katholiek Wetenschappelijk Congres dat, insgelijks in de hoofdstad, vier dagen lang, van maandag 3ⁿ tot vrijdag 7ⁿ September, zijne vergaderingen hield; en eindelijk het Congres van den Belgischen Volksbond, dat te Antwerpen op zondag 9ⁿ en op maandag 10ⁿ September bijeenkwam. — Welke eischen moeten de Vlaamschgezinde Katholieken doen gelden, welke handelwijze moeten zij aannemen in de politiek? Ziedaar het vraagstuk waarover de Zitdag van den Katholieken Landsbond te beraadslagen had. Het Wederlandsch Katholiek Congres van Wetenschappen had meer het karakter eener betooging en was geroepen om het bewijs te leveren hoe de Katholieke geleerden zich roemvol weten te onderscheiden in de eerste rangen der beoefenaars van al de vakken der Wetenschap. Het Congres van den Volksbond eindelijk had voor doel te bespreken welke middelen de partij onzer Katholieke Democraten zoude aanwenden om, volgens de heilzame wenken van Paus Leo's onsterfelijke encycliek op den toestand der werklieden, den toestand van onverdiende ellende te doen ophouden, waarin de werkmansstand zoo dikwijls verkeert, en tegenover de bedriegelijke redmiddelen van het afbrekende Socialisme zijne eigene redmiddelen te stellen van rechtvaardigheid en naastenliefde.

In den Brusselschen flamingantenzitdag waren al de werkzaamste en ijverigste onder onze Vlaamsche leiders bijeengekomen; en om slechts diegenen te noemen welke het meest aan de besprekingen deel genomen hebben, stippen wij de welbekende namen aan van onze drie Vlaamsche volksvertegenwoordigers, de heeren Janssens, Helleputte en

Coremans; verder, van de heeren J. Devriendt, Verhees, K. Brants, pastoor Daens, D'Hooghe-Bellemans, Meyfroidt, De Winde, Stienon, Chielene, Lebon, Priem, De Pelsmaker, Lambrechts, Du Catillon, De Ceuleneer, Laporta, Plancquaert, Van Caeneghem, Vliebergh, Lein. Devisschere, Van Neste, Backx, Fabri, enz.

« De algemeene vergadering », lezen wij in de *Gazette van Brugge* van 22ⁿ Augusti, « schijnt ons voornamelijk gewichtig. Drij van de voornaamste kamerheeren Coremans, Helleputte en Janssens, voerden daar het woord en hebben verklaringen afgelegd, die 't aanstippen waard zijn.

Vlaamsch spreken in de Kamers is het recht, zelfs door de Walen erkend, van de afgevaardigden der Vlamingen.

Wij mogen verwachten dat er van dit recht gebruik zal gemaakt worden in de aanstaande Kamers.

M. Helleputte verklaarde dat hij de eerste zou zijn om zulks te doen.

M. Janssens, van St-Nikolaas beloofde dat hij de Vlaamschsprekenden door het Vlaamsche woord zou ter zijde springen.

M. Coremans vroeg verleden jaar, toen de Kamer in geheime zitting hare begrooting besprak, de benoeming van snelschrijvers die het Vlaamsche woord konden opnemen.

Gegrond is dus de hoop dat Vlaamsch zal gesproken worden in de nieuwe Kamers.

Dit zal niet gebeuren zonder dat storm ontsta, maar wat zullen Walen en Vlaamschonkundigen vermogen tegen het recht van geheel een volk? Wat zullen zij kunnen tegen eenen onvermijdbaren toestand, als Vlaamsche volksjongens zullen gekozen worden door de werklieden, gelijk het bij de antisocialisten te Gent zal geschieden?

Dit zal een der gevolgen zijn van de wijziging der grondwet en voorzeker een harer gelukkigste gevolgen. »

Dit jaar was het Congres van den Volksbond, zoo mogelijk, nog beter geslaagd dan de vorige jaren.

« De algemeene vergadering, zegt het *Fondsenblad* van 10ⁿ September, begon om 10 ½ ure, er waren 1500 personen in de groote feestzaal aanwezig.

De eigenlijke afgevaardigden waren ten getalle van 300; zij vertegenwoordigden 200 maatschappijen of groepen, te zamen 60000 leden sterk.

Men bemerkte twee afgevaardigden van Fransche maatschappijen, de *Ligue démocratique* (volksbond) van Rijsel en de *Cercle d'étude* (studiekring) van Reims; alsook de afgevaardigden van vier Hollandsche werksmanskringen: Dordrecht, Rotterdam, Den Haag en Arnhem.

Het bureel was samengesteld uit de heeren Helleputte (Leuven),

Verbiest (Brussel), Backx (Antwerpen), Eylenbosch (Gent), Foucher (Ochamps), Klein (Lokeren), Mariavelle (Aulny), Stock (Brugge) en Van Hamme (Brussel).... De heer A. Janssens, volksvertegenwoordiger van St-Niklaas, vergezelde de afvaardiging van het Land van Waas. »

Op de algemeene avondzittingen voerden het woord de heeren Helleputte, Schaepman, Klein, Arthur Verhaegen, Claessens en Verbiest.

De zevende afdeeling hield zich uitsluitend bezig met de belangen van het onderwijs en van de onderwijzers; wellicht komen wij, in een afzonderlijk artikel, eens terug op de belangrijke besprekingen welke hier plaats gegrepen hebben, en op de besluitselen welke er gestemd werden. Meer dan 300 onderwijzers waren in de zaal aanwezig.

« Merkwaardig en aandoenlijk is het, zoo deelde ons een der aanwezigen zijn indruk mede, hoe op deze vergaderingen, waar de toekomst voorbereid wordt, die de vergaderingen zijn der toekomst, ons Vlaamsch overal, met algemeene instemming, nevens het Fransch zijne plaats heeft ingenomen. Beide talen hebben er dezelfde rechten, elke redevoering wordt onmiddelijk in de andere taal beknopt samengevat, al de besluitselen worden in beide talen gestemd en afgekondigd. Een verheugend verschijnsel, voorwaar, en wel geschikt om diegenen gerust te stellen, welke vreezen dat de volkomen gelijkstelling van de twee landstalen, in de Kamers b. v., tot misverstand en tweedracht aanleiding moet geven.... »

De eerste twee Wetenschappelijke Congressen van de katholieken hadden plaats gegrepen te Parijs. Nu er beslist was geworden dat de volgende Congressen om de drie jaar in eene andere stad zouden vergaderen, was aan Belgie's hoofdstad de eer te beurt gevallen de zetelplaats te zijn van het eerste Katholiek Congres buiten Frankrijk. Dank aan den ijver van het inrichtend komiteit, waarvan Prof. Dr. Lefebvre, van Leuven, voorzitter, en de E. Pater Van den Gheyn algemeen secretaris was, heeft het welslagen van het Brusselsch Congres alle verwachtingen overtroffen.

Uit Holland, Frankrijk, Duitschland, Zwitserland, Oostenrijk-Hongarie, Italië, Spanje, en zelfs uit de Vereenigde Staten van Amerika waren talrijke bijtredingen gekomen, en de tegenwoordigheid van eene menigte beroemde Katholieke geleerden uit die verschillende landen zette de vergaderingen een ongemeenen luister bij. Eene opsomming, van enkel de meest befaamden zelfs, zullen wij niet beproeven. Evenmin een kort verslag van de werkzaamheden, in de verschillende afdeelingen van menschkunde, wijsbegeerte, recht en staathuishoudkunde, geschiedenis, natuurwetenschap, taalkunde, godsdienstwetenschap en christene kunst. Op de algemeene zittingen voerden met den grootsten bijval het woord Z. H. Kardinaal Goossens, de heer Lagasse-de Locht,

de heer de Lapparent, leeraar van aardkunde aan de Katholieke Hoogeschool te Parijs, minister de Burlet, de E. H. Pisani die lezing gaf van de redevoering welke Mgr. d'Hulst belet was uit te spreken, de heer P. Allard, Dr Schaepman, E. Pater Van den Gheyn die lezing gaf van de redevoering welke de E. H. Zalm, leeraar ter Hoogeschool van Indiana (Vereenigde Staten) hem verzocht had voor te dragen; en ten slotte de geestdriftige Rector der Hoogeschool van Washington, Mgr. Keane, wiens voordracht over het Congres der Godsdiensten in alle harten de diepste ontroering deed ontstaan.

Het Wetenschappelijk Congres der katholieken is in alle opzichten te belangrijk geweest opdat wij het niet wenschelijk zouden achten er met meer uitvoerigheid op terug te komen. Voor ditmaal houden wij ons tevreden met het volkomen welslagen, met den grooten bijval ervan aan te stippen. Meer dan 2,200 bijtredingen; meer dan 160 ingezonden verhandelingen, om het voorwerp te zijn der besprekingen in de afdeelingen : ziedaar de stoffelijke uitslag. « Gisteren, » was het slotwoord van het verslag over de voorbereidende werkzaamheden, door den geleerden algemeenen secretaris, den pater Bollandist Van den Gheyn voorgedragen, « gisteren zegde een vijandiggezind dagblad dat het Wetenschappelijk Congres eene clericale betooging zou zijn, en eene hulde aan de moderne wetenschap. Maar, voegde het met kwaadwillige bedoeling erbij, eene hulde die aan de moderne wetenschap niet gebracht werd uit eigen beweging, dewijl de Kerk noodzakelijk, vastgeklonken als zij is aan hare leerstellingen, de vlucht der wetenschap moet belemmeren. Het zal u gemakkelijk vallen, M. H., te bewijzen dat het verlichte geloof geenszins een hinderpaal is voor de wetenschap, en dit derde Congres zal, evenals de twee vroegere Congressen, de Kerk tot roem en eere en hare verkleefde zonen tot een nieuwen prikkel verstrekken, om op geen enkel gebied vreemd te blijven aan den vooruitgang van de Wetenschap. »

Door zijn volkomen welslagen heeft dan ook het Brusselsch Congres volkomen dat bewijs geleverd.

S.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

La restauration du Château de Gérard le Diable à Gand, par Arthur Verhaegen. — In dit, door den *Messager des sciences historiques* eerst afgekondigd schrift, geeft de hersteller van het merkwaardig middeleeuwsch slot antwoord op verschillige kritieken. over zijn werk vooruitgezet. Wij hebben het schrift met aandacht gelezen en meenen te mogen zeggen dat de kritiek, voor meer dan één punt, lichtzinnig is geweest. Zekerlijk heeft het uitzicht van het herstelde Steen ietwat zonderling, voor hen, die aan meer gebouwen van dien aard hunne aandacht hebben gewijd, maar ook is het waar, dat de heer Verhaegen niet een werk van fantazie, maar eene gewetensvolle herstelling heeft verricht, gesteund niet alleen op de vergelijking met andere middeleeuwsche gebouwen te Gent, maar ook op de sporen, die van den oorspronkelijken bouw waren overgebleven. Dit geldt inzonderheid de vensters. Wat het dak en den toren betreft — die *moesten* zijn, gelijk de heer Verhaegen gedaan heeft, platte dakken o. a. hoegenaamd niet kunnende dienen in een land, waar zoo veel regen valt als het onze. Hoe kan het iemand in 't hoofd komen te beweren dat ooit een gebouw in Vlaanderen, namelijk in 't begin der middeleeuwen, is gedekt geweest als in Palestina, een land met een geheel ander klimaat dan hier? Maar een plat dak — heeft men opgeworpen, — moest dienen om er, in geval van belegering, de krijgstuigen op te plaatsen. — Wie zal dit bewijzen?

De in sterke sloten belegerde manschappen verweerden zich meest met hand- of voetboog, met het werpen van steenen, gieten van kokend vocht enz., waar geen plat dak voor noodig was, zonder te rekenen dat, gelijk de heer Verhaegen terecht opmerkt, eerst later groote krijgstuigen, maar meest door de belegeraars, gebezigd werden.

De grootste sterkte van dergelijke gebouwen bestond in de stevigheid der muren en vensterluiken, bestand tegen allerlei geweld; bovendien, Geeraard-Duivelsteen behoefde te minder een plat dak, daar het geen lands- of stadsgebouw was, en derhalve geene belegering door groote benden had te duchten.

Wij denken dat de weerlegging der over het Steen in 't midden gebrachte kritiek de meening van vele der afkeurders der herstelling wel zal wijzigen, en dat deze zullen hulde brengen aan de manier, op welke de heer Verhaegen zijne moeilijke taak aangevat en ten einde gebracht heeft.

Drie photos, buiten tekst, versieren de brochuur : buitenzicht van het Steen, zooals 't nu is; zicht van de krocht, en afbeelding van de bazis der kolommetjes aan de vensters (buitenkant) van de groote zaal. D.

Wonderland. — *Vertellingen* door M.-E. Belpaire en Hilda Ram. Gent, drukkerij A. Siffer. 1894. Prijs fr. 1,50.

Het ware eene lange, lange reeks, wilden wij hier de boeken opsommen welke Grimm geschreven heeft. En hoevele onder die boeken staan bij de geleerden als meesterlijke gewrochten bekend! Doch het werkje dat wel door het meest handen gegaan is en waaraan zich het grootste getal menschen verlustigd hebben, is stellig de verzameling van zijne *Märchen*, van zijn bundeltje kindervertellingen trouw uit den volksmond opgeteekend.

Van de vele werken welke de groote Deensche schrijver Andersen heeft voortgebracht, romans, gedichten, tooneelstukken, zijn het wederom zijne wonderlijke kindervertellingen welke in al de landen der beschaafde wereld zijn naam bekend en geliefd maken, welke hem de onsterfelijkheid verzekeren. Andersen echter deed meer dan eenvoudig de verhaaltjes der grootmoederkens zijner kennis op te teekenen : hij zelf was de schepper zijner ongeëvenaarde meesterstukjes, waarin reinheid van gemoed en rijkdom der verbeelding zich door de toovermacht der kunst tot het wonderbaarste geheel verbinden, dat men kan droomen....

De Juffrouwen M.-E. Belpaire en Hilda Ram brengen ons in dit eerste bundeltje een keus uit de vertellingen van Grimm en Andersen, en daarenboven, benevens een drietal wonderlegenden van Fioretti, in archaïschen trant gesteld, eenige oorspronkelijke verhaaltjes.

De keus van het vertaalde mag alleszins voortreffelijk heeten. Doch ook de oorspronkelijke sprookjes geven ons het recht niet karig te zijn met lof. Onder deze laatste bevinden zich de beide legenden van *Godelieve* en van *Christophorus*, het keurige allegorisch verhaaltje van *de Witte Roos*, en eindelijk de twee lieve vertellingen, gansch in den trant van Andersen, *Engeltjes* en *de Schaal*.

Eene hoedanigheid is er, welke de vertaalde en de oorspronkelijke stukjes vooreerst gemeen hebben : namelijk, dat de *toon* ervan zoo goed getroffen werd, iets wat stellig wel in de eerste plaats dient opgemerkt in verhaaltjes als deze. Het strekt echter de schrijfster nog meer tot eer dat *hunne* verhaaltjes, welke zich zoo schuchter en bescheiden onder de meesterstukjes van Grimm en van Andersen gaan verschuilen, niet door die nabijheid overglansd worden, zooals men zou kunnen duchten, maar eerst door die nabijheid in hunne volle waarde uitschijnen. Doch het ware overbodig hier langer uit te weiden over het eigenaardige en frissche der opvatting, en al het voortreffelijke dat wij in deze sprookjes zouden willen prijzen, daar de geachte schrijfsters hunne toelating er toe gaven het lieve sprookje der *Engeltjes* in het

Belfort over te drukken. Alleen nog willen wij hier ten slotte niet nalaten den wensch uit te drukken dat een tweede deeltje welhaast moge volgen, en ons nog meer dergelijke vertellingen te genieten brenge welke de rozige dagen der kindsheid steeds zoo levendig weer voor den geest doen verrijzen.... L. P.

Dertienlinden. — Zoo heet het groot gedicht van den Duitscher Dr Weber, welk vooral de aandacht der Vlamingen heeft opgewekt en door den heer De Lepeleer zoo schoon en juist werd vertaald, dat Dr Weber zelf er zijne verwondering over uitdrukte.

't Is over dit werk en die vertaling dat de heer Ossenblok in *Jan Frans Willems* twee lezingen hield, die hij thans heeft verzameld en uitgegeven in een fraai boekje van 112 bladzijden.

De heer Ossenblok ontleedt het gedicht en doet er al de schoonheid van uitschijnen, de diepe gedachten en juiste beschrijvingen, iets dat veelal ontsnapt wanneer men vluchtig zulk een gedicht leest. Het werkje van den heer Ossenblok is dus als eene handleiding voor degenen die het werk in zijn geheel willen lezen en er al de schoonheid van willen vatten. Aan anderen die noch tijd noch lust hebben om geheel het werk te doorgronden, geeft het werkje van den heer Ossenblok voldoende ophelderingen om hen met kennis van zaken over het geheel te kunnen doen oordeelen.

Het wordt dan ook warm aanbevolen aan allen die zich ietwat met taalstudie of letterkunde bezig houden, zooals bij geestelijken, bij onderwijzers, en bij de ontwikkelde standen in 't algemeen.

Het werkje kost slechts 1 fr. en is te verkrijgen bij den Schrijver, Turnhoutschebaan, 297, te Borgerhout, alsook bij den uitgever deze.

Guide pratique pour les élections. enz., enz., door EDMOND DE BOCK, onderzoeksrechter te Gent; gewezen vrederechter, oud gemeenteraadsheer en oud-lid van den provincialen raad. — Gent. A. Siffer. Prijs fr. 3,00.

Wij hebben van dit werk, dat wij bij vroegere uitgaven reeds beoordeelden niets meer te zeggen.

De beste aanbeveling staat op den omslag zelf in deze twee woorden : *Tiende uitgaaf*. Een boek, dat tien uitgaven beleeft, is voorzeker een werk dat aan eene ware behoefte beantwoordt en door zijne doelmatigheid hoog geschat wordt.

Zeggen wij enkel dat de nieuwe uitgaaf geheel in overeenkomst is gebracht met de nieuwe kieswet. Dat dit werk van groote waarde is zegt genoeg dat Provinciale Besturen het officieel aanbevelen voor de Gemeentebesturen.

Te betreuren is het dat zulk nuttig en onontbeerlijk boek niet in het Vlaamsch kan uitgegeven worden. De uitgever, zegt ons, dat hij de kieswet in het Vlaamsch en in het Fransch aangekondigd had, onder andere bij al de gemeentebesturen van het land, en tegen duizende

Fransche exemplaren werden er slechts 33 Vlaamsche gevraagd. Welke verblindheid en ontmoedigende onverschilligheid! Helaas! de Vlaamschgezindheid bestaat bij velen slechts in woorden.

Weber-feest te Weenen. — Bij haar eerste optreden als Bond, gaf de katholieke studeerende jeugd der Weener Hoogeschool (katholieke studentenvereeniging Norica, Austria, Academische O. L. V. Congregatie, academische gouwgilden van den katholieken schoolbond) eene feest, aan dichter F. W. Weber's herinnering gewijd, in de kleine zaal van de Muziekafdeeling. In 't diepste der zaal was tusschen frisch groen het portret uitgesteld door den schilder Schuhmacher geteekend. Na een voorspel op 't orgel, kenschetste de feestredenaar Dr Haslhofer den afgestorvene als christen Duitschen man, als epischen, lyrischen en didactischen dichter, als plichtgetrouwen arts. Daarna stelde Graaf Sylva-Tarouca in 't licht de roeping der dichtkunst, hare betrekking tot den godsdienst, en hij weidde verder uit over de tegenstelling tusschen het moderne materialistisch-zinnelijke Pseudo-Realismus en de christene dichtkunst zooals Weber die verpersoonlijkte. Verder volgden eenige liederen en voordrachten naar gedichten van Weber. Daar wierden nog bijgevoegd twee koorzangen getoonzet (door Kralik) voor de feest, en de voordracht van een feestdicht door Eichert. Het publiek was uitgelezen : o. a. waren aanwezig Kardinaal Aartsbisschop Dr Gruscha, Graaf Chorinsky, Graaf Falkenhayn, de ondervoorzitter van de lagere Kamer Dr Kathrein.

Zeker draagt die welgelukte feest veel bij om in Oostenrijk Weber's gedichten te verspreiden, en bevordert zij de hoopvolle katholieke beweging onder de studeerende jeugd van Weenen. L.

Davids-Fonds. — *Hoofdbestuur.* — In zijne laatste zitting werd hem voorgelegd : een handschrift van den heer J. Melchior, over alcoolisme; een werk over Rubens, eenige jaren geleden te Antwerpen bekroond. — Beide zijn, ten onderzoeke, verzonden naar de Boekencommissie.

De diensten, door wijlen Lambert van Ryswyck aan het Hoofdbestuur bewezen, werden door den heer P. Willems in herinnering gebracht; het *Jaarboek* voor 1895 zal een levensschets en een portret van den betreurden overledene behelzen.

Mededeeling werd gedaan van eenen brief uit Lier, aangaande het ontwerp voor de oprichting van een standbeeld aan Kanunnik David, te dier stede. Staat, provincie en gemeente zullen tot de kosten bijdragen. Ook het Hoofdbestuur zegt eene ruime bijdrage toe.

Een bundel schoone Duitsche liederen, met Vlaamsche woorden, wordt ter uitgave gereed gemaakt. De uitgekozene liederen behooren tot de schoonste en meest populaire, welke Duitschland heeft voortgebracht.

In de maand Augustus of September 1895 zal het *Davids-*

Fonds eene plechtige feestvergadering houden te Brugge, met letter- en toonkundige zittingen.

Ten slotte werd beslist, den heer V. Begerem, minister van Justicie, schriftelijk te bedanken voor de afkondiging in de beide talen, door het Staatsblad, van alle zijn bestuur betreffende mededeelingen.

— Een feest werd gegeven in de afdeeling Dixmuide, de heer E. Vlierbergh sprak er over den nieuwen toestand ingevolge de uitbreiding van het stemrecht.

Maandag 2 October speelt Zele het geschiedkundig drama van K. L. Van Voordenhove *Boudewijn van Gent of Wraak en Berouw.*

Koninklijke Vl. Academie. — Zitting van 22 Augustus : Vaststellen der uit te schrijven prijsvragen van 1896 en benoemen der candidaten voor de keurraden belast met het toekennen van den vijfjaarlijkschen prijs van Nederlandsche letterkunde (1870-1875) en van dien der Nederlandsche tooneelkunde.

Zitting van 19 September : 's Morgens, bezoek aan het Gravenkasteel onder geleide van den heer A. Van Assche, en 's namiddags, vergadering, waarin verscheidene bestuurlijke zaken verhandeld werden en de heer Hiel lezing gaf van een gedicht, *Rollier*, dat in de *Verslagen* zal opgenomen worden. Dit gedicht is eene verheerlijking van den strijd der boeren tijdens de Sansculotten.

— De Vlaamsche schrijvers Ledeganck, David, Dautzenberg en Snellaert, zullen binnen kort door gedenkteekens herdacht worden. De Koninklijke Vlaamsche Academie zal waarschijnlijk ieder dezer schrijvers herdenken, door hunne levensbeschrijving uit te geven.

Academische Prijsvraag. — Het *Handelsblad* van Amsterdam heeft melding gemaakt van de prijsvraag, door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgeschreven : « de invloed, dien de mannen der zuidelijke gewesten hebben uitgeoefend op de noordelijke, in de 16e en 17e eeuw. » Nadien kondigde het *Amsterd. Handelsblad* een schrijven af van Dr. van Langeraad, waarin wordt gezegd dat dezelfde prijsvraag is uitgeschreven door het Prov. Utrechtsch genootschap voor 1894.

De briefschrijver merkt op, dat men beter hadde gedaan den afloop van de laatste prijsvraag af te wachten. (Van die uitschrijving wist men hier niets.) Indien de vrage beantwoord wordt, was eene herhaling der vraag niet noodig.

't Is overigens (zegt hij) een merkweerdig onderwerp, want « ontegenzeggelijk is de invloed, door de Zuid-Nederlanders, die in de 16e en in het begin der 17e eeuw naar deze gewesten zijn gekomen, op veel en velerlei gebied, verbazend groot geweest. »

Dr. van Langeraad wijst op meer dan één werk, dat dit onderwerp breedvoerig heeft behandeld, onder ander : Dr. Fruin, *Tien Jaren uit den tachtigjarigen Oorlog;* Victor Gaillard : *de l'influence exercée par la Belgique sur les Provinces-Unies sous le rapport politique,*

commercial, industriel, artistique et littéraire, depuis l'abdication de Charles V jusqu'à la paix de Munster; (1555-1643), een werk dat in 1854 door de *Académie royale de Belgique* bekroond, maar echter niet volledig is.

Verder : VAN DER GRAFT : *de Tapijtfabrieken der 16e en 17e eeuw;* Dr. BREDIUS : *de Tapijtenfabriek van Karel van Mander, de jonge, te Delft;* M. KOENEN : *de Tapijtwerken op het Stadhuis te Haarlem.* Men zie ook J.-F. LE PETIT : *Nederlandsche Republycke,* Arnhem 1617, enz.

Dr. VAN LAGERAAD eindigt zijn artikel met te zeggen : « Doch genoeg reeds om te zien dat het uitschrijven der prijsvraag alle reden heeft van bestaan. Moge ze niet over het hoofd worden gezien; en laten ook historici uit ons land zich aangorden en trachten op de gestelde vraag een zoodanig antwoord te geven, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie genoodzaakt wordt, hare belooning hierheen te zenden.

« Jammer maar, dat de tijd van beantwoording zoo kort is. Ik vrees dientengevolge dat noch het *Prov. Utr. Genootschap,* noch de *Koninkl. Vlaamsche Academie* succès zullen hebben met de uitgeschreven prijsvraag. »

De tijd voor eene zoo omvattende vraag moge te kort zijn : misschien, wierde een uitstel gevraagd, zou de Academie er geen bezwaar in vinden, den mededingers een langeren tijd voor hunne studie en arbeid te gunnen; hoe het zij — het doet ons genoegen dat het onderwerp zoo ruimschoots de aandacht gaande maakt van de noordelijke gewesten, waar, natuurlijk, de meeste oorkonden voor het stellen der gevraagde verhandeling te vinden zijn.

D.

† **Dr Warnots,** hoogleeraar te Brussel en schrijver van belangrijke werken over heelkunde.

† **Gustaaf Frédéric,** gewaardeerde kunstcriticus te Brussel.

†. **Ch. Rochussen,** de vermaarde Rotterdamsche schilder.

† **Lehardy de Beaulieu,** gewezen liberale onder-voorzitter der Kamer van Volksvertegenwoordigers en voorzitter der « Société des économistes ». Hij laat vele gewaardeerde werken achter over Staathuishoudkunde. Hij was de oom van Minister de Burlet.

† **Firmin Verhelst,** geneesheer te Meenen, een kloeke Vlaamsche strijder van Zuid-Vlaanderen.

† **J. B. de Rossi,** de groote katholieke Italiaansche Oudheidkundige, de opdelver van het oude Rome; de Kerk en de Wetenschap doen in hem een onschatbaar verlies.

† **Martinus Nyhoff,** Uitgever, antiquaris en bibliograaf, te Leiden. Geleerd, veelzijdig ontwikkeld en geconfijt in de boekenkennis hanteerde hij zelf de pen, en vele der schrijvers wier werken hij uitgaf, danken hem nuttige wenken en gulden raadgevingen.

Het Belfort
Maandschrift
gewijd aan
Letteren, Kunst
en
Wetenschap
(6 frank 's jaars).
EXCELSIOR
Brabant
Limburg
Gent
Drukkerij A. Siffer

TAAL- EN LETTERUNDE.

Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, door J. Frederiks en J. Van den Branden,	30,00
De Bo's West-Vlaamsch Idioticon, heruitgegeven door J. Samyn	22,00
Dichtwerken van Bilderdyk, 2 bd. gebonden	15,00
Studiën en kritieken, 2 bd., door P. F. Th. Van Hoogstraten	13,00
Gedichten van Ten Kate, 12 bd. Werken van Th. Van Ryswyck elk	12,00
Waasch Idioticon, bewerkt door A. Joos (ter pers)	10,00
Makamen en Ghazelen, door J. Van Droogenbroeck	7,50
Verzamelde dichtwerken van Guido Gezelle, 5 bd.	7,50
Compleete dichtwerken van Da Costa, gebonden	6,00
Stijl- en letterkunde, practisch handboek, 2 bd. door Fr. Willems	6,00
J. Bal's Verklarend woordenboek (met platen)	5,00
De Bo's Kruidwoordenboek, uitgegeven door J. Samyn	5,00
Handelingen van het XXIste Nederlandsch Congres te Gent (1891)	5,00
Geschiedenis der Nederlandsche letteren, door Mgr Everts	4,25
Nieuwe gedichten — Menschen en boeken, door Dr Schaepman, elk	4,25
Beknopt etymologisch woordenboek, door J. Vercouillie	4,00
Dichtwerken — Camera obscura, van N. Beets, elk	4,00
Dr S. Webers Dreizehnlinden, door Eug. De Lepeleer, nieuwe druk	4,00
Historische gezangen. — Monodramas, door E. Hiel, elk	4,00
Woordenlijst der Nederlandsche taal, door M. De Vries	3,75
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890, (bekroond)	3,50
Luit en fluit, Kanunnik S. Daems — Isaïas, Pater Jonckbloet, elk	3,50
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	3,50
Studiën over Vondel, door A. Verstraeten, S. J.	3,00
Gedichten van Frans de Potter — id. van Alfons Janssens, elk	3,00
Jan Boendaele, zijn leven, zijne werken, door H. Haerynck	3,00
Vonken en Stralen, gedichten door Eugeen Van Oye	3,00
Al de gedichten van A. Rodenbach — id. van Jan De Laet, elk	3,00
Lijst der Fransche woorden uit De Bo's Idioticon	3,00
Cornelus Nepos vertaald door A. Verdoodt	3,00
Schatten uit de Volkstaal, door A. Joos	2,50
Ghetidenboec naar een hs. der XVe eeuw, door Dr K. de Gheldere	2,50
Vier tooneelstukken door Lambert Van Rijswijck, elk	2,00
Vondel's werken, geïllustreerd, 30 bd. ieder, ingen. 1,30, gebond.	2,00
Taal- en letterkundige nalatenschap van K. Ternest, J. Broeckaert	2,00
Karel van Mandere, leven en werken, door L. Plettinck	2,00
Dood van Karel de Goede, door P. Plancquaert (bekroond)	2,00
Gedichten van Dr H. Claeys — Id. van Juff. Belpaire, elk	2,00
Brouwersnijd.— Furie van Lier, tooneelspelen, door H. Roëll, elk	2,00
Robrecht van Eine, drama door K. Van Voordenhove	2,00
Gedichten van Herman Ronse (*ter pers*)	0,00
Woordenboek der Nederlandsche taal, door M. de Vries, elke afl.	1,85
Verdietsching onzer doopnamen, door R. Schryvers	1,80
De Kempische harp, gedichten van L. Mercelis	1,75
Vondel's Lucifer, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,50
Id. Altaargeheimenissen, met voorrede naar Mgr Stillemans' werk	1,50
Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	1,50
Stemmen des gevoels, A. Bultynck	1,50
Liederboek van Pastoor Cooreman (noten- en cijfermuziek) 2 bd. elk	1,50
Rozeliederen, door Dr K. de Gheldere	1,50
Verhuizen, landgedicht, door Hilda Ram	1,25
Gedichten van Ledeganck — Landliederen van Dr K. Gheldere, elk	1,25
Vondels' Jozef in Dothan, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,00
Pater Servatius Dirks — Multatuli, door A. Siffer, elk	1,00
Feestrede aan Fr. De Potter en Dr Claeys, pr., door A. Siffer	1,00
Keerzijde van Van Beers' Rijzende bladen, door Dr A. De Vos	1,00
Spraakkunst, door A. Joos — Savîtrî, door K. Lecoutere, elk	1,00
Eerste klanken — Nieuwe bloempjes, gedichten van J. de Ras, elk	1,00
Dr Schaepman, door Bertinus Mets O. S. F.	1,00
Stemmen mijner lente, gedichten door D. W. Brouns	1,00
Verschil in uitspraak E en O, door J. Bols — Raadsels, A. Joos, elk	0,80
Terugkeer tot Vondel — Mgr Lambrecht, door Dr H. Claeys, elk	0,75
De K. Vl. Academie, door Dr Nolet, antwoord aan J. ten Brinck	0,75

enz. enz. enz

VAN KOETSVELD'S PAPIEREN NALATENSCHAP.

TOEN kort na den dood van Cornelis Eliza van Koetsveld, den grijzen hofprediker, (4 November 1893) werd aangekondigd, dat er onder de papieren van den waardigen overledene nog een boek was gevonden, dat uitgegeven zou worden, toen werden er aanstonds reeds groote verwachtingen van opgevat, vooral daar de titel van het werk zou wezen : *Losse Bladen uit mijn Pastoraal Boek*, en het min of meer werd gekenschetst als een vervolg op de terecht zoo beroemde : *Schetsen uit de Pastorie te Mastland*. Met belangstelling werd dan ook de uitgave te gemoet gezien.

Waarschijnlijk om die belangstelling nog wat te verhoogen, publiceerden de uitgevers eenige weken van te voren de inleiding der *Losse Bladen*, welk stuk door vele Nederlandsche couranten werd overgenomen, wel een bewijs, dat er gewicht aan gehecht werd. Men beschouwde die inleiding, vooral daar zij door den overledene zelf was geschreven, als de menu van den aan te bieden letterkundigen disch en deed zich alvast aan de lezing daarvan te goed. Daar die voorrede het werk niet onaardig karakteriseert en ze bovendien uit literarisch oogpunt zeer merkwaardig is, moge het stuk ook hier worden overgedrukt.

« Eens kwam de wensch in mij op, niet alledaagsch bij een' Hollander, om eenige merkwaardigheden van mijn eigen land te gaan zien, en onder die der hoofdstad ook « het Grootboek ». Ik had daarvan altijd een

respectueus idée, als van het grootste der Nederlandsche boeken; een reus, bij welks bladzijden onze tegenwoordige nieuwsbladen slechts klein-octaven waren. En toen ik nu eindelijk was doorgedrongen door een heirleger van loterij-joden, die op de ontvangen intresten der uitgaande bezoekers aasden, vond ik, in plaats van een groot boek, slechts een gewoon, maar zeer groot huis, waarvan de kamers niet genummerd, maar geletterd waren, zoodat voor mij de kamer K openstond, in mijne qualiteit als administrateur van enz.

« 't Mocht eens sommigen mijner lezers ook zoo gaan, wanneer zij op den titel lezen « Losse Bladen uit mijn Pastoraalboek », — als lag er op de studeerkamer van ons, predikanten, een ontzaglijke kwarto in of eenige deelen in octavo, waar wij onze ondervindingen, bij den dagelijkschen omgang in de gemeente, in opteekenen. Ik kan hun de verzekering geven, dat zij h erin na onzen dood evenzeer zouden worden teleurgesteld als in de bekende fabel de eigenaar van de hen, die elken dag een gouden ei legde; — *sans comparaison* van onze eenvoudige vertellingen met dit kostbaar kippenproduct. Het boek in quaestie bestaat alleen in ons geheugen, waarvan de kamers ook naar jaar en werkkring genummerd en geletterd zijn; — hoogstens in eenige apokryfe aanteekeningen, « voor den vinder van geen waarde ».

« Meer dan eens heb ik vroeger die kamerkens doorsnuffeld en er wat uit ten beste gegeven. Ik moest echter in vroeger jaren voorzichtig zijn, opdat men de beelden niet herkennen zou. Nu zijn er al zoo veel jaren over de meeste dier herinneringen verloopen, dat dit minder noodig wordt. De dood wischte vele namen uit; andere kon ik gerust noemen.

« Een oud mensch, zoo hij ten minste de gave van opmerken bezat, vertelt graag en wordt wel eens vervelend door dezelfde verhalen wat dikwijls te repeteeren. Daardoor krijgen zij een' zekeren staanden vorm, evenals de overlevering der Oosterlingen, die veel minder schrijven dan wij. En nu ik zoo na aan het einde sta, wilde ik ze toch nog eens opschrijven, gelijk ze mij in het geheugen en op de lippen liggen en ik ze in den huiselijken kring dikwijls vertelde. Er is niets bij wat ik niet zelf waarnam en ondervond, en ik heb die indrukken zoo juist mogelijk zoeken weer te geven. Der

fantasie liet ik slechts enkele malen vorm en kleur over; maar toch veel minder dan menigeen denken zou; want de waarheid is dikwijls het meest onwaarschijnlijk.

« In de volgorde heb ik alleen verschil gemaakt tusschen mijne standplaatsen : Westmaas 1830-1835; Berkel en Rodenrijs 1835-38; Schoonhoven 1838-49; en 's-Gravenhage, waar het laatste jaartal, — terwijl ik dit schrijf, — nog aan ontbreekt.

« Van het dorpsleven moest ik natuurlijk voorbijgaan, wat reeds in de « Pastorie te Mastland » beschreven was.

« En nu vinde ook dit werk (zal het 't laatste zijn?) zijnen weg tot hoofd en hart. Ook wie zich met mijne beschouwing niet kan vereenigen, doe zijn voordeel met mijne veeljarige ondervinding. En beleef ik de uitgaaf niet, dan zij het eene vriendelijke stem uit het graf. »

Korten tijd nadat deze inleiding door het Nederlandsche publiek was genoten, verscheen het boek, persklaar gemaakt door den zoon van den schrijver, ds. C. E. van Koetsveld, predikant te Goes. Eenige drukfeilen daargelaten (op bladz. 24 ontbreekt b. v. een c in de spreuk « Requiesat in pa:e ») ziet het werkje er goed uit. De omslag is, men zou zoo haast zeggen, karakteristiek versierd — aan de bovenzijde een dorpskerkje, aan den onderkant een stralende zon — en voorin prijkt het welgelijkend portret van den auteur; verder bevat het boek één plaatje, waarop te midden van een volksmenigte een dominee staat afgebeeld met een steek op. Die dominee moet zeker den schrijver voorstellen in zijn jonge jaren; men ziet hem echter op den rug.

Wat nu de inhoud van de *Losse Bladen* betreft, de eerste vraag, welke als van zelf oprijst, is : Voldoet het werkje aan de verwachtingen, welke het heeft opgevat? Wat ons betreft, moet het antwoord ontkennend luiden.

We hadden als vervolg op de *Schetsen uit de Pastorie te Mastland* — zoo werd het toch aangekondigd — iets anders verwacht, dan een aantal losse stukjes, die niet eens alle interessant zijn. Waar de jonge dominee reeds in staat was, karakters te teekenen als de rentenier Duifhuis, « die wel niets voor zijn brood

behoefde te doen, doch er veel voor moest laten »; als Herman Baljon, den ouderwetschen dorpsschoolmeester, en als baas Perkers, den bijbelvasten kleermaker; waar hij voorts in staat was, een schets te ontwerpen als *De Haan*, daar hadden wij van den 80jarigen predikant, in ondervinding zooveel rijker, minstens ook iets dergelijks verwacht.

Doch wat is ons geschonken? Eene reeks verhaaltjes (33), die niet een aaneengeschakeld geheel vormen, zooals de Mastlandsche Schetsen, doch die, hoewel dominee in alle optreedt en aan' t woord is, stuk voor stuk op zich zelf staan.

Of het hierdoor komt, dat soms de karakterteekening zoo weinig voldoet, blijve een vraag, doch zeker is het, dat de personen, welke in de *Losse Bladen* geteekend worden, allen in scherpte van omtrekken en juistheid van voorstelling voor de Mastlanders moeten onderdoen.

Daar hebt ge b. v. reeds de eerste schets : *Corstiaan van Sticht*, welke de schrijver aldus aanvangt :

« Ik gaf hem u reeds in mijne pastorie te Mastland: Baas Perkers, den schrik van iederen « nieuwkoop », en ook wel eens van ringpredikanten in de vacaturen, en geloof, dat het portret geleek; maar thans wilde ik u toch ook de photographie geven : den handhaver der oude, Calvinistische orthodoxie in natura, met de goede zoowel als de hatelijke trekken zijner richting. »

Een veelbelovend begin, niet waar? Doch hoe wordt men teleurgesteld. Corstiaan van Sticht is volstrekt geen tweede Perkers. Hij moge al eenige eigenaardigheden van dezen hebben, over 't geheel is hij een veel meer gemoedelijk man, die ten slotte, waar hij zijn woning dominee voor eenige dagen ter huisvesting aanbiedt, een heel gewoon man blijkt. Ware hij liever met den predikant in dispuut getreden, dat had wat anders kunnen worden.

Een andere schets, waarvan reeds de titel de grootste verwachtingen opwekt, is : *Een dorps-aristocraat*. Ge denkt reeds aan den Mastlandschen burgemeester Van

der Zande met zijn « interessant discours », en begint gretig te lezen. Doch wat wordt dan geportretteerd? Een burgemeester, die niet wil hebben, dat dominee een kippenhok en een ren heeft, omdat de boeren hem (den dominee) eieren moeten geven en hij (burgemeester) het hen anders wel leeren zal, en die zekeren armen, gebrekkigen straatwieder belette te trouwen. Is dat nu een dorps-aristocraat? 't Is eenvoudig een goede en verstandige burgemeester, die te doen had met boeren, die uit zich zelven eieren gaven, en met een straatwieder, die volstrekt geen tegenwerpingen maakte. Als deze burgemeester nu nog eens in tweedracht ware gekomen met de boeren en zijn wil had weten door te drijven, zie, dan had er nog eens een ware dorps-aristocraat uit kunnen groeien.

En ook de onderwerpen, welke de auteur zich gekozen heeft, zijn niet altijd interessant. *Engeltje van der Vlies* o. a. is niets anders, dan de in Noord-Nederland welbekende vertelling van het vrouwtje te Pynacker, bij Delft, die zonder eten heette te leven, doch heimelijk « karnemelk met grutjes » at. Er worden volstrekt geen nieuwe mededeelingen gedaan en evenmin wordt ons een sprekend portret van Engeltje geteekend. Wel tracht dominee het bedrog psychologisch te verklaren en voegt hij er eene korte beschouwing aan toe, doch hierom is 't ons niet te doen.

De volgende schets heet *De oude boender*. De vertelling komt hierop neer. Er was ingebroken bij een welgestelden boer, « Vader Steenwijk », en de dieven hadden hem beroofd van een zeer grooten koperen ketel, die naar boeren wijs in den muur was gemetseld. Vader Steenwijk trok zich 't geval niet zoo heel erg aan, als zijn arbeiders 't ten minste maar niet gedaan hadden. Moeder Steenwijk lamenteerde echter, doch niet om den koperen ketel, maar omdat de oude boender, die haar zoo naar de hand was, ook vermist werd.

Zoo'n vertelling zou men in een pastoraal boek

waarlijk niet zoeken. Doch dominee voegt er eene overpeinzing aan toe naar aanleiding van Luk. 12 : 15 en daardoor hoort zij er nu dan toch in thuis.

Het fraaie van de schets *Liplappen* kunnen wij ook maar niet inzien. Er wordt in gezegd, dat de kinderen van Indische vrouwen en Europeesche vaders zoo ondoorgrondelijk zijn, en als voorbeeld wordt een meisje aangehaald, die in geruimen tijd niets had gegeten, wijl haar verteld was, dat inlandsche vrouwen boven de 30 jaren leelijk worden. Het meisje was aan de gevolgen overleden.

En tot welk resultaat komt de schrijver nu? Hij roept aan 't slot uit :

« En nu vraag ik u, mijn lezer! of gij u de mogelijkheid van zulk een gesloten karakter en zooveel hardnekkigheid en geheimhouding in een Hollandsch meisje zoudt kunnen voorstellen! Er is, wat men er tegen zegge, erfzonde in de menschenrassen en familiën, en hoe ze uit te roeien, is een der grootste raadsels. »

Dat zoo'n vertelseltje met zoo'n magere toepassing gaarne werd gehoord « in den huiselijken kring », waarin het, naar bovenvermelde inleiding zegt, werd verteld, is best mogelijk, doch bij de lezers zal het niet veel indruk maken.

« Maar is er dan niets goeds in de *Losse Bladen* te vinden? »

Lezer, welk een vraag!

van Koetsveld zou van Koetsveld niet wezen, zoo zijn boekje niet zeer veel schoons bevatte. Al staan alle schetsen op zich zelf — die in de *Pastorie te Mastland* doen dat in zekeren zin ook — en al heeft de bejaarde dominee de jongere soms niet geëvenaard, de *Losse Bladen* geven toch veel te genieten. Hierop te wijzen, is een even aangename als gemakkelijke taak.

De schets *Verzoening op het Sterfbed* is een belangwekkend kijkje in 't leven van een huisgezin, waarin door den geldduivel tweedracht is gezaaid. En toont ze al aan, dat een verzoening op een sterfbed soms zeer weinig

beteekent, de schets *Jozef Holm*, welke evenzeer van des schrijvers menschenkennis getuigt, brengt op aandoenlijke wijze in herinnering, hoe op een sterfbed toch ook wel wat goeds voor het tijdelijke kan worden tot stand gebracht.

Bijzonder fraai is het verhaal *De Eenzame*. 't Bevat de lotgevallen van een doofstommen blinde, en zoo treffend worden deze medegedeeld, dat men bewondering voelt opkomen voor den schrijver, die het gemoedsleven van den ongelukkige zoo heeft doorgrond.

Minder goed is geslaagd *Het sterfbed van een vorst*, welke vorst een verpleegde is uit het Haagsche Krankzinnigengesticht, die zich slechts inbeeldde een miskenden Prins van Oranje Nassau te zijn; maar toch leest men deze schets met genoegen, omdat zij, evenals de voorgaande, zoo levendig herinnert aan 't geen van Koetsveld te 's-Gravenhage goeds heeft verricht.

Dan bevatten de *Losse Bladen* nog vele schetsen, waarin meer speciaal de dominee aan 't woord is, en waarin hij, soms in den vorm ook van een verhaal, van zijn standpunt zeer juiste beschouwingen uiteenzet betreffende het doen en laten van zijn geloofsgenooten; andere, waarin hij meesterlijk de zeden en gebruiken van zijn tijd afschildert en zoo noodig gispt. Als zoodanig noemen we *De Natuurmensch*, *Voor het goede*, *Gemoedsbezwaren*, *Snoepcenten*, *Fatsoendelijk*. En dat dominee zich daarbij niet ontziet het verkeerde te laken, zal den lezer op menige plaats duidelijk worden.

Is het na dit alles nog noodig, te verzekeren, dat van Koetsveld zich, ook in die schetsen, welke wij niet konden prijzen, een onderhoudend verteller, een ervaren menschenkenner, een fijn opmerker en een goed stylist betoont? 't Zou wezen *to carry coals at Glasgow*. van Koetsveld bezit met betrekking tot dit alles een gevestigden naam in onze literatuur, en die naam is hij ook nu waardig gebleven.

Wij zouden hier gevoeglijk kunnen eindigen met de verzekering, dat de *Losse Bladen uit* (van Koetsveld's)

Pastoraal Boek hun weg wel zullen vinden of iets dergelijks, doch we hebben nog een opmerking in de pen.

't Is waar : *de mortuis nil nisi bene*, maar wanneer nu een overledene nog uit zijn graf spreekt en daarbij wel eens iets zegt, dat minder aangenaam is, mag men daartegen dan niet opkomen?

Zulk een buitengewone spreekbeurt nu vervult van Koetsveld in zijn nagelaten werk.

In de voorrede toch heet het :

« En beleef ik de uitgaaf niet, dan zij het een vriendelijke stem uit het graf. »

Vangen wij nu eens eenige woorden van die vriendelijke stem op.

In de schets *Ziekenbezoek* lezen wij :

« Is dit (ziekenbezoek), wel beschouwd, geen Roomsche zuurdesem, bij de reformatie niet uitgezuiverd..... »

Het volgende verhaal : *Maar een enkele steen* genaamd, handelt over een Oostersch heer, een weduwnaar, die in zijn laatste dagen tot God terugkeerde en aan dominee opdroeg, zijn dochtertje, dat bij zijn zusters, die Roomsch waren, werd opgevoed, Protestantsch te doen worden. Bedoeld zusterpaar was de laatste wil van hun broeder heilig en zonden het meisje bij dominee ter catechisatie.

« Ik heb haar echter — zucht de ijverige predikant — niet kunnen behouden; het was voor Rome een te gemakkelijke prooi. »

De jeugdige martelaar heet een der volgende schetsen. Die martelaar is een jongen van 10 of 12 jaar, wiens tweede vader, die Roomsch is, absoluut hebben wil, dat hij ook Roomsch wordt. Hoewel zijn moeder reeds « trouw meê naar de Roomsche kerk » ging, de jongen bleef « bij zijns vaders geloof ». Zijn stiefvader viel hem hier hard om. Nu kwam echter dominee, door derden gewaarschuwd, tusschenbeide. Hij ging vragen, Lodewijk (zoo heette de « martelaar ») bij hem in de leer te hebben. Hij vroeg dat, wijl « maar zeer zelden kinderen, die eens bij (hem) leerden, (hem) weder ont-

roofd zijn. De Katholieke Kerk — en daarin heeft zij gelijk — speculeert meest op den grond, die nog braak ligt. »

En een weinig verder redeneert dominee aldus :

« Nu worden door de Roomsche Kerk gemengde huwelijken op zich zelve onbepaald veroordeeld. Het is onwaar, dat zij die zou aanmoedigen, om proselieten te maken. Zij houdt liever hare kudde rein en laat daarom den jongeling of man, die met een protestantsch meisje verkeert, tot de biecht niet toe. Komt het evenwel tot een huwelijk, dan erkent de Kerk het fait accompli en geeft daarvan absolutie, op voorwaarde, dat zij het huwelijk sluite als haar sacrament, met de belofte, dat de kinderen Roomsch worden, zoover dit in de macht der Roomsche partij staat. Dit is alles consequ'ent en eerlijk, *zoolang bedrog of geweld niet in het spel komen.* » (Wij cursiveeren).

Klinkt uit deze aanhalingen niet een weinig antipapisme? Zoo ja, dan is toch die stem uit het graf zoo erg vriendelijk niet. En die onvriendelijkheid wordt slechts weinig getemperd door de betrekkelijke juistheid van het eerste deel der laatste aanhaling.

Ronduit gezegd, het heeft ons verwonderd, deze uitingen in de *Losse Bladen* te hebben aangetroffen. van Koetsveld, die zich in zijn overige geschriften zoo verdraagzaam betoont, die zich tijdens de Aprilbeweging niet ontzag, openlijk van den kansel het goed recht der Bisschoppelijke Hiërarchie te erkennen, van Koetsveld was zoo anti-papistisch niet, of wilde ten minste zijn Katholieken landgenooten niet onaangenaam zijn. In zijn handschrift moge zijne pen al eens hebben voortgesnapt en bovenbedoelde aanhalingen hebben ter neer geschreven, de waardige grijsaard zou, hadde hij zelf de uitgave mogen bezorgen, die uitlatingen wel geschrapt hebben.

Waren ze 't nu ook maar gedaan!

Wezen wij vroeger als een schaduwzijde van de *Schetsen uit de Pastorie te Mastland* aan, dat 't steeds de dominee, steeds de schrijver is, die er op den voorgrond treedt, de *Losse Bladen* bezitten eenzelfde schaduw-

zijde. Ook in dit nagelaten werk is het steeds dominee, die aan 't woord is, en steeds dominee, die gelijk krijgt. 't Is ook dominee, die aan de arme Neeltje Wuyster stilletjes turven geeft, en 't is weder dominee, die een rondreizend kunstenaar aan een nieuw marionnetten-theater helpt. En met hoeveel genoegen vertelt dominee, dat zijn schoonmaakster hem uit pure aanhankelijkheid een armstoel gaf en hem bij zijn vertrek zelfs snikkende kuste. Ook vergeet hij niet te releveeren, hoe « de heer Jozef Holm », wien hij den vrede voor huis en ziel teruggegeven had, hem diep groette. En ten slotte, welk een innig brave vrouw was dominee's Amsterdamsche tante. Hoewel haar geschiedenis geen blad uit het Pastoraal Boek is, wordt zij in de laatste schets : *Altijd tevreden*, toch vereeuwigd.

Mocht dit alles weder doen denken : « Een weinig pedant is dominee toch wel », de *Losse Bladen* doen de meening opvatten, dat dominee aldus schreef uit zuivere waarheidsliefde. Had deze niet bij hem voorgezeten, hij zou toch de schetsen : *Mijn eerste strafpredicatie* en *Eene Chiliastische Beweging* wel achterwege hebben gelaten. Uit beide blijkt toch, hoe gering dominee's invloed soms was.

Tot besluit moge ons deze opmerking uit de pen. De lezing der *Losse Bladen* heeft ons versterkt in de meening, dat van Koetsveld met zijn *Schetsen uit de Pastorie te Mastland* heeft bedoeld te schrijven een handboek voor proponenten (1). Ook in de *Losse Bladen* toch komt een paar malen de verzuchting voor, dat de Universiteit hare theologische studenten practisch onvoorbereid de wereld inzendt.

Zou de ijverige leeraar nog zelfs met zijn nagelaten werk niet de bedoeling gehad hebben, aan jeugdige predikanten een of anderen wenk te geven?

Den Haag, Augustus 1894.

A. J. OOSTDAM.

(1) *Het Belfort,* jaarg. 1893, tweede deel, bladz. 341 vv.

DE STEM DER GRATIE.

'T Was vinnig koud, den avonds van den 2n Februari. Snerpend sneed de Noordenwind door de straten en deed de sneeuwvlokken heen en weder vliegen, als vreesde hij dat de aanraking der aarde hen zoude bezoedelen.

Geen wonder dat in dit late avonduur de straten ledig waren. Binnen in de huiskamer is het gezelliger bij het opvlammen van den haard, bij het helder licht der lamp, naarmate de wintervorst daar buiten meer toegeeft aan gril en luim.

Toch zien wij een paar wandelaars, die zich nog met verhaasten tred huiswaarts spoeden. De eerste, een priester, die waarschijnlijk een zieke bezocht, kwam juist uit een der nabij gelegen huizen en eenige passen achter hem komt een heer in een dikken pelsjas weggedoken, die zijn stap een weinig vertraagt, nu hij den geestelijke gewaar wordt. De priester blijft eindelijk staan bij een groot gebouw, dat zijne sombere schaduwen over de besneeuwde straten werpt; doch alvorens binnen te treden wacht hij een oogenblik, om den nachtelijken wandelaar voorbij te laten.

't Scheen een zijner kennissen te zijn.

« Zoo, Henri, nog zoo laat? zeker naar de Comedie geweest? wat gaf men van avond? »

De heer bleef staan, drukte de hand van den geestelijke en bij het flauwe licht der lantaarn zien wij dat hij een jongeling is, die ten hoogste een 25 jaar kan tellen.

Hij antwoordt niet veel. Moet hij het den priester

verklaren, dat dezen avond weder een dier schandelijke stukken was opgevoerd, waarin priester en monnik door het slijk worden gesleurd, waaruit de giftwalm der onreinheid hevelt, die zijn smetstof zoo gemakkelijk overplant in het hart van jongeling en maagd?

Hij had genoten, ja, omdat de onschuld zijner kindschheid reeds sinds lang weenend was weggevlucht, hij had genoten,.... doch hij schaamde zich het nu te erkennen voor den priester, die zijn stervenden vader had bijgestaan, die ook de vriend, de raadsman was geweest zijner kinderjaren. Wat deed ook die priester juist nu op zijn weg?

« Kom, Henri, kom binnen, 't is wel laat, doch wij hebben nog eene oefening, die gij nimmer gezien hebt. Wij geven ook nog een concert, » voegde hij er glimlachend bij, « dat U beter zal bevallen dan de zang van dezen avond. » En de priester troonde den half onwilligen jongeling mede in het klooster.

Wat was het stil in dien eenzamen kloostergang! Een klein licht verspreidde een geheimzinnig schemerdonker, huiverigwekkender dan de duisternis zelve.

De pater geleidde den jongeling in de donkere kerk, wees hem eene plaats aan, en zette zich neder op korten afstand.

Heengaan was Henri bijeen onmogelijk. Hij schikte zich dus in zijn lot en glimlachte over dien echt romantischen avond.

Zoo even had de kleine klok geklept, ten teeken dat de kloostergemeente zich naar de kerk moest begeven voor de « discipline ». Thans hoort men het geschuivel der broeders, die in het duister hunne plaatsen zoeken te bereiken en alles is stil.

Geen enkel licht brandde er in den tempel dan dat der godslamp, als eene kleine sterre, die de wacht hield voor den troon van haren God.

Op eens, daar klinkt een krachtige stem van uit het priesterkoor : « Fratres, proeparate corda vestra, conscientias vestras sollicite discutiendo, peccata cum lacrymis

recogitando, humilique contritione veniam a Domino petendo, spiritumque ab omnibus mundi curis segregatum pura intentione ad Dominum dirigendo. Per Christum Dominum Nostrum. Broeders, bereidt uwe harten voor den Heer, door naarstig uw geweten te onderzoeken, uwe zonden met tranen te herdenken, met een nederig berouw van den Heer vergiffenis te vragen, uw geest afgetrokken van de zorgen dezer aarde door eene zuivere meening te verheffen tot den Heer. Door Christus onzen Heer.»

Dan heerschte er de diepste stilte, de stilte des doods. Onderzoek van geweten, na een dag tusschen kloostermuren doorgebracht, in gebed en versterving!

Die stilte greep ook Henri aan. Ook voor hem vertoonden zich de zonden, de uitspattingen zijner jongelingsjaren.

Voor zijne oogen rees zijne kindsheid, zoo rein, zoo zuiver, zoo onbesmet. Wie was dat kind dan in het roode koorkleedje, met die blonde haren, die onschuldige, heldere oogjes?

Henri bedekte zijn gelaat met de handen.

Mijn God, ja toen kon hij bidden, zoo vurig, zoo innig, wanneer de wierookgolven daar zweefden rond het altaar. Was hij toen niet gelukkig?...

Een ander beeld rijst op voor zijnen geest.

Zie, het is feest in den tempel. 't Altaar is zoo rijk versierd met kostbare bloemen en planten, een talrijk waslicht flikkert, de priesters zijn in plechtgewaad, schoone gezangen ruischen door de H. gewelven,.... wie nadert daar tot de tafel des Heeren, te midden dier gelukkige kinderen? Is het niet dezelfde blonde knaap, op wiens gelaat thans engelenvreugde zetelt, het zalig genot der kinderen Gods? Was hij toen niet gelukkig?

Hij aanschouwt een sterfbed, het sterfbed zijns vaders. Ja, het is wel zijn vader, die ernstige en tevens liefdevolle man. Och, waarom moest hij ook zoo spoedig heengaan? Hoor, hij spreekt :

« Henri, mijn kind, blijf braaf, blijf deugdzaam, zij de steun uwer moeder, haar troost, hare vreugde. Kom, mijn kind, dat ik U zegene. »

Hoe hij toen weende, de kleine, toen hij de bevende handen zijns vaders voelde rusten op zijn hoofd terwijl deze bad om den zegen voor zijn eenig kind.

« Ontrouw kind, ontrouwe zoon! » klonk het in zijn binnenste. « Verdriet uwer moeder. Gij hebt den zegen uws vaders verkeerd in een vloek! »

Nog altijd droomde hij voort, toen een stem weerklonk om ontferming. « Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus et Immortalis, miserere nobis. » Heilige God, heilige Sterke, Heilige en Onsterfelijke, ontferm U onzer. Driemaal weerklonk het met verheffing van stem van uit het priesterkoor en driemaal antwoordden de talrijke monniken : « Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus et Immortalis, miserere nobis. »

« Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus et pereatis de via justa. »

Neemt de geeselroede ter hand, opdat de Heer zich niet vertoone en Gij niet moogt afwijken van den weg der rechtvaardigen!

En dan klonk het plechtig van uit het priesterkoor : Miserere mei, Deus secundum magnam misericordiam tuam. Ontferm U mijner, volgens Uw overgroote barmhartigheid, en terwijl de smeekbede werd gezongen op een eentoonige, doch roerende melodie, ruischten de geeselkoorden door de lucht en luider klonk het : « en volgens de menigte uwer ontfermingen, delg mijne boosheid uit. » Henri beefde van aandoening. Ginds die hel verlichte zaal met die wulpsche menigte, waar alles van genieten spreekt, waar het leven wordt voorgesteld als een dartelen over bloemen en roozen zonder dood, zonder eeuwigheid, waar het vleesch wordt vergood in bedwellemende en betooverende vermaken : hier die donkere tempel met die ernstige monniken, die zich immer bereiden voor dood en eeuwigheid, waar het vleesch wordt getuchtigd door strenge versterving.

Mijn God, welk een tegenstelling!

Hoor, daar klinkt het weder : Quoniam iniquitatem meam ego cognosco..... Want ik erken mijne

ongerechtigheid en mijne zonde staat gedurig voor mijne oogen. »

En altijd snerpten de koorden door de lucht en altijd tuchtigden de religieuzen hunne lichamen, en het gezang van rouw en boete vermengde zich met het geruisch der koorden, als een lied vol scherpe akkoorden. Het sneed u door de ziel. Angstig luisterde Henri.

« Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non despicies. Een gebroken geest is Gode een welgevallig offer, een vernederd en vermorzeld hart zult Gij, o God, niet versmaden

't Was of de stem der hoop heenklinkt door den boetezang, de hoop, die zoete engel, die de kloosterlingen versterkte bij boete en gebed.

De Miserere is geëindigd, de monniken zitten weder op hunne plaatsen, doch in Henri's ziel klinkt het nog immer : Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.

Nadat het lijden van Jezus is herdacht, hoort Henri het Stabat mater dolorosa op een hemelsch zoeten toon gezongen; de melodie is zoo weemoedig, ze dringt zoo diep door in onze ziel en Henri dacht aan zijne eigene moeder, wier hart verteerde van droefheid, nu zij haar kind den geestelijken dood had zien sterven.

Arme moeder, wat had zij zich veel van haar kind voorgesteld en helaas, zijn leven was haar kruis, haar lijden, haar smarte. Hoe vurig had zij hem gebeden, gesmeekt om de wegen des verderfs te verlaten, helaas, Henri's slechte vrienden hadden meer invloed dan de stem eener moeder, die nochtans tonen weet te vinden om eene rots te bewegen.

Harder dan de rots was zijn harte geweest.

Toen had zij haar troost gezocht bij de Moeder van smarten, nacht en dag bad zij voor de bekeering van haar ongelukkig kind.

« Moeder, lieve moeder, gij hebt overwonnen, ik zal mij beteren, » fluistert Henri en de tranen stroomen voortdurend over zijne wangen. Tranen van berouw, tranen van boete.

« Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies. »

Ziet, aan het altaar worden eenige lichten ontstoken rond een kruisbeeld, dat op de trappen des altaars ter neder ligt. Twee aan twee werpen de religieuzen zich driemaal ter aarde neder en bij de derde kniebuiging kussen zij het heilig hout, waardoor de zondige wereld is gered.

En tusschen de zoetste gezangen, waarin telkens een der heilige lidmaten van Christus wordt gegroet, herhalen telkens al de monniken : « miserere nostri, Domini, miserere nostri ». Ontferm u onzer, o Heer, ontferm u onzer.

Daarna strekt de overste het kruis zegenend over de broeders uit onder het zingen van : « Jesus Christus crucifixus nos benedicere et adjuvare dignetur. » Jezus-Christus de gekruisigde gewaardige u te zegenen en te bewaren.

De plechtigheid is geeindigd, de religieuzen verwijderen zich langzaam uit den tempel, doch 't is of Henri nog altijd den noodkreet hoort van den koninklijken profeet onder het ruischen der geeselkoorden.

Hij kon niet heengaan, daar is zooveel, zoo oneindig veel gebeurd in die korte oogenblikken; hij heeft een strijd gevoeld in zijn binnenste en de engel des lichts heeft gezegevierd.

Neen, Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

Reeds een paar maal had de pater hem zachtjes op den schouder geklopt. Nu eerst ziet hij op. Hij verlaat den tempel en terwijl hij de hand des paters met vurigheid drukt, zegt hij al weenende : « heb dank, goede Vader, heb dank, morgen kom ik bij u, ik zal een nieuw leven beginnen. »

Hij spoedt zich naar huis en als hij de kamer zijner moeder voorbijgaat, ziet hij nog licht. Stil opent hij de deur; daar zat zij geknield de goede moeder voor haar kruisbeeld, zij bad; zij kon niet rusten voor haar dierbaar kind was thuis gekomen, de afgedwaalde, dien

zij zoo vurig beminde. Zij bidt den rozenkrans : « heilige Maria, moeder Gods, bid voor ons, arme zondaars en vooral voor Henri, opdat hij weder braaf en deugdzaam worde, nu en in het uur van onzen dood Amen. » « Moeder, lieve moeder » en de jongeling slaat de armen om haren hals. « Moeder, lieve moeder, uw gebed is verhoord, ik zal mij beteren, ik zal een nieuw leven beginnen. Zoete moeder, vergeeft gij mij? » en hij kuste haar zoo innig, de vrouw, die zooveel om hem had geleden.

Dat was eene vreugde! Spreken kon de moeder niet, maar zoo met haar kind in de armen, zijn hoofd rustend op hare borst.... God welk een zaligheid! Dat was een voorsmaak van hemelsch genot!

« Dank Maria, Moeder des Heeren, heb dank. »

Nu verhaalde Henri aan zijne moeder al hetgeen dien avond was voorgevallen.

Is het wonder, dat dien nacht de slaap verre bleef? Sombere, donkere wolken waren weggedreven; haar kind was gered. « O God, wat zijt Gij goed! »

Tranen werden geschreid, doch 't waren vreugdetranen. Geen ander woord kon de moeder stamelen dan : « dank, dank zoete Jezus » en in hare ziel ruischte het immer : « mijn kind is gered! »

. . . .

. . . .

Des morgens reeds vroeg knielde een jongeling in een der biechtstoelen der kloosterkerk. Onder de H. Mis ging hij te Communie en naast hem zat eene vrouw aan 's Heeren tafel met oogen stralend van blijdschap en moederweelde.

Een tiental jaren zijn verloopen.

Onverbiddelijk zijn ze heengegaan, zich niet bekreunend om de wonden, die werden geslagen, om de klachten der droefheid, die zij aanhoorden, om de wanhoopskreten, waarvan zij getuige waren.

Onverbiddelijk zijn ze heengegaan en toch hoeveel wordt er geleden en gestreden, hoevele tranen worden er geschreid, hoevele zoete verwachtingen verijdeld!

Onverbiddelijk gaan ze heen. Maar ze laten niet enkel doornen achter op hun pad. Daar bloeien ook bloemen op den levensweg, rozen der liefde, leliën der reinheid. Ze verrukken den mensch door den rijkdom der kleurenpracht, zoete geuren gaan van hen uit, gedragen door de zachte sefirs der lente

Daar zijn ook heerlijke oogenblikken in 's menschen leven, oogenblikken zoo rijk aan zalig genot, dat wij het lijden van het verleden vergeten en slechts denken aan 't schoone van het heden, aan de verwachtingen der toekomst.

Ook in dit leven waakt over ons de vaderhand van een Algoeden God.

Een tiental jaren zijn voorbijgegaan.

Henri's moeder ligt door eene zware ziekte aangetast op haar sterfbed. Voor haar had het leven veel bitters opgeleverd, doch hoevele heerlijke oogenblikken had ze doorleefd in die laatste jaren!

O, rijk was zij gezegend na het doorgestane leed, na hare bittere zielesmarten.

De zoete vrede zetelt op haar gelaat. Zij voelt dat haar einde nabij is. Reeds heeft zij den God van hemel en aarde ontvangen, ... iets nochtans schijnt aan haar geluk te ontbreken.

Met bezorgdheid ziet zij soms naar het klokje, dat op een penant-tafeltje zijn eentoonig tik-tak doet hooren.

« Zou hij nog niet komen? » vroeg ze dan weder aan de oude, trouwe dienstmaagd, die het ziekbed harer meesteres nog niet had verlaten. Dag en nacht waakte zij, de goede, trouwe ziel.

« Zou hij nog niet komen? »

« Mevrouw, de reis is zoo verre, gij moet nog wat geduld hebben; uw biechtvader heeft immers ook gezegd, dat hij nog dezen avond hier zal zijn. Ge moogt U niet ongerust maken. »

« Neen, goede Maria, ik mag niet klagen. God is zoo goed. Heugt u dien gelukkigen dag nog, toen Henri voor 't eerst het H. Misoffer opdroeg?

Wat was dat een blijdschap, niet waar, wat een vreugde, toen ik de H. Communie mocht ontvangen uit zijne hand. Neen, ik mag niet klagen. Ik zal geduldig wachten, als ik hem nog maar eens mag zien, vóór ik sterf. »

De oude dienstmaagd weende. 't Viel haar zoo hard te scheiden van die goede meesteres, die zij zoo vurig beminde.

« Kom, Maria, ge moogt niet weenen, bid nog eens den rozenkrans, ik zal met u mede bidden in stilte. »

En zacht klonk het door de kamer, dat schoon gebed : « Wees gegroet, Maria, vol van gratie. »

Op eens..... de dienstmaagd bidt niet meer, de zieke houdt haar adem in, daar komt iemand, de deur wordt geopend en een religieus in het zwarte ordekleed werpt zich in de armen der zieke vrouw.

« Moeder, liefste moeder. » « Kind dierbaar kind, mijn Henri, » is al wat men hoort.

Lang rusten zij schreiend aan elkanders hart.

Daar zijn oogenblikken, waarin het spreken onmogelijk is, onmogelijk soms van droefheid, soms van vreugde.

Beide gevoelens bestormden Henri's hart — vreugde van het wederzien, droefheid bij de gedachte aan de toekomst

Na de eerste ontroering fluistert hij : « Moeder is alles vergeven? » Een vurige kus is het antwoord.

« God, wat ben ik gelukkig! O, nu wil ik gaarne sterven, nu ik U nog eens mag zien, mijn eenigste schat, mijn vreugde, mijn geluk. Henri, bid voor mij, als ik niet meer zijn zal, bid voor mij en voor vader. Ik zal ook voor u bidden, kind van mijne tranen, kind van mijn geluk. »

Den volgenden morgen was de moeder stervende.

Aan de eene zijde van het bed bevond zich haar biechtvader, de priester, die ook haar echtgenoot had versterkt voor de groote reize naar de eeuwigheid en die zooveel had bijgedragen tot Henri's bekeering. Aan de andere zijde, dicht bij de stervende, bevond zich Henri. Zij bidden de gebeden der stervenden, de oude dienstmaagd bidt geknield den rozenkrans.

Het gelaat van de stervende is zoo rustig, zoo vreedzaam. Hare lippen bewegen zich voortdurend tot het gebed, hare oogen zijn gericht op het kruisbeeld, hare hand houdt de hand omkneld van haar eenigst kind.

Neen, zoo is het sterven haar niet smartelijk meer. Naarmate de pater bidt, wordt de ademhaling flauwer en flauwer. Nog eenmaal fluistert zij : « vaarwel, mijn innig geliefd kind. » « Jezus, Maria, Jozef, » murmelen de lippen en de schoone ziel van de moeder steeg op tot voor den troon van den almachtigen God.

Een vurige Christene op aarde minder, een heilige meer in de eeuwige zalen van het hemelsch Sion.

En Henri knielde weenend, vol eerbied neder en bad nog lang voor haar, die hem dubbel het leven schonk.

Zijn leven zou slechts een slachtoffer zijn voor de zielerust van vader en moeder.

Fr. BERNARDINUS METS,
Minderbr. Conventueel.

Hal.

DE LINNENWEVERIJ

IN VROEGERE EEUWEN TE KORTRIJK.

HET gebruik van linnen was voorheen niet zoo algemeen, als de meeste kinderen onzes tijds wel denken. Vóor de XVIe eeuw droeg de groote hoop wollen hemden, het lijnwaad houdende voor... een artikel van weelde.

De oudste oorkonde, waarin men van het Kortrijksch linnen gewag maakt, is van 1290. Twee poorters, de heer van Hoog-Mosscher en Jan Ronghe meenden recht te hebben op den tol, geheven op de « nappes, tueles et keuverkins », welke men in de stad verkocht (1).

Nochtans schijnt deze nijverheid hier niet gebloeid te hebben, zoolang de lakenweverij eene zekere hoogte behield.

Het was bepaaldelijk in 1573, dat men middelen beraamde om den lijnwaadhandel op te beuren. De gemeenterekening zegt het duidelijk :

> Betaelt in handen van Jan Bostoen LXIX lib. p. ter cause van ghel. somme bij hem verschoten van seker ghelaeghe, verteert int stadhuus by den cooplieden van lynwaed deser stede, als zy besoigneerden ende adviseerden hoe men beste soude moghen upbringhen de linwaetmarct.

Dezelfde rekening leert ons verder, welke de gevolgen van die bijeenkomst waren.

(1) *Inventaire des archives de la ville de Courtrai.*

> Betaelt aen Loys van de Ghinste ende Arent Willemins, cooplieden deser stede, ter cause dat sijlieden by laste van scepenen gheweest hebben naer Oudenaerde ende Ghendt, omme dat sy die cooplieden van aldaer animeren souden om te frequenteren de marct ende lynwaethalle alhier ter voordenesse van de stede.
>
> Betaelt aen den conchierge van den scepenhuuse de somme van CLXVII lib. p., ter cause van cost van maeltyden, by myn heeren van der weth ghepresenteert ende ghesconken alle de cooplieden van lynwaeden, soo wel van Ghendt, Oudenaerde, Thielt, Rousselaere, Meenene, Iseghem ende andere omliggende plaetsen, de nieuwe marct van lynwaet alhier frequenterende ende voorderende.

Kortrijk telde damastwevers en gewoon-linnenwevers.

De nering der damastwevers ontstond in 1496. Verscheidene keuren, uitgevaardigd in den loop der volgende eeuw, regelden het werk, het dagloon en den handel.

De stad betaalde eenen beëedigden « meter ».

> Aen Thomas Willecome, ghedient hebbende als metere van lynwaeden, commende ter halle deser stede... (1).

Was een stuk te smal, zoo werd het « in drie sticken » gesneden. Men wilde niet, « dat tCorterycx goet mettertyt soude gheblameert worden, ter totale bederfenesse ende ruyne van der vors. neringhe (2) ».

Intusschen verwierf het Kortrijksch tafellinnen eene groote vermaardheid. Men weefde, verhaalt SANDERUS, in het doek de afbeelding van bloemen en dieren, van jachten en gevechten, van landschappen met weiden, bosschen, hoven, heuvelen en kasteelen, alles met zorg geteekend en zoo nauwkeurig, als het een schilder zou hebben gedaan: met zooveel verscheidenheid, als de

(1) Gemeenterekening van 1573-1574.
(2) Keure van 1551.

weelderige natuur er aanbiedt, en zoo fijn, dat het oog zich vermoeide, als het al die voorwerpen in een meer van glinsterende witheid bezichtigde.

Eene oorkonde uit de laatste jaren der XVIe eeuw staaft het gezegde van den geschiedschrijver.

« Edele, weerde ende discrete heeren burchmeestere ende scepenen der vermaerde stadt van Cortrycke, saluut! De generaele ghemeente ende republicke van onse neringhe van de linnenweverie, waer van alle andere neringhen ende coopmanschappen binnen onse vorseyde stadt floreren ende dependeren, tot gheluck ende voorspoet, door de gratie Godts, van alle arme ambachtlieden, dewelcke hueren cost soucken te winnen met rechtveerdighe handelinghen, tot salicheyt van huerlieder sielen ende tot des lants welvaren, waerduere onse vorseyde stadt grootelycx es verbetert ende bekent geworden alle de christene landen duer, cause van den coophandel alhier binnen onse stadt gheweest, ende duer onse goede cooplieden verbreyt gheworden tot de uuterste palen des aerdbodems (1) ».

Verder lezen wij in hetzelfde stuk : « Onse neringhe heeft veel hondert jaren hier binnen ons Nederlant in d'een plaetse ofte in d'andere altyt ghefloreert; ende nu sonderlinghe heeft Godt almachtich duer syn ghenade onder alle steden, in Belgica gheleghen, onse goede stadt van Cortrycke verciert met desen costelycken scat van neringhe, voorspoet ende gheluc, tot welvaren van de cooplieden ende ooc de generale ghemeente. »

Wil men bewijzen van de behendigheid der plaatselijke damastwevers?

Ten jare 1600 deden Albrecht en Izabella hunne plechtige intrede te Kortrijk (2).

(1) Oorspronkelijk stuk in het stedelijk archief.

(2) Omtrent « de ghifte ten laste van de Staten » lezen wij in het *register der notabelen* :

« Also de gheestelicken ende vier leden slants van Vlaenderen scepenen deser stede bescreven hadden by haerlieder briefven van XX martii 1600, ten fine te senden huerlieder ghedeputeerden,

Het magistraat begiftigde hen met vier en dertig gedamaste tafellakens, kostende 2497 ponden parisis.

> An Robert Riet over 't leveren van ammelakens ende serveeten an hunne Hoogheden van weghe deser stede ghepresenteert, II^m IIII^c IIII^xx XVII lib. p. (1).

Deze doeken, versierd met de wapens der zeventien Nederlandsche gewesten, waren zoo merkwaardig, dat de aartshertog ze opzond aan den koning van Spanje.

Ten jare 1713 vervaardigde men nogmaals « voor den coninck van Spaignen seer schoone tafeldoucken, in dewelcke seer constigh gheweven waren de wapens van den souvereyn, ende ooc de volgende jaerschriften : »

VInCe aC DIU IMpera.
CortraCensIUM InDUstrIa.

Men mag echter niet denken, dat de Kortrijksche linnenwevers geene donkere dagen beleefden. In 1576, tijdens de jammerlijke beroerten, was « de neringhe seer flau ». Het *register der notabelen* behelst dan ook het volgende besluit : « 9 Nov. 1576. Ghemerct de sobere neringhe ende benauden tyt, soo hebben hoochbailliu ende scepenen, upt goeddyncken van notabelen, gheadviseert de som van X^m gulden up te lichten, om die gheëmployeert te wordene int afcoopen van amme-

---

met resolutie wat somme men soude presenteren aen haerlieder hoocheyt voor een ghifte thaerlieder blyde incomste, ten laste van de staten van den lande van Vlaenderen.... de ghedeputeerden deser stadt, de eerste onder de smalle steden, moesten eerst haerl. advis gheven; ende daer duer deselve (gift) de stede grootl. belast soude wesen, so syn daeruppe gheconvoqueert gheweest de notabelen om te aenhooren haerl. advis; dewelcke henl. conformerende neffens d'avis van scepenen hebben gheresolveert dat men porteren soude voor deselve ghifte ten laste van de generaliteyt van Vlaenderen alsulcke somme als hier te voorent ghepresenteert was gheweest an wylent den coninck Phlps van Spaengen, onsen laetsen overleden gheduchten heere ende prince tsyner comste in den lande, wel min indient doendelyc ware, emmers niet meer, te vindene by transporte. »

(1) Stadsrekening.

laken ende andere goeden, die de inghesetenen daeghelicx syn werkende ende maekende; ende deselve voorts te vercoopene tot winninghe van de stede. »

Het was mede omtrent dien tijd, dat eenige wevers de stad ontweken, om elders werkhuizen op te richten. PASSCHIER LAMMERTYN toog naar Alkmaar, in Holland, en bekwam aldaar een octrooi.

Andere wevers lokte men uit hunne vaderstad. De magistraten van Valencijn en van Brugge wendden zich beurtelings tot PIETER DE VOS, ten einde hem te bewegen tot het inrichten van weverijen binnen hunne wallen. De onbaatzuchtige kunstenaar verstiet evenwel beide voorstellen, en legde zich, in het werkhuis van GAREMIJN, eenen zekeren tijd op de schilderkunde toe. Ten jare 1770 gaf het gemeentebestuur hem eenen onderstand van 100 pond parisis, tegen de belofte, dat hij weer naar Kortrijk zou komen, zoohaast zijn meester hem bekwaam genoeg zou achten om alleen het kunstperk in te treden.

Middelerwijl verzuimden de Kortrijksche overheden geene gelegenheden, om de groote nijverheid vooruit te helpen. De handvesten der gemeente bewijzen het op meer dan éene bladzijde.

Toen het magistraat in 1761 de teekenschool opende, was dit om de volgende redenen :

« De silversmeden, temmerlieden, metsers ende andere werklieden, weynig ofte niet ervaren synde in de teekenkonst, dewelcke hun nochtans allessints noodig was om hunne werken te volmaekter te konnen maken; van den anderen kant de fabrique van 't serveetgoed niet hebbende als oude desseinen van slegte gouste, en geene wevers in staet synde nieuwe te maken, die door hunne fraeiheyd het vertier souden konnen vermeerderen... (1). »

Ziehier een ander middel.

(1) Verslagboek der teekenschool.

Aen Joseph Verheye acht en veertig ponden pars., over tweven van vier servietten, alsmede aen Pieter de Clerck zes en dertig ponden pars., over tweven van zeven servietten, *in het stadhuys*, begrepen den transport van de getauwen, om aen S. K. H. den aertshertog Maximiliaen de fabrique deser stadt te doen zien, per ord[ie] van 22 July 1774 (1).

Aen Joseph Ameye honderd en tachentig ponden vyf schelen pars., zoo veel hy betaelt heeft aen diversche persoonen tot het opregten van twee weefgetouwen in het stadhuys deser stede, ghedient hebbende tot kennisse van hunne koninckl yckehoogheden de aertshertoginne Marie-Christine ende den hertog van Saxen (2).

Omtrent dien tijd bezigde men voor al de takken der linnenweverij nagenoeg 1700 arbeiders.

Het Kortrijksch lijnwaad dankte in alle tijden zijne vermaardheid aan de uitstekende hoedanigheden van het vlas, in de kastelnij groeiende; aan de behendigheid der bevolking in het bereiden en spinnen; aan de reinheid van het water der Leië en de netheid der meerschen, langs de oevers der rivier gelegen.

Kortrijk.

THEODOOR SEVENS.

(1) Stadsrekening.
(2) Id.

EEN STERREKEN.

(*Zinnebeeld.*)

HET was donker, stikdonker.

Het water der rivier slingerde in woeste bochten voorwaarts en, klotsend tegen de brokkelende brug, sloeg het bruisende en klaterende galmen in de hoogte....

Eene schim rees plotselings op aan den oever langs den kant van den ouden watermolen.

De wolken schoven uiteen en een zilveren, geheimzinnige streep wierp eenen tooverglans op het aardrijk dwars door het luchtruim heên.

De schim, verrast door het openbarend licht, maakte eene beweging en verloor het bovennatuurlijke harer verschijning.

Het was geen geest, geen spook, geen onstoffelijk wezen....

Het was eene vrouw.... eene zuchtende, weenende vrouw.

In hare armen prangde ze iets — een straal viel op hare borst — het was een kind, een gekruld koppeken tegen de tepels gedrukt.

Hoe afgemat zag er die vrouw uit! Hoe zwoegend hijgde hare borst, hoe moedeloos bukte haar hoofd, hoe klagend blikte haar oog!

Ze sprak eensklaps : « Ach, God... vergeef me... ik ben te ongelukkig — het leven wordt mij te bitter... het moet zijn... Eilaas!... Mijn kind... — »

Een angstige zoen weerklonk en de vlietende stroom scheen, om den moederkus, zijn gehuil tot suizende muziek te verzachten.

Ze sprak voort :

« Ik beminde hem zoo diep, zoo innig — ik bezweek « — ik gaf me aan hem... Toen ons kind geboren werd, « stiet hij mij van zich af, en weigerde aan zijne liefde « eenen naam te geven.... »

« De ouderlijke strengheid, de schande, wezen mij « de deur uit en, ik was, buiten, in sneeuw, in koû, « in ellende, zonder vrienden, zonder hem — gansch « alleen — met de herinnering aan het vervlogen geluk, « en met mijn kind. »

« Mijn kind, het heeft honger, mijne uitgemergelde « borsten kunnen het niet meer voeden, en ik ook heb « honger èn zielewee. »

« O, Heer! Gij aanziet mijn lijden, mijne wan- « hoop. Laat de verstootene met haar kroost vrede « vinden in Uwen schoot, zaligheid in Uwen hemel. »

Een stap werd gezet, een oog peilde de diepte....

En wild hernamen de wateren hunnen loop, loeiend klotsten de snuivende massa's tegen den ouden water-molen.

Eensklaps gloorde een glans in het uitspansel en een fonkelend sterreken viel voor de voeten der treurende neêr... En het fluisterde heur toe :

« Vrouw, moeder, deins terug van den kolk....

« Hoop!

« Worstel moedig tegen het bittere des levens, « zoek leniging voor uwe ziel, voedsel voor uw lichaam: « De wet des Heeren gebiedt het zoo.

« Hoop!

« Leef voor uw kind, laat de heilige moederdrift « in uw hart trillen, wees zelfopoffering en liefde....

« Hoop! »

En het fluisteren hield op, en de wateren kabbelden zacht, en de schim sprong terug, blikte naar boven en scheen in den hemeltrans te zoeken, zeer verre en zeer hoog, naar... een sterreken.

Vorst (Brussel). FRANS STOCKMANS.

GLADSTONE.

(Zie vorige aflevering.)

Het was in Juli 1839, dat de klokken hun vroolijk huwelijkslied over Hawarden lieten galmen, het nieuwe bruidspaar ter eere. Sedert dan zijn er 55 jaren heengesneld, en ondertusschen is Gladstone's leven, eene aaneenschakkeling geweest van eer en roem, en middelerwijl is Mevrouw Gladstone de onafscheidbare gezellin geweest van haren gevierden gemaal, hem volgende als eene schaduwe, zoo trouw, overal waar recht of plicht of vermaak hem riepen, overal tot op zijnen laatsten tocht naar het koninklijk paleis als de groote man zijn onslag in de handen der koningin nederlegde. Andere vrouwen, zouden het alras hebben opgegeven, heele avonden en lange nachten in eenzaamheid te zitten luisteren naar de droge verhandelingen in het Lagerhuis. Zij niet, waar Willem was daar was haar leven : Op het muffe, stofferige verdiep der kamer zat zij keer op keer, met gespannen geest, de niet altijd opwekkende beraadslagingen na te gaan, en oprecht gelukkig was zij, als heel het huis betooverd wierd en aan 't roeren ging onder het machtige woord van haren *grand old man!*

Als zij jong was, zoo 't schijnt, had zij eene zinrijke spreuk gekozen, die zij boven al hare opstellen schreef : « Wilt gij iets ter dege gedaan hebben, doe het zelf. » Dit gouden zegsel bleef zij immer getrouw, en paste het vooral toe op haar huiselijk leven : Thans is zij in de tachtig, en nooit heeft zij werk en moeite ontzien om haren man en zijnen huiskring gelukkig te maken.

Is het te verwonderen dat met zulk eenen schat voor wederhelft, Gladstone naar al de streken van Europa kan reizen, en immer het huiselijk genoegen mede dragen? Zorg en kommer alleen laat hij achter, vooral dan wanneer hij op verlof gaat.

Twintig jaar geleden bracht hij zijne vacantie over in Holland te midden van merkweerdige verzamelingen schilderstukken en porceleinen, waar hij met hert en ziel op gesteld is : Eene week van zorgelooze ontspanning was heengesneld, toen een zijner ambtgenooten, evenzeer uit op verzet en verpoozing, ter plaatse kwam. Gladstone hiet hem hertelijk welkom en 't was al vroolijkheid en genoegen, al lachen en kouten dat de klok sloeg, tot dat de nieuwe gast heel onbehendig het gesprek op de staatkunde bracht. Gladstone's arendsoog schoot oogenblikkelijk toornige vonken : « In 's Hemelsnaam, riep hij uit, laat toch de politiek van kant! » Onnoodig gezegd dat de aanmaning niet herhaald moest worden.

Als de roemrijke staatsman zijne verlofdagen op Engelschen bodem doorbrengt, is hij het voorwerp eener algemeene nieuwsgierigheid, en het middenpunt aller bewondering en belangstelling.

Eens was hij in Oystermouth, een aangenaam badsteedje van 't land van Wallis. In 't naar huis komen van eene wandeling op 't strand, wierd hij door eene brave vischvrouw uitgenoodigd in haren winkel te komen en eenige lekkere oesters te proeven.

Gladstone, die geen hertstochtelijke liefhebber dier weekdieren is, wees het vriendelijk aanbod dankbaar van de hand : « Ik eet nooit oesters, vrouwken » — « Om 't even, kom maar eens binnen. » — « Maar bazinneken, oesters maken mij ziek. » — « Dat doet er niet aan, kom maar binnen. » Met deze woorden trok de vischverkoopster den gemoedelijken man bij de slippen van zijnen frak naar den toog. Als nu de toestand op zijn hachelijkste was, verschenen Mevrouw Gladstone en haar zoon aan de deur : « Hier nu bazin, riep de Staatsman vroolijk uit, hier is eene echte oestereetster, en mijn jongen daar versmaadt dien kost ook niet. » — De wandelaars waren intusschen samengestroomd; een luid gejubbel en gejoel steeg op van alle kanten en gedurig kwamen nieuwe scharen nieuwsgierigen op het tooneel.

Gladstone, met vrouw en zoon, trokken naar de binnenkamer en aten er naar hertelust het welgejonde maal, met peper, azijn en roggebrood. De nederige visscherstulp wierd ondertusschen belegerd en bestormd : men vocht en worstelde voor de eer den ouden man zijne hand te

drukken : Eene ruwe zeebonk behaalde de overwinning en, den blinkenden zuidwester in de hand, brak hij los, met den krop in de keel : « God zegene u, Mijnheer, en lang mocht gij leven! » Gladstone schudde de zware visscherslauw en antwoordde : « Van 's gelijken, brave vriend, en mocht gij langer leven dan ik! » Het rijtuig was ingespannen, en nadat het goede vischvrouwken nog twee korven oesters onder hunne banken geschoven had, reed het gezelschap weg, onder de de oorverdoovende toejuichingen van de geestdriftige menigte.

Toch is Gladstone nergens liever dan aan den huiselijken haard in Hawarden. Het prachtige slot, met zijne ruime kamers en zalen, met zijne uitgestrekte hovingen, met zijne bosschen en dreven en heuvelen en dalen, het lieve *Hawarden Castle* is zijn tooverslot. Gladstone staat op en neemt zijn ontbijt op het gestelde uur, en dan, wat ook het weder medebrenge, 't zij sneeuw of hagel, of regen of wind, dan trekt hij te kerke, waar de predikant, zijn schoonzoon, den morgendienst en hij zelf de bijbellessen leest. Het overige van den dag is toegewijd aan de studie.

Gladstone's werkzaal biedt geene tentoonstelling aan van prachtig ingebonden lettergewrochten, maar is eene oprechte studeerkamer : allerhande vakken in allerlei talen zijn er vertegenwoordigd. Oude, middeleeuwsche en hedendaagsche letterkunde, wijsbegeerte en Godgeleerdheid, staat- en huishoudkunde, geschiedenis, aardrijkskunde en wetenschappen bekleeden hunne voorbehoudene afdeelingen, en zoo wel is de oude man met heel die geleerde wereld bekend dat hij blindelings, en zonder aarzelen, de hand kan leggen, op 't is gelijk welk een boekdeel dat tusschen de 15000 werken verscholen zit.

De geleerde staatsman heeft gewoonlijk drie verschillende boeken onder lezing, die elk op zijne beurt tot uitspanning moeten dienen als de lezing van het voorgaande te droog en te vermoeiend wordt. Hij leest, met potlood in hand, teekent op al wat hij onthouden wil, zet een vraagteeken bij 't gene dat hij niet verstaat en een kruisken nevens de regelen die hij betwist, en op 't einde van ieder werk maakt hij eenen aanwijzer die voor zijn geheugen heel den inhoud samenvat.

Is het dan te verwonderen dat Gladstone mee kan praten *de omni re scibili*, dat hij aan zijn gezelschap en

zijne omgeving leven en vroolijkheid mededeelt, en dat iedereen met de grootste belangstelling naar zijne woorden luistert?

Men verhaalt dat twee geestige heeren eens ter tafel genoodigd waren, waar zij wisten dat de staatsman aan zou zitten. Zij smeedden eene samenzwering onder malkander, om den beroemden gast in 't nauw te brengen met, over tafel, van zaken te spreken waar hij niets van kende. Zij lazen daarvoor en studeerden in oude tijdschriften, eene diepzinnige en geleerde verhandeling over den handel en wandel en de nijverheid en voortbrengselen der Sineezen en Mongolen.

De lang verbeide gelegenheid brak aan; de samenspraak werd begonnen en levendig voortgezet, en met onuitsprekelijke voldoening zagen de beide samenzweerders, de klimmende belangstelling en de koddige verwondering die in Gladstone's gelaat weerspiegelden.

Te langen laatste kwam er eene poos in 't gesprek, en tot beider verstomming zegde de grijze minister : « Wel, wel, MM., ik hoor met genoegen dat gij eenige mijner bijdragen gelezen hebt, die ik over 25 of 30 jaar in zulk een tijdschrift verschijnen liet! »

Tusschen de lievelingsschrijvers bij wie Gladstone om verademing gaat, bekleedt Homerus den eersten rang, en onlangs heeft hij er eene voortreffelijke vertaling van afgewerkt in Engelsche verzen, die, zoo 't schijnt, met duizenden en duizenden verspreid zal worden.

Thans smaakt de grijze staatsman de genuchten van zijnen levensavond in het midden van zijn talrijk huisgezin; met zijne kleindochter op de knieën, die er paardje rijdt, speelt hij grootvader, en in 't zoete familieleven vergeet hij al de stormen die in zijn woelig staatkundig leven over zijn hoofd gevaren zijn.

Het Engelsche volk erkent de verdiensten van den afgesloofden held, en als men Gladstone's naam vernoemt, zwellen de polsen en flikkeren de oogen en rijzen de hoeden en donderen de jubelkreten.

't Is nu reeds eenige jaren geleden, dat de gevierde volksvriend een bezoek bracht aan den hertog van Dalhousie, op zijn kasteel in Schotland. Langs alle kanten kwamen scharen van bewonderaars aangerold, die vruchteloos poogden de hofpoort stormenderhand in te nemen en het hof te overstroomen.

Een van 's hertogs pachters, een oude patriarkale landsman, klopte doodbedaard aan, en was bijna over den drempel wanneer de portier toesprong en hem den doortocht afsneed. — Wat, riep de pachter, willen ze niemand binnenlaten? » — « Neen, niemand, » klonk het antwoord. — « Maar ik moet den *grand old man* toch zien, wedervoer de indringer, en *neen* is niets gezegd. »

Nu kwamen de scharen opnieuw tegen de poort aangedruischt en terwijl de poortier aan 't vechten ging, gleed de landsman tusschen armen en beenen door om, wat verder op, over den hofmuur naar binnen te klauteren. In 't park wierd hij door een heerschap staan gehouden : — « Wat komt gij hier verrichten? » — « Wel vriendschap, zei de pachter, 'k moet den *grand old man* zien, dien gij bij ulie hebt; kunt gij mij zeggen waar hij ergens om vinden is? »

De gast van den hertog zag wel dat hij met eenen taaien kerel te doen had, en wees hem een afgezonderd hoeksken aan, zeggende, dat Gladstone weldra langs daar zou wandelen. Ja maar, nauwelijks had hij zijnen rug gekeerd of de oude was op weg naar 't kasteel en 't wilde lukken dat hij heel het gezelschap, met den hertog voorop, vlak op het lijf liep : « Wel, Uwe Hoogheid, wien ge nu toch in huis hebt! Mij dacht, ik moest toch eens overkomen om dien fellen gast te zien, en voor ik zijne hand geschud heb, ben ik van hier niet weg te krijgen. »

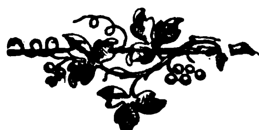
De hertog glimlachte goedaardig en wees hem den bedoelden volksvriend. Gladstone drukte den braven man hertelijk de hand en vroeg hem hoe hij 't stelde.

— « Blij van kennis te maken, mijnheer Gladstone; gij zijt een knappe kerel, man; nu, het doet mij oprecht genoegen dat gij er zoo goed uitziet... En deze is uwe mevrouw, en dat uwe dochter zeker? Wel, mevrouw, hoe gaat het er mede?.. Gij moogt het niet kwalijk nemen, maar wij zijn toch zoo blij en zoo fier van u hier te zien..., » En zoo raasde de oude man voort en liep van hier naar ginder totdat hij iedereen bij de hand gegrepen had. Op 't einde, met een laatsten « goeden dag » en een laatsten handdruk aan Gladstone, wandelde hij terug, en ging bij hoog en laag verzekeren, dat hij in geene drie maanden de hand zou wasschen die den « *grand old man* » den pol gedrukt had.

Gladstone was de afgod van zijn volk : Waar hij kwam stroomde de volkszee samen; waar hij sprak hing de menigte

aan zijne lippen, want hij sprak de taal van 't volk en verdedigde de rechten zijner landgenooten. Zij kenden hem en hij kende hen. Hij wilde wat was recht, en rust noch duur smaakte hij, voordat dit recht gewonnen of verzekerd was.

Glossop. J. FESKENS.

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

TAALPHANTASMEN.

8. *Evenredigaar.*

« De *evenredigaars* kunnen nu uitmeten hoe hunne tegenstrevers eene openbare bespreking vreezen. » *Denderbode.*

Een woord als *evenredigaar* moet onvermijdelijk het taalgevoel kwetsen van iemand, die ook maar een weinig taalgevoel heeft. Het bestond niet; maar thans wordt de *evenredige vertegenwoordiging* juist druk besproken; in 't Fransch worden de aanhangers van bewust verkiezingsstelsel *proportionalistes* genoemd. Voor dat woord trok onze courantier zijn neus op; hij zou er een woord in de eigen taal voor vinden. 't Inzicht was loffelijk; doch het gaat zoo maar niet aan een bijv. nw. te nemen, daar een achtervoegsel aan te plakken en zich in te beelden, dat het product van die operatie uitdrukken zal, wat men bedoelt. De afleiding heeft hare regels; deze mogen niet overtreden worden, wil de afleiding niet allen zin missen; en wat zin kan *evenredigaar* hebben? Geen, omdat *aar* alleen aan znw. en werkw. toegevoegd wordt om afleidingen te vormen. Wanneer men geen gelukkiger schepping uitdenken kan, zal men beter doen het woord *proportionalist* te gebruiken of zijn toevlucht tot een omschrijving te nemen.

Uitmeten is Aalstersch voor oordeelen.

9. *Beschrijf.*

« In 't vervolg, als gij eene meeting gehouden hebt, wees zoo goed er zelf geen verslag over te geven, want uw *beschrijf* over degene van Meire is de weergalm niet van eenen wijzen aanhoorder... » id.

Er zijn wel eenige stammen van werkw. met voorvoegsel *be-*, die als znw. gebezigd worden : *beheer*, *bedrijf*, *belang*, *beleg*, *belet*, *bestek*, *bewind*, *bezwaar* enz., doch dat sluit niet in, dat men willekeurig alle stammen van dergelijke werkwoorden als substantieven zou mogen bezigen, bijv. *bebouw*, *bedaar*, *bedauw*, *bedek*, *bedelf*, *bedreig*, *bedwing*, *begroet*. Evenmin bestaat *beschrijf*. Van werkw. met voorv. *be* kunnen nww. afgeleid worden : 1° door den stam als subst. te gebruiken :

beheer : 2° door middel van het achterv. *ing* : *bedreiging*; 3° door middel van het achterv. *nis* : *begrafenis*. Ook kan de noemvorm als subst. gebezigd worden : naar *behooren*. Het gebruik heeft bij ieder werkw. vastgesteld, welke vorm als znw. zal gebezigd worden : *bedrijf* en niet *bedrijving*; wèl *beschrijving* en niet *beschrijf*.

Een weergalm van een wijzen aanhoorder is een nogal zonderlinge weergalm.

10. *Behandigen.*

« In zitting (in de —) van ons Schepenscollegie (*Schepenencollege*) van maandag (*Maandag*) jl. werd het eerediploma den heer (*Heer*) De Koninck *behandigd* en ontving hij (*deze*) de gelukwenschen onzer stedelijke overheden. » id.

Het werkw. *behandigen* zou moeten beteekenen *ter hand stellen*; dat werkw. bestaat niet; men vraagt zich af, wat het, naar zijne afleiding wel zou kunnen beteekenen. Het rechte woord was hier *overhandigen*.

11. *Doorzichtigheid.*

« Wij weten niet of de les voordeel zal opleveren aan de Luikenaars, en of zij voortaan meer *doorzichtigheid* zullen aan den dag leggen;... » id.

Dat mag inderdaad wel de vraag zijn. Verbeeld U eens lezer, dat de courantier den wensch koestert, dat de Luikenaars zouden gaan gelijken op Marley's Ghost bij wien Scrooge, dwars door 't lijf heen, de twee knoopen zien kon, die van achteren aan zijn rok stonden, juist omdat deze spookgestalte *doorzichtig* was. Er is wel eenig *doorzicht* noodig om voor ieder begrip het rechte woord te kunnen gebruiken.

12. *Wederlandsch.*

« Ter gelegenheid der Tentoonstelling zullen er *wederlandsche* wedstrijden van *bieënteelt* (*bijen*) te Antwerpen... ingericht worden. » id.

Wederlandsch is een neologisme, waardoor men in Zuid-Nederland *internationaal* heeft willen vertalen; een der talrijke onhebbelijke samenstellingen waartoe onverstandig purisme geleid heeft. Deze samenstelling heeft geen zin. Het woord *weder* kan in samenstellingen twee beteekenissen hebben : 1° de oorspronkelijke *tegen*; 2° de daaraan verwante *terug*, *opnieuw*. Met *weder* in de beteek. 2, is *wederlandsch* klinkklare onzin. Met *weder* in de beteek. 1, heeft bewust bijv. nw. den zin van *tegen het land*, *tegen de landen* en kan nooit het begrip *inter nationes* uitdrukken, dien het heet weer te geven. Men houde zich aan het goede, klare *internationaal*.

13. *Volksgeliefdheid.*

« Niets evenaart de macht en de *volksgeliefdheid* van het dagblad, bijzonder onder de *massas* (*massa's*). » id.

Volksgeliefd, *volksgeliefdheid*, zijn samenstellingen van denzelfden

aard als *wederlandsch*, pogingen om *populaire*, *popularité* te vertalen en het gebruik van *populair*, *populariteit* te ontwijken. *Volksgeliefd* kan niets beteekenen; *volksgeliefdheid* moet het tegendeel uitdrukken van hetgeen men er mede bedoelt, namelijk : het geliefd zijn *van* het volk zelf; in die samenstelling is geen element, dat het geliefd zijn *bij* of *door* het volk uitdrukt. Daarbij is *geliefdheid* een woord, dat niet bestaat. *Volklief*, dat men ook wel eens voor *populair* aantreft, ware verkieslijker, daar het toch iets kán beteekenen : *den volke lief*. Maar *volkliefheid* is weer onbestaanbaar met het taaleigen, daar *liefheid* geen bestaand woord is.

14. *Behouden.*

« Groot rabat *is* (gallic. v. *wordt*) *toegekend* bij *neming* van een originaal vaatje, *behoudende* 6 of 12 stuks. » id.

Er is spraak van haringen, die in een klein vaatje liggen. Het vaatje *behoudt* zijne haringen niet aangezien ze opgegeten worden door den kooper; het *houdt ze in*.

Een rabat wordt niet *toegekend* maar *gegeven*. Dit eerste gedeelte van den zin is letterlijk uit het Fransch vertaald : un grand rabais *est accordé*.

Het Nederl. zou ook niet zeggen : *bij neming van*.

Men kon hier zoo gemakkelijk uitdrukken, hetgeen men te zeggen had, in gezonde, natuurlijke taal : « Men krijgt een groot rabat, wanneer men een vaatje koopt met 6 of 12 stuks. »

15. *Vertrouwelijk.*

« Vraagt het Vlaardingen Kroonmerk alleen verkrijgbaar in het oud (,) gekend (,) (of anders : *vanouds bekend*) *vertrouwelijk* huis H. A. D. P. » id.

De Vlaming, die hoe weinig Fransch ook kent, zal weten, dat men een huis, waar men met volle vertrouwen mag koopen, noemt *maison de confiance;* hij zal wel weten, dat men spreekt van een *lettre confidentielle* en van een *entretien familier;* hij zal zich niet vergissen in de keus van het attribuut. Maar in de eigen taal kan hij *vertrouwbaar* en *vertrouwelijk* niet uiteenhouden! Hoe moet zijn taalgevoel verstompt zijn! Het achtervoegsel *baar*, achter werkwoordelijke stammen gevoegd, beteekent : de werking *kunnende ondergaan : vertrouwbare* inlichtingen, inlichtingen die kunnen, mogen vertrouwd worden. In *vertrouwelijk* drukt *lijk* het *aanwezig zijn van het vertrouwen* uit : een *vertrouwelijke brief* veronderstelt het vertrouwen van hem, die schrijft op hem, die den brief ontvangt. In een *vertrouwelijk onderhoud* is het vertrouwen aan een of aan beide, in een *vertrouwelijken omgang* aan beide zijden. *Vertrouwelijk huis* heeft dus geen zin.

16. *Behoeven.*

« Al deze werken *behoeven* noodzakelijk op een goddienstigen grondslag te rusten. » id.

Behoeven beteekent noodig hebben; *je behoeft dat niet te betalen*: het is niet noodig, dat je dat betaalt. Maar; *betamelijkheidshalve moeten*, het begrip, dat in den aangehaalden zin moest uitgedrukt zijn, wordt weergegeven door *behooren*.

GALLICISMEN.

7. *Brug*.

« Vrijdag nacht werd de *brug* van de Bourgogne door den storm weggeslagen. Een officier aan boord werdt gekwetst. » *Denderbode*, 1, 3, '94.

Wat 'n zonderlinge voorstelling moet de courantier hier gehad hebben! Die *brug* van de Bourgogne, wat zou dat wel zijn? *Le pont* natuurlijk. Maar hoe zal de storm het gedaan gekregen hebben om het *dek* van een zeeschip weg te slaan? Wie weet het? Men laat den storm, soms al rare grappen uithalen : ik las wel in een centenblaadje van een storm, die vóór Algiers de *branding* had omvergespoeld. Ik gis, dat in het Fransch dagblad, waar de *Denderbode* zijn nieuwsje uit knipte, zal gestaan hebben : « Pendant la nuit de vendredi la tempête a balayé le pont du Bourgogne. » Dat men den storm op het dek van een schip schoonmaak laat houden kan er door; doch hem dat dek zoo maar laten weghalen, dat is wat kras.

8. *Hernemen* (*het werk* —).

« De toestand is allerbest; behalve bij den heer (*H*eer) Richard Van Reeth te Boom heeft men overal *het werk hernomen*. » id. 29, 4, '94.

In 't Fransch wordt gezegd : *reprendre le travail*. In 't Nederlandsch wordt het werk steeds *hervat* : « verscheidene fabrikanten, die gedurende eenigen tijd hunne fabrieken hebben gesloten gehad, hebben *'t werk* weer *hervat*. » *De Telegraaf* (Patterson, New Jersey, V. S.) 2, 2, '94. — « Dit was het sein tot het *hervatten* der vijandelijkheden. » **Van Rees**, *Historische Indische Schetsen*, 34.

Het substantief is *hervatting* : « De nieuwe contracten voldeden niet in allen deele aan de bedoeling van den Gouverneur-Generaal; maar de bekrachtiging volgde, vooral uit overweging, dat anders eene *hervatting* der vijandelijkheden onvermijdelijk was. » **Kielstra**, *Gids*, '93, 12, 471.

9. *Stellen* (*een einde* —).

« Voorloopig mag dus Jensen onderwijs aan de boeren geven, maar de Denen van Sleswijk (Sleeswijk) verwachten het elk oogenblik, dat de raad van toezicht voor de scholen het verbod vernieuwt en aldus aan de zaak een *einde stelt*. » *Volksbelang*, 31, 3, '94.

Het Fransch zegt *mettre fin à qche;* het Nederlandsch *maakt*

aan iets *een einde* : « Vooral toen, in 1866, door een ingrijpenden maatregel, *een einde* werd *gemaakt* aan de afpersingen. » **Kielstra,** *Gids*, '93, 12, 481.

In 't Nederl. wordt ook geen *einde gebracht aan iets* : « De stemming (*le vote*) van dees (*dit*) wetsvoorstel *zou een einde brengen aan eenen toestand*, die voor de landbouwers vol van kwellingen... is. » *Denderbode*, 29, 4, '94. Wel *brengt men iets ten einde*; deze uitdr. zou evenwel niet passen in den aangehaalden zin, waarin *een einde maken* op zijn plaats zou zijn.

Bij het woord *stemming* moet vermeld worden, dat een ontwerp van wet niet *gestemd* maar *aangenomen* wordt; daarom wordt *over het ontwerp gestemd* en als de uitslag van deze stemming gunstig is, dan is het *aangenomen*.

Dees in den nom. acc. onz. enk. is dialect. Vanouds heeft in dien naamv. van 't onz. in 't Germaansch geen vorm bestaan, die aan *dees* zou beantwoorden; wel bestond in 't Oudsaksisch *thit*, waaraan *dit* der beschaafde Nederlandsche taal nog beantwoordt. In dialect is neutrum *dees* een vorm ontleend aan 't vrouw. : *dees* (met apocope voor *deze*) : *dees vra* (deze vrouw); de apocope te zamen met de analogie maakten den overgang tot het onz. mogelijk in : *van dees joor* naast *van dees week*, *van dees mondj*.

10. *In beroep* (— *gaan*).

« De heer (*Heer*) Jensen *ging in beroep* voor het hooger gerechtshof van Leipzig. » id. 31, 3, '94.

In onze Fransche dagbladen lezen we dagelijks onder de rubriek *Chronique judiciaire* de uitdrukking *aller en appel*. Zoo komt het, dat wij in Zuid-Nederland alleen de uitdrukking *in beroep gaan* kennen. Zuiver Nederlandsch zegt *in hooger beroep komen* : « Franck kreeg twee jaar, en *kwam* niet *in hooger beroep*. » L. Couperus, *Noodlot*, 188. — « Van deze uitspraak *in hooger beroep te komen* bij het oppergerechtshof leidt tot niets, daar dit niet vóór Oct. zijne zittingen aanvangt. » *Het Nieuws van den Dag* (Amsterdam), 20, 6, '93

In verbreking gaan = *aller en cassation* deugt evenmin ; « In beroep bekrachtigde het hooger militaire hof dit vonnis, en de auditeur-generaal *ging in verbreking*. » *Denderbode*, 4, 1, '94.

11. *Oogpunt* (*onder* —).

« Citoyen Bertrand, insgelijks van Brussel, verdedigde integendeel de verbonden *onder practisch oogpunt*. » id. 31, 3, '94.

Een oog*punt* is geen paraplu, waar men *onder* schuilen kan. Het *oogpunt* is het punt, waaruit de teekenaar, de schilder zijn onderwerp bekijkt. Het Nederlandsch zegt dan ook steeds *uit een oogpunt* : « *Uit dat oogpunt* beschouwd is de *Pastorie van Mastlant* een werk van groote en blijvende waarde. » C. Busken Huet, *L. F. e. Cr.* 2, 78.

Het Fransch zegt *sous un point de vue* en daarom schrijft de Zuidnederlander *onder een oogpunt*.

12. *Herinneren (zich — van).*

« Het Willemsfonds weet te goed, dat *zich herinneren van* 't verleden het beste middel is om zich te behoeden in de toekomst,... » *Brugsche Beiaard*, 5, 5, '94.

Zich herinneren van = se souvenir de; dat is toch wat kras! In 't Nederl. komt *zich herinneren* voor met een lijdend voorwerp.

Zich behoeden is tevens het gallicisme *se préserver*. Dit werkw. wordt in 't Nederl. niet wederkeerig gebruikt. Het wordt alleen gebruikt in den zin van : *laten weiden, —grazen : het vee behoeden*, waarvoor men in Zuidnederland *wachten = garder* (Oudfransch *guarder, warder* = Duitsch *warten*) zegt. Buiten deze opvatting wordt het nog gebruikt met het voorzetsel *voor* in den zin van : *beschermen tegen* : God *behoede* u *voor* alle ongelukken.

13. *Potten (de gebroken — betalen).*

« Zij zullen eenen maatregel intrekken, door welken zij later *de gebroken potten zouden betalen.* » Id.

Hoe weinig kennen we toch onze taal, daar we, om deze gedachte uit te drukken, nog uit het Fransch moeten vertalen : *payer les pots cassés!* Een Nederlander, die een misslag boet, *betaalt het gelag, blijft het kind van de rekening.*

14. *Voege (in —).*

« Het Staatsblad deeld (sic) de nieuwe kieswet mede (eene wet *wordt afgekondigd*), die *in voege zal gesteld* worden voor de Kamerkiezingen, die in October a. s. zullen plaats hebben. » id. 28, 4, '94.

De uitdr. *in voege zijn* is een zeer gebruikelijk gallicisme in Zuid-Nederland. Een zelfst. nw. *voege* in de beteekenis van *gebruik*, bestaat in 't Nederl. niet; *voege* is in deze opvatting het ontleende Fr. *vogue*. Het Nederl. *voeg, voege* staat met *voegen* in verband en beteek. bijv. de plaats waar twee delen (planken) in elkaar geploegd zijn, doordien de *messing* van de een in de *sponning* (groef) van de ander gevoegd is. Overdrachtelijk krijgt het woord *voege* dan de beteekenis van wijze : *in dier voege* = op die wijze, zoodanig. Maar nooit beteekent het *gebruik*; *in voege* is het Fr. *en vogue*, waarvoor het Nederl. zegt *in zwang*. *In voege stellen* is de letterlijke vertaling van *mettre en vogue* = in zwang brengen; maar *mettre en vogue* is in 't geheel niet toepasselijk op een wet; de uitdrukking, die op het toepasselijk worden van een wetsbepaling betrekking heeft is *mettre en vigueur* = van kracht doen worden. Een ander gallicisme is de volgende vertaling van *entrer en vigueur* :

15. *Kracht (in — treden).*

« De lijsten, waarvan de herziening heden aanvangt, *zullen in kracht treden* den 1 October (1sten) a. s. » id. 28, 4, '94.

Entrer en vigueur is in 't Nederl. *van kracht worden.*

16. *Fout (in —).*

« De mannen van den Flamingant mogen doen of zeggen (,) wat ze willen : onveranderlijk zal Vlaamsch en Vrij *hen in fout vinden.* » *Flamingant*, 4, 3, '94.

Iemand in fout vinden = trouver quelqu'un en faute, is geen Nederlandsche uitdrukking ; in onze taal *vindt men schuld in iemand*; dus best : « steeds *zal hij schuld in hen vinden.* »

17. *Godsdienstig.*

« Zij (de redactie) zal zijn aandenken met eenen *godsdienstigen* eerbied blijven bewaren. » id. 29, 4, '94.

Godsdienstig wordt in 't Nederl. alleen in de volgende beteekenissen gebruikt : Van personen (*Wdb.* A) : God dienende. Van zaken (*Wdb.* B, 1) : op den godsdienst betrekking hebbende. (*Wdb.* B, 2) : blijk van godsvrucht gevende. De beteekenis van dit woord is dus niet zoo uitgebreid als die van het Fr. *religieux*, dat bijv. ook kan beteekenen *stipt*, *nauwgezet* : conserver qche avec un soin *religieux*; het heeft ook niet de beteekenis van *pieux* in *pieux souvenir*, in welke opvatting het hier nochtans gebruikt wordt; daar de eerbied der redactie hier niets met godsdienst te maken heeft, past het bijv. nw. *godsdienstig* daarbij niet als attribuut. Het bij *aandenken* passend attribuut is *heilig*, *dierbaar*; bij *eerbied* kan *heilig* staan.

Luik, Juni, 1894. H. MEERT.

HET VUUR VAN DEN HEMEL.

I.

Ziet gij ze drijven aan den vaal getinten hemel,
Die wolk, nu bleek, nu rood (begoochlend kleurgewemel!)
Een wolk... doch die geen vocht bevat!
En 't is of op den wind te zaam door 't luchtruim jagen
De rosse dampengloed en 't aaklig jammerklagen
Van eene in vlammen staande stad!

Daalt ze uit den hemel neêr? Is ze uit de zee geklommen?
Of voert ze, vuurkaros, ontelbre duivlendrommen
Naar een nabuurge dwaalster heen?
Wee! Waarom komt bij pooze, als toornig, uit haar donkren,
Geheimnisvollen schoot een blanke lichtstraal flonkeren
En kronkelt als een slang uiteen.

II.

De zee! Niets dan de zee en onafzienbre baren!
De meeuw vermoeit haar wiek in 't eindloos voorwaarts varen.
't Zijn golven hier! 't Zijn golven daar!
't Zijn golven zonder end, van golf op golf gekenteld :
Het oog ziet golven slechts, in d'afgrond neergewenteld,
Bedolven onder baar op baar!

Soms ligt een zeegedrocht op 't effen vlak te wiegelen
En laat zijn blauwen staart en zilvren vinnen spiegelen
In zonnelicht bij golfgeschuur!
Een kudde schijnt het meer, bedekt met witte vlokken!
De horizont is met een bronzen kring omtrokken;
En lucht en zee is één azuur.

« Beveelt gij, vroeg de wolk, die zeeën op te drogen? »
« Neen! » — Op Gods adem is zij verder reeds gevlogen.

III.

Egypte! — 't Spreidde, prat op blonde korenaren,
Zijn akkers, bontgekleurd, of 't vloertapeeten waren,
Van vlakten tot in vlakten uit!
Een koude waterplas ten Noorden, vuurge zanden
Ten Zuiden brokkelen om strijd zijn vruchtbre landen,
Een lachenden, begeerbren buit!

Drie bergen, opgericht door menschenhanden, schenen
Met drievoud marmren hoek door 't verre luchtruim henen,
Terwijl hun voet in de asch verdween!
Van 't smalle toppunt af, tot op het zand beneden,
Daalde een steeds breedre trap van wonder hooge treden,
Bestijgbaar slechts voor reuzenschreên.

Een sphinx van rood graniet, een god van marmer stonden
Op wacht : geen vuurhoos, uit de zandwoestijn gezonden,
Die ooit hun 't ooglid neêrslaan deê!
Met rijke vracht, zocht kiel bij kiel een wijde reede.
Aan d'oever neergevleid, verkoelde een reuzenstede
De arduinen voeten in de zee.

Men hoorde den Simoun, verpestend, moordend bruischen,
En op de witte kei de zware schubben ruischen
Des krokodils aan d'oeverzoom.
Slank rees er de obelisk, één steenzuil, zonder deelen.
De Nijl ontwikkelde, als een tijgerpels, zijn gelen,
Met land op land bestipten stroom.

« Waar moet ik stilstaan? » — riep de wolk, die vonken spuwde.
« Zoek! » — luidde een stem, waarvoor de verre Thabor gruwde.

IV.

Een reuzig klipgevaarte, uit zee steil opgeschoten,
Een torenmassa, om- en door elkaar gestooten,
Lag Babel daar, verlaten, doodsch;
Voor eeuwig tuigend van uw niet, o stervelingen!
Het wierp op 't ver gebergt bij de ochtendschemeringen
Zijn schaduwfloers, ontzettend grootsch.

Het ingestort gebouw zonk in onpeilbre diepten;
De orkanen, onder 't breed gewelf gekerkerd, zwiepten
En vierden buldrend zegepraal!
Het menschelijk geslacht bewoog zich om deze oorden,
En spelde : Babel zou den aardbol eens omboorden
Met zijn oneindige spiraal.

Zijn trappen raken eens de hoogste hemeltransen!
Nauw nam een berggevaart in zijn granieten schansen
De plaats in van een enklen steen.
En tinnen rezen, die weer andre tinnen beurden,
En stegen onverpoosd (tot de oogen niets meer speurden)
Bedwelmend door de hoogte heen.

Een muurkloof diende als weg aan olifantendrommen,
Een woud was opgegroeid te midden der kolommen,
Hier saamgebracht met duizendtal!
Men zag voor elk portaal een zwerm van reuzengieren
En bloedroode arenden bij licht en donker zwieren,
Als om een groote bijenhal.

« Gebied! — sprak weer de wolk — 'k verdelg de laatste steenen! »
« Voort! » — « Heer, waarheen? Waar zendt me dan uw gram-
[schap henen? »

V.

Een wonder stedenpaar, nog nooit aanschouwd voordezen,
Wier huizen, trotsch gebouwd, tot 's hemels bogen rezen,
Verscheen, gedompeld in der nachten nevelgaas,
Vast sluimrend met haar goôn, volk, wagens, straatgeraas,
Als zustren, naast elkaar in 't zelfde dal gelegen!
In 't duister trof de maan haar torens halverwegen;
Vaag schemerde voor 't oog een baaierd, in den nacht,
Van trap en watergang en zuil met breeden schacht
En krullend kapiteel; door 't mistig hulsel gloorden
Basalten monsters die een reuzenkoepel schoorden,
Naast tempels, waar een rei van bonte marmren goôn
Met stierenkoppen zat op rijkgesneden troon,
Plaveien uit één stuk, die gansche zalen vloerden,
Waar bronzen goôn, die nooit hun stijve hoofden roerden,
In cirkel zaten, 't oog strak op elkaar gehecht,
De vlakke handen op de koude kniën gelegd.
Men zag in 't blauwe ruim de breede schaduwschimmen
Dier praalgebouwen verre als voorgebergten klimmen.

Ha! helsche steên, wier drift natuur en rede schond!
Waar ieder uur een spel van ijsbre wulpschheid vond,
Waar ieder welfsel een geheim van ontucht dekte.
Ha! dubble zwadderbuil, die 't aarderijk bevlekte!

En alles lag in slaap; slechts hier en daar verging
Aan beider steden trans een flauwe flikkering,
Der ontucht fakkels, dra gedoofd bij 't eerst verschijnen,
Een nadisch der op straat verlaten brasfestijnen!

Soms brak een bleeke muur, in maneschijn geplaatst,
Het nachtlijk grauw, of trilde, in stroom of kom weerkaatst.
En 't windje zuchtte in 't loof der frissche sycomore,
En woei van Sodoma zijn geuren naar Gomorrhe.

Daar dreef meteen de wolk, van duisternis omwald,
Daar klonk meteen de stem haar toe van boven : « Halt! »

VI.

De wolk verbreekt haar boeien,
En pupervlammen gloeien
    En schieten straal op straal
Tot in haar diepste kuilen,
En gieten solferzuilen
    Op toren, dom en zaal!
Als wilde dansers springen,
De rosse schemeringen
    Op drempel en portaal!

Daar welft het vlamgetoover
Een reuzenkoepel over
    De wallen beider steên!
Verbasterde geslachten!
De wolk uit al haar krachten
    Stort woedend naar benêen!
Haar breede kolken splitsen!
Zij klieft met bliksemflitsen
    Uw schuldig hoofd vaneen.

Dat volk, in slaap gezonken,
Dat gistrer, zwijmeldronken,
    Aan God niet dacht, ontwaakt!
De praalgebouwen storten,

En duizend wagens horten,
Dat as en draagboom kraakt!
De groepen, die steeds groeien,
Zien op de straten vloeien
Het vuur dat altijd naakt!

Vergeefs de vlucht genomen
Voor de ijsbre vlammenstroomen!
't Valt ál den dood ten buit!
Het vuur, met aaklig brommen
Plonst bruggen neer, scheurt dommen;
Geen muur, geen dam die 't stuit!
Het stroomt, het stort van boven,
't Spat, op den vloer gestoven,
In roode spranken uit!

Met iedre sprank gezwollen,
Zwalpt onder 't henenrollen
't Vuur dat geen meester kent!
En immer sneller spoeden
De helderroode vloeden :
Geen hengst die sneller rent!
Het beeld laf aangebeden,
Ploft, wringt zijn bronzen leden
In 't vratig element!

Volk, kindren, mannen, vrouwen
Vlucht... Niets dan vuur te aanschouwen!
Al vuur, waar 't oog op staart!
Vlucht! Vlucht! de stad ontloopen!
Zij slaan de poorten open...
Daar wacht het vuurgevaart!
En die verdoemde drommen
Verbleeken en verstommen :
Het is de hel op aard!

VII.

Als een gevang'ne, die zich aan de tralies houdt,
Om 't moordschavot te zien, voor een gezel gebouwd,
Zoo zag men boven 't ver gebergt aan de oosterkimmen
Haar medeplichtige, het oude Babel, grimmen.

Terwijl Gods wrekende arm de straf volvoerde, ging
Door 't ruim een doffe stem, die de aard met angst beving,
Een stem zoo naar, zoo hol, dat ze in hun doodsche kuilen
De voorgeslachten trof die onder aarde schuilen.

VIII.

Het onmeedogend vuur! uit beide steên, in de asch
Gelegd, ontkwam niet één van heel 't ontmenschte ras!
Zij wrongen de armen, half bedolven,
En vroegen bij een laatste omhelzing, in 't vergaan,
Verblind, verpletterd, welke een godheid dien vulkaan
Deed op hun steden nedergolven!

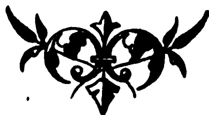
Niet één die 't levend vuur, het hemelvuur ontvlood!
Geen breede marmer muur, die 't blaakren weerstand bood.
God vindt ze wel die hem vergrammen!
Ze riepen tot hun goôn; doch 't vuur wierp met een bons
Die stomme goden stuk; daar liep uit 't oog van brons
Een tranenvloed van lavavlammen.

De schrikbre vuurhoos heeft er alles weggevaagd,
Het volk, de stad, het graan en d'akker die het draagt,
't Is alles als een droom verdwenen!
Niets teekent meer de plaats van 't uitgedelgd geslacht,
Een onbekende wind, gestegen in dien nacht,
Verstrooide de asch door de omstreek henen.

Thans kwijnt de palmboom weg, die op de rotsen groeit;
Zijn blad vergeelt, zijn tronk verdort, de lucht verschroeit
En stikt er 't leven, nauw ontloken!
Die steden zijn niet meer — getuige van haar straf
Ligt op 't gedoofde puin, een ijskoud meer, heur graf,
Nog als een zwavelpoel te rooken!

O. Loosen, S. J.

Naar Victor Hugo : *Le Feu du ciel. Orientales I.*

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Cours complet de Langue flamande, à l'usage de l'Enseignement moyen. — **La première année de flamand, par Th. Vastesaeger,** *régent à l'école moyenne de l'Etat, à Leuze* — Vocabulaires, Théorie, Exercices, Morceaux choisis et Figures parlantes. — Ouvrage mis en rapport avec le programme de la classe inférieure des écoles moyennes et des classes préparatoires des Athénées. — Namur, Ad. Wesmael-Charlier, éditeur. — Prijs : fr. 2,50.

Ziehier het eerste deel van een volledigen leergang om in de Middelbare Scholen van het Walenland aan de Walenkinders Vlaamsch te leeren. Een handboek voor het tweede, en een voor het derde studiejaar moeten volgen.

De schrijver in zijn Inleiding deelt ons mede dat hij zijn Handboek gemaakt heeft naar hetzelfde plan als de HH. Helbwachs en Weber, in hun volledigen leergang om aan de Fransche leerlingen het Duitsch te onderwijzen. Waarin dat plan bestaat wordt door hem beknopt uiteengezet. Elke les wordt in vieren verdeeld : 1) eene lijst woorden die betrekking hebben op de familie, den mensch, de dieren, het huis, de school, het lichaam, de kleederen, het heelal, de stad enz., 2) de beginselen der spraakkunst, 3) tafelen van vervoeging of verbuiging, 4) sprekende plaatjes in houtsnêe en gemakkelijke teksten. Daarop volgt een practisch gedeelte, bestaande uit de gewone oefeningen en toepassingen : vertalingen, overzettingen, mondelingsche oefeningen en samenspraken.

Wij hebben zeer aandachtig dit nieuwe handboek doorbladerd, en aarzelen niet het aan te bevelen en er den schrijver mede geluk te wenschen. Wij twijfelen er aan of het mogelijk ware in één enkel jaar al de stof te verwerken, welke hij ons aanbiedt. Doch, al slaagde men er enkel in de helft ervan met de noodige aandacht behandeld te hebben, toch zou dit een zeer verheugende uitslag mogen heeten. Met zeer veel doelmatigheid heeft de schrijver weten te kiezen tusschen hetgene hoofdzaak is en hetgene een beginneling nog niet hoeft te weten; en de vorm-

waarin hij de onontbeerlijke beginselen der spraakkunst aanbiedt is beknopt en klaar. Op een zeker getal fouten, meest drukfouten, welke het werkje ontsieren, vestigen wij de aandacht : eene lijst verbeteringen aan het slot ware zeer welkom en nuttig geweest, daar zinsneden als : ik bemin *de luie* leerling niet, ik heb in mijnen vinger gesneden en ik *bloede*, enz., of vormen als turntoe*stelsels* toch al te kras zijn. Tegen het gebruik van woorden als *lineaal*, *pennenhouder*, *biljet* (= kaartje), en van vormen als : het lichaam *des menschen*, de deelen *des hoofds*, enz. zouden wij hem in het bijzonder willen waarschuwen. Een leerling van het eerste jaar hoeft toch eerst en vooral de woorden en de vormen te kennen die van alledaagsch gebruik zijn. En in de omgangstaal spreken de menschen altijd van de deelen *van* het hoofd, en van het lichaam *van* den mensch. Van nog grooter belang is volgens ons het feit dat de uitspraak van de Nederlandsche klanken (bl. 9) niet juist is aangegeven, doch wat dit punt betreft kunnen wij ons tevreden stellen met te verwijzen naar de merkwaardige « Nederlandsche Spraakkunst voor de Athenæen, Colleges en Normaalscholen, door J. Vercoullie, professor in de Nederlandsche Philologie te Gent », welke door de Koninklijke Academie van België met een « prijs de Keyn » bekroond werd, en welke pas eenige dagen geleden verschenen is.

Zielsuitboezemingen. *Dichterlijke bloemen uit den lentetuin mijns levens*, door Jozef Crets, kandidaat in Wijsbegeerte en Letteren. Mechelen, Paul Ryckmans, uitgever, 1894.

Het getal der vlaamschgezinde studenten die verzen schrijven neemt af van dag tot dag. Deze bemerking is van aard om ons toegevend te stemmen jegens die zeldzamen, welke er niet tegen opzien hunne vrije stonden met het in ongunst geraakte verzenschrijven door te brengen, en niet schromen hunne verzen in het licht te zenden niettegenstaande de welbekende smaalzucht van de vrienden en makkers die het een aangenamer tijdverdrijf achten caramboles te maken of onder de gaaipers te staan. — Dit over onze stemming, toen wij het netgedrukte bundeltje van den heer Jozef Crets ter hand genomen hebben.

Benevens een paar vertaalde stukjes, bevat dit bundeltje eene reeks gedichten en gedichtjes waarin de schrijver voornamelijk zijne vroomgodsdienstige en zijne warme vaderlandslievende gevoelens heeft pogen uit te storten. Doch, zoo deze gevoelens op zich zelf elkeens bijval moeten bekomen, onmogelijk toch zal men veel poëzie kunnen ontdekken in de versjes welke hier die gevoelens vertolken. Voegen wij nu daarbij dat de schrijver blijkbaar over een al te beperkten woordvoorraad beschikt, en dat de bouw van zijne verzen op vele plaatsen te wenschen laat.

Over de maatschappijen van Onderlingen Bijstand, door A. Tirez, hoofdonderwijzer te Peteghem. Boekdeel van 118 bldz. in-8°; prijs fr. 1,00.

In dit nuttig werk, dat ter goeder ure komt, wordt door gepaste voorbeelden aangetoond wat Onderlinge Bijstand is, hoe noodzakelijk die inrichting op onze dagen wordt en hoe vast en duurzaam het bestaan der Maatschappij van Onderlingen Bijstand zijn zal indien zij op stevige gronden is ingericht.

De schrijver geeft ook het ontwerp van reglement opgesteld door de bijzondere Commissie van Onderlingen Bijstand, alsook een ontwerp van reglement door hem zelf opgesteld en toepasselijk op het meerendeel der buitengemeenten. Hij doet ook de pleegvormen kennen, welke dienen vervuld te worden om de wettelijke erkenning der Maatschappij van Onderlingen Bijstand te bekomen. Kortom dit boek, eenig in zijn soort, zal den lezer eene volledige kennis geven van al wat den Onderlingen Bijstand betreft en dezen practisch en theoretisch doen kennen in geheel zijn zijn en wezen.

Dat het boek bijval zal vinden is zeker, immers het is al Onderlinge Bijstand dat heden de klokke slaat en daarbij is het een werk geschreven met talent en kennis van zaken.

Bewaarscholen. — Bundeltje officiëele stukken met practische artikelen en lessen door F. Van Cleemput, kantonalen schoolopziener. — Gent, A. Siffer. Prijs fr. 1,50.

Onze bewaarscholen hebben op korten tijd een geheel ander uitzicht verkregen. Dank aan de bezorgdheid der hoogere Overheid, dank vooral aan den iever der meesteressen, wordt de oude slenter stillekens aan verdrongen door de nieuwe methoden, worden de bewaarscholen eigenlijk bewaarscholen. Doch er valt zeker nog veel te verbeteren. Wat kan men leeren en vooral hoe moet men het leeren aan de kleine kinderen? Die twee vragen zijn nog niet geheel en gansch in practijk opgelost. Hewel, het werk van den Heer Van Cleemput antwoordt op de eerste en zet op den weg voor de tweede. Dat dit goed gedaan is, vraagt geen bewijs : men kent genoeg de rijke ondervinding en de hooge bevoegdheid van den schrijver. Ook aarzelen wij niet het werk ten zeerste aan te bevelen, niet alleen aan de meesteressen der bewaarscholen, maar ook aan de onderwijzers en onderwijzeressen der lagere klassen.

Tevens zal het zeer nuttig zijn aan de leden der schoolcomiteiten en de geestelijke overheden der parochiën, omdat het bevat al wat de inrichting, aanneming en subsidiëering der bewaarscholen betreft.

Aya Sofia, door H. J. A. M. Schaepman. Utrecht, wed. J. R. Van Rossum, 1894, derde druk. Prijs fr. 3,00.

Vroeger bespraken wij hier, bij zijn verschijnen, het meester-

werk van Holland's grooten dichter. Niets hebben wij van onzen lof en onze waardeering af te doen bij het herlezen dier heerlijke bladzijden in deze nieuwe uitgave, integendeel komt de indruk ervan ons nog krachtiger en treffender voor.

Deze nieuwe druk, met drie nieuwe zangen verrijkt, zal ongetwijfeld den weg van den vorigen ingaan en met evenveel geestdrift in Noord en Zuid onthaald worden.

La Mélodie : Est-ce Mars, ce grand Dieu des alarmes? par FL. VAN DUYSE. — In de klas der Schoone Kunsten, van de Académie royale de Belgique, heeft de heer Fl. van Duyse onlangs lezing gedaan van een opstel, dat aller belangstelling verdient. Het is namelijk eene kleine studie over het zoogeheeten Arteveldelied, dat in Gevaert's cantate voorkomt en populair is geworden. Daar er zelden iets nieuws onder de zon is, zal 't niemand wonder schijnen dat deze opwekkende melodie reeds in gunst was in de XVIIe en XVIIIe eeuw; maar wat eenigszins vreemd zal voorkomen aan de oningewijden, die ze met genoegen als eene louter vaderlandsche uitboezeming aanheffen, is, dat haar oorsprong Fransch is... 't Is die oorsprong welke de heer van Duyse heeft opgespoord, daarbij meldende voor welke andere liederen zij benuttigd werd. Eerst — aardig genoeg? — schijnt men op die muziek eenig ballet te hebben gedanst aan 't hof van Hendrik IV, tusschen de jaren 1589 en 1610; daarna vinden wij de muziek toegepast op de woorden van : *Est-ce Mars, le grand Dieu des alarmes;* later o. a. op een Vlaamsch *Tabakslied*, hetwelk in de XVIIe eeuw hier veel gezongen en door J.-Fr. Willems medegedeeld werd in de *Oude Vlaamsche liederen* (nr 40). Men hervindt de melodie in het *Gheestelick Paradiiseken der wel-lustichheden*, door pater Willem de Pratere (1619); in Starter's *Van Toeback drincken* (1627); in Camphuyzen's *Stichtelyke rymen* (1624), in *Nederlandsche Gedenckclanck* door Adr. Valerius (1626), enz. enz. Pater Wyckaert, nopens wien ik in de verhandeling over den Gentschen beiaard 't een en 't ander ter kennis bracht, schikte de melodie in het laatste vierde der XVIIe eeuw voor ons klokkenspel, welk het dus, meer dan twee-honderd jaren vóór de uitvoering van Gevaert's cantate, aan de Gentenaars liet hooren.

De meestbekende liederenverzamelingen der XVIIIe eeuw, in Noord-Nederland gedrukt, vermelden de melodie : « Est-ce Mars », bewijs genoeg dat men vroeger, evenzeer als nu, hare schoonheid wist te waardeeren.

Danken wij den heer Fl. van Duyse voor zijn belangrijk schrift, welks samenstelling hem vele en niet gemakkelijk te doene opzoekingen heeft gekost. D.

Annals of the English Benedictines of Ghent, een prachtig met 14 platen versierd boek in-4°, 206 bl., en de volledige geschiedenis behelzende van het klooster der Engelsche Benedictijnersen,

te Gent, na 1794 gevestigd in Engeland (thans St Mary's abbey, Oulton).

Het boek is niet in den handel.

Guide de Lourdes et de la Grotte, in linnen band, aan 2 franks. Te koop in S. Augustinusdrukkerij, Leeuw te Putte, 11, Gent.

De Fransche stad, die, bij uitzondering der hoofdstad, het grootste getal bezoekers ontvangt, bezat tot heden geen reisgids; de bedevaarders die jaarlijks bij duizenden de Massabiellerotsen bezoeken, vroegen vruchteloos, op de Noorder- of Zuiderlijnen, een *reisgids van Lourdes*. Gevolg gevende aan de talrijke aanvragen heeft de S. Augustinendrukkerij in die leemte voorzien, op eene wijze om de moeilijksten te bevredigen. Niets van al hetgeen men in een reisgids verlangen kon, ontbreekt in dit boek van 250 bladz. Het bevat de volledige beschrijving der plaats, met landgezichten, portretten, kaart, enz., nauwkeurige inlichtingen over de godsdienstige plechtigheden in de kerk en aan de grot, verders allerhande mededeelingen, nopens verblijf, wandelingen, enz.

Wij bevelen dit boek aan al degenen die voornemens zijn een bezoek aan het gezegend heiligdom te brengen.

L'Hydrothérapie pour médecins, par le Dr SCHILLING, traduit par le Dr A. RUYSSEN. Gent, A. Siffer. Prijs fr. 1,50.

De waterkuur, dit is heden overal aan het dagorde en naar het plan van Wœrishofen worden er op vele plaatsen Kneipp-gestichten ingericht. De heer Dr Ruyssen, de bevoegde bestuurder van het prachtig en welingerichte waterstlcht van Sleidinge, heeft een waren dienst bewezen met het boek dat wij bespreken te vertalen en zóó genietbaar te maken voor iedereen.

Het is ons onmogelijk in bijzonderheden te treden, inzonderheid in wetenschappelijke bijzonderheden, zeggen wij enkel dat ervaren geneesheeren niets dan lof over hebben voor dit ernstig, nuttig en practisch boek.

De stroovlechter, vertelling uit het Jekerdal, door L. MATHOT (L van Ruckelingen). Gent, A. Siffer. Prijs fr. 1,50,

Inhoud : De stroonijverheid in het Jekerdal. — Voorwoord dat de Lezer volstrekt lezen moet. — I. Eene verloving. — II. De tijd is om. — III. Vreugde en droefheid — IV. Een zwerveling in de wijde wereld. — V. De zon gaat op. — VI. Het geluk van niets te doen — VII. De zon gaat onder. — VIII. Twist en krakeel. — IX. Twee stroohoedenfabrikanten. — X. Een brief uit den vreemde. — XI. Wat eene vrouw vermag. — XII. Een gebroken hart. — XIII. Hoe men brievenbode wordt. — XIV. Dertig jaar later.

Beginselen der meetkunde, door P.-J. TYSMANS, leeraar in de katholieke Normaalschool van Mechelen. 3e uitgaaf. Mechelen, drukkerij Paul Ryckmans, Steenweg, 58, 1894. Prijs fr. 1,75.

Het zal menigeen verwonderen wanneer wij beginnen met vast te stellen dat er in dit handboek tot het aanleeren der vlakke meetkunde geen spraak is van de overgeleverde en welbekende indeeling in vier boeken, en wanneer wij er onmiddellijk bijvoegen dat de eigenaardige schikking welke de heer Tysmans verkozen heeft, ons tezelfdertijd en veel eenvoudiger, en veel doelmatiger voorkomt.

Het onderwijs der meetkunde heeft een dubbel doel : vooreerst, den geest te oefenen in het redeneeren, en, vervolgens, te leeren *meten*. Stelselmatig wordt aan de vinding van den leerling alles overgelaten wat hij zonder al te groote krachtinspanning kan zelf ontdekken. De reeks der stellingen welke in het handboek zelf bewezen worden is tot een minimum gebracht, waarbij de duidelijke bondigheid van den schrijver allen lof verdient. Niet minder lof verdient overigens de trapsgewijze overgang van het minder moeilijke tot het meer ingewikkelde; zoo heeft het ons bijv. getroffen dat het hoofdstuk op de onderling onmeetbare lijnen naar achter verschoven wordt, terwille juist van die zoo nuttige stijging. De drijvoudige bewijsvoering welke aangegeven wordt bij het bekende pont aux ânes, bij de stelling over het vierkant beschreven op de schuine zijde van eenen rechten drijhoek, is waarlijk een gelukkige inval geweest. De moeilijke en ingewikkelde behandeling van het rond is zoo eenvoudig mogelijk gemaakt en munt uit door hare duidelijkheid

Het is hier de plaats niet om over dat alles langer uit te weiden Wij meenen genoeg te zeggen en aan den schrijver den tol te betalen van onze welverdiende hulde, wanneer wij ten slotte aanstippen dat hij bij het samenstellen zijner handleiding voortdurend het dubbel doel van het onderwijs der meetkunde heeft weten in het oog te houden.

Wat de taal betreft, ook die verdient allen lof. Alleen twee of drij der meetkundige benamingen schijnen ons minder gelukkig gekozen (splijtlijn, schilhoek, midlijn, nevenhoek). Het handboek van den heer Tysmans is dus niet alleen een uitmuntend handboek op zich zelf, maar ook om de taal waarin het geschreven is ten volle onze warmste aanbeveling waard. Zijne nette uitvoering, zijne beknoptheid (116 blz.) en zijn prijs dragen overigens nog bij tot zijne bruikbaarheid.

Belgisch Maatschappelijk Comiteit. — Men meldt ons de opening van een eersten wedstrijd voor het opstellen van een volksschrift dat bestemd is om de grondleer van het Landbouw-Socialismus te bevechten : het beste werk zal met eene premie van 300 fr. bekroond worden. Het Belgisch Maatschappelijk Comiteit

heeft eene verdienstvolle en lofweerdige taak op zich genomen; want men weet maar al te wel hoe de Socialisten er op uit zijn om, bij middel van schriften en dagbladen, hunne oneerlijke propaganda te verspreiden. Het is dus voor het oogenblik een werk van de hoogste noodzakelijkheid, de ongerijmdheden van het Socialismus door eene ware volkslievende propaganda te bestrijden.

« **Nederduitsche boeken in vreemde landen gedrukt.** » — Onder dezen titel gaf C. P. Serrure, in de *Nederduitsche letteroefeningen* van 1834 (ons eerste literarisch tijdschrift na 1830), een belangrijk artikel over de beoefening onzer taal in het buitenland. Hij deelde eene lijst mede van boeken, in de Waalsche provinciën van België, Frankrijk en Engeland gedrukt, belovende deze te zullen volledigen met de opgave der in Duitschland ter pers gelegde Vlaamsche schriften. Die vollediging is ons onbekend, zoodat de aandacht onzer lezers op dit punt wel mag gevestigd worden. Ware 't onmogelijk zulke lijst saam te stellen? Wij gelooven 't niet, vooral als eenieder, die een in Duitschland gedrukt boek bezit, daartoe zou willen medewerken. Dergelijke lijst zou het bewijs geven dat onze taal vroeger door vele buitenlanders werd aangeleerd, 't geen niet te verwonderen is, als men bedenkt dat wij dagelijks handel dreven met al de omliggende landen.

Ons viel dezer dagen een boekje in de hand, dat in de vorige eeuw werd geprent « tot Ceulen, in de druckerye van François Mortan, in 't Swart Cruys ». De titel is : *Uyt-legginghe der aflaeten van de Roosen-hoykens van de H. Brigitta*, 12 bl., 16°.

Wie geeft er nog Vlaamsche... buitenlanders op?

Vlaamsche belangen. — De kiezing van 14 October, voor de Wetgevende vergaderingen, hebben klaar en duidelijk bewezen welke gevoelens de bovenhand hebben in de beide deelen van België.

Nogmaals is gebleken dat geheel het Vlaamsche land verkleefd is aan het koningdom, aan het behoud der staatsinstellingen, aan de orde en vrijheid.

De Vlaamsche gewesten zijn, uit overtuiging, de eenige steun van troon en wet. Schier het geheele Waalsch gedeelte van België luistert naar de stem, die uit Frankrijk komt, gehoorzaamt aan Fransche invloeden, en de leiders der Socialitische partij hebben, naar verzekerd wordt, eene, ofschoon nog slechts voorloopige, overeenkomst met de revolutionairen uit Parijs aangegaan. Hebben Brussel, en enkele Waalsche districten, den 21 dezer zich behoudsgezind getoond, het was voorwaar niet uit liefde voor het koningdom, maar enkel uit vrees dat de stoffelijke belangen der hoofdstad deerlijk zouden kunnen gekrenkt worden door eene regeering, welker hoofdmannen de Fransche bloedvlag verkiezen boven de Belgische driekleur.

Het oogenblik is gekomen, dat de Vlamingen moeten recht staan, en spreken!

De walerij, die ons in elk ministerie verdrukt, moet machteloos worden gemaakt. De Regeering steunt op de Vlamingen; de Vlamingen zegepralen, en mogen door de Regeering niet langer als overwonnenen worden behandeld!

De Redactie van *het Belfort* doet een oproep tot de kampers voor het volksrecht om eene algemeene vergadering te houden, zooveel mogelijk in eenig centrum der Vlaamschsprekende gewesten, ten einde raad te slaan wat er in deze omstandigheid te doen is.

Wie neemt de zaak in handen?

Davidsfonds, of *Vlaamsche Katholieke Landsbond?*

Historisch-letterkundig feest, te Gent. — In ons vorig nummer hebben wij het ontwerp doen kennen van een feest, hetwelk door een aantal leden van den Historischen Stoet, die in 1894 uitging, was opgemaakt, en hetwelk in luister en aantrekkelijkheid het laatstgemelde verre achter zich zou hebben gelaten.

Het schijnt, dat dit feest onderblijven zal. Een lid der « liberale » fractie heeft het comiteit laten weten, dat zijne partijgenooten, *met algemeene stemmen*, besloten hadden niet mede te doen.

Ongelooflijk? Ja, maar toch waar en wis! De reden, welke die heeren « liberalen » hebben genoopt zich terug te trekken, worden niet opgegeven, en zijn derhalve geene, die men durft bekennen. De katholieke leden der Commissie zijn echter niet voornemens van het ontwerp af te zien, dat met geestdrift door de kunstenaars der stad en door gansch de neringdoende burgerij onthaald was. Is er, ten gevolge van dien kleingeestigen afval, voor het oogenblik niet aan te denken om vooruit te gaan, men betwijfelt niet of onder het beheer van den nieuwen gemeenteraad, door het nieuwe kiezerskorps eerlang te benoemen, zal het Rederijkersfeest met allen mogelijken luister plaats hebben — tegen den wil van wie ook. Het zal dienen tot inleiding van eene gansch nieuwe orde van zaken, waar de stad Gent de meeste behoefte aan heeft.

Koninkl. Vl. Academie. — Zitting van 17 October : De heer Obrie biedt met eenige woorden van waardeering aan de vergadering aan *De Vriend der Natuur*, wetenschappelijk tijdschrift; de heer Dr Snieders houdt eene belangrijke lezing over *Bilderdijk*.

Davidsfonds. — Worden thans aan de leden uitgedeeld : *Nog een klaverken uit 's levens akker*, drie verhalen in verzen door Hilda Ram; *Reel Ceusters*, tafereelen uit de dagen van werkstaking, door J. S. Buerbaum; *Vaderlandsche historie*, van David, 8ste deel 2e afl. Is ook verschenen : *Vlaanderland*, muziek van Em. Wambach, gedicht van Ed. van Bergen.

— In *Rollier, of de Boerenkrijg in Klein-Braband*, door F. van den Bergh, leest men o. a. :

« Zonder veel tegenstribbelen had hij (*de boer*) de drukkende lasten, de herhaalde afpersingen en oorlogschattingen betaald. Zwoegde hij onder 't oud regiem ook niet, *om het grootste deel van zijn zweet naar kasteel en klooster te dragen?* »

De schrijver dezer regelen is van de oude school, die de geschiedenis onderwees uit vreemde, ons land vijandige boeken. Mogelijk zijn ook, volgens hem, 100,000 menschen tijdens de godsdienstberoerten der XVIe eeuw op het schavot vermoord, gelijk in zoo vele schoolboeken nog te lezen staat, tot groote ergernis van onkundige of doldriftige onderwijzers; maar zou hij niet eens de wereld willen bekend maken — met staving, door officiëele oorkonden — wat zweet de boer vroeger zoo al naar *kasteel en klooster* had te dragen? 't Zou, waarachtig, interessant zijn!

† **Mevrouw weduwe Benjamin Pirmez**, geboren Drion, 84 jaar. Onder den naam van Irénée Pirmez schreef zij verschillende boeken van waarde waaronder : *Les derniers moments de quelques hommes célèbres, Deux femmes du XVIIe siècle, Observations, Pensées et Impressions.*

Zij was de moeder van dichter Octave Pirmez; zij stierf, 84 jaar oud, op haar kasteel te Acoz in Henegouw.

† **Weduwe van Frederic Ozanam**, den koenen katholieken kamper, denker, schrijver en insteller van het werk van den H. Vincentius (1833). Zelve mild begaafd stond de vrouw altijd den man terzijde in zijn leven van opoffering en studie.

† **Van der Tunck**, een der geleerdste taalkenners van dezen tijd, hij studeerde inzonderheid de taal van den Maleischen archipel.

† **Henri Kervyn**, gewezen volksvertegenwoordiger en provinciale schoolopziener te Gent. Van hem verscheen in het Davidsfonds : *Onderrichtingen van eenen liefhebber des landbouws aan zijne jonge vrienden.*

† **Léon-Charles de Monge**, burggraaf van Franeau, rustend professor van letterkunde bij de Hoogeschool van Leuven, 61 jaar.

Man van ongewoon talent en bedeeld met een onderscheiden geest van letterkunde, deed hij zich eerst kennen door zijne bijdragen in de *Catholique*. Hij laat verschillende werken achter, waaronder twee zeer gewaardeerde boekdeelen : *Les épopées chevaleresques.*

† **James Durmesteles**, bekende Orientalist aan het *Collège de France*. Van hem bestaan : *Lettres sur l'Inde. Les prophéties d'Israël.*

† **James Anthony Froude**, hoogleeraar te Oxford en schrijver van eene geschiedenis van Engeland, van den val van Wolsey tot de vernieling der Armades.

† **John Walter**, bestuurder en eigenaar van het groot Londensch blad de *Times*. Hij was kleinzoon van den stichter van het blad.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang, 1894. December Nr 12.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, door J. Frederiks en J. Van den Branden,	30,00
De Bo's West-Vlaamsch Idioticon, heruitgegeven door J. Samyn	22,00
Dichtwerken van Bilderdyk, 2 bd. gebonden	15,00
Studiën en kritieken, 2 bd., door P. F. Th. Van Hoogstraten	13,00
Gedichten van Ten Kate, 12 bd. Werken van Th. Van Ryswyck, elk	12,00
Waasch Idioticon, bewerkt door A. Joos (ter pers)	10,00
Makamen en Ghazelen, door J. Van Droogenbroeck	7,50
Verzamelde dichtwerken van Guido Gezelle, 5 bd.	7,50
Compleete dichtwerken van Da Costa, gebonden	6,00
Stijl- en letterkunde, practisch handboek, 2 bd. door Fr. Willems	6,00
J. Bal's Verklarend woordenboek (met platen)	5,00
De Bo's Kruidwoordenboek, uitgegeven door J. Samyn	5,00
Handelingen van het XXIste Nederlandsch Congres te Gent (1891)	5,00
Geschiedenis der Nederlandsche letteren, door Mgr Everts	4,25
Nieuwe gedichten — Menschen en boeken, door Dr Schaepman, elk	4,25
Beknopt etymologisch woordenboek, door J. Vercouillie	4,00
Dichtwerken — Camera obscura, van N. Beets, elk	4,00
Dr S. Webers Dreizehnlinden, door Eug. De Lepeleer, nieuwe druk	4,00
Historische gezangen. — Monodramas, door E. Hiel, elk	4,00
Woordenlijst der Nederlandsche taal, door M. De Vries	3,75
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890, (bekroond)	3,50
Luit en fluit, Kanunnik S. Daems — Isaïas, Pater Jonckbloet, elk	3,50
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	3,50
Studiën over Vondel, door A. Verstraeten, S. J.	3,00
Gedichten van Frans de Potter — id. van Alfons Janssens, elk	3,00
Jan Boendaele, zijn leven, zijne werken, door H. Haerynck	3,00
Vonken en Stralen, gedichten door Eugeen Van Oye	3,00
Al de gedichten van A. Rodenbach — id. van Jan De Laet, elk	3,00
Lijst der Fransche woorden uit De Bo's Idioticon	3,00
Cornelius Nepos vertaald door A. Verdoodt	3,00
Schatten uit de Volkstaal, door A. Joos	2,50
Ghetidenboec naar een hs. der XVe eeuw, door Dr K. de Gheldere	2,50
Vier tooneelstukken door Lambert Van Rijswijck, elk	2,00
Vondel's werken, geïllustreerd, 30 bd. ieder, ingen. 1,30, gebond.	2,00
Taal- en letterkundige nalatenschap van K. Ternest, J. Broeckaert	2,00
Karel van Mandere, leven en werken, door L. Plettinck	2,00
Dood van Karel de Goede, door P. Plancquaert (bekroond)	2,00
Gedichten van Dr H. Claeys — Id. van Juff. Belpaire, elk	2,00
Brouwersnijd.— Furie van Lier, tooneelspelen, door H. Roëll, elk	2,00
Robrecht van Eine, drama door K. Van Voordenhove	2,00
Gedichten van Herman Ronse (*ter pers*)	0,00
Woordenboek der Nederlandsche taal, door M. de Vries, elke afl.	1,85
Verdietsching onzer doopnamen, door R. Schryvers	1,80
De Kempische harp, gedichten van L. Mercelis	1,75
Vondel's Lucifer, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,50
Id. Altaargeheimenissen, met voorrede naar Mgr Stillemans' werk	1,50
Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	1,50
Stemmen des gevoels, A. Bultynck	1,50
Liederboek van Pastoor Cooreman (noten- en cijfermuziek) 2 bd. elk	1,50
Rozeliederen, door Dr K. de Gheldere	1,50
Verhuizen, landgedicht, door Hilda Ram	1,25
Gedichten van Ledeganck — Landliederen van Dr K. Gheldere, elk	1,25
Vondels' Jozef in Dothan, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,00
Pater Servatius Dirks — Multatuli, door A. Siffer, elk	1,00
Feestrede aan Fr. De Potter en Dr Claeys, pr., door A. Siffer	1,00
Keerzijde van Van Beers' Rijzende bladen, door Dr A. De Vos	1,00
Spraakkunst, door A. Joos — Savitri, door K. Lecoutere, elk	1,00
Eerste klanken — Nieuwe bloempjes, gedichten van J. de Ras, elk	1,00
Dr Schaepman, door Bernardinus Mets O. S. F.	1,00
Stemmen mijner lente, gedichten door D. W. Brouns	1,00
Verschil in uitspraak E en O, door J. Bols — Raadsels, A. Joos, elk	0,80
Terugkeer tot Vondel — Mgr Lambrecht, door Dr H. Claeys, elk	0,75
De K. Vl. Academie, door Dr Nolet, antwoord aan J. ten Brinck	0,75

enz. enz. enz

HANS SACHS.

EENIGE dagen geleden meldden ons, in 't voorbijgaan, enkele onzer Belgische dagbladen hoe het oude, kunstminnende Nuremberg door luisterlijke feesten den vierhonderdsten verjaardag vierde van den vruchtbaarsten aller Duitsche dichters, den beroemden schoenmaker-meesterzinger Hans Sachs. Naar aanleiding van dezen verjaardag willen wij eene poging doen, minder om van zijn leven en werkzaamheid een al te vluchtige schets te ontwerpen, dan om de aandacht te vestigen op de eigenaardige verdiensten van den gevierde, in die zijner gedichten, welke algemeen worden gehouden voor het uitstekendste wat hij in zijne lange en drukke loopbaan voortgebracht heeft.

Voor ons doel is het dan ook voldoende te herinneren dat Hans Sachs den 2den November 1494 te Nuremberg ter wereld kwam, als zoon van een braven kleermaker, die hem met zijn zevende jaar de Latijnsche school liet bezoeken. Toen de knaap vijftien jaar oud was, ging hij voor een paar jaren bij een schoenmaker in de leer, en liet zich tezelfdertijd door den linnenwever Lienhard Nunnenbeck inwijden in de edele kunst van het meestergezang, die Const van Rhetoriken der Duitsche burgerpoëten, behalve dat bij hen het zingen zelf, en het componeeren der zangwijzen op den voorgrond stond.

In 1511 ondernam Hans Sachs de gebruikelijke rondreis der jonge arbeidersgezellen, en dit was voor hem eene gelegenheid om vijf jaar lang het grootste gedeelte van Duitschland te doortrekken, en om overal

waar liefhebbers van het meestergezang aan te treffen waren, zich in deze kunst te oefenen.

In 1516 was hij eindelijk in zijne vaderstad terug, vervaardigde zijn schoenmakersmeesterstuk, vestigde zich als schoenmaker en trad in 1519 in het huwelijk. Met zijne eerste vrouw, die hem in 1560 ontviel, evenals met zijne tweede vrouw, een knap zeventienjarig meisje waarmede hij reeds het jaar daarop een nieuwen echt sloot, leefde hij blijkbaar gelukkig, en stierf op twee en tachtigjarigen ouderdom, den 19den Januari 1576.

Toen Hans Sachs, op 1n Januari 1567 de som van al zijn gedichten opmaakte, vond hij zestien boeken met meestergezangen, samen 4275 nummers. En dan bleven er nog over, — de 208 vroolijke comedies, treurige tragedies en lustige spelen medebegrepen —, 1766 andere gedichten, geestelijke en wereldlijke samenspraken, sproken en zinnebeelden, fabelen eu kluchten, kerkelijke liederen en wereldsche liederen. Meer dan zesduizend gedichten dus, waar nog enkele uit de volgende jaren moeten bijgeteld worden.

Het krachtig optreden van onzen volksdichter, toen hij zich reeds ten jare 1523 als een vurig en overtuigd aanhanger der nieuwe leer deed kennen, door zijn lofgedicht op Luther, waarin hij dezen als den Wittembergschen Nachtegaal bezong, en zijn belangrijk aandeel in de propaganda voor de Hervorming, hebben stellig bijgedragen om hem in het Protestantsche Duitschland zijne ongewone beroemdheid te verzekeren. Hoevele er ook onder zijne gedichten bezwaarlijk een anderen naam dan rijmelarij verdienen, toch zou men ongelijk hebben op die beroemdheid te willen afdingen, wanneer men oogen heeft om te zien hoe gunstig de geest van Hans Sachs' gedichten, wien immer de wetten der zedelijkheid heilig blijven, afsteekt bij de verregaande gemeenheid welke den smaak zijner eeuw beheerschte; hoe zeer hij in dichterlijken aanleg, warmte van gemoed, frischheid van opvatting, levendigheid van voorstelling, natuurlijkheid en schilderachtigheid van taal en van verhaaltrant

zijne tijdgenooten overtreft. Zijn kinderlijke lust om te pronken met eene belezenheid, welke zoo oppervlakkig is als uitgebreid, en zijn voorliefde om een leerzamen draai te geven aan zijne gedichten, dragen eerder bij om in hem het volledige type te verwezenlijken van den volksdichter, van den dichter uit en voor het volk. Doch het is tijd dat wij met zijn werken zelf rechtstreeks kennis maken; en daar men het wel eens is om zijne lustige vertellingen te stellen boven zijne meesterliederen, zijne tooneelstukken boven al het overige, en als het beste uit zijn tooneelarbeid zijn vastenavondkluchten te beschouwen, willen wij maar pogen door eene korte ontleding van een drietal der best beslaagde onder deze laatste, het zoo gunstige oordeel te staven, dat wij niet aarzelden over hem uit te spreken.

Vooraf echter een enkel woord over deze vastenavondkluchten in het algemeen. Het was een gebruik in Nuremberg, dat kleine troepjes spelers op vastenavond in de woningen der rijke feestvierende burgers voorstellingen gingen geven van opzettelijk vervaardigde, korte stukjes, vol van de uitbundigste hekelgrage vroolijkheid. Onder de handen van Hans Sachs nu, worden deze vastenavondspelen weldra tot ware tooneelkluchten, met de volle beteekenis die wij ook thans aan dat woord zouden hechten.

Een der vermakelijkste is zeker wel 't spel van den *Boer in 't Vagevuur*, dat van den 9[den] December 1552 dagteekent. De hoofdpersoon is een boer, Heinz Düppel, die door zijn jaloerschheid zijne vrouw het leven ondragelijk maakt. De abt van het klooster belooft haar man van dat gebrek te beteren, en wanneer de boer hem een korf peren brengt, vergast hij dezen op een glas wijn met een slaapdrankjen erin. Bij zijn ontwaken is Heinz natuurlijk zeer verbaasd dat hij geen hand voor zijn oogen ziet, en hij is er honderd uren van af te vermoeden dat men hem eenvoudig in een donker kelderkot zijn roes heeft laten uitdoen :

Pots long en lever, waar ben ik wel!
't Is hier zoo donker als in de hel,
en wat ik rondtast met mijn handen,
ik vind alleen vier steenen wanden.
Hoe kwam ik in dees duisternis!
En dat mijn vrouw ook hier niet is!
Els, laat mij uit, open, gezwind!

Doch een der monniken, Heer Ulrich, woont zijn ontwaken bij. « Zwijg! » voegt hij hem toe met luider stemme :

Zwijg! In Nobis woon gij U bevindt,
en zult er lang nog blijven moeten,
met de andere arme zielen boeten,
en met hen lijden harde pijn.

HEINZ. Potslichaamangst, waar mag ik zijn!

HEER ULRICH. Gij zijt in 't Purgatorium.

HEINZ. Ach, spreek Dietsch, ik bid er U om.
Ik kan waarlijk geen Lagerdijn.

HEER ULRICH. Ach boer, uw blijdschap weze klein.
Gij zit eilaas in 't vagevuur.

HEINZ. Ach, nu staat mij het lachen duur.
O zeg mij, ben ik waarlijk dood?

HEER ULRICH. Uw drinken bracht U in dien nood,
Uw lijf op aard ligt reeds in 't graf.

HEINZ. Dat is mij waarlijk al te straf,
Zoo ben ik slechts mijn zieltje, ocharme.

Heer Ulrich neemt hem bij den hals, buigt hem over de bank en spreekt :

Kom, buk U, om zonder erbarmen
de vagevuurspijn te ondergaan;
ik zal slechts op den rug U slaan.

(De boer buigt zich over de bank, de monnik geeft hem van de roede.)

HEINZ. Ai, ai, eilaas, verklaar het mij,
waarom ik toch dees smarten lij?

HEER ULRICH. Omdat gij steeds waart vol wantrouwen
en jaloersch op uwe vrome vrouwe,
toen gij nog waart op aarde in leven,
zal daaglijks U dees straf ik geven.

Weldra verlaat Heer Ulrich den armen boer, die bitter genoeg thans beklaagt dat hij weleer zoo jaloersch geweest is en er nu zooveel pijnen moet om lijden.

Hoe diep is 't hier onder den gronde!

verzucht hij.

Hoor! 'k Merk, die ziel straks is verzwonden.
Ach wee, wee mij ellendigen arme,
ben ik nu dood zonder erbarmen?
Hoe rouwen mij mijn vrouw en kinders,
mijn akkers, weiden, varkens, runders,
en ook mijn weggedolven schat,
en wat ik daarboven nog meer bezat.
Nu zit ik hier in angst en nood
en dat om mijn jaloerschheid snood ...
Mijn arm jong leven zoo te derven!
Pas zestig jaar, en moeten sterven!
'k Had nog te goed wel een jaar of acht!
Waar heeft mij mijn jaloerschheid gebracht!

Daar komt Heer Ulrich terug met de broodjes en den wijn, die zijne vrouw in de zielmis voor hem heeft geofferd, en de boer die grooten honger gevoelt, is levendig geroerd door dezen liefdeblijk zijner Els. Het spijt hem alleen dat zij ook niet wat kaarsen geofferd heeft, daar het in 't vagevuur toch zoo pikdonker is; waarop Heer Ulrich hem verklaart dat zij wél eene kaars offerde, maar dat deze in de mis opgebrand is. Door hem verneemt de boer verder dat het op zijn minst nog wel honderd jaar zal duren eer hij uit het vagevuur verlost wordt, tenware de voorspraak van den heiligen kloosterabt erin slaagde hem terug in het leven te brengen. Mocht dat gebeuren, roept Heinz uit, wat een vrome man zou ik worden! en vooral niet meer jaloersch!

Een nieuwe slaapdrank wordt hem daarop toegediend. Wanneer hij andermaal ontwaakt, meent hij uit den dood te verrijzen, en keert naar huis terug, met het

vaste voornemen zich toch nooit meer aan jaloerschheid te bezondigen en voor vandaag er eens een lustige nieuwe bruiloft op te vieren.

Niet minder vermakelijk is het vastenavondspel van *den dooden Man*, waar de hoofdrol integendeel door de vrouw gespeeld wordt, en dat blijkens de dagteekening op 31[n] October 1553 werd voltooid.

In een gesprek met haren man tracht de vrouw dezen te overtuigen dat zij hem toch zoo lief heeft. Maar, antwoordt de man,

Uw liefde heb ik nooit ondervonden.

DE VROUW. Hoe, man! en ik die te allen stonden
U noem « Hans lief » op alle tonen,
hoe kon ik klaarder mijn liefde U toonen?

DE MAN. Dat is alleen maar liefde in woorden,
en woorden, vrouw, zijn mij geen oorden,
Uw daden toonen 't anders aan.

DE VROUW. Mijn lieve man, ik wil, welaan,
U toonen hoe 'k U ben genegen,
hoe innig lief ik U gekregen.
Zie, moest ge worden doodkrank, eilaas,
hoe gaarne stierf ik in uw plaats!
En zoo ge kwaamt vóór mij te sterven,
hoe graag wou ook ik 't leven derven!
Nooit zou ik weer in 't huwelijk treden
'k Deed plechtig U ter aard besteden.
Mijn schoon rood kleed trok ik U an,
als mijnen lieven besten man,
zoodat elkeen bekennen zou
dat nooit hij zag zoo diepen rouw.
Neem daarop mijne trouw te pand!

Terwijl daarna de vrouw in de Pegnitz het waschgoed gaat spoelen, verzint de ongeloovige echtgenoot een list. Hij strekt zich uit op den grond en houdt zich dood. De vrouw, wanneer ze terugkomt, bemerkt dat :

Wat gekheid dat ge als een paardenknecht
zoo lang ge zijt U nederlegt!
Ach, Hans, wat scheelt er! sta op, ras!
Help mij bij 't uithangen der wasch!

Ze beziet hem, schudt aan hem, en spreekt :

Ei Hans, eilieve, zijt ge dood?
Ei kom, sta op toch, sakkerloot!
Ei, ei, dood als een pier, ik zie 't!
Wat ik moet doen, dat weet ik niet,
eerst weenen ofwel eerst wat eten?
Nu 't is niet moeilijk om te weten.
Indien ik krijten ga en ween,
zoo loopt hier al de buurt bijeen
en 't moest wel zonder drinken of eten
tot te avond laat zijn voortgekreten.
'k Ben nat genoeg reeds met die wasch.
Ik zal wat droogs gaan aandoen ras,
en mij vijf eitjes met boter roeren,
zoo kan ik te luider mijn rouwklacht voeren,
en zal daarna van 't beste vat
een maatje wijn gaan tappen, dat
dit leed mij niet te zeer bezwaar.
Het blijft een spreekwoord wijs en waar :
Nuchter gedans en nuchter geween
was schalijk steeds voor iedereen.

De man vindt dat het toch maar een koele liefde is, welke men hem toedraagt. Daar komt een gebuurvrouw aankloppen. Weenend laat de bedroefde weduw ze binnen en toont haar den doode. De gebuurvrouw tracht ze te troosten :

Is hij dood, zoo is dat toch jammer.
Maar wijl het nu dus blijven moet,
ei, kwel niet langer uw gemoed.
Wat God doet, dat is welgedaan.

Maar de vrouw wil niet hooren van troost :

Gij hebt schoon praten, wat vang ik aan?
Wie zal voortaan den kost mij geven?

« Wel », meent de gebuurvrouw, « neem een anderen man! » — « Eilaas, « klaagt zij », vergeet gij dan dat men in den vasten geen huwelijken sluit? »

« Kom, treur maar niet, » bemerkt de vriendin, « en haal uwen rooden rok dat wij 't lijk erin naaien! »

Heur rooden rok!

Gebuurvrouw, ach, dat kan niet zijn.
In mijnen rooden rok, den ouden,

moet ik mijn nieuwe bruiloft houden.
Wat dede ik anders toch wel an?
Naai in dees varkenshuid mijn ma".
't Is van de plage dood, ons verken;
't Vel deugt dus niet om te bewerken,
en 'k moest het werpen op den mesthoop.

En zij stoort er zich niet aan dat de doode met het hoofd en de voeten uit de varkenshuid steekt, die veel te kort is.

Daar wordt andermaal geklopt. 't Is een buurman.

Ach, lieve buurman, binnentreed!
Eilaas, wat bitter harteleed!
Mijn lieve man is dood, o wee!
'k Verloor nog liever al mijn vee!

Maar wanneer haar gevraagd wordt waarin haar vee bestaat, moet ze bekennen geen ander te bezitten dan een vogel, honden en katten, en een groot getal muizen, ratten en ander ongedierte. « Misschien », werpt de buurman op, « zoudt ge door eenige offeranden van den Hemel bekomen dat hij uit den dood opstaat? » Doch zij:

Ach, lieve buurman, zwijg daarvan.
Dien onkost kan ik best besparen.
Mijn man is hemelwaarts gevaren.
Het ware jammer en schande, voorwaar,
zoo ik hem weder bracht op aard,
in de oude pijn en d'arbeid zuur.
Spreek ik niet waar, lieve gebuur?

Dat men het lijk maar 's avonds op een mestbaar naar de kerk drage, en zonder kaarsen, noch klokkengeluid, noch priesters, noch offerande hem begrave, vermits de doode toch niet meer kan hooren noch zien, en dat hij in zijn leven nooit erg op het offeren gesteld was. Wanneer ze nu bij het lijk gaat staan, en weent, en uitroept:

Ach man, wat zal er met mij geschien?
Zal ik U nooit meer levend zien?
Ach, Hans, mijn alderliefste Hans,
wat zal ik ach aanvangen thans?

daar zet de man zich recht, en verwijt haar heur harteloos gedrag. Zij heeft echter onmiddelijk haar antwoord bij de hand : Ei, 't was maar voor de grap! Of ik niet wist dat maar veinzen was van U?

Stierft ge voor goed, 'k zou me anders stellen.
Beproef! en vraag uw goe gezellen
nadien, hoe klachtig ik mij hiel!!

« Vriend », zegt de buurman, « laat er ons een beker wijn op ledigen. Er is toch geen rechte kant aan 't vrouwvolk te krijgen! »

« De ruwe onwetendheid, de plompe sluwheid en de hebzucht der boeren, de ellende van het zwervende volkje in den strijd voor het bestaan tegenover de gezeten standen zooals ze vooral in de avonturen van Uilenspiegel hare uitdrukking vindt (1) » leveren Hans Sachs de stof tot zijn geestigste tafereeltjes. Met een waar genoegen werpt hij, hij de dichterlijke schoenmakersbaas uit een groote stad, het volle licht op de ondeugden van den verachterden en misprezen boer. Uilenspiegel zelf is een zijner geliefkoosde personages. En hoe hij zich als het ware verkneukelt in de schildering van dergelijke boerenscenen, moge blijken uit de vastenavondklucht van *den Paardedief te Funsing, en de dolle diefachtige boeren*, dat een paar maanden na het vorige stuk, op 27n December 1553 voltooid werd. De optredende personen zijn, benevens de paardedief Ul van Frising, drij boeren uit het om zijn dwaasheid beroemde dorp Funsing, Gangel Dötsch, Steffel Löll, en Lindel Fritz.

De drie boeren hebben den paardedief gevangen, en beraadslagen wat zij er mede zullen doen. Hij moet aan de galg, natuurlijk. Maar zal men hem hangen juist nu, dat het koorn in vollen bloei staat, op gevaar af dat de

(1) Dichtungen von Hans Sachs. Dritter Teil. Dramatische Gedichte, herausgegeben von Julius Tittmann. Leipzig, Brockhaus, 1871. Bl. XIII.

akkers rondom de galg door de toegestroomde toeschouwers platgetreden worden? Laat het ons uitstellen tot na den oogst, stelt Gangel Dötsch voor, met instemming van Steffel Löll. Maar Lindel Fritz heeft daartegen een bezwaar :

Geburen, ei, dat 's ongerijmd!
Laat gij den dief drij weken leven
wie zal daarbij hem te eten geven?
En hoe zulk dievenvolk kan eten,
dat moogt aan onzen dief gij meten :
tien stuivers op een week kost hij!

GANGEL. Geburen lief, hoort eens naar mij :
In plaats van hem zijn krib te vullen,
wij hem wat spariger voeden zullen.
Dat propt zich vol gelijk een vraat!
Indien wat minder vet hij staat,
weegt des te minder hij in 't strop.

STEFFEL. Geburen, wacht, ik denk hierop :
zoo wij een wijl hem lieten loopen,
wij moesten voor hem den kost niet koopen.
Natuurlijk met dit onderscheed
dat hij ons zweert een duren eed,
hier weer te zijn over vier weken
om zijnen kop door 't strop te steken.
Intusschen kunnen wij, arme boeren,
den oogst gemakkelijk binnenvoeren
en is 't vlak veld rondom de galg.

Het voorstel van Steffel Löll vervult de twee andere boeren met bewondering. Was hij burger te Munchen, beweert Gangel Dötsch terwijl Steffel den dief is gaan halen,

Was hij burger, dat houd ik staan,
ginder te Munchen, in de stad,
dat lang reeds in den raad hij zat.

De dief stemt natuurlijk toe in alles wat men van hem verlangt en zweert alles wat de boeren willen. Hij doet hun echter opmerken welk een schande het ware voor hun dorp, zoo hij gedwongen was uit nood gedurende deze vier weken van den bedelzak te leven, en de dwaze kluntens geven hem nog een halven gulden op den koop toe, om hun dorp die schande te sparen. Voor men hem echter laat gaan, wordt hem nog door den slimmen Dötsch wel op het hart gedrukt dat hij zijn woord niet mag verbreken :

Hoor, dief, ik heb nog iets bedacht.
Zoo gij er schalk genoeg toe zijt,
en niet weeromkeert op uw tijd,
zoo wordt gij niet gehangen alleen
maar voor het gansche dorp, gesneen
uw ooren beide van uw kop
en zult toch moeten aan het strop!
Wij zeggen het U zonder liegen.

Vier weken later. Steffel Löll is zooeven uit de stad teruggekeerd en verteld aan Lindel en Gangel dat hij er den paardedief gezien heeft, toen deze op de voddenmarkt allerlei tuig aan 't verkoopen was. Hij zelf heeft hem een blauwen rok afgekocht, en een aanbod gedaan voor een geitenbok die maar een horen meer had en wonderwel trok op den geitenbok van Lindel Fritz. Daar komt het aan den dag dat het maar al te wel de bok was van Lindel, en dat Steffel zijn eigen blauwen rok van den dief heeft teruggekocht. En 't slot van de geschiedenis is een vechtpartij tusschen de drie boeren, die zich de eene den andere voor dief uitschelden, tot groot vermaak van Ul van Frising, den paardedief, die alles afspiedt van achter eene haag.

Wij willen afscheid nemen van Hans Sachs, met de meest bekende zijner geestelijke comedies, *de Ongelijke kinders van Eva*, insgelijks van het jaar 1553. Het onderwerp, oorspronkelijk wel een volkslegende bestemd om het verschil tusschen de maatschappelijke standen te verklaren, ontleende hij aan een Latijnschen brief van Melanchthon. God bezoekt Adam en Eva, nadat ze verdreven zijn geworden uit het aardsch Paradijs, en ondervraagt hunne twaalf zonen over den godsdienst. « Met wonderbare naïeveteit laat de dichter

Met wijde mouwen en vouden
God den Vader leering houden,

en de kinderlijke eenvoud en onbevangenheid, waarmede hij uit de woning van onze eerste ouders eene zestiendeeuwsche schoolkamer maakt, evenals de ongeëvenaarde geestigheid, waarmee hij de ontaarde zoons in hun luiheid

en onwetendheid schildert, zetten dit spel een buitengewone aantrekkelijkheid bij (1). » Tot viermaal toe werd deze stof door den dichter behandeld, in 1546 als Meesterlied, in September 1553 als Vastenavondspel, den 16den November daarna als Comedie, en eindelijk vijf jaar later, als Sproke.

Adam is in gesprek met zijne vrouw. De engel Gabriel heeft hem geboodschapt dat de Heer hem morgen komt bezoeken. Dat Eva dus spoed make om het huis te vegen, groen te strooien en de kinderen te wasschen en hun beste kleederen aan te trekken. Waar is Abel? vraagt hij. Hij geeft de schaapjes hun voeder, antwoordt Eva, en ze vindt geen woorden genoeg om den lof van dat brave kind uit te spreken.

Doch waar blijft onze zoon Caïn,
die wildentop, dat galgenaas?

vraagt Adam weer, waarop Eva :

Ik vraag mij af, vol schrik, eilaas,
wat uit dat Belialskind nog wast.
Ik had den stijfkop zoo belast
wat brandhout mij te loopen halen.
Eerst deed hij niets dan tegentalen,
en morren, en liep toen naar buiten
om vast weer met zijn straatschavuiten
malkaar te blouwen en krauwen.
Ik kan hem in mijn huis niet houwen
en iedren dag dien God ons schenkt
mij nieuwe reden tot klagen brengt
en versche kwelling voor mijn hart.

Abel, die gansch verheugd is om het aangekondigde bezoek, wordt om zijn broeder gezonden.

Het tweede bedrijf stelt ons den knaap voor, op zoek naar Caïn. Abel komt op, sprekend met zich zelf :

Waar toch mag Caïn weeral steken?
Voorzeker aan zijn boevenstreken.
Hoe naarstig ook ik rond mag sporen,
ik krijg te zien hem noch te hooren.
Kijk, kijk, wie loopt zoo flus langs daar?
Nog wel mijn broeder zelf, voorwaar.

(1) Leben und dichterische Wirksamkeit des Hans Sachs, dargestellt von Dr. Otto Haupt. Posen, 1868. Bl. 55.

Hij is 't, heeft vast weer kwaad gesticht,
ergens een schurkenstreek verricht.
Caïn, Caïn, van waar zoo gezwind?

CAÏN. Wie roept mij? wel, gij suikerkind,
zijt gij 't? Hoe toch mijn vuisten jeuken
om eens op uwen kop te beuken!

ABEL. Caïn, kom binnen, kom, maak spoed,
want moeder U nog wasschen moet.

CAÏN. Ik heb er daar een zijn bol gewreven.
Zij hadden mij zelf wel een spoeling gegeven,
hadden zij mij ook maar gekregen.

ABEL. 't Is altijd ruzie, allentwegen.
Gij wordt nog eens een moordenaar.

CAÏN. Ik word het nog aan U voorwaar.
Zie, schurk, daarvoor toch zal ik zorgen.

ABEL. God de Heer bezoekt ons morgen
met zijn engelenschare blij.
Kom, broeder, kom naar huis met mij,
om U te baden, te smukken, te sieren,
en waardig 's Heeren feest te vieren.

CAÏN. 't Feest weze groot of weze kleen,
't is mij gelijk, ik wil weer heen
gaan spelen met mijn kameraden.

Caïn zou veel liever hebben dat de Heer maar buiten bleef. En wil deze hem later niet in den hemel, zoo zal hem de duivel toch altijd graag genoeg opnemen. Abel kan zijn ooren niet gelooven.

Hoe kunt ge, Caïn, zoo goddeloos zijn?
Kom, vader zegt dat gij moet komen.

CAÏN. Ik heb het wel van U vernomen,
doch duchtte ik niet de roede meer
dan Gods gebod en vrees en eer,
ik liep wel voort door straat en steeg
en 't duurde lang eer men thuis mij kreeg.

Abel treedt alleen binnen, en vertelt hoe hij zijn broer aangetroffen heeft. Deze zit intusschentijd op den drempel, boos voor zich uit te kijken.

ADAM roept naar buiten :

Caïn, Caïn, kind, waar blijft gij?
Kom binnen, kind, en hoor naar mij.

CAÏN, spreekt tot zich zelf :

Een antwoord krijgt ge van mij niet eer,
dan dat ge mij roept ten derden keer.

ADAM. Waar blijft ge, kom, mijn zoon, kom in.

EVA. Uw vader roept U, kom, Caïn.

CAÏN. Hier zit ik; nu, zit ik niet wel?

ADAM. Gij moet in het bad gaan, kom snel,
gekamd, gepoetst zijn, uw beste kleeren
aantrekken, om den Heer ter eeren,
te bidden, te offeren, de preek te aanhooren.

CAÏN. Ach waarmeê zaagt ge mij mijn ooren!
Loopt met uw preek en offerand.
Het lustte mij anders om achter 't land
op jacht te tijen naar vossen en hazen,
dan steeds te hooren van deugd U razen;
of liefst nog met de jongens buiten
te loopen en spelen en slaan en schavuiten.

ADAM. Ach, hoe kunt ge toch zijn zoo boos,
toch zoo versteend en goddeloos?
Wat zult gij zeggen als morgen de Heer
U vraagt wat gij al hebt geleerd?

CAÏN. Wat goed is, zekerlijk niet veel.
Ik offer den Heer dan voor mijn deel
een bundel stroo in plaats van gebeden.
Zoo stel ik hem ook wel tevreden.

ADAM. Onzen Heer is allentwegen
meer aan gehoorzaamheid gelegen
dan aan onze offerand, hoe rijk.
Dus ga in 't bad, gewilliglijk,
dat gij rein voor den Heer verschijnt.

CAÏN. Ik wil wel ongewasschen zijn.
Zoo mij de jongens eens verrassen,
dan wordt mijn bol wel zoo gewasschen
dat mij het bloed van 't aanzicht leekt!

En aldus blijft ten slotte Caïn ongewasschen.

Het derde bedrijf vertoont ons de aankomst van God den Heer. Abel en zijne brave broertjes stellen zich aan de eene zijde, Caïn en zijn galgenrot aan de andere. Adam en Eva storten hun hart uit in bedankingen voor de gunst welke de Heer hun bewijst. Maar intusschentijd staan Caïn en de zijnen met den rug gekeerd naar God. « Keert U om », beveelt hun Adam, « en groet den Heer elk op uw beurt! »

Caïn biedt den Heer zijn linkerhand en spreekt :

Heere, nu wees mij wellekom.

EVA. Hoe, reikt ge zoo, op dezen kant,
Ons Heere God de linkerhand,
gij vlegels, kinkels, bot en grof,
en neemt niet eens uw hoedjen of,
zooals ik 't U heb aangetoond?
Kom, Abel, kind, mijn lieve zoon,
met uwe brave broerkens zoet,
en brengt aan God den Heer uw groet.

Abel doet het beter. Ook, als de Heer hem vraagt om te toonen hoe hij bidt, begint de knaap zonder haperen met het opzeggen van het Onze Vader.

O Vader in het hemelrijk,
wij bidden U godvruchtiglijk
ons toch te zenden allermeest
uw Heiligen hemelschen Geest,
die ons ontsteke in liefdegloed,
zoodat uw heilige name zoet
ons toevlucht weze in nood en drang.
Laat ons geen toevlucht zoeken krank
bij eenig schepsel uwer handen,
wat uwen naam gewerd tot schande.

Seth, Jared, Henoch, Methusalech, Lamech zetten het gebed voort, elk op zijn beurt, en antwoorden volkomen op al de vragen welke de Heer hun stelt.

« Abel », vraagt de Heer opnieuw :

Abel, hoe luidt het eerste gebod?

ABEL. Gij zult gelooven aan één God.
Geen vreemde goden daarbij vereert!

DE HEER. Leg uit wat dit gebod ons leert.

ABEL. Vóór alle dingen, naar God te schouwen,
met vreeze, liefde en met vertrouwen.

DE HEER. Seth, hoe luidt het tweede gebod?

En zoo voorts.

« Gij hebt », zegt God, wanneer de ondervraging over de tien Geboden ten einde is,

Gij hebt volkomen op alle punten
geantwoord, lieve kinders kleen.
Zegt of gij ook kunt, iedereen,
uw geloofsbekentenis afleggen.

Allen antwoorden ja. Waarop de Heer :

Wilt stuksgewijs ze mij opzeggen.

ABEL. Ik geloof in God den Vader waard,
schepper van hemel en van aard.

En zoo voorts andermaal. Ook, wanneer ze nu gedaan hebben, spreekt de Heer onbewimpeld zijn hooge voldoening over hen uit :

Gij kindjes, gij kent mijne leer.
Volmaakt U daarin immer meer.
Ik schenk mijn Geest U, die U wijze,
die U verlichte, trooste, spijze,
en U zoo breng ten eeuwgen leven.
Daarbij wil ik U thans ook geven
dat voorspoed, heil op aarde U bloeien,
dat tot groot volk gij op moogt groeien,
tot koningen, vorsten, potentaten,
geleerden, predikers, prelaten,
zoo dat de gansche wereld door
uw naam omluistren roem en gloor.
Daartoe verleen ik U mijn zegen,
die begeleide U allentwegen!

Het volgende bedrijf daarentegen stelt ons de ondervraging voor van Caïn en de vijf andere jonge booswichten.

Wat doen wij, arme slokkers al,

mort Cain, aan wiens zijde men ziet stappen Satan in persoon,

als ons de Heer aanspreken zal?
Hoe zullen wij hem uitleg geven
van beê, gebod, geloof en leven?
Hoe of wij daarop wel antwoord wisten!

Dathan, de oproerling, spreekt :

Ik stoor me aan zulk geen redetwisten.
Was het te doen om kaarten en teerling,
ik toonde mij vast een vlijtiger leerling.....

Nabal, de slemper, Achan, de dief, Esau, de wellusteling, Nimrod, de tyran, geven elk op hunne beurt lucht aan hun misnoegdheid over 's Heeren komst. « Gij allen », besluit Satan

Gij allen kampt onder mijn vaan,
Stoort U daarom maar niet aan God,
veracht zijn woord en zijn gebod.
Des werelds vorst ben ik, dien geld
en eer en macht staan in 't geweld.
Jaagt vrij alle genuchten na,
speelt, boelt en slempt maar vroeg en spa,
en brengt uw leven lustig door.
Aan God ons Heer U maar niet stoort!
Weest koppige, onwillige zonen.
Ik zal mij uw weldoener toonen,
en U op aarde in overmaat
bezorgen waar uw hart op staat.

Daar treedt de Heer binnen. Satan verbergt zich.

De Heer. Kom hier, Caïn, kom met uw rot,
verklaar mij hoe gij bidt tot God.

Caïn. Ach Heer, wij hebben het vergeten.

De Heer. Ik kan wel uit uw antwoord meten,
dat gij het luttel hebt geleerd,
maar uwen zin tot boosheid keert.
Nu, wat ge kunt, het mij belijdt.

Caïn. O onze Vader hemel zijt,
laat ons op aarde uw rijk geschien,
op aarde en in den hemel zien,
geef daaglijks schuld ons en veel brood,
en al het kwade, angst en nood. Amen.

De Heer. Wie leerde U dat verkeerd gebed?

Eva verontschuldigt zich : noch goede woorden noch straffen hebben eenig uitwerksel op dit booze goedje. Uit de ondervraging van de anderen blijkt niet minder hunne onwetendheid, hunne verstoktheid en hunne goddeloosheid

« O » zucht dan ook de Heer nadat ze allen ondervraagd zijn,

O welk een ongeloovig rot,
zoo heel en al vervreemd van God,
dat van geloof noch bede weet,
verknocht is aan de wereld steeds,
niets zoekt dan lust van vleesch en bloed,
van Satan vol het boos gemoed!
Daarom dan zult ge uw leven lang
in nood zijn en armoede wrang,
hetzij beersteker, boer, houtkapper,
'tzij vilder, scheerder of schoenlapper,
daglooner, schaper, bezembinder,
hetzij soldaat of beul of diender,
of vagebond of wagenknecht,
het allerrampzaligst geslacht,
omzwervend, grof en bot en ruw,
de brave lieden tot een gruw,
en iedereen tot spot en schand,
in lompen vet en vuil door 't land.
En zoo gij U niet wilt bekeeren,
geloof, gebed en wet wilt leeren,
wordt nog ten slotte een prooi der hel.
Daarom weze, Abel, U gesteld
de taak uw broeders te onderrichten.

En zoo kwamen de verschillende maatschappelijke standen in de wereld.

Het vijfde en laatste bedrijf eindelijk stelt ons den moord voor van Caïn op Abel, de vervloeking van Caïn, en het toekennen aan Seth van het eerstegeboorterecht.

Onder den indruk der lieve idylle, welke de eerste vier bedrijven van deze « comedie » vormen, nemen wij afscheid van onzen naïeven volksdichter. In onze aanhalingen hebben wij zoo getrouw het ons mogelijk was toon en vorm van het oorspronkelijke nagebootst. Wij

wenschen echter met eene aanhaling te sluiten, doch zonder te vertalen ditmaal, uit het heerlijke gedicht in Sachsiaanschen trant, dat Goethe in 1776, onder den titel *Hans Sachsens poetische Sendung* in het licht zond. Dank aan dit gedicht is men weer voor goed den Nuremberger Meistersinger naar waarde gaan schatten. Goethe stelt ons hem voor op eenen vroegen zondagmorgen, terwijl hij in zijn werkwinkel het bezoek krijgt van drie godinnen : de eene noemt zich

Ehrbarkeit,
Sonst auch Groszmut, Rechtfertigkeit;

de andere

Historia,
Mythoiogia, Fabula;

de derde eindelijk is

Die Muse, heilig anzuschauen,

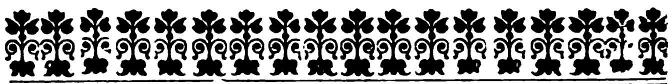
welke hem zijne heerlijke zending aanwijst en hem zelf tot dichter wijdt, en

Wie er so heimlich glücklich lebt
Da droben in den Wolken schwebt
Ein Eichkranz, ewig jung belaubt,
Den setzt die Nachwelt ihm aufs Haupt,
In Froschpfuhl all' das Volk verbannt,
Das seinen Meister je verkannt.

Dunkt U ook niet, Lezer, dat onze Belgische dagbladen, bij het vermelden der Nurembergsche feesten, wel wat minder karig met bijzonderheden hadden mogen zijn?

L. SCHARPÉ.

BIJ DUIN EN STRAND.

De zandworm was overvloedig en de schol ook. De zandworm is het manna der schol : de schol is het manna van den kustbewoner. De Voorzienigheid bezorgt den lieden van den zeeoever, tegen den winter bijzonderlijk, overvloedigen voorraad : garnalen, haring, sprot en schol volgen elkaâr op, en van ieder wordt eene ruime mate toegedeeld. Is het duinzand bar, de groote zee is vruchtbaar, en God is goed.

De hoekjes lagen op het zand, bij de uiterste grens van het lage water, ieder voorzien van een brokje zandworm als aas, en bevestigd in het strand met een garen aan een stokje, welk in den bodem bedolven was, Vloed en ebbe hadden elkander opgevolgd en het was nu weêr het uur dat de tij zou keeren. Het was heel vroeg in den morgen en zeer donker. Dries rees van zijn leger, en maakte zich gereed om zijne vischplaats te gaan bezoeken en te zien wat proviand moeder de zee hem had aangebracht.

Zijn zwarte herdershond, zijn eenige vriend — en een onhebbelijke — lag te ronken bij den dooden haard, met den muil in de turfasch Maar pas had zijn baas de deurklink aangeraakt of hij was wakker en op, en stond met open muil en vochtig oog den meester aan te kijken, soms nog geeuwend en rekkepootend van den slaap, maar reeds ongeduldig, en het stof van den baksteenen vloer opscharrelend om mede te gaan.

— « Kom, Marten, kom, joengen... » zei Dries. Kort was dat, maar er lag in dit « joengen » eenen toon van

treurige liefde die een dor menschenhart, hoe veeleer niet een teeder hondengemoed zou vermurwd hebben.

Evenmin als zijn meester stond Marten bij de lieden in geur van heiligheid. Beiden schenen daar echter den brui van te geven, nu dat braaf gedrag en goedwillige gevoelens toch onbekwaam waren het vooroordeel tegen hen te overmeesteren. Marten was, om zijne postuur, hevig verdacht van eene der menigvuldige gedaanten van Satanas te zijn, en wat Dries betrof, met dien was het bijkans even erg gelegen. Hij had twee vrouwen begraven in twee jaar tijds (de tweede had hem een gezonden knaap nagelaten), hij was treurig, schuw en onhandig, en men had hem nooit zien lachen. Ook liet men hem alleen, en neigde zich geen hart tot hem. En zijn kind was een ijslijke kogel aan zijnen voet geworden, hoe gaarne hij het ook zag, het lieve wicht dat hij niet bezorgen kon, hij die doodarm was en buiten zijnen kost moest zoeken, bij dag en bij nacht, op den gierigen akker, of langs het blakke, bloote strand.

Zij gaven den brui van het oordeel der lieden. Niet altijd evenwel. De mensch gewent zich wel aan zijne ellende, en wordt aan zijn lijden onverschillig, maar op enkele oogenblikken bruist alles toch weer op en ligt de ziel als ontredderd in eene zee van woelige en gistende smart. Dries was in dergelijke stemming terwijl hij door het lastige duinzand heenstapte, en zijne gedachten waren even zwart als de nacht die hem omringde. Zijn lot was toch zoo hard, en zijne wegen zoo eenzaam! Waarom had God hem, tot tweemaal toe, zijne gezellin ontnomen, zijne gezellin die, naar haar ootmoedig vermogen zijnen last hielp dragen, en van zijne stulp, hoe nederig dan ook, eenen thuis maakte : zijn paleis?

En zijn kind — « z'n kiend » — zoo hij scheurend teeder in zijn zoete zeevlaamsch klaagde, zijn kind dat daar onverzorgd, onbewaakt, niet onbemind maar wel ongeliefkoosd opwies (dat liefkoozen vermag alles in de opvoeding), wat goeds kon er van komen? Was het geen vogel voor de kat, een schavuit te weeg, bestemd om « in

doolaards bende te geraken », veroordeeld om te leven in nood, en onwetendheid, en misdaad, en die van de samenleving nooit iets zou kennen dan hare norsche strengheid, nooit iets zou ontvangen dan harteloosheid en straffen?

Kerstmis was kort voorbij, en heel zijn gemoed was nog doortrokken van de herinneringen, van de tooneelen, van den geur van Kerstmis. Niet dat Kerstmis vermogen had hem uit zijne onverschillige neerslachtigheid op te wekken. Maar hij had toch de legende, de dichterlijkheid van het feest gevoeld, al was de indruk eerder smartelijk dan anders. Hij had op Kerstnacht den haan hooren kraaien op de verwijderde hoeve, en het geloei der koeien vernomen bij den melker, en gehoord hoe dezes oude merrie stampvoette en hare keten rammelde door het ijzeren oog. Want de redelooze dieren waken en verblijden zich op den heiligen nacht, en verhalen van de wonderbare vreugde die het menschdom geworden is. Hij ook had gepoogd vreugdig en opgeruimd te zijn, maar voor hem was er geene blijdschap meer. Hij kon wel tot eene ziellooze, domme, sombere gedweeheid geraken, nooit verder : nooit tot de verheffende, veredelende vreugde! Hij had op de straat, in de velden, achter de hagen, aan de deuren der eenzame woonsteden, of binnen, bij den haard, oude, eenvoudige kerstliederen hooren zingen, en in de kerk roerende, verhevene melodiën : geen geluk, geene opwekking, geene ontwaking uit de killige moedeloosheid hadden zij hem gebracht. Hij had voor het outaar, tusschen vele lichten, op gulden stroo, een naakt kind zien liggen, waarvoor een schoone jonge vrouw op hare knieën, en een gebaarde pelgrim met zijn staf, wacht hielden. En hij had schier het kind benijd dat het eene moeder had die al zijne ademgangen gade sloeg, en in wier hart ieder zijner zuchtjes pijnlijk en liefderijk zouden herklinken.

— Oef! Oef! Over het duin heen, door het vloeiende zand, was de weg wel kwaad, en hij moest voorzichtig met de lantaren rondzien, om zijn voet mis te houden van de diepe konijnenholen waarmede de hillen doorgraafd

waren. Marten liep altijd heen en weder, nu juist in den straal van het licht, dan voorop in den donkeren nacht, wiens duisternis als een tastbare muur, den kleinen lichtkring omsingelde; beneden lag de zee te neuriën en te zuchten. Op het vlakke strand liepen lichtjes rond, zeer verwijderd, en nauw merkbaar. Vele lieden komen naar den oogst der schol...

De zee had nog iets meer aangebracht dan vette schollen. Er waren groote brokken zwarte turf, door den storm van vóór twee dagen uit de derrie gerukt, welke de golven aangetild hadden, nu eens met groote moeite en inspanning, met gekreun en gehijg, dan, in een wilde vlaag, al stoeiende en spelende, ze kaatsende als eenen bal, en welke zij hoog en droog opgevoerd en nagelaten hadden. Geen goede oogst, dat, voor den landman, want die turf is doortrokken van de ziltigheid der zee, en rookt en stinkt genoeg, maar wil niet laaien. Marten liep errond en baste en beet erop, deels uit brooddronkenheid en deels uit spijt misschien, omdat dit nu turf was die haar ambacht niet kende. De baas was bezig de vette schollen, één voor één, van den hoek te slaan. De schol is een vadsig dier dat gewend is in de moos te liggen, en maar te moeten gapen om den kost te krijgen : zelfs in haren doodstrijd is zij lam, en ligt laffelijk hare vinnen te wemelen, terwijl zij haar laatste snikt.

Al met eens werd de plechtige stilte van het strand gebroken, gescheurd liever, door een akelig gehuil en gejank dat Dries terstond erkende als voortkomende van zijnen Marten. De werkman richtte zich op, en, leunende op de spade die hij medegebracht had, stuurde hij een scherp gefluit naar den kant van waar het gekerm kwam, maar de zoo gehoorzame Marten beantwoordde dat geroep niet anders dan met een verdubbeld en angstiger geklaag.

— « Ik wil toch zien wat er daar scheelt, » murmelde Dries.

Op den valen zandgrond vernam hij weldra twee onduidelijke gedaanten : de eene die bewoog, en waarin

hij zijnen hond herkende, en nog eene andere waarvan hij eerst niets kon maken. Dries zakte zijne lantaren. O Hemel! Hier lag nu het kindje Jezus, dood, met een houten schaapje in de armen gedrukt!

Het was eigenlijk het kindje Jezus *niet*, ofschoon Dries erin dacht eene wondere gelijkenis te ontdekken met het wassen beeld dat te Kerstmis in de kerk had gelegen, omringd van lichten; maar het was toch genoeg een kinderlijkje, waarbij Marten nu jankte en klaagde. Een kinderlijkje dat daar alléén lag, in dien donkeren nacht op het woeste strand, met, als lijkbed, het zilte zand, waarin de zee, rondom het lichaampje, eenen kleinen kuil gegraven had, die vol water stond en waarin zijne kleêren baadden. Droevig gezicht! Het stootte tegen de borst, als een vloek tegen de natuur, dat die lieve gedaante, zinnebeeld van speelschheid, gezelligheid en vreugde, daar zoo statig en stram, zoo eenzaam en verlaten moest liggen op die wilde plek, in die woestenij van zee en zand, een geschikt tooneel voor halsbrekerij en geweld, maar geen bed voor den heiligen, onbevlekten dood van een kind.

Hoe was het wicht in de zee gekomen? Hoe was dat bevallige wezen, in stede van op moeders boezem, komen te rusten in den donkeren schoot der wateren; hoe hadden in plaats van liefderijke armen de schuwe golven het te wiegen gekregen, die er zoo verraderlijk hadden mede geleefd : het slingerende, het versmachtende, het doodende, en dan van zich heen werpende, nat en vuil van hunne aanraking? Voorzeker, onder een vriendelijk dak, stond zijne warme, ledige wiegje op hem te wachten!

Ja, het was een smartelijk schouwspel. Wat mede roerend was, in dat pijnlijke geheim, was de naïeve bijzonderheid van dat houten schaapje, welk het kind in zijn sterven niet had verlaten, waaraan het zich in dien vreeslijken nacht geklampt had, als hadde het er redding van verwacht : het eenige vriendelijke ding in de naarheid die hem omringd had, en dat nu op zijne

borst rustte als een innige vriend, schoon onbezield : trouw tot het graf.

Marten staarde in Dries' aangezicht, en Dries bekeek lang het doode knaapje. Hij was een ruwe man, onbekend met de fijnere teêrhartigheden der beschaving, maar zijne ziel was geraakt, en er was vocht in zijne oogen, die hij afwreef met het bovenste zijner hand. En ofschoon onze boeren niet veel ophebben met kussen en likken, drukte hij toch zijne gebaarde lippen op het kille, met zeeschuim bedekte voorhoofd, terwijl hij het lijkje eerbiedig opnam, en hij gevoelde zich ermede gestild.

— « Aorem kiend! Aorem kiend! »

Het wicht lag op een stroozakjen, met twee kaarsen errond van het weinig aanmatigende geslacht der korte tienen. Men had het gleizen Kruisbeeldje van den schoorsteen gehaald, en het stond met uitgestrekte armen, boven een glaasje wijwater en een palmtakje, aan het hoofd van het lijk.

De pastoor kwam in den morgen, en bezegende het lichaampje met wijwater. Hij weende over het lijkje.

Het jongere Driesje zat in den hoek, het tooneel met bangen oogslag na te speuren — stijf en ongemakkelijk in zijne slecht gesneden kleêren en zijne lange broek, en niet wetende wat te doen met zijne vingers dan ze beurtelings in zijnen mond te steken, en in zijne oogen.

— « Het kind zal toch in de gewiede eerde mogen « begraven worden, menheer Pastoor? » vroeg Dries eindelijk, wiens stem ook trilde.

— « Voorzeker, voorzeker, vriend Dries » antwoordde de geestelijke. « Dat is geen kind van eene andere religie : « het behoort voorzeker in ons land t' huis : dat ziet « men genoeg aan zijne kleedij. Hoe dat schamele lam « in de zee echter geraakt is, weet de goede God. »

— « Ja, da' weet God.... » herhaalde Dries lang-

zaam. « Weetje wel, weetje wel, menheer Pastoor » proestte hij het eindelijk uit « dat het beter zoude zijn, » ware dat kiend nu in de armen zijner moeder en « 'ie daar « (hij wees op klein Driesje) » op dat stroozakje « tusschen de keersen? »

De pastoor verschoot bij die onverwachte uitbersting van gevoel, maar stuurde hem nu eenen medelijdenden, ofschoon plechtigen blik :

— « Wat best is, staat het ons niet te oordeelen. « Dat weet God alleen. »

Dries boog het hoofd, gedweelijk en gelaten.

Voorbij is de winter — sinds lang — en de lieden denken nu op sprot, noch haring, noch schol meer. Zelfs de garnaal wordt tijdelijk verwaarloosd, en eet zich, in den diepsten vrede, een buikje, of liever een kopje; en denkt, in haar garnalenverstand, dat er zoo geen ding bestaat als gevangen te worden, en gekookt, en opgeknabbeld, en dat sennen en kruinetten voorhistorische rariteiten zijn die maar dienen voor het Museum. De rogge geelt vóór haren tijd op den zandigen duinakker, de aardappel staat malsch en groen en vol bloemen : ginder, in den vetten polder, kom het woelige koren in de aar, en erwten en boonen, en vlas, en gerst verheugen het gezicht. Boersche veulens en lompe kalveren huppelen in wilde vlagen, onbehendig weg, door de wei, en vieren ook op hunne manier, de vreugde van te leven. Nu is het al vermaak voor hen en geen arbeid. Jamaar! Duren is eene schoone stad!

Op den steenweg gloeit en schroeit alles, want er is geen lommer van boomen; die duldt de westenwind niet langs de kust, waar hij vrij en onbelemmerd wil blazen als het hem lust doet. Onder den voet branden de plaveien als kwamen zij uit een oven. Geen gemakkelijke dag voor den voetganger, wien nood of plicht vooruitjaagt op die barre, blakende baan.

Eene nog jonge, maar uiterst bleeke en magere

vrouw. die schijnt veel zielesmart geleden te hebben sukkelt op dien lieven weg voort. Zij is gekleed naar den dracht der stad, maar gaat barrevoets, met hare schoenen in de handen. Schijnbaar is zij het reizen op die wijze ongewoon en men kan bemerken dat zij veel afziet. Toch stapte zij moedig vooruit, en terwijl wij haar naderen, zien wij dat hare lippen bewegen en ontwaren wij de paternosterkralen tusschen hare vingers. Zij is dus eene dier vele bedroefden of geholpenen die 's hemels gunst gaan afsmeeken of om eene verkregene weldaad gaan dankzeggen op eene dier plaatsen waar God gereedelijkst zijne gaven schenkt : zij is op de bedevaart.

Het zijn arme dorpen langs de kust, of, beter het waren arme dorpen, want nu dat iedereen in den zomer een luchtje wil gaan scheppen aan de zee, meer uit mode en naäping dan om wille der gezondheid of uit liefde voor Gods groote Schepping, rijst de pretentieuse villa met verminkt opschrift op zijn Fransch, reeds overal naast de schamele stulp der garnalenkruiers Het hart van het dorp echter blijft armoedig en vernepen. De gemeenteraad zetelt nog als vroeger - eene statige vergadering ! tusschen de pinten, in de achterkamer eener visschersherberg, waar men azijn tapt voor bier en jenever schenkt die haast zoo goed is als die voor den Congo. De kerk, uit gemeenen baksteen gebouwd, toont op de witgekalkte buitenmuren, groene vochtvlekken die loopen tot aan den rand van het dak. Er staat een vierkanten toren aan, die bijkans zoo hoog is als een ordentelijk huis uit de stad : verder mocht heel de bouw wel een schuur of stal zijn, zoo de gedaante der vensters en het kruis op de spits dit vermoeden niet beloochenden. Zoo is de kathedraal onzer visschersdorpen.

Maar dat geeft anders niets. De lieden vergenoegen er zich mede. In deze nederige bidplaatsen eert men God, klaagt men zijn lijden, boet men zijne zonden als n de grootste domkerken. Beter misschien, want onze God is de God der arme lieden en behaagt zich onder

de ootmoedige vromen. Rondom het kerkgebouw, ja, op den dorpel, liggen de stille dooden nevens een, in de broederlijkheid van het graf, elk met een houten kruis aan zijn hoofd, en bedekt, niet met een weidschen killigen zerk, maar met groene, bloeiende en geurige zoden, waarin de leeuwerik nestelt en zijne kleinen kweekt, en welke de gulden zonne koestert en kust. Gezellig en zacht rusten zij daar uit van al hunnen noesten arbeid, bij de zee — die psalmen zingt als een koor van monniken, — niet wijd van hunne vroegere woonstede, te midden hunner akkers waar het zaad op wiegelt dat hunne hand eens zaaide. Hunne paarden – hunne eigene of die van hunne geburen — die hen naar de groeve vervoerden, op de wit gehuifde kar, snuiven en erkennen hen als het ware nog, als ze langs daar heen gaan; hunne honigbijen, aan wie hun afsterven, als aan vrienden verkondigd werd, komen hun geurige voedsel vergaderen op hun graf. O, is dat dood zijn of leven als men daar zoo dicht bij de levenden ligt, als men nog in hun bestaan deel heeft, als het teeken op uwe terp dagelijks van hen godsdienstig begroet wordt, als uwe gedachtenis nimmer sterft, als hunne vriendschap, hunne liefde, hunne solidariteit, hunne hulpvaardigheid voorbij het graf heen blijven bestaan en werkzaam blijven?

Wij vinden onze bedevaardster van daarzooeven terug, zittende op het lage, met donderblâren begroeide muurtje dat het kerkhof omringde, haar zweet latende drogen en hare matte leden uitrustende. Haren droevigen blik liet zij over den godsakker weiden en het scheen bijkans alsof zij het lot benijdde van dezen die daar zoo vreedzaam lagen, het aardsche wee vergeten Zij las werktuiglijk de namen die op de kruisen geschilderd stonden : namen van jongen en ouden – allen van denzelfden ouderdom nu – namen van rijken en armen — allen in de democratische gelijkheid van het naakte, vermolmende rif, en met ieder denzelfden vromen wensch boven het hoofd : hij ruste in vrede; gedenkt de ziele;

bidt voor hem! Er was eene plaats waar de terpjes en de kruisjes kleiner waren, en waar men de graven opgesmukt had met eenvoudige versierselen van gesneden papier. Aan een dier kruisjes hing, tusschen de blauwe en roode kransen, een houten schaapje dat de bedevaartster scheen te herkennen. In een wip was zij over het muurtje, het kerkhof in, had het speelding afgerukt, herhaalde malen gekust, en drukte het, met een vloed van tranen, aan heur hart.

Een paar vrouwen, die in de gebuurte der kerk woonden, en die haar sinds lang hadden gade geslagen (men is op het platte land zeer nieuwsgierig) stonden reeds nevens haar en bezagen haar, half verbitterd, half bevreesd, alsof zij niet wisten indien zij met eene beschonkene of eene gekkin te doen hadden.

« Ik herken dat schaapje zoowel! » snikte de vreemdelinge, « ziet, een zijner oortjes was gebroken.
« Het was mijn Fransjes schaapje : het speelding va
« mijn arm verdronken wicht, hoe kwam het hier, zegt
« het mij, lieve, goede vrouwen. Wellicht heeft eenig
« kind het op het strand gevonden en het hier gebracht
« tot een geschenk voor zijn doode broêrtje? O, wijd
« van hier moet het niet zijn dat mijn Fransje omge-
« komen is!

- « Dat schaapje is hier inderdaad aangespoeld
« gevonden .. » antwoordde eene der boerinnen.

— « Hoelang is dat geleden? Verscheidene maanden
« wellicht? »

- « Dat was in Januari. Maar, ter zelfder tijd
« als dat houten speelding, vond men nog iets anders
« op het strand. Wees bedaard! het moet u verheugen
« dat uw kind eene gewijde rustplaats niet ontzeid
« geweest is. »

« Ik loof en dank den Heer dat hij mij die
« weldaad deed! O, in waarheid, de gedachte dat mijn
« arm knaapje daar te dwalen lag, naar gril der hartelooze
« golven, in modder en opspoelsel, en te midden van
« het afschuwelijke ongedierte, maakte mij half gek!

« Hier, op die rustige plek, bij het afbeeldsel van den
« Trooster, ligt het goed, goed, goed. Minder goed dan
« in mijne armen nochtans... Maar er moet tegen God
« niet gemord worden. Ik was gelaten, onderdanig aan
« het ergste. Maar toch liet die akelige gedachte mij
« geen duur, en het was in de onwaarschijnlijke hoop,
« de overblijfsels van mijn kind terug te vinden, dat
« ik nu op bedevaart was naar Onze Lieve Vrouw van
« Lombartzijde. Gezegend zij de Moeder, die den wensch
« van een moederhart aanhoorde zelfs vóór dat hij geuit,
« vóór dat hij gevormd was! »

De twee vrouwen weenden nu schier zoo bitter als de weduwe, en, toen zij verlangde te weten hoe en waar het kind gevonden was geweest, verhaalden zij haar al wat zij wisten en leidden haar naar den Pastoor. De geestelijke vergezelde hen naar de woning van Dries, waar nog een aandoenlijker tooneel plaats greep bij de herkenning der kleederen van het omgekomen wicht.

De beroofde moeder, toen hare aandoening een weinig gestild was, drong erop aan seffens hare bedevaart voort te zetten. Des avonds toch keerde zij weder naar het dorp en bleef er vernachten. Ja, des anderendaags kon zij zich van de grafplaats haars zoons niet afrukken, noch den volgenden, noch vele andere dagen.

Het verhaal van haar wee was eene dier treurige, alledaagsche geschiedenissen, waar de rampen op de eenvoudigste manier, het hart hopeloos verpletteren. Bert, haar echtgenoot was een flink meubelmaker, die bijzonderlijk eiken snijwerk vervaardigde. Een Engelsch vakman had hem met hoog loon en schitterende beloften genoopt om, te zamen met eenige kameraden, zijne werkplaats te verlaten en zich aan gene zijde des kanaals te gaan vestigen. Lena en Bert waren nog maar eenige maanden getrouwd en hadden elkaâr zeer lief. In het vreemde land had God hun echt met een kindje gezegend.

Dat was toen de tijd van voorspoed, van geluk: de werkman-kunstenaar werd door zijne meesters hoog

geschat, en het gemaakte werk ging voordeelig van de hand. Maar, op eenen morgen trof hem de ziekte : hij lag eenen tijd lang te bed en stierf. Zijne jeugdige vrouw wierd pijnlijk door dien slag getroffen, en kon het verblijf in de vreemde streek nu niet meer lijden. Zij stak over naar Vlaanderen, haar kind tijdelijk overlatende aan de zorgen eener gezellin die zelve eenige weken nadien, voor familiezaken moest overkomen, en die het knaapje zou medebrengen.

De nacht van de overvaart van het wicht was donker en stormig, ofschoon niet zoodanig dat men bijzondere rampen duchten of verwachten moest. Werd nu de « Zeebruid » aangevaren, sprong zij lek, of wierd zij door de zee verbrijzeld? Niemand wist het ooit. Maar zij kwam nooit meer uit. Van hare zestien manschappen, van hare dertig passagiers, werd nooit meer het minste nieuws vernomen.

Men verwonderde zich aan wal, men wachtte eerst met ongeduld, dan met angst, dan met wanhoop : men schreef over de ramp in de bladen : het was het algemeen gesprek der lieden op de straat, in de huizen, overal waar de menschen vergaderen. Men offerde missen en zong lijkdiensten in de kerken, te midden der luidruchtigste blijken van hopelooze smart, en dan, gelijk het met alle menschelijke zaken gaat, stilde men, vergat men allengs de sombere gebeurtenis en niemand sprak er meer van, tenzij dezen die door de ramp getroffen waren geweest. Deze gewaagden er nog van, nu en dan, met tranen : te dikwijls voor de onverschilligen, wien die smartelijke herinneringen spoedig vervelend en lastig werden, die het ervoor hielden « dat men met geene dooden kan huishouden », en in hun gemoed de treurenden met gezeur en gezanik verweten. Zoo gaat de wereld, en elk heeft genoeg met *zijn* wee.

Vrouw Lena hadde wel willen de handen kussen van Dries, die haar kind zoo teeder opgenomen, naar zijn huis gedragen en zijn lijkje afgeleid had, en het

eene eerbare begrafenis had bezorgd. Zij ging dagelijks naar zijn huis en deed hem telkens opnieuw het verhaal herbeginnen, hetgeen Dries de Zwijger verduldig en gedwee deed, niet zonder eene eenvoudige kieschheid, spruitende uit zijnen eerbied voor hare droefheid. Zij wist niet hoe hem hare dankbaarheid te betuigen. Zij nam soms hare bezoeken te baat om eenig werk voor hem te verrichten, zijne hut wat te reinigen en in orde te brengen. Zij naam zijn knaapje mede naar haar logies, als hij naar den arbeid ging. Zij ging met het jongentje knielen bij het graf van haar kind of ging zitten op de hooge hillen van het duin, op de plaats waar Dries de zandheuvels doorgeloopen was, dien nacht dat de schol zoo goed beet, en de zee hare dooden teruggaf.

Het kind leerde zij bidden en gaf het onderricht in hetgeen zij zelve vroeger op school aan lezen, cijferen en schrijven opgedaan had. Het noemde haar « moeder Lena » en, eens dat Dries dit hoorde, weende Dries.

De weduwe ging niet meer terug naar de stad. Heur hart was hier, bij het graf van haren zoon; heur hart was bij het knaapje van Dries, dat de Hemel haar scheen aangeduid te hebben om de broeder te wezen van Fransje. Heur hart was bij Dries, Dries den Zwijger, maar die zoo goed was, die haar wichtje zulken eerbied betoond had, die, evenals zij, door het noodlot getroffen was geweest, en zooveel erin leed. Zij aanvaardde de derde gade van den werkman te worden en verschrok niet bij de gedachte dat zij dit misschien maar eenige weken zijn zou, totdat de zoogenaamde kwade hand van Dries weêr haar uitwerksel hebben zou. En eigenlijk had zij er ook geene reden toe, want zij leven nog allebei en zijn oud en stram geworden, maar toch gelukkig bij elkaar. Het knaapje Dries is een man van veertig, maar het doode Franje is nog immer een kind, en des nachts ziet zijne moeder het weder, met zijn schaapje in de hand, en zijn kinderachtig getater, en Lena gevoelt dat heur hart ook nog hetzelfde hart is van vroeger, waarmede zij eerst haar wicht heeft liefgehad.

Oostende, 1894. ADRIAAN.

SCHEIDING VAN KERK EN STAAT.

De volgende stellingen van den Syllabus dienen als leidsdraad bij de behandeling van dit gewichtig onderwerp.

XXXIX De Staat, oorsprong en bron van alle rechten bezit een recht door geen perken begrensd.

XL. De leer der Kerk strijdt met het welzijn en de belangen der menschelijke maatschappij.

LV. De Kerk moet van den Staat, de Staat van de Kerk gescheiden worden.

LVI. De zedelijke wetten hebben geene goddelijke sanctie noodig, en het is volstrekt onnoodig dat de menschelijke wetten met het natuurrecht overeenkomen of van God hunne verbindende kracht verkrijgen

LVII. De Wetenschap der wijsgeerige en zedelijke zaken wie mede de burgelijke wetten kunnen en moeten aan het goddelijk en kerkelijk gezag onttrokken worden.

LXXVII. In onzen tijd is het niet meer nuttig de katholieke Kerk als eenige Staatskerk te beschouwen met uitsluiting van alle andere eerediensten.

LXXVIII. Daarom zorgt met recht de wet in sommige Katholieke landen dat de vreemden welke daarheen komen de uitoefening genieten van hun bijzonderen eeredienst.

LXXIX. Het is valsch dat de burgerlijke vrijheid van alle eerediensten en de machtiging aan iedereen verleend zijne gedachten en meenigingen openlijk te verkondigen, het volk gemakkelijk naar geest en hart bederven en de pest der onverschilligheid voortplanten.

Wie met oplettendheid deze reeks van stellingen onderzoekt, ontdekt weldra hun gemeenzame bron, het beginsel dat den mensch het onvervreembaar recht toekent de openbaring, en zelfs de natuurwet aan te nemen of te verwerpen.

Immers de scheiding van Kerk en Staat (LV) is de praktische toepassing van het beginsel in de XXXIX^{ste} en XL^{ste} stelling neergelegd dat de Staat geen God erkent. Zij vordert voor den Staat wat de LVII^{ste} stelling vordert voor de wetten en het natuurrecht, de volledige onafhankelijkheid van elke geopenbaarde leer.

De LV^{ste} stelling legt den christelijken Staat den onvoorwaardelijken plicht op het geloof te verzaken, zij steunt derhalve met de LVII^{ste} op de leer der materialisten, die de zede- en rechtsleer van den godsdienst willen scheiden (LVI^{ste}).

Wij besluiten uit deze vergelijking dat de LV^{ste} en LVII^{ste} innig samenhangen met de XXXIX^{ste} en XL^{ste} en logisch uitloopen op de stellingen onder de nummers LXXVII-LXXIX opgeteekend.

Om de juistheid van onze redeneering te bewijzen beschouwen wij de gevolgen van het katholiek beginsel, in deze stellingen miskend en verworpen.

Indien de bovennatuurlijke orde niet alleen den mensch in het bijzonder, maar ook de maatschappij verplicht, zooals de Kerk leert, dan is het onmogelijk den Staat een onbegrensd gezag toe te kennen; dan is het tweedens onmogelijk de verbindende kracht te begrijpen van de burgerlijke wet onafhankelijk van alle goddelijk gezag; dan schendt derdens de scheiding van Kerk en Staat Gods rechten en de rechten der burgers. In de veronderstelling dat de maatschappij niet minder dan hare leden deel maakt van de bovennatuurlijke orde, treedt de Staat welke zich van de Kerk scheidt buiten de door God gestelde orde en verliest zijn recht van bestaan, omdat hij ophoudt den burgers als hulpmiddel te dienen tot hun laatste doeleinde.

Heeft Jesus Christus eene volmaakte godsdienstige

maatschappij gesticht om het menschdom tot zijne bovennatuurlijke bestemming te voeren, kan de Staat het bestaan, de rechten en wetten dezer instelling niet over het hoofd zien. Want op hem rust de plicht haar te eerbiedigen, hare werkzaamheid te steunen, zijne wetten met de hare in overeenstemming te brengen, wijl de stoffelijke aan de geestelijke belangen ondergeschikt zijn. In alle tijden derhalve is het nuttig de Katholieke Kerk tot Staatskerk te verheffen met uitsluiting van alle valsche eerediensten. Immers de godsdienstvrijheid wordt de onvermijdelijke bron van zedebederf en maatschappelijke kwalen. Met één woord: het katholiek beginsel leidt tot gevolgtrekkingen rechtstreeks in strijd met de veroordeelde stellingen.

In zijne Encycliek *Quanta cura* legt Pius IX den vinger op de wonde en wijst den oorsprong aan, wanneer hij betreurt dat in onze dagen zoo velen gevonden worden die het niet minder goddelooze dan ongerijmde beginsel van het zoogenoemde Naturalisme op de maatschappij toepassen. Deze woorden kenmerken de gewraakte scheiding en hare verborgen strekking. Niet om de natuurlijke grenzen van beide machten te bepalen wordt zij ingevoerd, maar om de Kerk aan de Staatsmacht te onderwerpen, Gods rechten te bestrijden en zoo mogelijk de Kerk te vernietigen Dit doel volgt uit het beginsel dat tot steunpunt dient en met de bovennatuurlijke orde de Kerk en hare onafhankelijkheid loochent.

Om ons een denkbeeld te vormen van de scheiding der twee machten moeten wij hunne normale verhouding niet uit het oog verliezen. Zoolang zij in vrede en eendracht samenwerken, belijden niet alleen de burgers, maar ook de met gezag bekleede personen den waren godsdienst. De christelijke wet door de Kerk verklaard regelt alle privaat- en openbare aangelegenheden der Katholieke natie. Heerlijk waren de vruchten van deze verbinding! De maatschappelijke invloed der Kerk werkte wonderen; hij gaf eene hoogere wijding aan het burgerlijk gezag, vermeerderde den eerbied schul-

dig aan de Overheid en versterkte de bereidwillige gehoorzaamheid der burgers. Is het te verwonderen dat de maatschappij in rust en vrede op den weg der beschaving met rassche schreden vooruitging? Trouwens onder de leiding der Kerk kwam de burgerlijke wetgeving haar ideaal nabij; zij waakte tegen alle misbruiken, zorgde voor een geregeld bestuur verdeelde op rechtvaardige wijze de belastingen, en liet aan de werkkrachten van iederen burger vrije speelruimte. Het onderwijs kweekte onder haar toezicht ware kennis en beschaving; de door haar gestichte scholen verschaften aan alle standen een geschikt voedsel voor geest en hart; de bloeiende hoogescholen werkten krachtig aan den vooruitgang der wetenschap op alle gebied en verspreidden als zoo vele fakkels het heilzame licht der waarheid en der zedelijke ontwikkeling. De Kerk schiep en bevestigde de eenheid der volkeren door haren heiligen, openbaren, algemeenen eerdienst, die de vruchtbare bron van burgerlijke tweedracht en oneenigheid, het verschil van godsdienst uitsluit.

Haar invloed drukte op al de handelingen van het huiselijk, burgerlijk en openbare leven een' bovennatuurlijken stempel. Het huwelijk heiligde de familebanden, de eed strekte tot waarborg van onpartijdigheid bij de rechters, van waarheidsliefde bij de getuigen, het geloof verzekerde de deugdelijkheid van het onderwijs, de priester versterkte door zijne lessen de grondslagen der maatschappelijke orde. Gelijk de Kerk het geboren kind in hare armen zegende, vergezelde zij met hare gebeden het lijk van den afgeleefden grijsaard op het Kerkhof. Inderdaad, zegt de Encyclick, in de inrichting van den Staat, door ons bedoeld, zijn de goddelijke en menschelijke dingen naar behoorlijke orde verdeeld; de rechten der burgers zijn verzekerd, beveiligd als zij zijn door de bescherming van goddelijke, natuur- en menschelijke wetten; van ieders verplichtingen is de omschrijving wijselijk gegeven en de onderhouding naar behooren gewaarborgd. De individuen weten, dat zij in zulk een staat bij hun onzeker en

moeielijk streven naar de Stad hierboven, menschen bezitten, die zij veilig kunnen volgen, aanvoerders op den weg en helpers om dien af te leggen : en zij begrijpen insgelijks, dat anderen hun gegeven zijn om hunne veiligheid te verzekeren en hun aardsch bezit, hun stoffelijk welzijn, in één woord alles wat voor dit leven van belang is te verschaffen of te bewaren.

Het huisgezin ontvangt de noodige vastheid door de heiligheid van éénen en onverbreekbaren echt; de rechten en plichten der echtgenoten onderling worden volgens eene wijze rechtvaardigheid en billijkheid geregeld; de noodwendige eerbied voor de vrouw blijft bewaard; het gezag van den man wordt naar het toonbeeld van Gods gezag geordend; de vaderlijke macht wordt met inachtneming der waardigheid van vrouw en kinderen gehandhaafd; eindelijk voor de bescherming, het welzijn, de opvoeding der kinderen wordt uitmuntend zorg gedragen.

Op staatkundig gebied beoogen de wetten het algemeen welzijn en worden niet naar den wil en het bedriegelijk oordeel der menigte, maar naar waarheid en billijkheid gericht; het gezag der vorsten omkleedt zich met een heiligheid, die meer dan menschelijk is; dat gezag wordt in toom gehouden, zoodat het niet afwijkt van de gerechtigheid of in het bevel de maat te buiten gaat; de gehoorzaamheid der burgers is eervol en waardig, omdat zij geen slaafsche onderwerping is van den mensch aan den mensch, maar een luisteren naar den wil van God, die door de menschen zijn gezag uitoefent. In de kennis en overtuiging van dit alles zal men inzien, dat eerbied voor de majesteit der overheden, standvastige en trouwe onderwerping aan het openbaar gezag, onthouding van allen opstand, onschendbaar naleven van de staatswetten zooveel verplichtingen zijn, die van rechtswege bestaan. »

De scheiding kan zich in den Staat even als bij het individu in drie vormen openbaren en ontwikkelen : de scheuring, de ketterij, de volslagen afval van het geloof.

De eerste stap op dit hellend vlak bestaat in het

verlaten der kerkelijke gemeenschap, hetzij door ongehoorzaamheid aan de Overheid, of door het weigeren met de geloovigen in gemeenschap te leven. Ziedaar de scheuring of afscheiding op kerkelijk gebied, die wij met het oproer tegen het burgerlijk gezag vergelijken kunnen.

De tweede stap leidt tot ketterij of hardnekkige ontkenning van eene geopenbaarde waarheid, als zoodanig door de Kerk voorgesteld. Deze staat gelijk met eene omkeering der maatschappelijke orde ten gevolge der verspreiding der revolutieleer.

De derde en de laatste stap brengt den katholiek tot volslagen afval van het geloof of op maatschappelijk gebied tot het staatkundig radikalisme.

Tot dusverre hebben wij een' enkel geloovige beschouwd die aan het kerkelijk gezag de gehoorzaamheid opzegt, stellen wij in zijne plaats het hoogste burgerlijk gezag, dan verkrijgen wij een denkbeeld van de scheiding in min of meer volstrekten zin. De scheuring van Photius in de grieksche kerk geeft een voorbeeld van eene nog onvolkomen scheiding; deze strekte zich verder uit onder Elisabeth in Engeland; de Jacobijnen in Frankrijk voerden ze tot haar toppunt.

De leer vóór een halve eeuw door den beruchten Lamennais en zijne aanhangers verdedigd, leidt tot dezelfde gevolgen. Hij waande op de Kerk de beginselen van Rousseau te kunnen toepassen. Volgens de leer van het « Contrat social » betrachtte hij den Staat als eene zuiver menschelijke inrichting in het leven geroepen, door het toedoen van eene zegevierende partij. De Kerk integendeel beschikt volgens zijne zienswijze over een hooger gezag, bestemd om het menschdom te hervormen en zedelijk te volmaken. Wanneer het wereldlijk gezag weigert de bevelen van de Kerk uit te voeren, moet deze kwaad met kwaad vergelden, zich van de vorsten scheiden en hen met de hulp van het volk afzetten. Reeds in het werk : « Des progrès de la révolution et de la guerre contre l'Eglise » (1829) strooide hij de zaden van dit revolutionaire absolutisme; want hij houdt

staande dat het Staatsbestuur door Gods wet te schenden alle gezag verliest. In dit geval hebben de onderdanen het recht de schuldige Overheid door eene nieuwe te vervangen Wie denkt niet bij deze bewering aan de leer van Hus dat de Staatshoofden door de zonde van alle recht op gehoorzaamheid beroofd worden?

Overeenkomstig met zijn beginsel gaf Lamennais aan de Kerk den raad neutraal te blijven in den toen heerschenden strijd tusschen den Koning en de liberalen van de Restauratie, omdat, naar zijne meening, geen enkele partij eenig recht had. Hij plaatst klaarblijkelijk het rechtmatig gezag op denzelfden voet met eene staatkundige partij en huldigt het revolutiebeginsel.

De Kerk veroordeelde deze dwaling met te wijzen op de leer van het Evangelie : alle macht komt van God; wie aan het gezag weerstaat verzet zich tegen God. De hoogmoedige priester versmaadde de waarschuwing hem door den Paus gegeven, stond tegen het kerkelijk gezag op, dat hij van dien tijd af als het werk des duivels en den steun der dwingelandij verwierp en veroordeelde. Zijne leer in het « Avenir » nedergelegd strekkende om door de vernietiging van de geestelijke en wereldlijke macht de wereld te hervormen komt hierop neer : Den Katholieken is het verboden revolutie te maken (tenzij het gezag den godsdienst aanrande) maar het is hun geoorloofd haar te ondersteunen om deel te hebben aan de overwinning. De revolutie als middel om de oppermacht aan de Kerk te verzekeren verdient de warme belangstelling der Katholieken.

In de « Paroles d'un Croyant » (1833) en volgende schriften verdedigt de verdwaalde woelgeest het uiterst radikalisme. Hij huldigt volslagen scheiding van Kerk en Staat met al hare gevolgen : onbegrensde gewetens- godsdienst- en persvrijheid. Gregorius XVI veroordeelde deze vrijheden als zoo vele verpeste vruchten van denzelfden boom : de godsdienstige onverschilligheid.

Deze historische uitweiding laten wij voorafgaan om licht te werpen op den duisteren zin van den spreuk :

« de vrije Kerk in den vrijen Staat », die thans gebezigd wordt om de scheiding der twee machten uit te drukken.

Volgens de moderne Staatsleer bestaat de vrijheid in het gehoorzamen aan zijn' eigen wil. De mensch moet zich aan de wet onderwerpen; maar de wet, uitvloeisel van den volkswil, verplicht slechts krachtens dezen wil. Bijgevolg aan de wet gehoor geven is zijn eigen wil doen, want het recht is iets uitsluitend menschelijks, het gezag spreekt niet in naam Gods, de overheid is niets dan een gevolmachtigde des volks. Door aan de Kerk de vrijheid in den Staat aan te bieden zoekt het liberalisme haar met de revolutie in verbinding en overeenstemming te brengen. Immers, men vordert dat de Kerk den Staat behandele als een zuiver menschelijk feit in het leven geroepen door den volkswil, van God en zijne wet teenemaal onafhankelijk; omgekeerd eigent zich den Staat hetzelfde recht toe jegens de Kerk; hij zal haar beschouwen als eene natuurlijke godsdienstige vereeniging, verstoken van alle goddelijk gezag, als een vrijwillig genootschap dat zijnen leden volkomen vrijheid verleent in hunne godsdienstige overtuiging.

Het is meer dan duidelijk dat deze wijze om de Kerk met den Staat te verzoenen gelijk staat met de vernietiging der Kerk. Terwijl men voorgeeft de vrijheid der Kerk te waarborgen, dwingt men haar van hare beginselen en rechten af te zien, en zich aan het juk der revolutie te onderwerpen.

Eigenmachtig bepaalt de Staat de bevoegdheid van het kerkelijk gezag en wijzigt haar naar willekeur. Met andere woorden de beroemde machtspreuk — vrije Kerk in den vrijen Staat — berooft de Kerk van hare onafhankelijkheid en kan slechts onnadenkenden verschalken. Men leze de geschiedenis der laatste jaren om in te zien wat er van de vrijheid der Kerk overblijft, wanneer zij aan het goeddunken der liberale staatsmannen wordt overgelaten. Onder voorwendsel van de vrijheid in den Staat te handhaven, wordt de Kerk in boeien geslagen en haar alle vrije beweging ontzegd.

Evenals de Kerk de volkomen scheiding moet veroordeelen, kan geen katholieke vorst of koning haar vorderen.

(*Vervolgt.*)

Leuven. Dr. A. DUPONT.

VOOROORDEELEN.

ANNEER men « Van Koetsveld's papieren nalatenschap » door A. J. Oostdam leest, dan maakt zich een gevoel van droefheid van ons meester.

Dr Koetsveld is een beminnelijke figuur, en toch moest « die stem uit het graf » een wanklank bevatten voor de katholieke landgenooten. Zie, dat doet pijn. Kon dan een man als Dr Koetsveld, die getuige kon zijn van de werkzaamheid der katholieke Kerk en harer priesters, zich niet verheffen boven het vooroordeel?

Wel moet het diepe wortels geschoten hebben, dat leelijke ding, dat men vooroordeel noemt!

Lees de meeste onzer protestantsche schrijvers en ge vindt er zeker... ik zou bijna zeggen, dien haat tegen Rome en de katholieke Kerk.

Daar zijn uitzonderingen, en oogenblikkelijk rijst hij voor onzen geest, de edele grijsaard, de schrijver der « Camera Obscura », die populair is geworden, ook zonder zijne katholieke landgenooten te grieven. Doch ze zijn zeldzaam die onpartijdige schrijvers.

Jonathas wist zich in zijne « Waarheid en droomen », er niet geheel voor te wachten, en de schoonste romans van Mevr. Bosboom-Toussaint verliezen daardoor voor katholieken al hunne aantrekkelijkheid.

Neem nu eens de romans van Van Lennep.

Die geestige schrijver, die aangename causeur, die fijne opmerker, de man, die zoo echt waar kan zijn en schilderen naar het leven, schrijft dwaasheden en dommigheden, als hij katholieke priesters en vooral kloosterlingen ten tooneele voert. Dwaasheden en dommigheden, de woorden klinken hard, en toch weet ik er geene betere voor te vinden.

Bij het schilderen van een priester of kloosterling wordt hij zoo onwaarschijnlijk, zoo grof, dat zelfs ieder weldenkend Protestant moet glimlachen bij het opdienen van dien onzin.

De Abt van St-Odulf in « de Roos van Dekema » is een onnoozele stumper, die alleen denkt aan goed eten, drinken en zijne gemakzucht. Deze origineele figuur, die om zijne orakel-spreuken u voortdurend doet glimlachen, zal nochtans weinig kwaad doen, want altijd is in zijne nabijheid vader Syard, een flink geteekend kloosterling, met een echt Friesch gemoed, een gezond verstand, een vasten wil en een manlijk hart, in één woord een echte Friesche monnik; man van versterving en gebed, maar ook man van de daad, een juweeltje voor een klooster, en vooral een juweeltje voor den Abt. Weet vader Abt niet goed wat te antwoorden, dan kucht hij maar eens en vader Syard zegt zijne meening in klare woorden. Dan kan men den Abt geen ongelijk geven, als hij antwoordt : « optime carrissime frater, gij begrijpt mij volkomen, ziedaar juist, hetgeen ik zeggen wilde ».

Al de andere figuren der monniken in « de Roos van Dekema » zijn eenvoudig woeste, ongemanierde boerenkinkels. De tafereelen uit het kloosterleven worden verhaald met bijtenden spot en ik begrijp, dat menig protestant na de lezing van het boek wrevelig uitroept : « 't is me daar toch een boeltje in die kloosters ! »

Doch diep, diep beneden « de Roos van Dekema » staat in dit opzicht « de Pleegzoon ».

In dit werk verschijnt de Jezuïet; de Jezuïet volgens de inbeelding eener onwetende en papenhatende menigte.

Op een der eerste bladzijden wordt hij geteekend als « een man in de kracht zijns levens, die zich onderscheidde door eene rijzige en kloeke gestalte; slechts een krul gitzwart haar vertoonde zich van onder den grauwen hoed : even zwart waren zijn oogen en baard : het mager gelaat teekende onrust, vermoeienis of onthouding, zoo niet alle drie te gelijk. Hij zou onder de schoone mannen kunnen geteld zijn geweest, doch zijn terugstootende blik, zijn wijd uitstaande neusgaten en opgetrokken onderlip, ontnamen aan het gelaat alle aanspraak op het behaaglijke, en lieten bij den beschouwer een onaangenamen indruk achter ».

Hij maakte dan ook den indruk van een struikroover. Jammer dat Van Lennep hem nog geen paardenpoot heeft

gegeven, 't was nog meer een jezuïet geweest, volgens echt protestantsche opvatting.

Deze jezuïet draagt natuurlijk dolk en pistool, zet aan tot moord en doodslag, wordt verteerd door haat en wraakzucht; 't is een man, zonder gevoel, zonder medelijden, zelfs voor vrouwen en kinderen; iemand die de heiligste eeden schendt; een giftmenger, die door zijn eigen zoon gedood, sterft met een afschuwelijken lach, en al die misdaden bedrijft met een bijbeltekst op de lippen. Ziedaar de jezuïet van Van Lennep! Een echt monster!

Ontwikkelde protestanten glimlachen om zulke monsterachtige voorstellingen, katholieken werpen het boek met verontwaardiging weg, en beklagen den schrijver, die zijn talent aldus wilde misbruiken. Het boek zal dus zoo heel veel kwaad niet doen, tenzij bij heele, heele groote stumpers.

Doch is het nu edel van een man als Van Lennep op deze wijze te schrijven? Is het edel aldus eene instelling door slijk en modder te halen, tegen beter weten in? Tegen beter weten in. Van Lennep had te veel verstand om niet beter te weten, doch de wereld wil het nu eenmaal zoo, hij meende ook een offertje te moeten brengen aan de vooroordeelen van zijnen tijd, en dan bekreunde Van Lennep zich heel weinig om historische waarheid.

Zelfs Dr J. ten Brink moest dit van den schrijver getuigen.

« Eene zwakheid van Van Lennep's kunst ligt in zekere ongegeneerdheid ten opzichte van historische gegevens..... Van Lennep wil het den lezer naar den zin maken, wil behagen; hij bekreunt zich meer om hetgeen met zijne personen geschiedt, dan wat in hun hart en hoofd omgaat. Hij wil een boeiend verteller zijn, die, zonder de geschiedenis opzettelijk in het aangezicht te slaan, zijn lezer steeds in spanning houdt. »

Daarom heeft hij dan ook waarschijnlijk van Eugenio een jezuïet gemaakt.

Of dit nu edel is, ziedaar eene andere vraag. Hij had het moeten laten, ook uit eerbied voor pater Roothaan, weleer Generaal der zoo beroemde Societeit, een oud-leerling en ook een vriend zijns vaders. Heeft de schrijver de brieven van p. Roothaan, brieven vol uitdrukkingen der warmste erkentelijkheid, zelve niet medegedeeld?

Vader Van Lennep schreef in 1804 aan de Jezuïeten van Rusland : « Het was mij bekend, hoe uitstekend en onvergetelijk de verdiensten Uwer Societeit in alle vakken van kunst en wetenschap zijn ; ik wist tevens, dat het de luister van uwe opvoeding en onderricht uitmaakt, om zelfs de grootste lasteraars van uwen naam tot uwe lofredenaars te maken : zoo ook vernamen wij onophoudelijk, dat gij lieden dien ouden roem steeds weet te handhaven, ongeschonden te bewaren, en telkens met nieuwe verdiensten te vergrooten. »

En zoo Van Lennep inderdaad hadde getwijfeld aan hunne moraal, zoo hij inderdaad de leer der Jezuïeten meende te schrijven, toen hij Eugenio de volgende woorden deed spreken : « elk heeft het recht. wegens geleden hoon zijn beleediger om te brengen en het is ons geestelijken geoorloofd, niet alleen tot lijfsbehoud, maar ook tot bevordering van het nut der gemeente, hem te doen sneven, die daaraan eenig nadeel kon teweegbrengen, » hij hadde slechts de lofrede moeten lezen : die Voltaire in 1796 ter eere der Jezuïeten schreef : « J'ose le dire », aldus sluit deze ongeloovige bij uitnemendheid zijne rede, « il n'y a rien de plus contradictoire, de plus inique, de plus honteux pour l'humanité, que d'accuser de morale relâchée des hommes, qui mènent en Europe la vie la plus dure, et qui vont chercher la mort au bout de l'Asie ou de l'Amérique ».

Dit alles wist ook Van Lennep wel, doch nog eens, hij meende ook een offertje te moeten brengen aan de vooroordeelen van zijnen tijd. » Ik schreef voor een gemengd publiek, ook voor die onedele gemeente, die 't ergste liefst gelooft, » aldus verklaarde hij aan den Jezuïet p. Allard, in een brief waarin hij met veel eerbied van de Societeit van Jezus spreekt.

Voor den kloeken vereerder van Vondel doet ons dit dubbel leed. De groote Vondel schaamde zich ook al niet een vriend van de Jezuïeten te zijn.

Over de verdere romans willen wij niet spreken, 't is in alle vrij wel hetzelfde.

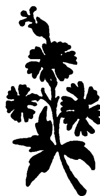
't Doet pijn als men Nederlandsche letterkundigen zich aldus ziet verlagen.

Gelukkig heeft men in den laatsten tijd ook andere stemmen gehoord, stemmen vol waardeering ook van protestansche zijde, voor datgene wat ons katholieken dierbaar is.

Hier is het een geleerde, die in heerlijke tale de grootheid van Leo XIII verkondigt, ginds een professor, die van Lourdes een geheel ander tafereel ophangt dan Zola deed, daar wordt hulde gebracht aan de werkkring der katholieke priesters op sociaal gebied, o, dat alles doet ons goed, dubbel goed, omdat wij er zoo weinig aan gewoon waren.

Dan wenschen wij uit het diepste des harten, dat ze alle mogen verdwijnen de vooroordeelen, die altijd de aanleiding waren van twist en tweedracht, die de helderste verstanden verduisteren en de edelste denkers onrechtvaardig maakten, dan smeeken wij, dat allen de katholieke Kerk weder leeren kennen, als de Weldoenster der volkeren, met hare eeuwige jeugd en hare onvergankelijke schoonheid.

Hal. P. FR. BERNARDINUS METS.

ALS DE BLADEREN VALLEN.

Wij kennen J. Winkler Prins niet. Even als vele Vlamingen, zijn wij weinig, veel te weinig met de kunst en kunde onzer Noord-Nederlandsche stambroeders bekend.

Wij zagen zijn portret in de *Vlaamsche School.*

Wij weten dat het een dichter is die de moedertaal bemint, die ze van jongs áf rondom zich hoorde weerklinken, die de behoefte gevoeld heeft zich in die taal meer en meer te volmaken, die taal te leeren kennen door en door; zoodanig dat de geringste klankwisseling, toon-modulatie, beteekenis-wijziging, waar of in welken zin nooit ontsnapt aan zijn oor.

Dat vergt hij van elken dichter; dat zal hij ook in zichzelven verwezenlijkt hebben door de studie der frankische, saksische en friesche tongvallen waaruit onze moedertaal gewassen is, door de lezing der middelnederlandsche letterkunde en onzer beste critici.

Wij weten nog dat hij bij Priem te Amersfoort *Sonnetten, Zonder sonnetten* en *Liefde's Erinnering* uitgaf.

Men zegt dat de Nederlandsche dichters schilders zijn.

En wat doen de Nederlandsche schilders?

Zij tooveren op hunne doeken de poëzie van ons eenvoudig landelijk leven; zij vertolken de spelingen van zon en licht over onze eigene landschappen en onbedorvene hoekjes natuur; zij vernemen, ja zij betrappen op heeter daad al het eigenaardige en schilderachtige van het doen onzer buitenmenschen...

Die een oog heeft voor al die kleine en fijne tinten van onze streek, zal die poëzie op hunne doeken bewonderen en een echte Nederlandsche dichter zal ook het epos van ons eigen leven in zijne verzen aanheffen en de schakeeringen van onze natuur in zijne gedichten vertolken.

En zoo dichtte J. Winkler Prins van eenvoudige kinders van arme menschen die in 't bonte najaar bladeren harken of zooals men in den ouden Westvlaamschen tongval pleegt te zeggen *loovers scharten* en 't schilderen van hunne gevarenissen, 't verraden van hunne gemoedelijke doening, het kleuren van dat klein, echt Nederlandsche tafereeltje gaven wij niet voor al de pracht en den rijkdom, voor den bombast van 't roemrijkst heldendicht :

Bij 't eenzaam boschpad tusschen 't grijze hout,
In koelen mist van den November-morgen,
Zijn kinderen bezig bladeren, bruin en geel,
Bijeen te staaplen tot een grooten hoop.
Het oudste, een meisje, slaat met wissen slag
De oude hark ver voor zich uit, trekt die
Dan naar zich toe en harkt de blaadren saam.
Het duurt niet lang of door den grijzen mist,
Waar 't glibbrig groene boschpad in verdwijnt,
Komt aangepiept een krooikar met een vrouw.
En 't blonde meisje dat, van 't harken warm,
't Geel zomerhoedje vasthaakt aan een tak,
't Blauw wollen doekje losdoet van den hals,
Treedt uit het hout naar voren op het pad
En roept de broertjes wenkend naderbij.
Vier rekken dan den groven, grijzen zak
Zoo ver zij kunnen open aan den boord,
Waarin dan 't zusje, bukkend, armen vol
Stopt van het bruine saamgeharkte blad.
Dan kruipt het kleinste broerken in den zak,
Trapt rond op 't blad en stampt het met den voet,
Wijl de oudste kalm, als een volwassen man,
Naast 't kleine smeugeltje uit den vestzak touw
Te voorschijn trekt en peutert door den rand
En dichtsnoert rond den boordevollen zak.
Nu 't klaar is komt te voorschijn uit den mist
Een groote vrouw, die heel tevreden lacht

En van een kruikar, die al krooiend piept,
Een teenen mand tilt, wel een meter hoog.
Dan sleepen allen onder blij gejuich
De volle zakken naar de kruikar toe
En staaplen die behoedzaam naast elkaar.
Een touw gesjord ter wederzij van 't rad
Dwars langs de zakken drukt ze krachtig vast.
Nu schuift de vrouw langs breeden schouder 't zeel
En tilt als proef de waggelende vracht.
Stil lachend zegt ze : « 't Beukenblad is zwaar. »
« Maar zwaarder 't eiken! » zegt de grove stem
Van 't kleinste broertje, die met krommen rug
Ligt weggescholen in de diepe mand.
En moeder vraagt : « Wie zegt dat daar? » Maar geen
Der andren zag hoe plaaggeest met een wip
Zich 't bruine blad trok over 't blonde hoofd.
En allen roepen zoekend : « broerke, broêr: »
En spieden rond langs pad en boom. Maar ach!
De dikke mist belet het duidlijk zien.
Tot 't oudste meisje zuchtend weer de hark
Met nieuwen ijver trekt door 't ritslend blad
En moeder droef de piepend volle kar
Langs 't glibbrig groene boschpad krooit naar huis.
Dan roept weer 't zusje de andren om zich heen
En geeft bevel met armen vol het blad
Te werpen in de hooge teenen mand.
En als de plaaggeest 't blad op 't blonde hoofd
Voelt nederritslen, rijst hij eensklaps op
En steekt de tong uit tegen de andren, die
Verbluft hem aanzien, maar met zalig lachen.

Gij zijt er bij op dien stillen, koelen en mistigen novembermorgen en ge kunt alles gadeslaan met het opmerkzaam oog van den dichter.... maar de kunst is dit tooneel op het doek te malen, dit stukje leven in zijne eenvoudigheid. in zijne onbedorvenheid, in zijne voelbaarheid in schoone Nederlandsche verzen over te zetten.

De bleeke zon trekt den killen mist langs 't vochtig hout omhoog en kleurt tot goud het rossig gele blad. De kinderen tijgen van 't boschpad naar de laan, bespieden de wandelaars die voorbijtrekken met rechtstaande kraag en

rooden neus en terwijl de twee oudste broerkes op wacht staan, gaat het meisje aan 't harken op den steenweg en vult met de hulp der kleinen de teenen mand....

Weer wordt er een lief genretafereeltje voor onze oogen geschoven :

Maar dan op eenmaal klinkt een schel gefluit...
En beide wachten snellen vliegensvlug
De breede laan uit in het dichte hout.
En 't zusje tilt de beide broertjes dan
De teenen mand uit, trekt ze beide voort
Het donker hout in naar het boschpad toe,
Waar ze alle drie verdwijnen. — In een sloot
Die droog is en vol blâren schuilen zij
En houden 't oog gevestigd op hun mand.
De beide broêrs, door 't zusje op wacht gezet,
Zijn aangekropen, bukken diep het hoofd,
Slechts even zichtbaar tusschen struikjes hei,
Waardoor ze loeren naar de teenen mand...
Geen hunner spreekt. — Ze zien een langen man
In hooge laarzen en in groenen broek,
In kort grijs buis en grijzen hoed met veer,
Stand houden bij hun mand en links en rechts
Heen spieden naar den eigenaar — maar vergeefs!
Dan tilt hij aan de mand; maar deze is zwaar,
En met gemompel gaat hij dan zijns weegs,
Maar telkens ziet hij om en links en rechts.
En als hij eindlijk aan het eind der laan
Wegschemert in het grauw en grijs verschiet
Stapt vlug het meisje weer de sloot uit, en
Met 't oudste broêrtje sleept zij dan de mand
De droge sloot in, sleept zoo ver zij kan,
En in een oogwenk is de hooge mand
Op 't diepste plekje van de droge sloot
Door 't zestal kinderen onder 't dorre blad
Goed weggestopt — zoo goed dat moeder zelfs,
Toen zij wat later met de kruikar kwam,
Veel moeite had om onder 't dorre blad
Haar kostbre mand te vinden, boordevol!

Dan wordt de kar met bladeren door moeder en kinderen gevoerd naar 't witte huisje met zijn steil rietdak, zwart van groenachtig mos, met zijn hekje in 't doornen haagje dat bladerloos van wit spinrag te blinken staat.

Wij denken dikwijls als wij door de velden wandelen, in de hutten onzer rechtschapene en eenvoudige Vlamingen binnen treden : jammer is 't dat de dichters en de kunstenaars in 't gewoel der steden leven, de echtheid en de reinheid van 't buitenleven, menigvuldige kenschetsende bijzonderheden niet kunnen waarnemen en genieten en in hunne letterkundige gewrochten wedergeven.

J. Winkler Prins is van dit getal niet : het stille doen der buitenmenschen heeft hij om zeggens medegeleefd en kunst- en smaakvol afgekeken.

Nu een ander scherp gezien en flink geteekend tafereel uit zijn gemoedelijk epos *Als de Bladeren vallen :*

Dan treedt op eenmaal moeder in de deur
Van 't achterhuisje en roept de kleuters, die
Nog altijd spelen in het blad-gevaart,
En met den natten vaatdoek, waarmee zij
Zich zelf eerst wat verfrischt heeft, veegt ze dan
Het stof en vuil van 't aangezicht der twee
En trekt ze mee naar binnen. « Kom aan 't werk!
Wie niet wil werken zal niet eten! » En
De beide jongens nemen elk een zak
En klimmen in den kleinen kelder af,
Reeds meer dan half met wintervoorraad vol.
En zoolang gaan de handen heen en weer
Tot beide zakken, bijna boordevol,
Stijf aanstaan tegen 't keldertrapje, waar
Dan 't heel gezin, met moeder weer vooraan,
De zware vrachten tegen optrekt en
Naar buiten sleept, het kleine huisje door
En 't tuinpad langs, tot bij het groote gat
Dat onderwijl door moeder werd gehakt,
Een meter diep en twee in 't vierkant, met
Een bed van blaadren onderin gespreid.
En als de zakken bij den rand van 't gat
Te waggelen staan, tot aan den boord toe stijf,
Treedt 't jongste broertje toe met zeekren ernst
Of 't een begraafnis geldt, en geeft een duw
Met 't kleine klompje, helder wit geschuurd,
En duwt de zakken langzaam, langzaam om.
Dan stort de ronde melig natte vracht
Dof rollend uit zich met een zoet muziek
Door 't topzwaar hellen in de di pe kuil,
Tot heel de voorraad in het donker graf
Is bijgezet op 't zachte bladerenbed.

Dan wordt de mand weer boordevol gevuld
En leeg geschud, zoo dat een bladerenkop
Op 't graf gestapeld prijkt met ronden vorm.
Dan traplen weer de kleinsten alles vast
En 't oudste broertje steekt de blanke schup
In de uitgegraven aard, werpt kluit en bonk
Met dof geraas en losser zand er op,
Tot dra een heuvel, wel een meter hoog,
Den wintervoorraad voor de vorst bewaart...

Ut pictura poësis.... De Nederlandsche Schilderkunst blijft hare roemrijke overleveringen en den glans der Oud-Hollandsche school gestand.

Uit welke reden?

« De Nederlandsche kunst is, zegt Pol de Mont, nu als steeds of beter als in haar beste perioden, het natuurlijke, logische, noodzakelijke produkt van deze twee faktoren : den volksaard en de luchtgesteldheid. »

Wij kunnen niet nalaten al onze Dietsche dichters aan te wakkeren, op het spoor dier schilders te wandelen.

Sint-Denijs. J. Claerhout.

KIEZING-LITERATUUR.

Open brief aan den heer A. Siffer, uitgever van « Het Belfort »

WAARDE HEER UITGEVER,

Schrik niet bij het lezen van den titel dezer korte schets : ik ben niet voornemens de politiek aan te raken, genoeg overtuigd zijnde van mijne onbevoegdheid in die quaestie; ik wil alleen, met uw welmeenen, den Lezer van *Het Belfort*, uit andere plaatsen dan de zoo verlichte stad Gent, laten oordeelen over de taal, de letterkunde en... de oprechtheid van de schrijvers, die in het jaar onzes Heeren 1894 alhier de vlag hebben gehouden in den kamp « voor al wat goed, voor al wat edel is ». (Dit was de taal van een kiesbladje.) Uit de mededeeling der feiten, hier aangehaald, en der woorden, hier betwist, zal er mogelijk wel eenig licht opgaan voor hen, die te eenigen dage eene schets willen leveren van de Vlaamsche journalistiek in onze dagen, en die de verdiensten zouden willen doen kennen der mannen, die zich toewijden aan de verheffing des volks.

Vrees ook niet, heer Uitgever, dat ik U, en de Lezers van *Het Belfort*, plagen zal met het opdisschen van al wat er, heen en weer, voor en tegen de partijen is geschreven; dit ware, overigens, gansch nutteloos in een tijdschrift, uitsluitelijk voor de letteren, de kunst en de wetenschap uitgegeven. Enkele staaltjes zullen voldoende zijn, om daarna tot eene gevolgtrekking te kunnen komen.

Eén woordje vooraf.

Wat is de taak der kampende partijen, die elkaar eenen zetel aan de groene tafel, of op de groene banken betwisten? Ongetwijfeld kan die niet anders zijn dan, met behulp van cijfers, van uittrekselen uit redevoeringen en schriften, te bewijzen, dat de aftredenden of goed of slecht gehandeld hebben; dat de nieuwelingen waardig zijn de ouden te vervangen. Kloeke redeneering, op te goeder trouw bijgebrachte stukken, zal voldoende zijn om de menigte te leeren, wat zij bij de stembus zich te herinneren heeft.

Een heele tas papieren, kleine strooibriefjes, tot gazetten van 97 centimeters hoogte op 63 ctm. breedte, kleine letter, ligt vóór mij. En wat haal ik daaruit?

Schimpredens, scheldwoorden, versmading.

Niets meer; geen schijn van redeneering, van bewijs!

Met leedwezen stelt men 't vast : Vlaamsche pennen verlagen zich tot een werk zonder naam, tot een gemeen geschrijf, waar geen fatsoenlijk man zijnen naam zou durven onder stellen.

Dàt heet men : kamp voor de Waarheid, kamp voor de Beschaving...

Ziehier, waarde heer Uitgever, een briefken, getiteld : « *Werklieden!* » Het heft volgenderwijze aan :

« Wie gaf u kosteloos onderwijs voor uwe kinderen, terwijl de clericalen alleen trachten U dòm te houden? »

'T Antwoord is, natuurlijk : de « liberalen ».

Nu, gij weet zoo goed als ik, heer Uitgever, het kosteloos onderwijs werd in ons land door de wet geregeld in 't jaar 1842, minister zijnde de katholieke graaf de Theux; maar vóór dat tijdstip bestonden er scholen in de meeste plaatsen des lands, door de gemeenten ondersteund, en andere, door de katholieken alléén bekostigd.

Gij weet ook, heer Uitgever, dat het volksonderwijs niet door de « liberalen » alleen, maar door al de burgers zonder onderscheid, betaald wordt; ja, dat de « clericalen » daarin wel het meest geven. Waar haalt dan de schrijver van « Werklieden! » het recht, te spreken van « liberaal » onderwijs?

De « clericalen » houden zoozeer het volk in domheid, dat zij te Gent, b. v., dertig lagere scholen bezitten, waar men even goed onderwijst als in de gemeenteschólen. Dit is eene waarheid, die iedereen dagelijks kan vaststellen : de leerlingen der gemeenteschólen zijn niet beter onderwezen dan die der vrije gestichten. Deze laatste kunnen lezen, schrijven en cijferen, spreken meê over aardrijks- en geschiedkunde, en stellen letterkundige stukken op (b. v. voor de prijskampen van het Davids-Fonds, waarvan *het Belfort* waarlijk schoone staaltjes heeft medegedeeld), en welke niet hoeven onder te doen voor de beste opstellen der leerlingen van de stadsscholen. — Als men nu nog in acht neemt dat de « liberalen » tot heden toe geen enkel schooltje met eigen penningen hebben gebouwd of onderhouden, bestaat er zeker wel veel reden om de « clericalen » te schelden voor « schoolverwoesters »?

Hier, waarde heer Uitgever, hebt ge *De goede Kiezer*, opgesteld door lieden, die men beweert veel, zeer veel te weten.... Een daarin voorkomend « Manifest aan de werklieden » zegt : « De clericalen zijn de grootste vijanden van de werklieden. Zij hebben, bij de sluiting van den parlementairen zittijd, het schandelijk ontwerp op de voedingsmiddelen des volks voorgesteld, die (*sic*) het brood 0,15 fr. per kilo zal doen stijgen. »

Er was, nota bene, in 't ontwerp wesquaestie hoegenaamd geen

sprake van granen, waar brood van gebakken wordt. Nu, hoe komt de opsteller van het manifest tot het besluit : « De clericalen zijn de uithongeraars van 't arm volk? De prijs van het brood zal 0,15 fr. den kilo opslaan? »

Maar laat ons verder lezen :

« De clericalen stemmen jaarlijks 1,200 fr. om de meubels van den bisschop te vernissen. » — Dat staat er toch zeker niet? — Ja wel, heer Uitgever, als Gij 't bladje met dien regel zien wilt, ik houd het te Uwer beschikking.

Is 't niet walgelijk, zulk geschrijf te moeten lezen, en te weten, dat dertig duizend afdruksels van die stommigheden in de stad werden verspreid, om het volk... « dom te houden? »

Maar er is nog veel in 't Manifest, dat melding verdient :

« De clericalen geven jaarlijks 774 fr. aan de 23 gemeentescholen van Gent, maar er is 50,000 fr. voor het schilderen van eenen Kruisweg in H.-Kerstkerk, en 500,000 fr. voor het verfraaien der St.-Baafskerk. »

Laten wij hier een minuutje stilstaan, heer Uitgever.

De provincie Oost-Vlaanderen gaf in 1892 (laatst gedrukte algemeene rekening) voor de scholen der stad Gent niet slechts 774 fr., maar 24,219 fr., deze laatste som verdeeld als volgt :

Bouwen der school, Akkergemdreef	fr.	9,957
» » Geitstraat	»	12,885
Voor verwarming en meubels der school Guinardstraat	»	1,377
Samen . . .	fr.	24,219

Deze cijfers, gelijk Gij mogelijk weet, geachte heer Uitgever, werden in de katholieke bladen afgekondigd daags na 't zeggen, dat er slechts 774 fr. voor de stadsscholen was gegeven. Gij weet het: niet alleen werd de valschheid niet ingetrokken, maar elken dag door al de « liberale » en aanverwante papieren met klank herhaald. Ik vraag nu : Welken naam is er te geven aan de schrijvers, « letterkundigen », die dat op 't papier stellen, en aan de sprekers, professoren en andere hoog- of laaggeleerde heeren, (door die deugnieten van « clericalen » begunstigd), die dat op de meetings herhalen?

De 50,000 fr. voor den Kruisweg in H.-Kerstkerk geeft de Provincie *niet*. De Staat, de Kerkfabriek, bijzonderen komen daarvoor tusschen.

Het verleenen van 500,000 fr. ter verfraaiing van de St.-Baafskerk (de *helft* dier som werd besteed) kan maar bekniibbeld worden door lieden, die aangaande de herstelling van ons schoon stadhuis in den gemeenteraad verklaarden, geen liefhebbers van *vieux-neuf* te zijn; die oordeelen, dat het « monument » der Nieuwe Vischmarkt, waar het « liberaal, kunstlievend gemeentebestuur » onze stad mede « verrijkt » heeft, belangwekkender is dan de grootsche cathedraal, die

in al de reisboeken der Noord-Nederlanders, Duitschers, Engelschen en Franschen geroemd wordt als een meesterstuk van bouwkunde! Misschien zouden dezelfde beknibbelaars liever de Gentsche metselaars, steenhouwers en glasschilders zien vergaan van honger, dan hun eenige jaren bezigheid te verschaffen aan eenen *katholieken tempel?*

Nog iets anders.

In « Een laatste woord » (strooibriefke) wordt aan de « clericalen » verweten dat zij de kleine burgerij « uitmoorden », het *Volksbelang* (goedkoop brood) gesticht hebben, en aldus « 1000 kleine bakkers geruïneerd ».

Wat is de waarheid? Dat het *Volksbelang* gesticht werd en beheerd wordt door een gekend « liberaal », den heer M. de Sm. de N., en dat er geen 1000 kleine bakkers kunnen geruïneerd zijn, vermits er nooit meer dan een vierhonderdtal zijn geweest, van welke het meeste deel, God zij dank! nog voortwerkt en — door de katholieken wordt ondersteund!

Ik lees verder :

« In den Beenhouwersbond van 't *Volk* is er verleden dinsdag eene zitting gehouden, waarop het voorstel om de vleeschhouwers te ruïneeren, is besproken geworden. »

Moet ik U zeggen, heer Uitgever, dat zulke vergadering *niet* heeft plaats gehad, zulk voorstel *niet* is gedaan, en dat de aanduiding van dag en van den naam eens beenhouwers uit de Oudburg, die er 't woord zou hebben genomen, door den eerlijken schrijver van 't bladje enkel bijgebracht zijn om den Lezer eenen schijn van waarheid te laten veronderstellen?

Maar ziehier nog iets kostelijker :

« De liberalen hebben den historischen stoet : « Gent door de eeuwen heen », doen lukken... »

Nu, gij weet het, heer Uitgever, de historische stoet heeft maar kunnen uitgaan dank aan de energie en de volstandigheid der katholieken, die ook de drievierden der ingeschreven gelden, daartoe noodig, bijbrachten. Hebben de liberalen hunne medewerking tot het inrichten van den stoet gegeven, 't was meer met tegenzin dan uit liefde voor kunst of nering, en ja! eenigerwijze met het mes op de keel. — 't Was immers een kiesjaar, en die deugnieten van « clericalen » zouden bekwaam geweest zijn zoo een stoet in te richten zonder de « liberalen »...

Den stoet verder besprekende, zegt het bladje :

« Het clericaal gouvernement schonk een armzalige 8,000 fr. voor den historischen stoet. *De clericale provincieraad gaf niets*, terwijl de liberale gemeenteraad 20,000 fr. schonk. »

Dat afschuwelijk « clericaal » gouvernement! Ziet eens, het gaf aan Gent, dank aan onze Senators en Volksvertegenwoordigers, 2,000 fr. meer dan aan Antwerpen was gegeven voor het Landjuweel — en meer kon, of mocht het niet, daar het feest uitsluitelijk locaal was.

En de Provincie! Waarde heer Uitgever, gij weet dat de Provin-

cieraad niet vergaderd was, toen de subsidie kon gevraagd worden, en dat eerst nu, November 1894, de vraag tot het bekomen van een hulpgeld aan de dagorde staat?

En de gemeenteraad! 20,000 fr. gaf die eigenlijk niet, want hij nam 15,000 fr. van 't gewoon krediet voor de stadskermis. Zou de gemeenteraad mogelijk te veel hebben gegeven voor een feest, dat den handel en de nering der stad bevoordeeligen moest?

« De clericalen stichtten het Broodrooversgilde, waardoor (*sic*) elke burger, die in geen geur van heiligheid staat, wordt vervolgd. «

Een cliché van over tien jaren, doodversleten, en toch nog in gebruik! Indien zoo 'n gilde ergens moest bestaan, zou het niet zijn bij de « liberale » besturen, die nooit, maar nooit éénen kerkgezinde het allerminste plaatsje vergunnen, en die te Gent, eenige jaren geleden, de wacht hielden vóór zekere herberg, om elken goeden « liberaal » te beletten daar binnen te gaan, de hospes verdacht zijnde van de afschuwelijke misdaad, voor de katholieken gestemd te hebben?

« De clericalen laten aan niemand vrijheid van denkwijze. »

Lieve, lieve deugd! 't Is zeker daarom dat die tyrannen, die broodroovers van « clericalen » straffeloos de schrijvers van zeker Fransch blad, hier verschijnend : professors der Hoogeschool, toelaten elken dag van het jaar het katholiek gouvernement te belasteren?

Daar staat nog in hetzelfde blad :

« Zijn de clericalen vrienden der orde? en rust? Zij zijn tien jaar aan 't bestuur, en wij hebben nog niet anders gehad dan opstanden, bloedige werkstakingen en onrust in 't land. »

Ziet toch eens die monsters van « clericalen » de socialisten uit de Waalsche mijnen verdrijven, tot opstand en werkstaking aanhitsen — zeker omdat dit al middelen zijn om hun bestaan te bestendigen?

Ja, heer Uitgever, ik hoor U : Genoeg, genoeg met al dien dommen praat, door de verdedigers van Licht en Wetenschap onder het Gentsche volk in deze dagen van opgewondenheid verspreid. Een mijner Hollandsche vrienden, voor familiebelangen uit Noord-Nederland hier gekomen en een tiental dagen te Gent vertoefd hebbende, wilde zich een denkbeeld maken van 't geen een kiesstrijd in Vlaanderen wel mocht zijn. Hij las de kiespapieren. Nu, ik verzeker U, dat hij voor altijd genoeg heeft van die kiezingtaal en -literatuur, zóó onbeduidend, zóó valsch, zóó deloyaal, zóó geheel vreemd aan bespreking van beginselen en doel, zóó « aarts-ellendig » van den kant der « liberalen », zegde hij, hoewel hij niet tot onze geloofsbelijdenis behoort.

Nu weten we wel, heer Uitgever, dat al het geschrijf en gekijf van de verlichte kiesgazetschrijvers geen enkel vingerhoedje aarde aan den « liberalen » dijk heeft bijgebracht; neen! geen enkele kiezer der stad Gent heeft geloof gehecht aan de met zoo veel trouweloosheid, met zoo veel oneerlijkheid gevoerde polemiek, als welke wij hier bedoelen, en 't bewijs hiervan is, dat bij de tweede stemming voor den Provincialen Raad de lijst der behoudende gezindheid ruim 400 stemmen méér bekwam dan bij de eerste keus.

Maar 't mag gevraagd worden :

Welk denkbeeld maken zich de opstellers zulker schriften, — onderwijzers, professoren, letterkundigen — van de zending des dagbladschrijvers? welk denkbeeld maken zij zich van het publiek, dat zij aanspreken, en van de candidaten, die zij « verdedigen »? De partij zelve, die op zoo schandelijk eene wijze in haren naam laat spreken — vertegenwoordigt ze waarlijk de Vrijheid, de Beschaving? heeft ze niets anders voor te brengen dan valschheid, smaad en grofheden om de gunst der kiezers te winnen?

't Is, wij weten het, traditie.... Al wie, in Vlaanderen, sedert honderd jaar, onder den dekmantel van gewetensvrijheid, de Kerk bevocht, deed het met razernij, met het schuim op den mond, de pen in modder gedoopt. Is 't niet SPAENHOVEN, de schrijver van *Verlost Nederland* (1791), die op de heftigste manier uitvaarde tegen den adel, volgens hem samengesteld uit *gladzakken* en *poetsmakers*; tegen de geestelijken, die hij voorstelde als *barbaren* en overgegeven aan ontucht; tegen den derden Staat, zijns oordeels bestaande uit *esels*. Werd die beminnelijke man niet op den voet gevolgd door de ongenoemde blaffers van de *Excellente chronycke*, alias *Historischen Almanach*, bij wien de Patriotten, onder Jozef II, *patiploden*, *gekken*, *papekullen*, *beesten*, *duyvels*, de adellijke hoofdmannen *ezel-luyden* en *bloedhonden* heeten? die schimpend, scheldend uitvaart tegen den *Vilainen* hoogbaljuw van Gent (Philip-Ferdinand burchtgraaf Vilain XIII) tegen den *beestelyken* boekkeurder, en die er plezier in vond, te schrijven :

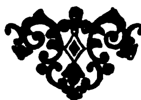
Menig gekruynden kop
Dient te hangen in een strop!

Maar, in gemoede gevraagd : moet zulke traditie worden voortgezet?

Voor de eer onzer taal en onzer literatuur vragen wij dat de letterkundigen, professoren, of wat zij ook mogen zijn, die op politiek gebied tot het Vlaamsche volk spreken, meer bezadigdheid, meer fatsoenlijkheid, en, waarom het niet herhaald — meer eerlijkheid zouden aan den dag leggen. De gekozenen zouden dan, onder andere, niet gedwongen zijn de taal hunner « verdedigers » te verloochenen, zooals de Gentsche leden van den Provincialen Raad in openbare zitting hebben moeten doen.

Gij zult het, waarde heer Uitgever, met mij wel eens zijn, te zeggen, dat het waarlijk geene eer is voor de Vlaamsche schrijvers, in het opzicht van kiespolemiek, verre beneden de Franschschrijvenden te moeten staan.

P. TIEDEN.

TAALPOLITIE.

Met een moed en eene volharding, die meer dan gewone waardeering verdienen, laat mijn vriend H. Meert niet af te wijzen op de fouten, gallicismen en andere, waaraan men zich in Zuid-Nederland dagelijks schuldig maakt. Zoo er echter een werk is waarbij, naast kennis en kunde, de uiterste behoedzaamheid eene eerste vereischte blijft, dan is het zeker wel dit. Ik spreek bij ondervinding. Men vergist zich met een gemak, dat iemand zou kunnen ontmoedigen, als hij zich niet bewust was te strijden voor eene zaak, waaraan zooveel gelegen is. Ik weet dat dit ook de meening is van den heer Meert, en dat allerminst hij het mij kwalijk zal nemen, als ik nog even terugkom op sommige der door hem behandelde punten, waarvan ik meen dat ze eene kleine verbeterirg behoeven. Ik ben overtuigd, daardoor geheel in zijn geest te handelen : bij het doel, dat wij ons voorstellen, kan alleen wederzijdsche critiek tot een goeden uitslag leiden, want « we hebben *allen* veel te leeren ».

I.

Het toeval wil, dat mijne eerste aanmerking het eerste « taalphantasme » van mijn vriend betreft. *Warbol* wordt door hem afgekeurd; ik geloof daarentegen, dat het woord volkomen juist gevormd is. De heer Meert zegt : « *Bol* duidt eerder den vorm aan en dat woord kan in onzen geest moeilijk de gedachte aan geesteswerkzaamheid doen ontstaan. »

Maar zou er wezenlijk iemand zijn, die bij het gebruiken van het woord *bol* in den zin van *hoofd* aan den vorm denkt? Ik geloof het niet. En waarom zouden wij « geesteswerkzaamheid » minder mogelijk achten bij *bol* dan bij *hoofd* en *kop*? Hoe zou anders het overdrachtelijk gebruik van *bol* in den zin van : knappe, kranige kerel, mogelijk zijn? Doch we hoeven nog niet eens zoo ver te zoeken. Waarom zou *bol*, evenals *geest*, *hoofd*, *kop*, niet voor den persoon zelf kunnen gebruikt worden? Daartegen bestaat niet het minste bezwaar, en een woord als *warbol* is dus even goed denkbaar en bestaanbaar als *wargeest*, *warhoofd* en *warkop*.

Wat de beteekenis betreft, die kan tweeërlei zijn : 1° een bol, een mensch, die alles verwart, die niet helder denkt; 2° een bol, een mensch die alles in de war stuurt. Zoowel de eene als de andere opvatting passen voor het zinnetje (althans van een zeker standpunt!) door den heer Meert uit den *Denderbode* aangehaald.

In de eerste beteekenis is *warbol* een synoniem van *warhoofd* en *warkop*, welke in Noord-Nederland, vooral het laatste, in dien zin thans zeer gebruikelijk zijn. Wie wel eens in De Génestet leest, zal zich terstond het vers herinneren :

Een warkop, wat hij broedt of doet,
Ontsticht;
Een helder hoofd, een rein gemoed
Brengt licht!
(*Aan Iedereen.*)

Bij De Brune, *Bankketwerk* (ed. 1660) 2,389 vindt men echter *warkop* ook in de tweede beteekenis : « Men vindt van die helsche *warre-koppen*, die, ghelijck de Kemels niet drincken en konnen, als in troebel water : die geduyrigh trompetten, en den oorlogh blazen. »

Deze tweede beteekenis is eigenlijk de oorspronkelijke; tegenwoordig nog wordt *wargeest* bij voorkeur als *rustverstoorder* opgevat; doch bij Van der Palm vindt men het ook in de andere opvatting : « Hoe! zou men dan nooit van den gewonen weg mogen afwyken, altyd in denzelfden kring van begrippen moeten omdolen, die door het gemeen gevoelen onzer dagen als alleen proefhoudend gemerkt en geykt zyn; en geen' enkelen stap in het vrye kunnen wagen, zonder terstond een dwaal- en *wargeest* te heeten, die aan zijne zucht, om door vreemde en zonderlinge stellingen opgang te maken, de eenvoudige waarheid opoffert » (*Redevoer.* 3, 193).

2.

In een zin als de volgende houdt de heer Meert *afhoudingen* voor een gallicisme : « de noodzakelijkheid der regelmatige *afhoudingen* ten voordeele der kas van weduwen en weezen. »

Naar mijne meening, zit de fout veeleer in het gebruik van dit woord in het meervoud. *Afhouden* is een algemeen gebruikelijk woord voor : behouden, t.w. een gedeelte eener hoeveelheid waar men recht op heeft. Daarvan kan dus heel goed een znw. *afhouding* = de daad van af te houden, afgeleid worden, welk znw. echter bezwaarlijk in het mv. kan gebruikt worden, daar dit in het Nederlandsch met abstracte woorden niet gedaan wordt.

Het is juist, dat hetgeen van een jaarwedde afgetrokken wordt voor pensioen enz. in *Noord-Nederland korting* (heet). Doch daarom is *afhouding* immers nog niet fout. *Korting* is ook het Nederlandsch

woord voor *disconto* : wanneer men eene rekening terstond betaalt, wanneer men dus geen crediet verlangt, krijgt men b. v. 5 °/₀ *korting*.

In het aangehaald zinnetje vindt men echter een ander gallicisme, nl. *ten voordeele van* enz. Ik bedoel natuurlijk niet dat deze uitdrukking *per se* fout is, maar in dit verband : men houdt eene collecte *ten voordeele* der armen; maar van een tractement wordt een gedeelte afgehouden *ten behoeve* der kas van weduwen en weezen. In het Fransch gebruikt men in beide gevallen *au profit de*.

3.

De heer Meert meent dat het een gallicisme is het ww. *oordeelen* te gebruiken met eene bepaling in den 4ᵉ nv. uitgedrukt door een bnw. Ten onrechte. Men zie het *Woordenb. d. Nederl. Taal* 11, 98-99 (*Oordeelen* in de bet. II, 4).

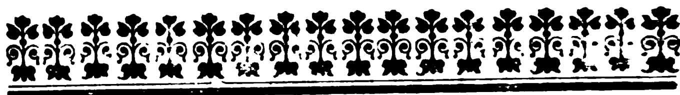
4.

Mijne laatste opmerking betreft het woord *beschrijf*, dat door mijn vriend als een taalphantasme gebrandmerkt wordt. Ongetwijfeld is het woord in het aangehaald zinnetje nogal zonderling gebruikt; wellicht is het slechts eene drukfout voor *geschrijf*.

Beschrijf echter is heel Vlaanderen door een zeer gewoon woord. Het is het verbaalabstract van *beschrijven* in den zin van : (iemand) aanschrijven ergens te komen; al naar gelang de plaats waar iemand geroepen wordt, kan *beschrijven* beteekenen *ontbieden*, *dagvaarden* enz. Deze beteekenissen waren vroeger zeer gebruikelijk (zie b. v. Stallaert). *Beschrijf* beteekende dienovereenkomstig : 1° ontbieding; 2° dagvaarding. Thans kent de Vlaming het woord alleen in den zin van : uitnoodiging om aan eene gaaischieting, handboogschieting, bolpartij enz. te komen deelnemen; en bij uitbreiding beteekent het woord zooveel als : prijskamp. V. Loveling heeft het woord voortreffelijk gebruikt in *Een Dure Eed* 163. Als Marcellien stil, teruggetrokken en moedeloos wordt, zegt Reine tot hem : « Marcellien, ware ik in uwe plaats, ik zou toch eens tot aan den Opeel gaan; er is een beschrijf : eene hesp te verbollen in de « Klokke » ».

Leiden, 20 *November* 1894. WILLEM DE VREESE.

DE GOEDE DISENDACH.

IN de *Handelingen van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent* (1e aflevering) komt eene notice voor : « De goede disendach », door den heer Vuylsteke geschreven om te bewijzen dat de bij JACOB DE MEYERE aangehaalde opstand der Gentsche gemeente, in het jaar 1164, een misslag is, herhaald « door de beste geschiedschrijvers van Vlaanderen en Gent ».

Die notice geeft, volgens den heer A. WAUTERS, te kennen, dat eene andere beroerte te Gent geschiedde in 1348, en veronderstelt daarbij, dat het jaar 1164 door DE MEYERE, « of door een ander, bij wien hij die inlichting vond of die ze hem mededeelde », verkeerd gelezen was in een rijmstukje, aanvangende :

Anno milleno C ter octo quater quoque deno

(anno milleno, 1000 — C, 100 — ter octo, 24 — quater quoque deno, 40 — samen 1164); wat mis is, dewijl men lezen moet :

Anno milleno, *1000* — *C ter*, *300* — *octo*, *8* — *quater quoque deno*, 40 (1348)

Die berekening is juist, ongetwijfeld — maar : wie bewijst, dat Vlaanderens beste geschiedschrijver uit ouderen tijd zich op dit rijm heeft gegrond om te zeggen, dat er in 1164 te Gent oneenigheid bestond?

De omstandigheid, « *dat* er volstrekt geen stuk noch kronijk uit de XIIe of XIIIe eeuw gekend is, waarin iets voorkomt, *dat* op (?) den zoogezegden opstand van 1164 gelijkt, zal men licht in twijfel kunnen trekken, *dat* bovenstaande gedacht inderdaad de bron moet geweest zijn, waaruit *dit* ingebeeld feit in de geschiedenis werd overgebracht ».

Wij trekken het, bepaald, in twijfel !

Vooreerst, omdat het hoegenaamd niet zeker is, dat DE MEYERE, opvolgentlijk verblijvende te *Hondegem*, *Ieper*, *Brugge* en *Eesen*, het rijm wesquaestie, voorkomende in een hs. der St.-Pietersabdij te *Gent*, heeft gezien; tweedens omdat, veronderstellende, DE MEYERE zou 't stuk gekend hebben, hij te veel oordeelkunde bezat en te zeer ervaren

was in de Latijnsche taal om eene zoo gansch verkeerde uitlegging te geven van het bedoelde vers, als de heer Wauters heeft doen opmerken.

Het schijnt ons al te vrijpostig, den opstand van 1164 te loochenen omdat er nu geen oorkonden daarvan meer te vinden zijn. Moest men in de geschiedenis alles verwerpen, waaromtrent, in onze dagen, de bewijsstukken niet meer voorhanden zijn, hoe menige bladzijde zou uit onze annalen moeten gescheurd worden!

Volgens ons heeft DE MEYERE het kreupele monniksrijm hoegenaamd niet tot grondslag genomen van zijn zeggen aangaande den opstand van 1164, zelfs houden wij het er voor, dat hij er geene kennis van heeft gehad;

De heer V. noemt hem, en zeker wel te recht : « *de gewetensvolle annalist* », en « *het vertrouwen dat de eerlijke en nauwkeurige Meyerus ten volle verdient*, gaf, zoo lang men niet beter wist, aan onze schrijvers het recht, hem op zijn woord te gelooven ».

« Zoolang men niet beter wist » — dit woord zal er wel te veel staan; immers omdat MEYERUS de bron niet aanduidde, waar hij zegde aan geput te hebben, is het niemand geoorloofd den « eerlijken en nauwkeurigen » schrijver te betichten van lichtzinnigheid of achteloosheid.

Sedert dat DE MEYERE zijn werk over Vlaanderen schreef, ruim 360 jaren geleden, zijn er honderden, laat ons maar zeggen duizenden oorkonden van het grootste belang, ons verleden betreffende, vernietigd. De geuzen der XVIe eeuw hebben al de kloosterbibliotheken van het land geplunderd, de kostelijkste boeken en handschriften verbrand, of in 't water geworpen, of verscheurd, en veel, zeer veel van wat in die die dagen van « opgheweckt gheloof in de reyne leeringhe Christi » gespaard bleef — dank aan het vooruitzicht, de waakzaamheid en den ijver der kloosterlingen en kerkbestuurders, ging te loor tijdens de oorlogen der XVIIe eeuw, door Lodewijk XIV, vele jaren lang, in ons land gevoerd.

Eindelijk in onzen tijd werden groote hoeveelheden oude schriftstukken door onkundige of ergdenkende lieden (deze laatsten meest onder den adel) ten vure gedoemd. Wij durven zelfs niet beweren, dat het vernietigen van oude documenten heeft opgehouden...

Tot de verlorene oorkonden behoort een schat van oude schriften, door DE MEYERE, volgens zijne biographen, te Brugge bijeengebracht en ongetwijfeld voor het opstellen van zijn werk benuttigd.

Zou het zoo een groot wonder geweest zijn, indien de Gentsche gemeente, reeds in de XIe eeuw met belangrijke vrijheden begiftigd, bij uitbreiding van bevolking en gevolglijk met meerdere nijverheid en handel, er in de XIIe eeuw nog andere had geëischt? « Un fait hors de contestation (zegt WARNKŒNIG). c'est que, depuis le XIIe jusqu'à la fin du XIIIe siècle, les Gantois ne cessèrent de réclamer, comme un héritage de leurs ancêtres, des franchises beaucoup plus étendues que celles consenties par les comtes... » Een opstand in 1164 schijnt dus hoegenaamd niet tot de onmogelijkheden te behooren.

Men merkt nog op, dat men 't stukje wesquaestie niet alleen verkeerd

heeft begrepen, wat het jaartal betreft, maar dat daarin enkel sprake is van eenen opstand der wevers en niet van de wevers, volders, visschers en vleeschhouwers, gelijk MEYERUS verhaalt; dus — een nog grovere misslag dan 't verkeerd stellen van eenen datum.

Is dat alléén niet genoeg om de zoogezegde dwaling van den bij uitstek ernstigen kroniekschrijver geheel en al te verwerpen?

De heer V. zal 't ons niet euvel nemen, meenen wij, als wij het gezag van den geleerden priester hooger stellen dan dat van eenig ander historicus; de staatkundige omstandigheden van de XII° eeuw in aanmerking nemende, houden wij 't met DE MEYERE, dat de opstand van 1164 inderdaad plaats had, en wij laten deze stelling niet varen zoo lang men ons niet bewijst dat de bij uitstek *schrandere, gewetensvolle, vertrouwbare* schrijver geen andere bron raadpleegde dan het manke vers van den eenen of anderen rijmlustigen Benediktijner. Om dát, en dát alleen, voor zijn werk te benuttigen — daarvoor was DE MEYERE een veel te ernstig man!

Als de heer Wauters eene meening heeft uitgedrukt — zouden wij, volgens den heer V. daar moeten « amen » op zeggen en alle oordeel van kant stellen?

Dit zal niemand ernstig beweren, niemand aannemen.

D.

VLAAMSCHE KATHOLIEKE LANDSBOND.

Zitdag te Gent, van 2 December.

EEN goed honderdtal afgevaardigden uit de verschillige Vlaamsche provinciën zijn opgekomen. Verschillige verdedigers der Vlaamsche zaak hebben hun spijt uitgedrukt, ter zitting niet te kunnen aanwezig zijn, door andere, even dringende vergaderingen, te Hasselt, te Brussel en te Aalst, belet zijnde.

De heeren senators Léger en Lammens, de volksvertegenwoordigers Coremans, Heuvelmans, van Cleemputte, Maenhout, Mesens, van den Steen, verontschuldigden zich; de uitnoodigingen waren wat laat verzonden.

Aanwezig zijn : de heeren de Vriendt, de Guchtenaere, Janssens en Huyshauwers, leden der Kamer.

De heer *de Ceuleneer* opent, als voorzitter, de vergadering. Hij stelt vast, dat geheel het Vlaamsche land katholiek gebleven is, ook Gent, het brandpunt van het socialisme, waar de Socialisten niets hebben kunnen bekomen. Wat staat er ons te doen?

De Vlamingen zijn niet alleen meerderheid in de Kamers; zij zijn de echtste, de eenige vesting van orde en van den Troon. Zij hebben derhalve volle recht, hunnen invloed te doen gelden.

Ongelukkiglijk begrijpen de hoogere standen niet dat zij, willen zij invloed winnen op het volk, Vlaamschgezind en katholiek moeten zijn.

In de wetgevende lichamen spreekt men enkel, nu en dan, een handvol Vlaamsch. Dat is niet genoeg. Maatregelen dienen genomen te worden om den toestand te verbeteren.

De Vlaamsehe katholieke Landsbond heeft gedacht dat het noodig was dat de Vlaamsche vertegenwoordigers in de Kamer eene afzonderlijke groep vormen om vooruit te kunnen, en dit is het hoofdpunt der bespreking van heden.

De heer *Ducatillon* wijst op de noodzakelijkheid eener Vlaamsche groep in de Kamer, om nauwere betrekkingen tot stand te brengen tusschen de Vlaamsche vertegenwoordigers en de Vlaamsche kampers.

Spreker laakt de heeren Coremans eu Heuvelmans, die heden, te

Aalst, de candidatuur gaan bestrijden van den heer Daens, ten voordeele des heeren Woeste. (*Gemor.*)

Hoewel de noodzakelijkheid inziende van de Vlaamsche groep, meent spreker dat het, voor 't oogenblik, wellicht niet raadzaam zou zijn tot de vorming ervan over te gaan, daar sommige volksvertegenwoordigers nu juist zoo onbezonnen te werk gaan.

De heer *de Potter* meent, dat het niet door den Landsbond, maar door de Kamerleden zelven, te beslissen is, of eene Vlaamsche groep tot stand moet komen.

Ten andere, de groep bestaat reeds? De namen der leden er van zijn zelfs reeds door de dagbladen medegedeeld.

Spreker verzoekt de vergadering het houden van redevoeringen te staken en practisch te handelen. Hij legt vier voorstellen neder, volgens hem dringend, om er vandaag uitspraak over te doen :

1. *Vlaamsch spreken in de Kamer.*

2. *Uitgave van het Staatsblad in de beide talen.*

3. *Heraanbieding van het wetsvoorstel Coremans betrekkelijk het onderwijs onzer taal in de vrije gestichten.*

4. *Vlaamschsprekende candidaten in de Vlaamsche gewesten.*

De heer *Janssens*, ondervraagd, weet niet of er reeds een Vlaamsche Kamergroep bestaat.

De heer *De Vriendt* meent : ja. Den dag van de heropening der Kamer zijn een twaalftal Vlaamsche vertegenwoordigers bijeengekomen, waar zelfs beslist werd wie eerst het woord in 't Vlaamsch zou genomen hebben.

De heer *Janssens.* — Inderdaad, ik had dit feit vergeten.

De heer *Verhees* stelt voor :

« De vergadering dankt de Kamerleden, die Vlaamsch hebben gesproken in de Kamer, en zich in groep vereenigd hebben; zij drukt den wensch uit, dat die groep bestendig zou zijn. »

Eene gedachtenwisseling ontstaat over dit punt tusschen verscheidene leden. De heer *de Potter*, in den loop der discussie, betreurt dat de Vlamingen, in Vlaanderen, tot heden niet geroepen zijn geweest hunne eigene candidaten voor te stellen.

De heer *Huyshauwer* ontkent dit. De Christen Volkspartij te Gent, uit Vlamingen bestaande, heeft zelve hare candidaten aangeduid.

De heer *de Potter.* — Ik spreek hier niet van de anti-socialisten, maar ik stel vast dat de Gentsche katholieke Vlamingen, sedert dertig jaren deel nemende aan den strijd, nog nooit éénmaal geraadpleegd zijn geweest over de keus van candidaten, dat zij nog nooit één candidaat hebben mogen aanduiden. (*'t Is zoo!*)

De heer *Van Caeneghem.* De Vlaamsche Kamergroep moet in betrekking komen met de Vlaamsche bonden buiten de Kamer. (*Goed zoo!*)

Het voorstel des heeren Verhees, volledigd door den heer Van Caeneghem, wordt aangenomen.

De heer Voorzitter legt ter bespreking het eerste der vier voorstellen, door den heer *de Potter* neergelegd. 1° *Vlaamsch Staatsblad.*

Deze stelt vast, dat de heer Minister van Justitie alle wetten, benoemingen en verordeningen, rakende zijn departement, in het Staatsblad doet opnemen in beide talen. De andere Ministers, ook gekozen door Vlaamschsprekende arrondissementen, zouden daar een voorbeeld dienen aan te nemen. Wat de heer Begerem kan, behooren ook de anderen te kunnen. *(Toejuichingen.)*

Het voorstel wordt zonder tegenkanting aangenomen.

2° *Vlaamschspreken in de Kamer.*

De heer *de Munnynck* (Gent), komt op tegen het gebiedend mandaat om uitsluitend Vlaamsch te spreken.

De heer *Janssens* (Brugge), acht het onmogelijk, voor alle zaken, uitsluitend het Vlaamsch te bezigen. Dit kan echter gedaan worden in vele gevallen, b. v. in de bespreking over begrootingen, in de verslagen, in ondervragingen gericht tot eenen Vlaamschen Minister, bij 't stemmen, bij 't handhaven van der Vlamingen recht. *(Toejuich.)*

De heer *de Potter*. Tot vóór weinigen tijd was ik van meening, dat het niet noodig was in de Kamer onze taal te spreken, als wij, door middel van het Fransch, ons recht maar bekrachtigd konden krijgen. Sedert dat Waalsche afgevaardigden, bij de heropening der Kamers, schaamteloos de Vlaamschsprekende leden hebben beschimpt, ben ik tot het besluit gekomen, dat er veel Vlaamsch in de Kamer moet gesproken worden, en ik stel daarom voor, te vragen dit *zooveel mogelijk* te doen, niet als een liefhebberijtje, maar als de uitoefening en de staving van ons recht. *(Toejuich.)*

Verschillende leden nemen het woord om eene wijziging (van vorm) aan het voorstel te doen. Ten slotte wordt gestemd :

De volksvertegenwoordigers des Vlaamschen groep zullen, *in den regel*, Vlaamsch spreken, en enkel Fransch, als 't noodig is.

Worden nog gestemd, de wenschen betrekkelijk :

1° Het Vlaamsch vóór het krijgsgerecht. — 2° Meerdere vervlaamsching van het hooger en middelbaar onderwijs. — 3° Rechtvaardige rangschikking der gemeenten, in 't opzicht der taal. — 4° Verplichte kennis der beide talen voor al de Staatsambtenaren en bedienden. — 5° Stemming der wetten in de beide talen. — 6° (Voorstel des heeren Janssens, van Brugge) : het aanleeren onzer taal, in de Waalsche gestichten, te bevorderen. — 7° In de nieuwe in te richten Afdeeling van den Arbeid alleenlijk personen te benoemen, die beide talen machtig zijn.

4° *Vlaamschsprekende candidaten in de Vlaamsche provinciën.* — De heer *de Potter* vraagt dat de vergadering den wensch zou uitdrukken en overmaken aan de leiders der katholieke partij, voortaan geene candidaten voor de Kamer meer te benoemen in de Vlaamsche gewesten, die dezer taal niet kennen. Al de gekozenen des volks moeten met het volk in aanraking kunnen komen. Zijn er

Walen van verdienste, aan wie het behoort eene plaats in Kamer of Senaat te geven, men late die kiezen in het Walenland. De betreurlijke scheuring in den schoot der katholieke partij, te Aalst tot stand gekomen, is begonnen met de taalquaestie. Moeten nieuwe scheuringen mogelijk worden gemaakt? Niemand zal dit hier beweren.

De dagbladen hebben onlangs medegedeeld, dat een Limburgsch Kamerlid zijnen zetel zou willen afstaan aan den priester Pottier. Niemand, meer dan spreker, wenscht dien uitmuntenden volksvriend in ons Parlement te zien, maar men trachte hem eene plaats te geven in een Waalsch arrondissement.

De heer Busson kan dit niet aannemen; kan de heer Pottier geen Vlaamsch, hij is de Vlaamsche zaak genegen (?)

De heer Verhees spreekt in denzelfden zin. Er is geen Vlaming, zegt Spreker, die den heer Pottier in de Kamer niet verlangt te zien. (*Toejuichingen*). Langs waar hij daar komen moet, moeten wij hier niet bespreken.

De heer Janssens (St.-Nicolaas). Volkszaak en Vlaamsche zaak zijn met elkaar in 't innigst verband. De heer Pottier is een volksman, en 't zou, volgens mij, eene eer zijn voor een Vlaamsch arrondissement, dien verdienstelijken priester naar de Kamer te mogen zenden (*Toejuichingen*).

De heer *Van Caeneghem*. 't Is de heer de Coswarem, die men beweert zijnen zetel te willen afstaan aan den heer Pottier.

Welnu, de heer de Coswarem is een der stichters van den Landsbond; wij mogen ons op hem vertrouwen. Zoo lang hij zijn ontslag niet gegeven heeft, is het voorbarig daarover te spreken.

De heer *de Potter* zegt het voorbeeld te hebben aangehaald, omdat het, in algemeenen regel, betaamt dat de Vlamingen door Vlamingen vertegenwoordigd zijn.

De meerderheid der vergadering zou eene uitzondering willen maken ten dienste van den heer Pottier.

De dagorde uitgeput zijnde, verklaart de heer Voorzitter de zitting geheven.

B.

TWEE LIEDEKENS IN DEN ZELFDEN TRANT

I.

Ik zat te bidden in de kerk —
Daar schoot een straal door de oude ramen
En lag, een tintlend kleurenwerk,
Op 't koude marmer; en te zamen
Smolt purper, hemelsblauw en rood :
De matte vloer juweelen bood.

« Ach! » dacht in 't binnenste mijn ziel,
« *Gij* zijt dit marmer dof en koud
Waarop de rijke weerglans viel
Van levend purper, schittrend goud.
Gij zijt die nederige steen;
Maar 's Heeren licht speelt om u heen.

O liefdeglans! O gratiegloed!
Herschep mijn leven koud en duister;
Werp op het marmer van 't gemoed
Uw duizendkleurig licht en luister.
Daal neder, zonne, van omhoog;
Verblijd met kleurenglans het oog!

II.

Ik zat in de donk'rende kerke,
De handen gevouwd voor 't gezicht.
Daar ginder de marmeren zerke;
Voor 't outer het brandende licht.

Ik zat, en ik droomde bij poozen.
— Een droom is ook vaak eene bee. —
Op 't outer de kwijnende rozen,
Zij geurden en treurden ook mee.

« O Heer! is mijn leven vervlogen,
Een schaduw op 't dorrende veld,
Een grashalm in 't groeien gebogen,
Een zwaluw naar 't zuiden gesneld?...

O Heer! is mijn leven vervlogen?
En zie! in mijn handen geen vrucht!
't Verleden herrijst voor mijne oogen,
In schem'rende schauwen gevlucht... »

Ik peinsde — en door kleurige ramen
Schoot binnen een vurige gloed;
En goud en robijnen te zamen,
Zij tintelden rijk aan mijn voet.

En glijdend langs zerken en steenen,
En kussend plaveien en muur,
De kleuren karbonkelen schenen,
Juweelen vol gloed en vol vuur.

« O! » dacht ik verheugd weer van binnen,
« Zij enkel mijn leven als 't glas,
Waar 't licht van Gods streelen en minnen
Door straalt, of het levendig was!

Geen kleur zou den kouden vloer streelen,
Zoo niet door de zonne doorgloeid.
Wil, Heer, mij dien glans mededeelen,
Die warm ook op anderen vloeit! »

Antwerpen. M. E. BELPAIRE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Leven van den Eerw. Heer Joannes-Benedictus de Clerck, pastoor van Willebroek, door A. M. J. VAN MEEL, pastoor van Ste-Catharina te Diest. — Drukkerij J. van der Linden, te Averbode. 1894. 134 bl. 8°. Prijs : 1 fr.

Daar verschijnen hedendaags veel boeken op onze Vlaamsche boekenmarkt, en toch ben ik nog niet teenemaal voldaan. Dikwijls vraag ik mij zelven af : hoe komt het, dat men er niet wat meer op denkt, het stof van onze oude bibliotheken weg te borstelen, en een nieuw kazakje te geven aan menigeen dier oude vrienden van 't Vlaamsche volk van vroeger? Mijns inziens zou men voor onze huisgezinnen nuttig werk verrichten, met de degelijkste boeken, welke eens tot genot en stichting onzer bevolking dienden, doch van lieverlede verdwenen, wederom onder den man te brengen, en hun een plaatsje bij den haard in te ruimen.

Hierop heeft de heer van Meel gedacht, toen hij het leven van Pastoor de Clerck heeft uitgegeven. Dit boek zag de eerste maal het licht in de eerste jaren onzer eeuw. Wil dit zeggen, dat deze nieuwe uitgaaf louter een afgietsel der eerste is? O neen! « De grondstof, zegt Pastoor van Meel, was goed, allerbest zelfs, maar zij moest gezuiverd, herwerkt en in een anderen vorm gegoten worden. Wij vingen al dadelijk dien arbeid aan; doch door 't inlasschen eeniger nieuwe bijzonderheden en 't aanbrengen der noodige verbeteringen, is het oorspronkelijk werkje zoozeer veranderd, dat er, behalve de verdeeling en de grondstof, maar weinig meer van overblijft. »

Een woordje over den inhoud. Pastoor de Clerck zaliger overleed te Willebroek, den 4 Juli 1804. Hij was geboortig van Reninge, op het fort Knok (21 October 1753), uit welhebbende ouders. Hij deed zijne eerste Latijnsche studiën in het college van Meenen, kwam in October 1772 naar Leuven, waar hij zijnen intrek nam in de Pedagogie *De Lelie*, om de studie der wijsbegeerte aan te vangen; later ging hij over naar het college van Driutius (Drieux), om er zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Eenigen tijd daarna werd hij priester. Eerst predikant in Leuven, werd hij in 1783, met de eerste plaats op het « groot concours » te Mechelen, pastoor benoemd van Willebroek. Hier was hij het voorbeeld van een waren herder, en Pastoor van Meel gewaagt beurtelings van zijne verschillende deugden, van zijne sermonen en onderwijzingen, van zijnen iever en zijne onthechting, van zijne versterving en ootmoedigheid, enz. Stichtend was zijne dood,

gelijk zijn leven was stichtend geweest, en, zoo hopen wij, zal de eeuwigheid voor hem de ruste zijn in den schoot van Abraham.

Het lezen van zulk een leven doet het herte deugd. Wondere dingen vindt ge er niet in beschreven; doch wie beweert, dat zoo iets noodig is om een goed boek voort te brengen? Het ware te wenschen, zoo schrijven wij den *Bode van het Aartsbroederschap van O. L. V. van het H. Hert te Averbode* na, dat dit werkje in de handen kwame van iederen leerling en van alle jonge levieten. « Dit heilig leven zal menigen jongeling aansporen, om den roep tot den priesterlijken staat te volgen, en de jonge priesters zullen er een voorbeeld ter navolging in vinden. Welk boek zou dus beter geschikt zijn tot prijsboek? Daarenboven met den leerlingen goede Vlaamsche boeken tot belooning hunner vlijt te laten meêdragen, zullen ook vader en moeder, broeders en zusters nut trekken uit de prijsboeken. » Die wensch is ook onze wensch. Met zekere hoeveelheid genomen, kost het boek merkelijk minder, zoo gebrocheerd als ingebonden. Daarbij is het in sierlijke, onberispelijke taal geschreven. Met reden wordt het dus aanbevolen. J. BRABANTSEN.

Verslag van het Westvlaamsch Gouwverbond van den Vlaamschen Katholieken Landsbond.

Een brochuurtje van 14 bl., dat ons toelaat onze welgemeende gelukwenschen aan het *Westvlaamsch Gouwverbond* toe te richten, om de krachtdadigheid en den ijver welke het aan den dag legt. Het licht ons in over doel en streven van het Wvl. Gouwverbond, over de tegenwoordige inrichting en den toestand van den Landsbond, over de algemeene werking van den Landsbond, en ten slotte over de bijzondere werking van den Landsbond in West-Vlaanderen en over de gelduitgaven. Men ziet er uit hoe West-Vlaanderen de kroon spant onder de Vlaamsche provinciën wat de inrichting der Vlaamschgezinde katholieke partij betreft; indien wij durfden, wij zouden er bijvoegen dat wij, gezien die merkwaardige inrichting, zooveel te minder kunnen begrijpen hoe West-Vlaanderen nochtans bij de andere provinciën achteruit staat wat de uitslagen betreft welke de Vlaamschgezinden er bekomen hebben op politiek gebied. — Hoe ellendig is het b. v. tot vóór weinigen tijd niet gesteld geweest met het Vlaamschspreken in den Gouwraad? En is er tot hiertoe één enkele, onder de Westvlaamsche afgevaardigden voor Kamer en Senaat die de belofte heeft gedaan aldaar in onze taal het woord te voeren? In gansch den Brugschen gemeenteraad zetelen er enkel twee of drie leden welke er het woord voeren in het Vlaamsch!

Hartelijk woord tot den Werkman, door CH. LUCAS, doctor in de Godgeleerdheid, secretaris van Z. D. H. Mgr den Bisschop van Luik. Luik, drukkerij van het Weezengesticht Joannes Berchmans, Walenstraat. 1894. Prijs : 1 fr.

Onderrichting gehouden tot de Werklieden van Seraing en omstreken, door CH. LUCAS. Luik, 1894. Prijs : fr. 0,10.

De Ambachtsgilden der Werklieden in de Middeleeuwen, door GODEFROID KURTH, leeraar aan de Hoogeschool van Luik, vertaald door CH. LUCAS. (Overgedrukt uit het dagblad « Het Centrum ».) Prijs : fr. 0,20.

In België is het overbodig den lof te maken van alles wat het handteeken draagt van den zoo geleerden als edelmoedigen Luikschen hoogleeraar, Godefroid Kurth. Wat zijne redevoering over de ambachtsgilden betreft, de bijval welke haar te beurt gevallen is, toen ze op ontelbare exemplaren, ofschoon in het Fransch alleen, het land door verspreid is geworden, geeft ons het volle recht den bekwamen vertaler geluk te wenschen ons dezelve thans aan te bieden in de landstaal der Vlamingen. En uit ganscher harte voegen wij er den wensch bij dat eene even ruime verspreiding als het geval was met het Fransche vlugschrift, den vertaler voor zijn moeite moge komen beloonen.

Wat de twee andere werkjes betreft, waarvan de E. H. Dr Lucas zelf de schrijver is, doen wij vooreerst opmerken dat de *Onderrichting tot de Werklieden van Seraing* (in alle opzichten een uitstekend propaganda-schrift, van 26 bl.) insgelijks deel uitmaakt van het 108 bladzijden lange *Hartelijk woord tot den Werkman.* Benevens bovengemelde *Onderrichting* bevat dit werkje vijf voordrachten, in duidelijken, klaren trant, over de uitbreiding en de natuur van 't socialismus, over de gevolgen van 't socialismus, over de middelen om den toestand der werklieden te verbeteren, over de vereenigingen der werklieden volgens de leer des Pausen, en over de wijze hoe de strijd moet gevoerd worden. Gezonde denkbeelden, in heldere, verzorgde taal, met medesleepende overtuiging uiteengezet : zoo aarzelen wij niet het werkje te kenschetsen. Den schrijver hoeven wij geen lof toe te zwaaien, na den lof dien Z. D. H. de Bisschop van Luik zelf hem toekende, wanneer hij den wensch uitdrukte « dat dit uitmuntend werkje onder onze dierbare werklieden, wien het bestemd is, ruimschoots verspreid worde ».

In 't jaar één der Socialisten, tooneelspel in drie bedrijven, door VICTOR DE LILLE. Prijs : fr. 0,50.

Dit boekje, geschreven door den talentvollen schrijver Victor De Lille, bevat eene levendige en ernstige wederlegging van 't socialisme het herinnert ons aan 't belangrijke schrijven van Richter, dat ook het leven van een werkershuisgezin afschildert na het in voege brengen van 't stelsel der nieuwe zoogenaamde redders der maatschappij.

De heer De Lille heeft de voornaamste onrechtvaardigheden van 't socialistische stelsel doen uitschijnen op eene eenvoudige doch treffende wijze.

Het werkje is opgedragen aan den weledelen heer Baron 't Kint de Roodenbeke, voorzitter van den Senaat.

Les Trade-Unions et les Associations professionelles en Belgique, par ERNEST DUBOIS, Chargé de Cours à l'Université de Gand. Gand, A. Siffer. beau volume de 230 pages, prix fr. 2.00.

De vakvereeniging staat aan het dagorde; iedereen die de maatschappelijke zaak behartigt studeert ze, zelfs gaat nu een wetsontwerp in discussie komen in de Kamers om haar de rechtspersoonlijking toe te kennen.

Dit werk willen ontleden ware eene studie moeten schrijven over het gewichtig onderwerp; zeggen wij enkel dat de schrijver niet alleenlijk zijne stof doorgrond heeft, maar ook zijn onderwerp toegelicht en gestudeerd heeft op den klassieken bodem der vakvereenigingen, in Engeland, waar hij in betrekking is geweest met de hoofden der Britsche *Trade-Unions.*

Voor wie op de hoogte van dit belangrijk onderwerp wil zijn, is een werk als dit onontbeerlijk.

Kon. Vl. Academie. — Zitting van 21 Nov. — De commissie van middeleeuwsche letterkunde vraagt de uitgaaf van de vroeger reeds vermelde Chronyck van Brabant en Merchtem; die van nieuwere letterkunde bespreekt het uitgeven der biographieën van Dautzenberg, David, Snellaert en Ledeganck.

Dezelfde commissie heeft een eerste gedeelte ontvangen van het werk van Mr Obrie, over de Vlaamsche rechtstermen, insgelijks een werk over oneigenaardige schrijfwijzen, ingezonden door H. Meert, leeraar te Luik.

De heer Sermon brengt een gunstig verslag uit over het borstbeeld van Ledeganck, door den Antwerpschen beeldhouwer Duwaerts gebeiteld en door het gouvernement voor de Academie bestemd.

Dr Hansen werd voor 1895 tot eersten, M. Ed. Gailliard tot tweeden bestuurder benoemd.

De heer Ed. van Even hield een hoogst belangrijke voordracht over Bloemardinne, de vrouw, die in de dagen van Jan van Ruysbroeck, in de 14^e^ eeuw, leefde en zich destijds door haar veelvuldig besproken, doch tot nu toe weinig toegelichte stellingen, deed opmerken.

Was die Bloemardinne de dichteres Zuster Hadewige? Sommigen bevestigen dit; anderen beweren neen, omdat de taal dezer dichteres een veel ouder karakter draagt.

Werd verleden maand Bilderdijk ter Academie ingeleid; gisteren trad er Vondel binnen, geleid door het nieuwe lid, den heer Gustaaf Segers, leeraar bij 's Rijks Normaalschool te Lier. Hij handelde over Vondel's persoonlijkheid.

De groote dichter, die den krijgsroem der Nederlandsche helden, door de eeuwen heen deed klinken, was nochtans een zeer vredelievend man, en heerlijker zangen dan hij den vrede toerichtte, zullen er niet veel in onze letterkunde bestaan. Hij, soms zoo stil en zoo zwaarmoedig van inborst, was een gezellig en levenslustig man en vroolijke scherts en gulle kout waren hem eigen.

Beide voordrachten zullen in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen worden.

Davids-Fonds — In de laatstgehouden zitting des Hoofdbestuurs is besloten :

den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs te verzoeken, eenen Vlaming, en niet eenen Waal, te benoemen tot studieprefekt bij het Atheneum van Hasselt;

bij te dragen, tot beloop van 200 fr., in de kosten der oprichting van een gedenkteeken op het graf van F.-A. Snellaert;

eenen letterkundigen wedstrijd uit te schrijven voor het opstellen eener novelle.

De uitgaven voor het jaar 1895 zijn vastgesteld als volgt :

1. *Jaarboek.* — 2. *De maatschappelijke quæstie*, door Th. Sevens. — 3. *De Roem van Antwerpen* (Rubens). — 4. *Vlaamsche liederen* op muziek van Duitsche meesters. — *Vaderlandsche historie*, door David (vervolg).

Ter uitgave (onmiddellijk) is aangenomen een lied, gecomponeerd door den heer Osc. van Durme.

Het Hoofdbestuur hield zich verder bezig met de quæstie betrekkelijk het standbeeld van kanunnik David, te Lier, voor hetwelk de Staat, de Provincie en de stad Lier hulpgelden hebben toegezegd. Eene inteekening zal worden ingericht onder al de afdeelingen van het Davids-Fonds, daar het betaamt dat een goed deel der kosten door de Vereeniging gedekt worde. De Vriendt van Borgerhout is de kunstenaar die het beeld vervaardigt.

— Brugge hield eene feestvergadering en mocht den eerw. heer Erik, Noordschen missionnaris hooren; den 9 December voert Zele het geschiedkundig drama uit *Boudewijn van Gent of Wraak en berouw*, van den schrijver van « Robrecht van Eyne », den eerw. heer K. L. Van Voordenhove.

— Maandag, 10 December 1894, plechtige prijsuitdeeling aan de laureaten in de prijskampen van het Gentsche Davids-Fonds. De Eerw. Heer Erik-A. Wang, pastoor-missionnaris van Sint Olaf, te Chistiania, en raadsheer van het Apost. vicariaat van Noorwegen, zal eene voordracht geven over dat land en terzelfder tijd eenige der schoonste gezichten toonen uit die wondere « Noordstreken », bij middel van vergrootglazen.

Het Vlaamsch in de Kamers. — Eindelijk heeft onze taal triomfantelijk hare intrede in de Kamers gedaan en zooals het behoorde, mocht onze leider de heer Coremans de eer ervan aan anderen niet overlaten. Stippen wij het aan « ad perpetuam rei memoriam », en ook dat in die heuglijke zitting van 15 November 1894 het woord insgelijks in 't Vlaamsch gevoerd werd door den heer Juliaan De Vriendt.

Bijna al de Vlaamsche volksvertegenwoordigers legden dit jaar hunnen eed in 't Vlaamsch af. Ziehier hunne namen : *Brussel :* Colfs, De Vriendt, Lauters, Mesens en Van der Linden; *Leuven :* De Neeff, de Trooz, Nyssens, Rosseeuw en Schollaert; *Antwerpen :* Biart, Coremans, Delbeke, De Winter, de Ramaix, Koch, Meeus, Ullens, Van den Bemden en Van den Broeck; *Mechelen :* Broers, Cauwenbergh,

Fris en Lefèbvre; *Turnhout :* Coomans, de Broqueville en Dierckx; *Hasselt :* Cartuyvels, de Corswarem en de Theux; *Maaseyck :* Helleputte; *Tongeren :* Desmaizières en Indeken; *Brugge :* Visart, Ronse en De Clercq; *Kortrijk :* Liebaert, Reynaert en Tack; *Roeselare :* de Jonghe en Spillebout; *Tielt :* van der Bruggen; *Oostende :* Carbon en Hamman; *Gent :* de Smet, Begerem, de Hemptinne, Van Cleemputte, Eeman, Ligy, Maenhout, De Guchtenaere, Huyshauwers; *Aalst :* De Sadeleer en Dierickx; *Oudenaarde :* Raepsaet, De Malander en Thienpont; *Sint-Nicolaas :* Janssens, Raemdonck, Van Naemen en Verwilghen; *Dendermonde :* De Bruyn, De Kepper en Van den Steen; *Eecloo :* Baron 't Kint.

Deden hunnen eed in 't Fransch : De Landtsheere (Dixmuide), Visart (Veurne), Van den Peereboom (Kortrijk), Beernaert (Tielt), Berten, Colaert en Iweins (Yper) en verder eenige Brusselaars.

In den Senaat mocht hetzelfde gelukkig verschijnsel waargenomen worden, niet minder dan 39 leden deden hunnen eed in 't Nederlandsch.

Het is in 1863 dat de eerste parlementaire Vlaamsche eed in de Kamer afgelegd werd en namelijk door den heer Jan De Laet.

Een Vlaamsche groep zal denkelijk in de Kamers gevormd worden, tot dit einde heeft de *Landsbond* den 2 December eene vergadering te Gent belegd. De zaak is in gang en in goede handen.

Vlaamsche Schouwburg, te Gent. — Goed zijn de Gentenaars, goed als brood! De vrijzinnige Vlamingen vragen, jaren lang, eenen nieuwen Vlaamschen schouwburg. Na jaren tegenstribbelen stemt de gemeenteraad het maken van een nieuwen schouwburg, op eene plaats (Koormarkt), die hij wèl wist ongeschikt te wezen voor het doel, en vele klachten te zullen uitlokken, voornamelijk uit hoofde van het XVIe eeuwsch *Schippershuis*, dat er al achter aan paalt. Aan dien kant des gebouws (Graslei), werden huizen gekocht, lang onbewoond gelaten, eindelijk afgebroken. Nadat de puinen daar twee, drie jaren te zien zijn geweest, wordt in denzelfden gemeenteraad het voorstel gedaan om van het *Pakhuis*, op de Koornmarkt, dat tot nieuwen schouwburg moest ingericht worden, eene... Beurs te maken. Dit voorstel werd gedaan veertien dagen nadat, vanwege het stadhuis, ten gelieve der vrijzinnige Vlamingen, was bekend gemaakt, dat de bewoners van nog eenige af te breken huizen opzeg hadden gekregen om er van door te trekken en dat de werken aan den schouwburg zonder verder uitstel zouden aangevangen worden.

Gedurende jaren, *vóór elke kiezing*, is de « Nieuwe Vlaamsche Schouwburg » een kalmeerend middeltje geweest om zekere nuchtere lieden te bevredigen. En die lieden hebben dat, waarachtig! geloofd, hoewel ze, gelijk andere burgers, wel wisten, dat de gemeentekas geen geld had voor eenen schouwburg. Nu de kiezing gedaan is, en er hoegenaamd geen vooruitzicht op beter tijden bestaat bij de nog heerschende regentie, nu laat men den schouwburg maar, waar hij is, met het gevaar van honderden slachtoffers, in 't geval dat daar ooit,

bij eene vertooning, brand kwame uit te barsten, te laten dooddringen en doodroosten.

Men heeft vastgesteld — zonder de minste bevreemding, 't is waar! — dat geen enkele « Flamingant » van den gemeenteraad den mond geopend heeft om het Beursplan af te keuren, zelfs zij niet, die in zeker weekblad ellenlange artikels hebben geschreven tot het bekomen van eenen nieuwen schouwburg!

Zijn de Gentenaars niet goed — goed als brood?

P S. 't Bovenstaande was gezet, toen een dagblad meldde, dat er *toch* van het Pakhuis een Vlaamsche Schouwburg gemaakt zal worden. Echt — of nog eens voor... de leute?

Nederduitsche boeken, in den vreemde gedrukt. — De heer Wouter Nijhoff, te 's Hage, maakt de redactie van *het Belfort* opmerkzaam op *Bibliographische Adversaria*, V° deel, bl. 231-287 (1886), waar Nederlandsche boeken aangeduid zijn, in den vreemde gedrukt. Ook in het vervolg op de *Bibl. Advers.*, 2° reeks, 1° deel, blz. 221-238 (1894). — Voor deze mededeeling ontvange de heer W. Nijhoff onzen welgemeenden dank.

De Dicht- en Kunsthalle heeft het eerste gedeelte eener reeks brieven, door Ledeganck aan Blieck geschreven, afgekondigd. In een dezer (1836) betwijfelt de Eekloosche dichter, na de verschijning van Van Duyse's *Willem Tell*, « of deze wel *gevoelt* wat *Dichtkunst* zij. » — Deze zinsnede heeft vanwege den heer Fl. van Duyse een antwoord uitgelokt, uit brieven van Blieck aan Pr. v. D., en bewijzende dat eerstgenoemde van een geheel ander gevoelen was dan zijn vriend uit Eekloo...

Is de afkondiging van eene *bijzondere* briefwisseling wel goed te keuren? Wie een brief schrijft aan eenen vriend, hoe deze ook heete, welke stand of rang hij in de samenleving ook vervulle — denkt er niet aan, dat zijn schrijven openbaar zal worden gemaakt. Vermoedde hij zoo iets, dan, ongetwijfeld, zouden de meeste epistels wel een anderen vorm bekomen dan degene, in welke ze « voor den vriend » worden gegoten. Ongetwijfeld hebben brieven van geleerden, dichters en kunstenaren belang voor de geschiedenis van het vak, dat ze beoefenden, maar het blijft eene zeer delicate zaak, die gansch *bijzondere* stukken in de wereld te zenden. In vele gevallen toch doet men den briefschrijver daarmede een groot zedelijk nadeel, want brieven, soms met haast, onberaden geschreven, verraden weleens leelijke karaktertrekken, of ongelukkige invallen, waar het kunstwerk niets gemeens mede heeft. Zóó is het geval geweest met Bilderdijk; zoo is 't ook met den brief van Ledeganck, blijk gevende van kleingeestigheid en afgunst, en daarbij, meer of min, de uitlegging gevende van het feit, hoe zekere letterkundigen, lang na Ledeganck's overlijden, Pr. v. D. hebben gekleineerd, ja met hunnen haat vervolgd, gelijk Prof. MICHEELS in zijne schoone studie over den dichter onbewimpeld laat zien. D.

Wenken en Vragen. — Ik vind eene aanteekening dagteekenende van de jaren '40 : « Een onzer dichters heeft den lof van *Elene* (dorp in het Land van Aalst) gezongen in rijmen, die niet al te zacht zijn » enz. — Wie meldt ons, waar dit vers te vinden is?

Plaatsnamen. — De Commissie, bij koninklijk besluit aangesteld tot het overzien der plaatsnamen van België, heeft het eerste gedeelte harer taak voleindigd en den heer Minister de lijst medegedeeld der *gemeente*namen van België.

Het werk heeft, betrekkelijk, lang geduurd, maar zoo iets kan niet met overijling worden verricht. Van de grondige studie en den arbeid der Commissie getuigen 18 zware portefeuilles, behelzende, boven de verslagen der 175 zittingen, en het algemeen eindverslag, opgesteld door den heer Coopman, secretaris der Commissie, de uitgebreide briefwisseling met archivarissen, geleerden en plaatselijke besturen, de notas door de Leden der Commissie ingestuurd, en wat dies meer.

De heer Minister heeft het werk der Commissie medegedeeld aan de *Commission centrale de statistique*, welke haar oordeel er over heeft uit te brengen.

† **Antoon Rubinstein**, de wereldvermaarde Russische klaviervirtuoos, is te Peterhof in den ouderdom van 64 jaar overleden. Als toondichter viel hem hetzelfde gelukken niet te beurt.

† **Louis Figuier**, Fransche schrijver, bekend om zijne talrijke wetenschappelijke vulgarisatiewerken. Een zijner meest gewaardeerde gewrochten is *Merveilles de la science*.

† **Mevrouw Weduwe Hendrik Conscience** geboren **Marie-Antoine Peinen** De vrouw van onzen grooten romanschrijver was slechts 75 jaar oud, zij is gestorven te Elsene en haar lijk is in den kelder van haren gemaal, op het Kielkerkhof te Antwerpen, bijgezet.

† **Claudio Jaunet**, de vermaarde economist en professor aan het Katholiek Instituut te Parijs. Hij was slechts 50 jaar oud; zijn afsterven is een zwaar verlies voor de katholieke wetenschap.

Onder zijne menigvuldige werken, melden wij : *Etude sur la loi Voconia*, *L'internationale et la question sociale*, *les Etats-Unis contemporains*, *les sociétés secrètes*, *le socialisme d'état et la réforme sociale*, *le Capital*, *la finance et la spéculation*. Hij werkte ijverig mede in het tijdschrift : *Réforme sociale*.

† **Victor Duruy**, historieschrijver en oud-minister in Frankrijk; men heeft van hem *Histoire des Romains et des peuples soumis à leur domination*, *Histoire des Grecs*, *Histoire Universelle*, alle werken classiek in zijn geboorteland.

† **Francis Magnard**, hoofdopsteller van *Le Figaro*. Hij was Belg van geboorte (Verviers) doch dubbel Franschman genaturaliseerd, want geen gelijk hij bezat den geest in zwang op den Parijzisches boulevard. Als journalist bezat hij thans misschien zijne gelijken niet voor wat kennis, taal en inzonderheid klaren en soberen stijl betreft. Ongelukkiglijk was de man een scepticus.

† **Kanunnik Maffre**, bestuurder der *Semaine religieuse d'Albi*: hij schreef onder andere een werk over het leven en de werken van Lacordaire.

BLADWIJZER

(*Twcede halfjaar van 1894.*)

PHILOLOGISCHE

BIJDRAGEN

Bijblad van 't BELFORT.

GENT
DRUKKERIJ A. SIFFER
SINT-BAAFSPLAATS

1893

3e Jaar. — Nr 1. Januari 1894.

NAVORSCHINGEN OVER DE KLANKVERANDERINGEN

VOORKOMENDE IN DE

WESTNEDERFRANKISCHE EIGENNAMEN

DER

CHARTES DE SAINT-BERTIN.

IN deze verhandeling hebben wij voor doel de tijdvakken te bepalen, binnen dewelke de veranderingen voorgevallen zijn, die de Germaansche klanken in onze Ouddietsche taal ondergaan hebben. Deze taak, die in haar zelve reeds niet gemakkelijk is, wordt verzwaard door vier omstandigheden : 1° *Het traagzaam werken der klankwetten* die wij beschouwen. Een klank verandert niet in eenen dag van aanzien; het duurt lange, b. v. eer eene *a* volkomen tot *e* overgegaan is, en vooraleer dit geschiedt, doorloopt zij verschillige klankgedaanten, die niet door het geschrift uitgedrukt worden. Eerst, wanneer de gelijkenis met *e* zeer treffend is, wordt *e* geschreven, en dan nog kan een andere schrijver meer gelijkenis vinden met *a*, en zoo worden beide vormen eenen tijd lang, om de zege worstelend, nevens elkander gebruikt. 2° *De overleveringen en gewoonten die door de schrijvers gevolgd worden.* Een schrijver heeft b. v. geleerd dat *Walt-harius* met *a* en *h* geschreven wordt, of hij is sedert zijne kindsheid gewend zoo te schrijven, of weet door ondervinding dat zijne voorgangers zoo schreven, of heeft een dergelijk geschreven voorbeeld voor hem liggen,

en Dietsch- (bepaaldelijk Westvlaamsch-) sprekende land. De namen die wij aangeven hebben doorgaans een echt en zuiver Germaansch uitzicht; slechts hier en daar zijn sporen van romanisatie te ontwaren.

KLINKERS.

a.

1° Aan de Germaansche *a* beantwoordt, gelijk in al de Germaansche talen, regelmatig eene *a*.

2° *Omklank tot e*. — In het Gotisch blijft de *a* ongeschonden, doch in de jongere Germ. talen verandert de beklemtoonde *a* in *e*, onder de werking eener *i* of *j* der volgende lettergreep. In het Oudhoogduitsch bemerkt men deze verandering of zoogenoemden omklank sedert 750, nog weifelend tot rond de jaren 800. Hetzelfde geldt voor de Frankische eigennamen bij Waltemath. In de Psalmen heerscht de omklank ten volle. Uit onze bronnen kunnen wij opmaken dat in het Westnederfrankisch de omklank rond de jaren 800 reeds eene voltrokken daadzaak was :

Elf-harius 806 *(Albi-)*, *Ege-boldo* 831, *Hostede* 857, enz. Wisten wij met zekerheid vast te stellen dat in *Her-oaldo* 745, *Her-aldo* 770 de stam *Harjo-* verscholen zit, dan zouden wij mogen oordeelen dat de omklank reeds tot het bewustzijn gekomen was rond het midden der 8ste eeuw. Dit vermoeden is overigens zeer gegrond, en bekrachtigd door de vergelijking der verwante talen. — Dat *-harius*, nevens *-herius*, *-(h)erus* nog bewaard en gebruikt wordt, is toe te wijten aan de gewoonten der schrijvers. — De vorm *Here-marus* heeft betrek op het jaar 695, maar is getrokken uit den chronijkschrijver Iperius, die leefde in de 12de eeuw, en dien name geschreven heeft, niet gelijk in de tijden waarover hij schreef, maar gelijk in den tijd waarin hij schreef.

3° *Verandering van* a *in* o *voor* l + *tandklank.*

— In het vroegere Dietsch is *al*, gevolgd van eenen tandklank, veranderd in *ol*, om later dan, gezamentlijk met oorspronkelijk *ol* + tandklank, over te gaan tot *ou*. In het Oudhoogduitsch en het Oudsaksisch komt *ol* voor *al* + tandklank sporadisch te voorschijn; in het Middelnederduitsch is *ol* in dergelijk geval algemeen geworden. In onze bronnen komen wij deze verandering nooit tegen in het eerste deel der samenstelling, doch wel in het tweede deel, en dat sedert de eerste tijden : *Chrodo-boldus* 648; later nog al dikwijls : *Ege-boldo* 831, enz. Daarnevens zijn de vormen met *a* ook bewaard en in gebruik gebleven. — Sedert de tweede helft der 11ste eeuw schijnt dan de *l* opgelost te zijn in *u* : *Auden-fort* 1065 (misschien romanisatie), *Ouden-fort* en *Ouden-hem*, beide in 1066.

e en i

1° In het algemeen beantwoordt onze *e* aan de Germ. *e*, en onze *i* aan de Germ. *i* = indogerm. *i*, en *e* voor *i*, *j* der volgends lettergreep en voor eenen gedekten neusklank; nogtans hebben wij *e* voor *i* in *Asi-lendus* 648.

2° Even als in de Psalmen en in het middeleeuwsch Dietsch verwisselen *e* en *i* soms onder elkander.

3° Of de *i* in open lettergrepen reeds tot *e* was overgegaan, kunnen wij uit onze oorkonden niet wijs worden.

4° De gekende Dietsche wijziging van *i* en *e* voor *r* schijnt in den loop der 11de eeuw te vallen : (West-) *kerka* 1026, nevens (Wist-) *kirka* 877; *Gode-verhd* 1087.

o en u.

1° In het algemeen beantwoordt onze *o* aan eene vroeg Germ. *o*, d. i. *u* voor eenen *a*-, *e*-, *o*-klank der volgende lettergreep; en onze *u* aan de Germ. *u* in de andere gevallen.

2° Voor liquida + medeklinker wisselen *u* en *o*, zooals in de tegenwoordige taal; doch voor *r* + mede-klinker is *o* meer gebruikelijk.

3° *U* is, evenals in de overige oudere Germ. talen, nog bewaard voor neusklank + medeklinker.

4° In open lettergrepen zal de *o*, binnen de 11de eeuw wel tot alleenheerschappij gekomen zijn : vgl. *Poparingehem* 1040 enz. met *Pupurninga villa*, tusschen 844 en 864.

ê.

In het Friesch en Angelsaksisch is de Germ. *ê* of *æ̂* meest bewaard, of tot *æ̂*, resp. *ê* wedergekeerd. In het Oudsaksisch is de *ê* gedeeltelijk bewaard gebleven; sedert het einde der 8ste eeuw komt daarnevens ook *â*. Zoo ook in de frankische eigennamen bij Waltemath. In de Psalmen hebben wij doorgaans *â*. In het Oudhoogduitsch heerscht *â* reeds voor de 8ste eeuw, en in de frankische gouwspraken (volgens Braune) reeds in de 6de en 7de eeuw. In onze oorkonden vinden wij van den beginne af *â* : *Audo-marus*, *Chrod-marus*, *Ermarus*, *Wald-marus*, *Rad-baldus* : al deze namen komen voor in de eerste oorkonde, die dagteekent van het jaar 648. — Is in *Leod-redingas* 723 de *ê* bewaard in eene minder beklemtoonde lettergreep? Of hebben wij eenen omklanksvorm, wat toch wonderbaar ware? Het latere *Rot-nedh* 1087, wat ook de oorsprong van dezen naam weze, is alleszins van bewijskracht beroofd.

î en û.

De Germ. *î* en *û* zijn ongeschonden bewaard.

ô.

In het Oudsaksisch is de Germ. *ô* doorgaans gebleven. Volgens Braune, is in het Oudhoogduitsch de Germ. *ô* gedurende de 8ste en 9de eeuwen veranderd in *oa*, *ua*, *uo*, waarnevens *ô* nog in gebruik was; in het Frankisch is *ô* sedert het midden der 8ste eeuw *uo* geworden (niet *oa*, weinig *ua*) waarnevens *ô* tot het einde der 8ste eeuw in gebruik blijft. In de Psalmen is *uo* de gewone vorm, doch daarnevens ook

ô. In onze oorkonden is meest *ó* geschreven, zekerlijk meest uit getrouwheid aan de overgeleverde gewoonten, daar wij in de tegenwoordige taal uitsluitelijk *oe* (uit *uo*) hebben, als vertegenwoordiger der oudere *ô*. Wanneer de vertweeklanking begonnen is, kunnen wij, uit gebrek aan materiaal, met geene zekerheid bepalen. Zonder twijfel was zij ingetreden in het midden der 9de eeuw, zooals blijkt uit de vormen *Gruonomberg* 857, *Gruononberg* 867, *Hruod-waldus* 865 of 866. — Eens hebben wij *ua*, te weten in *Hruad-waldus*, 865 of 866. — Hoe is *Guo-bertus* 648 te beoordeelen? — Deze tweeklank schijnt ook voorgesteld te zijn door *u* in *Rum-inga-hem*, tusschen 844 en 864 en in *Rum-oldus* 975.

ai.

In het Oudsaksisch is de Germ. tweeklank *ai* doorgaans vervangen door *ê*; in de Psalmen door *ê* en *ei*. In de eigennamen bij Waltemath is *ai* (ook door *ae* verbeeld) gebleven. In het Oudhoogduitsch is *ai* te zamen gesmolten tot *ê* voor *h*, *r*, *w* binnen de 7de eeuw, en voor de andere klanken veranderd in *ei*, op het einde der 8ste eeuw. Onze oorkonden leveren te weinig stoffe om een duidelijk gedacht te geven van de behandeling van dezen tweeklank. Voor *r* was hij reeds *ê* geworden in 648, zooals blijkt uit de vormen *Winigerus* en misschien *Er-marus*, die in de eerste oorkonde voorkomen. Bewijst de daarnevenstaande naam *Bainus* dat deze verandering nog niet voor alle klanken plaats gegrepen had? Doch over *Bainus* heb ik geen beslissend oordeel. In allen gevalle was rond het midden der 8ste eeuw de verenkeling reeds ingedrongen voor andere, en waarschijnlijk voor gelijk welke klanken, zooals bewezen wordt door *Hrochas-hem* 745, *Hrocas-hem* 770, en misschien door *Chenricus* 776. — Eens ontmoeten wij *ei*, te weten in *Loninga-heimo* 776.

au.

In het Oudsaksisch is de Germaansche tweeklank

au doorgaans verbeeld door *ô*; in de Psalmen door *ô* en *ou*. Bij Waltemath is *au* (ook geschreven *ao*) gebleven. In het Oudhoogduitsch is *au* gewijzigd tot *ô* voor *h* en al de tandklanken, in de 8ste eeuw, in het Frankisch circa 750-60, en tot *ou* voor de overige klanken in de 9de eeuw. In de oudste onzer oorkonden is *au* bewaard : *Audo-marus* 648, *Launardiaca villa* 648, *Aude-bertus* 662; — doch *Loninga-heimo* in 776, *Od-landus* 794, *Lonasto* 800, enz. Maar wat is *Osoro-waldus*, in 648? — Daar deze tweeklank in onze bronnen alleenlijk voor tandklanken voorkomt (later, in 857 ook voor *h* in *Ho-stede*), is het onmogelijk te oordeelen of hij voor eenen dergelijken medeklinker vroeger verenkeld is dan voor eenen anderen.

eu.

Geen klank is onregelmatiger behandeld dan deze. In 648 komt hij voor als *eu* in eenen *i*-stam : *Leudo-lenus*, en als *io* in eenen *ô*-stam : *Tiodo-baldus*. Verders vinden wij hem in de 8ste en 9de eeuwen onder de vormen *eo* en *io*, tweel maal ook onder den vorm *e* : *Madal-lebus* 788 en *Leb-drudis* 808; in de 11de eeuw onder de vormen *e* en *i*.

In een volgend opstel zullen wij de medeklinkers bespreken.

A. Dassonville.

MEENEN.

E vergeefs heeft men tot heden toe gepoogd den stadsnaam *Meenen* te verklaren.

Niemand heeft een voldoenden uitleg gegeven.

Trachten wij te bewijzen dat de naam niets anders is dan eene Romaansche gedaante van den Oudgermaanschen vorm, van de eerste benaming van deze woonplaats van Germanen aan de Leie, te weten *Meininga*.

Dat zou in onze taal nu luiden Meiningen of Meeningen.

De oudste gedaante dagteekent van 1087 : in eene latijnsche oorkonde leest men : *Altare de Menin*.

Men raadplege het standaardwerk van Dr Rembry-Barth : *Histoire de Menin*.

Wij ontleden : *Men-in* en zullen toonen dat het eerste deel als *Mein* kan gelden en dat de uitgang *in* een Romaansche afgesleten vorm is van den vollen Germaanschen uitgang, *inga*.

De *e* van *Men* is lang : de latere gedaanten leeren 't ons ten duidelijksten :

In 1331 vinden wij *Meenine* en in 1360 *Jhane van Meenene*.

De *e* van *Men* wordt dus verbeeld door de scherpe *ee*, die in 't Middelnederlandsch een wisselklank is van den Oudgermaanschen tweeklank *ei*.

Het is dus zeker dat wij in 't eerste lid van *Men-in* den oorspronkelijken vorm *Mein* moeten erkennen.

Het tweede lid van *Men-in* staat voor *ing*, *inge*, *inga*.

Daar vinden wij overvloedig betoog van in menigvuldige Romaansche gedaanten van Oudgermaansche plaats- en geslachtsnamen.

Wij zullen er eenige aanstippen.

De Fransche dorpsnaam *Avelin* stond vroeger bekend als *Aveling*. De volle gedaante is *Avelinga* en beteekent de afstammelingen van den man, die den naam droeg van *Avelo*. *Avelingen* hebben ook gewoond te Avelghem, te *Avelingahem* langs de Schelde. *Avelo* is een verkleinvorm van *Avo*, een Oudgermaanschen mansnaam bewaard in den dorpsnaam *Avon-huvila* der *Freckenhorster Heberolle*

Anzin een tegenwoordigen Franschen plaatsnaam ontleden wij als *Ansinga*.

De vroegere spelling *Anseng* staat borg voor onzen uitleg.

Daar hebben ook nog *Ansinga*, afstammelingen van een ouden *Anso* gewoond te Anseghem in Vlaanderen.

Emmerin, een Fransch dorp stond vroeger als *altare de Amering* bekend.

Ferin, een Fransch dorp was vroeger *Fereng*; 't hebben daar *Feringa* gewoond even als te *Feringham* in Engeland en te *Feringasate* in Nederland.

De *Feringa* zijn afstammelingen van *Faro* of *Fere*.

De dorpsnaam *Merlin* spelde vroeger *Merleng*.

Warcoing is zooveel te zeggen als *Warcoinga*, de afstammelingen van *Warco*, een verkleinvorm van *War*, een eigennaam ook bewaard in *Wareghem*, woonplaats der afstammelingen van den Germaan, die den naam droeg van *War*.

Warcoing staat in de oude oorkonden bekend als *Warcoin*.

De geslachtsnamen *Bettin*, *Bonnin*, *Crommelin*, *Brunin*, *Copin*, *Hellin* zijn niets anders dan Romaansche wisselgedaanten van *Bettingen*, *Bonninga*, *Crommeling*, *Bruninga*, *Copinga*, *Helling*.

Wij mogen dus met recht veronderstellen dat de uitgang *in* zijnen oorsprong aan den Oudgermaanschen uitgang *inga* verschuldigd is.

Welke beteekenis behoeven wij nu te hechten aan het woord *Meininga*, waaruit *Menin* en *Meenen* gesproten zijn?

Het beteekent letterlijk : de afstammelingen van den Germaan die den naam gekregen had van *Meino*.

Meininga staat immers volgens het spraakgebruik der eerste tijden van de geschiedenis onzer Westgermaansche talen in den nominativus meervoud.

Maar, zult ge ons zeggen, die naam is de naam van een geslacht; het is geen plaatsnaam.

Vele maagschapsnamen zijn plaatsnamen geworden.

Als de lieden spraken, zegden ze : Wij gaan naar de *Meininga;* wij komen van de *Meininga*....

Toen men het gevoel der eerste beteekenis verloren had, kwam het gebruik in zwang, korter en gemakkelijker te spreken : Wij gaan naar *Meininga;* wij komen van *Meininga*....

Zoo is natuurlijk de oorspronkelijke geslachtsnaam een stadsnaam geworden.

Hebben er nog *Meininga* in Vlaanderen gewoond?

Ja wel, te Meighem in Oostvlaanderen.

In 969 stond die dorpsnaam geboekt als *Meinghem*, hetgene voluit *Meiningahem* moet gelezen worden, woonplaats der afstammelingen van *Meino* volgens den algemeenen regel der Westgermaansche namenkunde.

Meino was een bekende mansnaam.

Als naamstam maakt hij deel van *Meinhard* en *Meinfrid* en ook van *Meinzo*, *Meinziko* en *Meinword* die in de kostelijke *Freckenhorster Heberolle* te boeke staan.

Mein vertoont ons den stam *Magin*.

Die stam wierd niet altijd samengetrokken tot *Mein* : zoo kennen wij *Megenfridus* en *Meinerswijk*, eene plek in Gelderland die van 814 tot 874 te voorschijn komt als *Meginhardeswich*.

De stam *Magin-* is verwant met *mogen* en beteekent macht, kracht, sterkte.

Met dien versterkenden zin maakt hij deel van de eigennamen die wij aangestipt hebben alsook van de volgende Oudsaksensche woorden : *meginfard*, krijgstocht, *meginfolk*, eene machtige schaar, *meginkraft*, groote macht, *meginthiof*, een groote roover.

Zoodat wij te Meenen het nakroost van den *sterken* Frank, van den *vromen* Germaan aantreffen.

J. CLAERHOUT.

ONKOOTSCH.

HET woordeken *onkootsch* is een van die woorden, die maar al vliegende van mond tot mond, *epea pteröenta*, het leven houden en, verstooten van de boekentale, als bannelingen onder het volk ommezwerven en schuilplaats zoeken.

Het bijvglk. naamw. *onkootsch* zegt van een voorwerp dat het *knoestig*, *knobbelig*, *niet gehandig* 'n is. B. v. *eene onkootsche rape*, *een onkootsche bezemstok*.

Het woord is blijkbaar saamgesteld uit het loochende (hier liever het verachtende of versterkende) woordeken *on* en 't woord *kootsch*.

Noch bij 't volk noch in de boeken bestaat *kootsch* op zijn eigen (*oo* gelijk in *boom*, *loon*) maar 't heeft voorzeker in onze tale eene talrijke bloedverwantschap. Het moet uit denzelfden stam gesproten zijn als : *koot*, *kote*, *kuit*(e), *keut*(e); geneuzeld : *knoot*, *knuit*, *kneut*, *kneutel*, *knook*, *kneukel*, enz.

Het hoofdgedacht van deze woorden is een stootend, uitstekend, stomp, knoestig voorwerp.

De *keuten, kuiten, kneuten* eener magere koe kent iedereen; iedereen kent het *ellekeutjen* of *ellekneutjen*: hetgene de misleerde Vlamingen *boulet* noemen van een peerd, noemt de eigenmondige Vlaming : *koot, kootgewricht*.

Als de boeken spreken van eenen *ontwrichten* arm, spreekt het volk van eenen arm die uit de *noot* is. Dit woord *noot* heeft men nog in de geschrevene tale niet durven opnemen om reden van het onduidelijk

verband tusschen *noot* en *gewricht*. Nochtans dit is wel een echt passend woord : *noot* immers staat hier niet voor *nux* (latijn) maar wel voor *knoot, knook, kneukel*. De *k* is weggevallen lijk zij deed voor *k)nijpen*, *k)niezen*, *k)noestig* enz. Dus *nootziekte* is zoowel en zoogoed als *gewrichtrhumatisme*.

Kootsch ware dus *knoestig*, *knobbelig;* nochtans daar iets *knobbeligs* niet noodzakelijk wanschapen is, doet het volk er het verachtende woordeken *on* bij : zoo doet het bij *kruid*, *kost*, *patjuistig*, (vol *patjuisen*, *tjuiten*, *tuiten*) en zegt, om deze zaken onder slecht oogpunt voor te stellen : *onkruid*, *onkost*, *onpatjuistig*.

A. De Paepe.

BEKENDMAKINGEN.

Klanknabootsing. — Wij lezen in het *Literurblatt für Germanische und Romanische Philologie* van Augusti : « Die auf Thatsachen beruhenden Ergebnisse zeigen, das die Onomatopöie als sprachschöpferische Kraft viel mehr Erscheinungen zu Grund gelegen hat, als man wolh angenommen hat. » Daarbij worden eenige voorbeelden aangehaald uit het werk van J. WINTELER, *Naturlaute und Sprache*, in hetwelk het geluid der vogels wetenschappelijk en de vogelnamen afleidkundig onderzocht worden. Vergelijkt hetgeen GUIDO GEZELLE schreef in den 1en jaargang van *Loquela* : « Al dat gans is, *gagelt*. »

Afleidkunde. — Het Deensch « *Etymologisch Ordbog* » van JESSEN gaat van A tot O en verschijnt te Kopenhagen bij Gyldendal.

Nomina Geographica Neerlandica. — « Aan het wetenschappelijk onderzoek der plaatsnamen heeft, twaalf jaar geleden, het Koninkl. Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, moedig de hand geslagen. Het nam zich voor de overtuigende bewijzen te leveren, uit afleiding en beteekenis, hoe iedere aardrijkskundige naam tot den huidigen vorm is gekomen. Waar dit zonder veel gissingen aangetoond kon worden, zou van zelf wel blijken of de tegenwoordige spelling foutief is en hoe die verbeterd kan worden. » Drie deelen van het Tijdschrift van dit genootschap zijn thans bij Brill te Leiden verschenen. « Hoe vele plaatsnamen, vooral in Gelderland, Noord-Brabant en Friesland reeds grondig uit oude bescheiden zijn onderzocht en verklaard, daarvan kunnen de lange registers getuigen die zich achter elk deel bevinden. » (*Ned. Spect.*)

Woordenboek der Nederlandsche Taal. – Van het Tiende Deel verscheen de laatste aflevering, gaande van *Onzin* tot *Ooilam*. In deze aflevering wordt het woord *oog* met zijn samenstellingen behandeld in 45 bladen!... Proficiat Dr KLUYVER en Dr DE VREESE.

Vergelijkende Spraakkunst. — Zooals men weet komt er een derde boekdeel in den *Grundriss der Vergleichenden Grammatik der Indogermanischen Sprachen* van K. BRUGMANN, te weten de *Syntax*, opgesteld door B. DELBRUCK. Het eerste deel is verschenen, beslaat 795 bladzijden en handelt bijzonderlijk over 't gebruik der naamvallen, der bijvoeglijke naamwoorden, der bijwoorden en der voorzetsels.

Klankleer. — De eerste helft is verschenen van W. VIETOR's derde uitgaat : *Elemente der Phonetik des Deutschen, Englischen und Französischen*. (Leipzig, Reisland M. 3.)

J. CL.

VARIA.

De beteekenis van het woord *Apa* was die van *water*. KLUGE, Et. Wtb. i. v. *affe* houdt het voor Keltisch, hoewel het in geen der Keltische talen voorkomt. Het komt echter vrij ver noordoostelijk van den Rijn voor, zelfs in Westfalen. *Hesapa*, later *Hesepe*, *Widapa*, *Geldapa*, *Hasapa*, verder *Epe*, *Elsepe*, *Gallepe*. Waar de stamsyllabe toonloos geworden is, is zij uitgevallen : in *Elspe*, *Olpe*, *Haspe;* in Limburg : *Gennep* en *Vennep*.

Zoo schrijft J. H. GALLÉE in *Nomina Geographica Neerlandica*, III, 322.

't Zou wel kunnen een Indogermaansch woord zijn, dat men in 't Sanskrietsch tegenkomt en dat in 't Germaansch de klankverschuiving niet onderging.

CL. J.

DAECKEREN.

Vetus Flandricum.

ELK is de zin van het werkwoord *daeckeren?* Het schildert ons eene snelle, trillende beweging af, die gestadig klimt in de volgende beteekenissen, die wij bij Kiliaan aantreffen : *motari, volitare, vibrare, coruscare.*

Even als Kiliaan ons duidelijk de beteekenis te kennen geeft, zoo toont ons Dr Verdam in zijn kostbaar middelnederlandsch Woordenboek het gebruik van het woord :

Hi sach dakeren die banieren metten winde, *Ferg.* 3894,

Voor den uitleg van het woord verzendt ons Dr Verdam — met een vraagteeken — naar *daken,* nevelen.

Die beide woorden hebben enkel eene overeenkomst van klank : wat echter den zin belangt, wij kunnen onmogelijk het een van het ander herleiden.

Waar geene de minste betrekking van beteekenis bestaat, waar geen geschiedkundig spoor van eenen sprong tusschen twee beteekenissen kan aangewezen worden, kunnen wij op afleidkundig gebied niet voortstappen.

Zouden wij geen ander woord vinden waar

daeckeren van klankswege en ook van zinswege mede in verband staat?

De schat van 't Nederduitsch is onuitputbaar.

Als wij op de kusten van 't oudsprakig Westvlaanderen vruchteloos zoeken gaan wij naar de oude Saksen en 't platduitsch biedt ons wat onze dialecten vergaten of wat onze taalvorschers verwaarloosden op te teekenen.

Daeckeren is freq. van *dacken.*

En *dacken?*

Dacken geeft ook eene beweging te kennen, min snel alevenwel dan deze van *daeckeren*, de beweging namelijk die wij aantreffen in 1° rondloopen, 2° kletsen met de zweep.

't Werkwoord bestaat ook in 't Oostfriesch met de beteekenis van snel en hoorbaar gaan.

Even als de zin versterkt wordt door 't voorvoegsel *sla* in 't Westfaalsch *sladacken* zoo wordt hij versterkt door 't voorvoegsel *kr* in 't Oostfriesch.

Het zal niemand hinderen dat wij van de korte *a* in *dacken* tot de lange o-klankte *a* overgaan in *daeckeren* even als in *bakeren*, freq. van *bakken.*

De wortel van *dakken* verbeeldt het gerucht dat wij vernemen in 't snel loopen en 't hoorbaar vooruitstappen.

J. Van den Ghein schreef onlangs leden in de *Revue des Q. Scientif.* dat de leering der klanknabootsing in de taalvorming geen stand meer houdt.

En nochtans vond laatstmaal Winteler geen bijval als hij de Duitsche vogelnamen heel behendig als onomatopœa verklaarde?

Wij zijn meer genegen om 't gevoelen te deelen van dezen die leeren dat de oorspronkelijke taalvorming van onomatopoëtischen aard is geweest en dat er in de verschillige lagen van de schepping der spraak ook gestadig nieuwe klanknabootsingen tot stand kwamen.

J. CLAERHOUT.

NAVORSCHINGEN OVER DE KLANKVERANDERINGEN

VOORKOMENDE IN DE

WESTNEDERFRANKISCHE EIGENNAMEN

DER

CHARTES DE SAINT-BERTIN.

(Vervolg van blz. 9.)

MEDEKLINKERS.

Semivocales.

J veroorzaakt verdubbeling van den voorgaanden enkelen medeklinker en valt zelve weg, zooals blijkt uit *Wille-boldus* 1040, *Will-elmus* 1065, doch niet van *r* : *-harius, -herius, -(h)erus.*

W- 1° In het tweede lid der samenstelling, achter eenen medeklinker, is de *w* voor *i* meest verbeeld door *u*; voor *a* door *o*, uitgenomen in de verbinding *qu* = *kw.*

2° In hetzelfde geval is de *w* dikwijls weggevallen, b. v. in *Audacer (-wakro-)* = O. H. D. *Otahhar*; regelmatig in den stam *wulfo-*.

3° Op romaansche wijze is *w* veranderd in *g* in *Gal-andus* 1066, *Garinus* 1097 nevens *Warinus* 1051, *Galt-erus* 1097 nevens *Walt-erus* 975; in *gu*

in *Gueserna* 1096 nevens *Weserna* 1040, *Guest-kerke* 1096 nevens *West-kerka* 1026, *Reingucnescura* 1096 nevens *Reweneschure* 1193; in *qu* in *Squerdia* 857 nevens *Swerdes* 1146 en *Suerdes* 1178.

Liquidæ.

Eens komt *l* voor in de plaats van *r* in *Fopelingehem* 1097. De gekende metathese der dietsche *r* verschijnt in *Gode-verhd* (= *-frid*) 1087.

Nasales.

Meermalen komt *m*, voor *n*, door assimilatie voor eenen lipklank. — Even als in de overige frankische spraken en in het Oudhoogduitsch, tegenover het Friesch, het Oudsaksisch en het Angelsaksisch is de *n* bewaard voor *s* en *þ* : *Ans-chiddus*, *Ans-helmus*, *Gund-bertus*, enz.

Lipklanken.

De Germ. *ƀ* was in het Westgermaansch gedeeltelijk gebleven, doch veranderd in *b* als ingaande klank, achter *m* en in de verdubbeling. — De Westgerm. *b* is overal gebleven, ook als ingaande klank van het tweede lid der samenstelling.

De Westgermaansche *ƀ* verschijnt bij Waltemath als *b*, in het Oudsaksisch als *b*, *ƀ*, *u*, *v*, *f*, in de Psalmen doorgaans als *v* en op het einde als *f*. In de oudste onzer oorkonden vinden wij *b* : *Eber-t-ramnus* 648, *Ebro-gerus* 806. Doch reeds rond de jaren 800, en bijzonderlijk later hebben wij daarvoor *v* en op het einde *f* : *Elf-harius* 806, *Bavo* 853, *Evor-hardus* 975, *Ever-ardus* 1040, *Vol-wif* 1091, enz.

Even als in de overige merowingische stukken is *ƀn* overgegaan tot *mn* in de oudere oorkonden : *Eber-t-ramnus* 648, *Ramne-bertus* (in een stuk betrek hebbende op het jaar 662, maar waar verschillige namen op lateren tijd ter goedkeuring bijgevoegd

zijn), *Balde-t-hramnus* 685, ook nog *Ingel-ramnus*, in 1042. — Maar, met ingeschoven klinker, *Cravan-gerus* (in de hierboven genoemde oorkonde van 662), *Raven-garius* 1097.

Over *p* valt niets bijzonders te zeggen.

F is eerst verzacht tot *v* in *Ricolvinga-hem* 857 en *Menolvinga-hem* 877, later in *Gode-verhd* 1087 en in *Vol-wif* 1091.

Tandklanken.

De Germ. *đ* was in het Westgermaansch *d* geworden, en is in onze bronnen als zulkdanig bewaard, even als in de andere zoogezeid Nederduitsche talen. — Als uitgaande klank, voor eenen medeklinker van het tweede lid der samenstelling is *d* dikwijls verscherpt tot *t* (zelfs wanneer de volgende *h*, of ook *w*? uitgevallen zijn); eerst in 806 : *Rant-wigus*, menigvuldiger sedert 975.

In de tweede helft der 11de eeuw, is de *d* soms uitgevallen tusschen twee medeklinkers (gelegentlijk misschien ook geassimileerd aan de voorgaande *l*) : *Gil-bodo* 1063; somtijds ook achter eenen klinker : *Rabodus* 1093. — Eens komt *th* in de plaats van *d* : *Chlotha-carius* 691.

Over *t* is niets te zeggen.

De Germ. *þ* 1° als ingaande klank : — De Germ. *þ* als ingaande klank is in de Psalmen als *th* bewaard, gewoonlijk ook in het Oudsaksisch en bij Waltemath. In onze stukken is deze *þ* nooit vervangen door *d*, die er in onze tegenwoordige taal aan beantwoordt, uitgenomen eens in het tweede lid, in *Leb-drudis* 808, misschien wel door assimilatie. *þr* wordt *tr* geschreven : *Tras-waldus* 648, *Trud-baldus* enz. *þ* + klinker is verbeeld door *t* (reeds in 648 *Tiodo-baldus*) en *th*. — Eerst na den tijd waarmede wij bezig zijn, in de jaren 1200, komen vormen met ingaande *d* voor *þ* te voorschijn.

2° Binnen de woorden wisselen in het Oudsaksisch, in de Psalmen en in het Frankisch van

Waltemath *th* en *d*. In onze oorkonden heerscht van het begin af *d*, uitgenomen eens in *Chrothe-childis* 691, nevens *Chrode-childis*. — Deze *d* valt weg in *Adel-* en *Madal-* sedert 1040 : *Mal-gerus* enz. tegenover *Adel-elmus*, in 975.

3° Als uitgaande klank is *þ* in het Oud-Saksisch verbeeld door *th, đ, d, t;* bij Waltemath en in de Psalmen doorgaans door *t*. In onze stukken hebben wij hier ook van het begin af *d* : *Chrod-marus* 648. Doch later is deze klank voor eenen medeklinker dikwijls verscherpt tot *t* : *Naut-harius* 745, *Gunt-bertus* 828, *Gunt-hardus* 865 of 866, enz. — Voor eenen medeklinker van het tweede lid, bijzonderlijk als hij tusschen twee medeklinkers komt te staan, valt deze klank gemakkelijk weg : *Gun-fridus* 1042, *Ro-ricus* 975, *Robertus* 1088.

De germ. *s* blijft overal bewaard.

De germ. *z* is van den beginne af reeds in *r* veranderd : *Wini-gerus* 648.

Keelklanken.

De germ. γ, westgerm. γ en *g* is verbeeld door *g* (eens door *gh*, in *Sighe-radus* 770). — Deze klank is nu en dan verscherpt voor eenen medeklinker in het tweede lid : *Huc-baldus* 889, *Sec-hardus* 1042, *Ac-hardus* 1100; soms uitgevallen, zooals in *Hu-bertus* 1040, *Si-woldus* 1066.

Reeds in de 9de eeuw, schijnt *aγi*, of beter *eγi* (daar de omklank reeds ingetreden was) of *eγe*, door uitval van γ over te gaan tot *ei*, of zelfs tot *e* : *Beinga villa*, tusschen 844 en 864, *Heinga-sele* 867, *Menolvinga-hem* 877, *Heinfridus* 1096, *Reinguenes-cura* 1096. Daarbij blijven ook de vormen met *ege* in gebruik, zoowel in de 9de eeuw als later. — In de 11den eeuw worden daarvoor ook de klankteekens *ai* aangewend : *Rain-gotus* 1063, *Rain-erus* 1065, *Rain-aldus* 1091.

K is gewoonlijk uitgedrukt door *c*. Deze klank valt misschien somtijds weg voor eenen medeklinker

van het tweede lid. — Nu en dan wordt ook *ch* geschreven, zooals in *Hrochas-hem* 745 nevens *Hrocas-hem* 770.

De germ. *H* was eens een harde gutturale wrijfklank, en is mogelijks nog als zulkdanig voorhanden in onze oudste stukken, waar, even als in de andere merowingische oorkonden, *ch* geschreven wordt, zoowel in het begin van het eerste als van het tweede lid der samenstelling. Deze schrijfwijze is in gebruik tot 743 in den koningsnaam *Childericus,* en zelfs tot 776 in *Chen-ricus.* Een paar maal wordt, op latijnsche wijze, *c* geschreven voor *ch,* te weten in het tweede lid van *Chlotha-carius* 691, en in het eerste lid van *Cravan-gerus,* behoorende bij de hooger besproken oorkonde van het jaar 662. Doch in de 7de en 8ste eeuwen vindt men ook reeds, *h,* die later algemeen wordt: *Humbaldinga-hem* 662 *Hunulfi curtis* 685, *Hrochas-hem* 745, enz.

In het oudsaksisch en het oudhoogduitsch had de ingaande *h* en de *h* binnen de woorden, tusschen klinkers, reeds de weerde van een spiritus asper; hetzelfde moeten wij voor onze latere oorkonde aannemen, en alzoo wordt allengerhand het wegvallen van dezen klank bereid.

In de verbindingen *hl, hr, hn, hw,* valt in het oudhoogduitsch de *h* weg in de 9de eeuw; zoo ook in het latere oudsaksisch en algemeen in de Psalmen. In onze stukken is *hl, hr* (eerst geschreven *chl, chr*) regelmatig bewaard tot rond het midden der 9de eeuw; eens komt *Hlot-harius rex* voor in 962, doch in de koningsnamen wordt de oude schrijfwijze getrouwer bewaard; *Ramne-bertus,* in de oorkonde van 662, is zekerlijk een later bijgevoegde naam; in *Eber-t-ramnus* 648 zal wel, op latijnsche wijze *t* geschreven zijn voor *th,* doch daarnevens *Balde-t-hramnus* 685. De svarabhaktiklinker van *Horodwaldus* in 668 schijnt te bewijzen dat te dien tijde *h* nog krachtig uitgesproken wierd; doch vroeger reeds schijnt de *h* weggevallen in *Ruminga-hem,* tus-

schen 844 en 864 en in *Rum-oldus* 859. Later is de aphaerese regelmatig : *Rod-ulfus* en *Rodinus* in 883, enz.

De ingaande *h* voor eenen klinker valt ook weg, eerst in het tweede lid, sedert 839 *Adel-ardus*, later ook in het eerste lid : *Art-ulfus* 1040. Verders wordt *h* ook gevoegd voor woorden waar zij niet toebehoort : *Hun-rocus* 854 nevens *Un-rocus* 839, *Hezelinus* 1042 nevens *Acelinus* 1096, enz. Daar deze aphaerese en prothèse in de Psalmen ook voorkomen, in het geheele niet vreemde zijn aan het oudsaksisch en het oudhoogduitsch, en heel gemeene zijn in het middeleeuwsch Dietsch, hebben wij ze niet enkellijk aan romaansche schrijversgewoonte toe te schrijven, maar aan een wankelen in de uitsprake.

Binnen de woorden, tusschen klinkers, hebben wij *h* in *Wulfa-haldus* 685; uitgevallen in *Ho-stede* 857. Tusschen medeklinkers is de *h* overal uitgevallen in den stam *berhto-* : *Ingo-bertus* 648, *Aude-bertus* 662, *Berto-landus* 648, enz.

A. DASSONVILLE.

NEDERLANDSCH.

HOE dient onze taal te heeten? Dietsch. Dat is de beste naam; E. H. J. Craeynest heeft het in *Biekorf* op onwederlegbare wijze betoogd.

Waar wij echter zijne meening niet kunnen deelen, 't is als hij den naam *Nederlandsch* verwerpt, als hij zegt dat die naam slecht gekozen is en wij hem niet meer mogen bezigen.

Wij denken dat wij *promiscue* de twee namen mogen gebruiken en dat de redens door E. H. J. Craeynest bijgebracht niet voldoende zijn om den naam Nederlandsch te verstooten.

Hij schrijft als volgt :

« 't Is in de jaren 1500 en oneffen dat men begint te spreken van Nederlandsche tale. Joost Lambrecht van Gent, die in 1550 de eerste spraakkunst uitgaf, hiet ze *Nederlandsche Spellijnghe.* Die name en was niet slecht gekozen : toen immers stonden Belgenland en Nederland onder één Landsbestier en wierden de *Nederlanden* geheeten. 't Schilt nochtans vele dat die name algemeen in voegen was. Meestendeels bezigden de geleerden het woord *Nederduitsch* als ze hunne tale wilden bij heuren name noemen. Ten jare 1813 wierden Zuid- en Noordnederland, die sedert langen tijd gescheiden waren, wederom vereenigd en mieken het koningdom uit der *Nederlanden.* Van toen af komt de name Nederlandsch eigentlijk in zwange, bijzonderlijk in het Noorden. Niettemin, nog ten jare 1820, gaf G. Bruining te Rotterdam een boek in

't licht,.met name De Nederduitsche Synoniemen. Sedert 1830, elkendeen weet het, is en blijft het Zuiden gescheiden van het Noorden. Zulks en belet niet dat men in het Noorden, hedendaags meer als ooit, het woord Nederlandsch aanwendt om onze gemeenschappelijke tale eenen name te geven. In Belgenland, sedert eenige jaren herwaart, doet men dat hoe lang zoo meer achter. 't Is nochtans, voor die de zaken wat min oppervlakkig beschouwt, eene groote en gevaarlijke misse.

Immers, wat is de *Nederlandsche* tale? Dat is de tale van *Nederland*, of, hebt ge 't liever, de tale der *Nederlanden*. Nu, wat verstaat men hedendaags door het woord Nederland? Daar ligt de knoop. Enwel, Nederland is het land dat de Franschen *La Hollande*, dat de Vlamingen, verkeerdelijk *Holland* noemen. Geen ééne der belgenlandsche gouwen en is daar inbegrepen. Hier end daar is er nog wel een liefhebber die somwijlen gewaagt van Noord- en Zuidnederland, die spreekt van de Nederlanden als hij wilt zeggen Nederland en Belgenland; maar die eertijdsche beteekenisse en is niet meer geldig voor de wet. Wilt ge 't bewijs? Vergelijkt een vrijmerk van hier (timber of postzegel heet dat in schuimtale) met een vrijmerk van ginder. Op het eerste staat er, niet Zuidnederland, maar België, d. i. Belgenland; op het ander staat er, niet Noordnederland, maar Nederland. Zelfs het meervoud heeft den eigensten en den zelfsten zin : Op geldstukken kunt ge lezen b. v. : Willem III koning der Nederlanden, 1876.

Nederlandsche tale is bijgevolge zooveel te zeggen, noch min noch meer, als hetgene Vlamingen, Brabanders en Limburgers, met een onnauwkeurig woord, *Hollandsche* tale zouden heeten.

Indien wij dus de eene en algemeene tale met den name *Nederlandsch* bestempelen, wat moet er daar noodzakelijk uit volgen? Dat het germaansch gedeelte van Belgenland, ten opzichte van het Nederlandsch, welhaast zal staan daar het waalsch gedeelte staat ten opzichte van het Fransch, 't is te zeggen ... daar de bezem staat. Die nog niet genoeg ontworden en zijn om goedsmoeds zulk een knechtschap te aanveerden,

Die naam zou bewaard blijven nevens den naam *Nederduitsch*; op 't einde der 18e eeuw zou hij haast algemeen in voege komen; hij zou zelfs in West-Vlaanderen burgerrecht verwerven in 't Idioticon van De Bo, in de S. Luitgarde gilde zaliger, ja tot in de Gazette van Kortrijk, onder toezicht van Meester Gezelle en die naam zou nu al met eens onaanvaardbaar worden?

Omdat het volk dien naam niet gebruikt. — Wat het volk in Noord-Nederland zegt, weten wij niet. Het spreekt wellicht meest van Hollandsch. Wat ons volk betreft, het kent dien naam niet, 't is waar; maar 't is de schuld van 't onderwijs, hetwelk van hoog tot laag verbasterd en verfranscht is.

Omdat die naam niet algemeen gangbaar is in de boektaal. — 't Is waar; maar degene die 't w. Nederlandsch verstooten, schermen voor 't Dietsch niet, maar voor 't Vlaamsch en zijn nog doordrongen van de gedachten, welke de omwenteling van 1830 te weeg brachten. E. H. J. Bols, die zijne Bloemlezing Nederduitsch genoemd heeft, bezigt en erkent ook den name *Nederlandsch.*

Omdat die naam voor de wet niet meer geldt. Al wat Nederlandsch klinkt, spreekt ons van 't koninkrijk der Nederlanden. — De naam Nederlandsch heeft eene dubbele beteekenis. Hij heeft eene ambtelijke beteekenis, voor al wat het koninkrijk der Nederlanden betreft; hij heeft eene tweede beteekenis, voor al wat de *lage lande bi der see* aangaat. Mag een woord nu maar eene enkele bediedenis meer hebben? Bleef men na de stichting van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, van de Spaansche en de Oostenrijksche Nederlanden niet gewagen? Wie vaagt er de ontelbare bladzijden uit onzer beste schrijvers, waar er van Noord- en Zuidnederland gesproken wordt? Laat ons dien naam uitroeien als wij een Dietsch Woordenboek, lijk het Groot Nederlandsch, de schatkamer onzer taal, een Middeldietsch, als dit van Verdam, een afleidkundig Woordenboek als dit van Franck, zullen tot stand gebracht hebben.

BEKENDMAKINGEN.

Laat ons. — « Prof. VERDAM besprak in de Nederlandsche Koninklijke Academie de vormen : *laat ons* en *laten wij*. In de eerste plaats werd historisch nagegaan welke der beide vormen de oorspronkelijk gebruikte is. Uit het oude Germaansch en verwante talen, uit Vondel en Hooft, Langendijk, enz. evenals uit schrijvers der negentiende eeuw werd het gebruik nagegaan en kwam de spreker tot de slotsom, dat alleen *laat ons* de historisch juiste vorm is, doch dat reeds in de zestiende eeuw uit misverstand de andere vorm gebruikt werd; deze laatste vorm, uit de spreektaal voortgekomen, heeft zich langzamerhand dezelfde rechten als *laat ons* veroverd. Daarna besprak prof. VERDAM de kwestie van het gebruik in het middelned. van *laten* als hulpwerkwoord .. » (*Ned. Spectat.*).

De Wortels s-teud-, s-teub-, s-teug- in 't Germaansch. — Wij hebben eene uitmuntende studie gelezen over de *Wurzelvariationen* : *s-teud-* : stooten; *s-teub-* : stubben, stomp; *s-teug-* : stok, stuiken. Zij staan met elkander in nauwe betrekking en menigvuldige woorden van nagenoeg dezelfde beteekenis zijn uit elkeen der drie wortels gesproten. (SIEVERS' *Beiträge*, XVIII, 2.)

Max Müller. — Het *Literaturblatt für Germ. und Rom. Philologie* van Januari zegt dat de nieuwe uitgaaf der welgekende en door iedereen verstaanbare *Lectures* van MAX MULLER over de spraakgeleerdheid, rekening houden van den voortgang der wetenschap, maar hier en daar nog verouderde leerstelsels voordragen.

Het voorvoegsel py. — De afleiding van *vocht* is duister. OSTHOFF vermoedt dat wij in *vocht* te doen hebben met een voorvoegsel, dat in 't Grieksch *py-* was en in 't Germaansch *fy-*, *p-* of *fy* en *f-* zou geworden zijn. Lees een uitgebreide studie over dit voorvoegsel in *Beiträge*, XVIII, 2.

Vlaamsche Bibliophilen. — De laatste uitgaaf der Vl. Bibliophilen is het eerste deel van den herdruk der *Sermoenen* van NICOLAAS PEETERS (16e eeuw), bezorgd door Hoogl. ACQUOY, van Leiden.

Schrijftaal. — Welke taal dienen wij te schrijven? De taal die gemaakt en verrijkt wordt door goede schrijvers en dichters : « Goede schrijvers bedenken zich nog eens, voor zij een woord of zin neerzetten, en flappen niet zoo maar de woorden er uit, als gemeenlijk in 't dagelijksche leven gedaan wordt. Overal waar gezocht wordt naar het juiste woord, om zich zoo goed mogelijk uit te drukken, moet de taal winnen. Zooals in alles wordt de natuur door de kunst veredeld en volmaakt, en dit geldt ook wel degelijk van de taal. In alle beschaafde landen vormde zich aldus eene kunsttaal, die door keuze tot stand kwam en als een ideale spraak beschouwd kan worden.. .»

De goede dichter zal oude en vergeten woorden weer opdelven en de juiste en aan ieder zaak eigen uitdrukking in 't licht brengen. Geheel, zooals VONDEL deed, toen hij in de werkplaatsen der ambachtslieden de juiste uitdrukking ging vinden — ook nieuwe woorden zal de dichter opnemen, als ze door 't gebruik geijkt zijn.

VARIA.

Van het präverbium *du*, waarschijnlijk verwant met het Oudsaks. *to*, het Oudhoogd. *zuo*, Nederl. *te*, getuigt B. DELBRUCK in zijne Syntax der Indogermaansche spraken : « Ursprünglich mag es eine deiktische Partikel gewesen sein. »

Wij gelooven het zooveel te gemakkelijker daar dit voorzetsel bij de Gotische onbepaalde wijze zoo wonderwel het Grieksche lidwoord vervangt.

De verdienstelijke geschiedschrijvers DE POTTER en BROUCKAERT zeggen dat de dorpsname *Dacknam* een raadselachtige naam is.

Hij is nochtans zoo moeilijk om ontleden niet. Wij ontstukken hem als volgt : *Dackn-am* en erkennen in 't eerste lid, luidens de hedendaagsche en ook luidens de oude gedaante van 1156 *Dackenham*, een zwakken genitivus en in het tweede lid den gekenden uitgang *ham* veler angelsaksische plaatsnamen.

Dacken is de bezitsvorm van den oudgermaanschen mansvoornaam *Dacco* of *Tacco*, die op zijn eigen bestond en ook als naamstam van vele voornamen 't zij als ingaande, 't zij als uitgaande lid deel miek.

't Is tot nu toe nog raadselachtig wat de naamstam *Dag* te bedieden heeft.

Men beweert dat *ham* verwant is met *heim*, *hem*, woonstede, maar het is onmogelijk het afleidkundig verband aan te wijzen.

Het woord *ham* beteekent eenen hoek langs eenen stroom, eenen hoek met gras en wilgen begroeid, van daar eene erve en ook eene erve met woningen bebouwd, eene woonplaats,

Hamnamen zijn menigvuldig in Engeland en ook hier en daar in Nederland verneembaar.

WILLEMS erkende in *Dacknam* de woonplaats van het dak en van den nevel en kanonik DE SMET het huis van Idacus.

G. BERNAERTS. — Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique, 3e série, tome X, bl. 145. — stelt *Dacken* heel nauwkeurig in verband met *Dacco* maar gaat niet verder.

Dacknam beteekent dus heel eenvoudig de woonplaats van *Dacco* en is nagenoeg dezelfde naam als *Dackenheim* bij Worms. J. CL.

pastoor te Swevezeele; F. Verstraete, pastoor te St Kruis; K. De Waele, onderpastoor te Ledeghem; eerw. A. Scherpereel enz.

Met opzet heb ik de lijst dezer personen overgeschreven, omdat hunne namen, vooral hun maatschappelijke stand, een weinig licht werpen op de Westvlaamsche Taalbeweging, waaromtrent later een weinig nader.

Deken De Bo was meer dan de verzamelaar van den Westvlaamschen woordenschat. Dezen schat heeft hij niet alleen in zijn Idioticon opgenomen; hij heeft de kaart geteekend van het gewest, waar hij gebezigd wordt : begrensd ten Westen en ten Zuiden door eene lijn, loopende van de zee bij Grevelingen langs de Aa (1) bij St Omaars, verder langs Renescheure, Boeseghem, Nieuw Berquin, Steenwerck, Ploegsteert, Waasten, vandaar langsheen de Leie tot Wervick; deze lijn scheidt de Westvlamingen van de Franschen en de Walen af; de grens tusschen Oost- en Westvlaamsch loopt van Wervick over Meenen, Kortrijk, Harelbeke, tot Vive-St-Baafs op de Leie, vandaar langs Wacken, Marckegem, Aarseele, Caneghem, Ruiselede, St Joris, Lapscheure tot Sluis. Binnen die grenzen, wonen omtrent een millioen Westvlamingen.

De groote verdienste van De Bo was, dat hij dien uitgebreiden woordenschat toelichtte, ieder woord, iedere uitdrukking zoo nauwkeurig mogelijk omschreef, en overal, waar hij kon, excerpten bijvoegde, getrokken uit schriften en schrijvers van uit den voortijd tot in onze dagen. Bij de keus dezer schriften en schrijvers was altijd geen methode aanwezig. Men vindt er onder eenige kronieken van Westvlaamsche steden; verder Westvlaamsche schrijvers van vroeger en van heden; benevens schrijvers uit andere gewes-

---

(1) Zie in KRAMERS' *Geographisch Wdb. der geheele Aarde*, Gouda, G. B. Van Goor Zonen.

« Dachterste voete sijn min no me
Alse der ganse voete twe,
Maar *merer*, ende die clauwen ront,
Nat. Bl. 11, 855

Te Ieperen teekende ik *maand* mann. op en volgens het Id. is het woord dit ook in Fr.-Vl. Vgl :

Sijn haer dat wast ende waent
Metter maen in *elken maent;*
id. 1325

Dat is trouwens het oorspronk. geslacht van het woord, dat mann. is in 't Got. *mênôþs*, Ohd. *mânôd*. Ags. *mônad*; het Nhd. *Monat* is het nog.

De constructie bij Maerlant :

Als een gequetst hont *beghint gellen*,
Lopen op hem sine ghesellen
Nat. Bl. 11, 731

vinden wij nog in 't Iepersch, *begunnen lopen*, *begunnen spelen*.

Wiedauw vinden we als collectief bij Maerlant :

Nu wassen daer erehande haghen,
Die smale langhe roeden draghen,
Ende als et dan ghedronken hevet,
En et in feesten hevet ghelevet,
Gaetet spelen jeghen die roeden
Ende met sine hoerne verwoeden,
Ende speelt zoo vele in den *wedauwe*,
Dat sine hoerne, ghetant nauwe,
Verwerren in ghoenen telghen.
Nat. Bl. 11, 911.

Vgl. Er zit een haas in *den wiedauw*, in het Id *Blonk* — stomp, vinden we ook in de Nat. Bl. :

Eyere scarp ten minderen ende,
Screef die ghene diet ware kende.
Bringhen hanen, als wijt kennen,
Ende die *blonke* bringhen die kennen.

Als et *nauwer* niet en twint
Te luxene bi der ze en vint.

Nat. Bl. 11, 2043.

Bij *winbrawe* :

Experimentator seghet over waer,
Dat van den buc die galle
Die *winbrawen* doet vallen alle.

Nat. Bl. 11, 968.

Kort, deze voorbeelden kon ik met honderden vermeerderen.

Doch kom, laat ons niet te veeleischend zijn maar dankbaar blijven voor hetgeen ons geschonken werd : we kunnen best begrijpen, dat het vergaderen der excerpten, die in het Idioticon verspreid liggen, een ontzaglijken arbeid vereischte.

Dat die arbeid vrucht gedragen heeft en dat hij gewaardeerd werd, wordt het best bewezen door het feit, dat van zulk een lijvig werk de tweede uitgaaf verschenen is, bezorgd door den Heer Jozef Samyn. Hoe heeft de uitgever zich van zijne taak gekweten? Hij zelf zegt het ons in zijn *Voorwoord* (germanisme voor het Nederl. *Woord vooraf, Voorbericht*). Hij heeft den woordenschat der eerste uitgaaf behouden en heeft het bijvoegsel dat in de eerste uitgaaf achteraan kwam (blz. 1455-1481) daarin gesmolten. Zeer gelukkige veranderingen heeft hij toegebracht. Zoo bijv. hij per *ab*-orde in de volgorde der woorden de verschillende wisselvormen van een zelfde woord opgenomen, welke bij De Bo alleen bij dat woord voorkwamen. Bij de verschillende deelen van samengestelde woorden, wordt, daar waar zij in de volgorde voorkomen, naar de volledige samenstelling verzonden; zegswijzen, waar een zelfde woord in betrokken is, en die in de voorgaande uitgaaf verspreid waren, zijn hier onder 'tzelfde woord gebracht, met verzending naar het woord, waaronder de uitdrukking verklaard wordt. Dat alles is stellig verdienstelijk en verhoogt de bruikbaarheid van het

Noord-Nederland de katholieke priester Schaepman, de kloosterlingen Van Meurs, Allard, wijlen de Maastrichtenaar Servatius Dirks, pastoor Brouwers, de leeken Jos. Alberdingk Thijm, Johan Bohl, de vertolker van Dante en vele anderen, die ik niet ken, voor geenen hunner landgenooten van eene andere kerkgemeente in dat opzicht moeten onderdoen? Hoe droevig dat die brave West-Vlamingen, onder welke eenigen geenszins van letterkundige begaafdheden verstoken zijn, aan zulke noodlottige kleingeestigheid niet willen verzaken! »

En trouwens, mag men vragen, wie ondervindt van dat kettersche in Hollandsche romans doorgaans het minste ziertje? En zelfs waar een boek nog door een protestantsch predikant geschreven is, zal de katholieke geloovige daarin iets vinden, dat aanstoot geeft? Is de *Camera Obscura* van den orthodoxen HILDEBRAND niet vlekkeloos rein? Zal niet een boek zooals JONATHAN'S *Waarheid en Droomen* iederen lezer stichten, tot welke geloofsbelijdenis hij ook behoore? O wat mochten we ons gelukkig prijzen, kon zelfs ons katholiek volk bladzijden lezen van zulk verheven gevoel doortinteld als die, welke uit de pen van HASEBROECK vloeiden! Maar ziet men dan niet in, welke schatten van fijne beschaving, van heiligen ernst men het volk onthoudt, wanneer men het door eene particularistische letterkundige opvoeding wars maakt van werken, die niet geschreven zijn in de gewestelijk gekleurde taal, welke men hem onderwijst? Want het spreekt vanzelf, dat het volk, taalkundig aldus opgeleid, niet zonder inspanning werken zal lezen, zelfs door Zuidnederlanders geschreven, wanneer deze geen Westvlamingen zijn; Noordnederlandsche lectuur, zal natuurlijk voor hem begraven blijven. En men zegge niet, dat onder de tegenwoordige omstandigheden Noordnederlandsche lectuur voor ons volk te zwaar om verteeren is; men reppe toch niet van dat *hoog* Hollandsch. De opvoeding alleen heeft hier schuld. Had men aan

denschat, die daar in te zamen gebracht is, willen zij in de schrijftaal bezigen. Maar eene taal bestaat niet alleen uit woorden en uitdrukkingen; ze heeft eene spraakkunst : namelijk buiging, vervoeging, woordvorming, syntaxis. Willen de Westvlaamsche particularisten consequent blijven, dan moeten ze hun eigenaardigen woordenschat tevens bezigen naar de regels hunner eigenaardige spraakkunst. Doen ze dat? In 't minste niet. Hetgeen ze schrijven is geen Westvlaamsch; het is ook geen Nederlandsch; het is eigenlijk een mengelmoes, waarin men te vergeefs naar de minste consequentie zou zoeken. De Inleiding van De Bo is daar om dat te bewijzen. Een greepje er uit maar; *uitmieken* is geen Nederl. en geen Westvl.; *uutmieken* zou Westvl. zijn; *elfste, negenste* zijn wél Westvl. vormen die tevens ook tot andere dial. behooren, naast de Nederl. *elfde, negende; afpalen* is volgens het Idioticon zelf, geen Westvl.; het beteekent in het Nederl. wel *met palen afzetten, afbakenen, begrenzen,* maar niet *scheiden van* zooals hier; bovendien beteekent het woord, waar het gebruikt wordt : « de Otto-gracht of Oude-Schelde, die het Graafschap *afpaalde* van Rijks-Vlaanderen » letterlijk genomen, niets; *almendal* is Westvl,; *overlang* staat *niet* in 't Idioticon; in 't Nederlandsch niet zeer gebruikelijk; *mieken* is Westvl.; *verders* is geen Westvl. en ook geen Nederl.; *schrijvende taal,* id.; *wilt,* 3 p. e. is dialect, geen Nederl.; « er *zijn* woorden en wendingen die men maar in de school en in de boeken leert;.... het *zijn* er andere die men leert rond (1) den heerd; » het eerste *er zijn* is Nederl. het tweede *het zijn,* is Wvl.; *dierbaar* staat niet in 't Idioticon; het is Nederl.; hier wordt dus niet de gewone Zuidnederl. particularistische vorm *duurbaar* gebezigd, die *nergens* bestaat; « noodzakelijkheid van 't fransch te *kunnen;* » zelfs de dia-

---

(1) Zuidnederl. voor *rondom.*

taal, algemeen begrepen omdat ze sedert zeer langen tijd tot inkleeding der gedachten gebezigd werd, zouden getreden zijn een aantal talen, die wel iets gemeens zouden hebben, maar die elk op zich zelf toch zeer sterk dialectisch gekleurd zouden zijn. Daarmede ware de eigen beschaving van ons volk den bodem ingeslagen.

Hebben de Westvlaamsche particularisten aan de eene zijde geen recht te verwachten, dat hunne wenschen zouden in vervulling gaan, hoe staat het aan de andere zijde, met den werkelijken invloed dien hunne beweging op den letterkundigen vorm in Zuidnederland heeft uitgeoefend? Die is nul; want buiten Pol De Mont in zijne Sturm-en-Drang-periode (1) door persoonlijk verkeer met Aalbrecht Rodenbach, heeft niemand ooit van hen eenigen invloed ondervonden, omdat hunne geschriften buiten West-Vlaanderen schier totaal onbekend blijven, daar ze ook voor menschen uit andere gouwen ongenietbaar zijn. Mag het dan niet jammer heeten, dat een dichter bij Gods genade zooals Guido Gezelle, die de taal naar al de luimen van zijn dichterlijk vernuft weet te kneden, die *zijne* taal zóó onder de knie heeft, te weinig genoten wordt, omdat de stof waaruit zijne gedichten geweven zijn niet is : de *algemeene* Nederlandsche taal? Hoogst jammer, want een dergelijk dichter zou elders door gansch eene natie gewaardeerd worden, en stellig verdiende hij gelezen te worden overal, waar het Nederlandsche woord weerklinkt, ware het niet, dat hij dit zelf onmogelijk maakt. De Westvlaamsche particularisten zullen dan ten slotte geen ander uitslag hebben bereikt, dan een aanmerkelijk deel van den Nederlandschen stam van dezes algemeene beschaving los te hebben gescheurd.

Onder deze omstandigheden kon het Idioticon

---

(1) Vgl. *Gedichten* 1880.

woorden moet het, zooveel mogelijk, *alle* wisselvormen geven; 3° het moet alle uitdrukkingen, spreekwoorden enz. opteekenen, waar het woord in voorkomt; 4° bij ieder woord, bij ieder wisselvorm moet nauwkeurig bepaald worden, of ze over het geheele gebied der gewestspraak gebezigd worden, zoo niet, in welk deel er van. Het vermaarde *pupegaal* van Poperinghe, wordt bijv. niet te Ieperen, noch te Kortrijk enz. gebezigd; 5° De klanken, waaruit de woorden bestaan, moeten volgens een vast wetenschappelijk stelsel genoteerd worden (**Sweet, Sievers**).

Komt het Idioticon deze eischen na? Neen. Ik heb betoogd, waarom dit onmogelijk was. Daarom ook, wil ik den Heer Samyn vrijhouden van de schuld daaraan, dat het Idioticon niet geeft, wat de wetenschap mag verwachten. Maar van eene zonde kan ik hem toch niet vrijspreken. Is namelijk, de gansche Westvlaamsche woordenschat in het Idioticon verzameld? Zijn alle beteekenissen van een zelfde woord vermeld? Stellig niet. Een dergelijk werk is eigenlijk nooit volledig; toch blijft het plicht het zoo volledig mogelijk te maken. Uit het voorbericht van den Heer Samyn kan ik nu niet opmaken, dat hij getracht heeft het werk op aanmerkelijke wijze te volledigen. Dat zulks mogelijk was, wil ik, door mijne aanteekeningen over het dialect te Ieperen en nog een paar plaatsen bewijzen; tevens geef ik enkele terloops gemaakte opmerkingen ten beste.

Aas. Bij *aas* op zich zelf, geene verklaring. Dat is doorgaans het geval bij samenstellingen, waarvan het grondwoord onverklaard gelaten en waarbij naar de bepalende woorden verwezen wordt. Ik teekende hierbij te Ieperen de schertsende zegswijze op: *hi en meug gèn aas*. = hij lust een lekkere pint.

Altemets, werd, waar ik het hoorde, *oltjemets* uitgesproken.

Anjoen, ajoen (sic Id.) te Ieperen *andjoen*, mv. *andjoens*, wel de aanteekening waard om de epentethische *d*. Men zegt ook *andjoentjes* = sjalot-

berdullen = raaskallen, flauwe praat vertellen = *e massa arme Vlams uuteendoen;* id.

berloe = scheel, in verband met Fr. *berlue;* ook wordt *berloe* geroepen door de kinderen, wanneer onder 't *hĭĕnkelen* (jeu de mérelle) een kind het blokje hout op de schreef schopt; id.

bespètsen, nevens *bespeitsen*.

betrouwen, niet verm.; « *'k en betrouw hem va(n) geen (h)are.* »

bezeuren = bezuren; id.

bigge = klein zwijn; id.

bikiek, biziende = bijziende; id.

blaker, syn. met *blazer* = komfoor, réchaud; id.

bloeisel(s) = bloesem(s); id.

bŏĕnten = botsen, terugstuiten; niet verm.; een kaatsbal *boent*.

bordes = niet vermeld in den zin van linnen paviljoen, ter beschaduwing van een winkelvenster.

bottekrune of *botkrune* = een ijzeren tuig met breede kruin van boven en van onderen spits toeloopend, met een dwarsstaafje in 't midden der lengte, 'twelk de maaiers in den grond slaan om er met den *bothamer* hunne zeis op te kloppen.

bomme = bolleket; id.

breekspel = *iets,* dat het spel breekt; id.

brŏĕder = poffertje; Aalst, *smaatbol,* smoutbol; id.

brokkenesse = soort van bloemkool te Ieperen.

brug (de — optrekken) = de deur sluiten, den doorgang versperren; Poper.

bok, heeft als afzonderlijk woord, weer geene verklaring; er diende bij vermeld, of liever nog bij *buk,* dat dit woord over 't algemeen, het mannetje van zoogdieren aanduidt : *buk van e keun.*

but, komt niet voor in de beteek. van *mand; 'n but haring*.

debbe = kwezel; hierbij het antwoord van een godsdienstig meisje, als men haar een *debbe* noemt : « *'a* (dof) *debbe is a schutteldoek.* »

deugenietenaar, heb ik aangeteekend voor *deugeniet,* het gewone woord.

gedaante niet zou kunnen afbeelden, is niet opgenomen.

euverste vind ik niet in den zin van *euverleêr.*

fekke = iemand die zich met beuzelingen kan bezighouden; ook op zaken toegepast: iets dat niet deugt: *'t es a fekke van a mes, van a pen;* niet opg.

flenter = iem., die *flenterachtig* = ziekelijk is; id.

fletsdank = wisselvorm van *fleisdank.* Hier mocht, waar elders wel etymologieën *gewaagd* worden, wel verwezen naar de herkomst van dit woord, Nedl. *plasdank,* ouder *plaes-, plaisdank* in verband met Fr. *plaisir,* dus « dank om te behagen (1) » vermeld worden. Het Aalstersche *vlasdank* is eene volksetymologische vervorming van *plasdank.*

flinken; hierbij de uitdrukking « *een oogsje flinken* » = knipoogen.

frisperen (*weg* —) = wegsluipen; niet opgen.

fronselen = in zeer kleine, onregelmatige plooitjes leggen.

gaaf, gave = ongeschonden, vind ik niet: « *'t es schoone gave* »; sic, te Ieperen, Poper., Cortem. Het *Id.* geeft *gavig.*

gaper; de Kemmelsche gapers, te Ieperen, een spotnaam der inwoners van Kemmel. zooals *keikoppen* voor die van Poperinghe; evenmin te vinden in 't *Idiot.*

gauwdief = zakkenroller; id.

geelegan = geheel en gansch; id.

geetebok, niet als compositum opgenomen.

gelegen, mocht opgenomen, met verwijzing naar *liggen,* om de uitdrukking « *gelegen ziën* » = in de kraam zijn.

gemet = landmaat, nagenoeg 44 aren.

glatsch, niet als bijv. naamw. opgenomen in den zin van *glad.*

gliënder, pers. vnw. 2 pers. mv.: « *hoe naamje gliender e pottebesem?* »

---

(1) Vgl. Franck.

geluk is vrouwegeluk; te Ieperen hoorde ik : ***kannegeluk is mannegeluk.*** Dat wordt natuurlijk door de vrouwen gezegd en niet in denzelfden zin als dien opgegeven door 't *Idioticon;* er wordt eeuvoudig meê bedoeld, dat een man doorgaans zijn zaligheid in de herberg zoekt.

kapellewĭĕsde; eene samenstelling met *wĭĕsde,* niet in 't *Idiot.* opgenomen; wordt gebruikt met *gordĭĕnen; kapellewĭĕsde gordĭĕnen* zijn kruisgordijnen.

kardjassen = slaan; *kardjas* = slaag; *zee* (ze heeft) *kardjas g(eh)ad;* id.

karreslag = wagenspoor; id.

kartiertje = ieder der deeltjes van een sinaasappel; id.

kartje = in de uitdr. : *we gaan e kartje lachen; we gaan hem e kartje vasthoeden,* d. i. plagen; *kartier* noch *kwartier* staan in 't *Idiot.*

kat = hierbij neemt 't *Idiot.* de spreekwijze op : « *Zou men niet zeggen dat keizers kat zijn nicht is, en 't en is geen vriend;* » te Ieperen luidt het eigenaardiger : « *Ze dacht dă keizerkarels kat har nichte was, en ze was mar familie van de steert.* »

kattepoeze = kinderwoord voor kat; id.

kattepoete — bont; bloem van het lisch.

keers : Over de keers,
Beentje mar eentje;
Over de keers
Beentje.

Wordt gezongen met *keersebegĭĕtinge,* d. w. z. den eersten Maandag van October. 's Anderen daags begint men bij 't licht te werken. *Keersebegĭĕtinge* wordt hier gevierd gelijk elders *Verloren Maandag;* maar eigenaardig. Te midden van den vloer, wordt een *ortjekee(r)se* (kaars van een oordje) gezet, waarover de vrouwlui moeten springen terwijl ze haar rok tusschen de beenen nemen om de kaars niet uit te dooven. Ondertusschen wordt het rijmpje gezongen. Dat er daarbij een stevig glas geledigd wordt, hoeft niet gezegd. Zoo wordt de kaars *begoten.*

spaarkèse is er eene die grooter is dan de *ordjekèse* en bij 't gebruik waarvan men dus spaart.

kotralie; id.; slecht bouwvallig huis.

krakeelen : harrewarren, *ergruweeren* (dat ook in 't *Id.* ontbreekt naast *argueeren, ergueeren*).

krasselaar, in de beteekenis van iemand die niets kent.

krasseljaren (in de —) : tijd, waarop de maandstonden komen en waarop ze wegblijven.

krom, in *—kouten* = hakkelen, slecht spreken.

kuksje naast *kukske* = *kakkernest.*

kul (*zotte* —). In 't *Id.* staat bij *kul* : « Smaadnaam dien het volk geeft aan eenen vent, die dwaas, of gierig, of lastig is. » *Zotte kul* wordt te Ieperen zoowel van eene vrouw of meisje als van een man of jongen gezegd.

kuloore = *hoete* (houten) *trunte;* vergl. *trunte.* Dit woord staat niet in 't *Id.*

lichtekoje = Nedl. lichtekooi; te Kortrijk. Niet in 't Id.

lüzen (*hem* —), gezegd van vogels, wanneer deze met den bek over de pluimen strijken.

kutten, het spelen met de *kutte* is een kinderspel te Ieperen; de *kutte* is een kort, rond, dik stuk hout, gescherpt aan de beide uiteinden, waar met een stok op geslagen wordt, zoodat de *kutte* in de lucht vliegt. Te Aalst noemt men de *kutte* een *kalle, kalleken;* het spel heet *kallekesloon* (slaan).

kwezel vind ik niet in 't *Id.;* het woord wordt te Ieperen gebezigd in den zin van *debbe,* doch minder dan dit laatste.

lasje (laatstje); laatste slagje, dat de kinderen, bij 't scheiden na het spel elkander trachten te geven. Aalst : *lésteken.*

laten. De eigenaardige uitdr. : *'k laat je varen van* beantwoordt aan het Nedl. *laat staan.* « Ne goe schoenmaker 'n hee gee werk *'k laat je varen van* ne lapper. ». Met een ondergeschikten zin : *'k late varen, dat...*

latertïëd beantwoordt aan 't opgenomen *laterwaarts.*

moeial in :

moeial van 't hennekot,
moeit gi joen in 't hennekot
os den (h)ane ni thūūs en es.

moer, bezinksel van wijn, koffie. Niet in deze bet. in 't *Id.*

mooi vind ik in 't *Id.* niet. Behoort dit adj. niet tot den Westvlaamschen taalschat? Ik teekende te Ieperen op,

van boven *mooi*
en van onder *plooi,*

gezegd van een vrouw, die schoone kleeren draagt, maar wier ondergoed niet zindelijk is.

morren aangeteekend als synom. met *bukken* = pruilen.

muurbloem beteekent te Kortrijk *stokvlier,* staat niet in 't *Id.*

nele beteekent ook te Ieperen *een gierig mensch.*

neusdoek, niet opgenomen in 't *Id* heeft te Ieperen, behalve de beteekenis van zakdoek ook die van *omslagdoek* voor vrouwen.

nīētən, substantive naast *niet* in gebruik : ze zoe zi *nīētən* dōēn voo(r) mīēn.

nunne, zwarte tor, kleiner dan de *ovebeeste.* Niet in *Id.*

oenderhōlf, Iep. uitspraak voor *onderhalf* = anderhalf.

afkōēten (afkouten), hetz. als het opgenomen *afklappen* (iem. iets —) = dissuader.

oliemantel = regenmantel.

oltīēds, Iep. uitspr. van *altijds.*

ōēter is te Poperinghe een deel van het paardenharnas.

panen. Hierbij een excerpt uit het Iepersch *Tuindaglied* (1683) 9 str.

Den nieuwen Reuse soo deftigh als hy magh :
Met eenen *panen* Justacorps seer treffelyck gekleedt.

roeier(s) = roeispanen.

rŭdekoker of *rŭdekokke* = schommel, Poper. niet in t' *Id.*

rulletje dimin. van *rulle;* « kosewort » voor kinderen.

rŭmen in de speciale beteekenis : beer ruimen.

rŭsche = borstel; uitspr. *rŭsj-ge.*

satootel = centiem, Poper.; niet in 't *Id.*

schartelinge (— *hebben*) = moeite hebben om te leven. *Sch* uitgesproken *sj-g.*

schamel = armzalig, Poper.; niet als adj. in 't *Id.* opgenomen.

schaveelen = stelen, buit maken. Niet in deze beteekenis in 't *Id.*

scherven (de — *betalen*) = vertaling van : payer les pots cassés.

scherrebek = scheerbekken.

schersttĭĕken (scherfstukken) = scherven, gebroken glazen, teljoren enz.

schier = *bikan,* bijna.

schĭĕptje = *'n es up e schĭĕptje alleen ekommen,* zegt men van een kind in een huisgezin, dat niet op zijn broertjes lijkt; ook van een zonderling wordt het gezegd.

schĭĕve; het deksel eener kachel is te Ieperen eene *hulle* maar te Kortrijk een *schĭĕve.*

schoepen = stelen. Niet in 't *Id.*

schooier, schooiege (Poper.) staan niet in 't *Id.*, wel *schooierege, schooierigge.*

schoo(n)weermakers = *mastebollen* (Turnhout), kegels.

schrabben = schrabben; niet opgenomen; wel *schrabbelen.*

schŭŭmspaan = wisselvorm van *schŭŭmspa.*

schuppewinkel = wisselvorm van *schopwinkel.*

schuttel; hierbij de spreekwijze : *je zĭĕd (zijt) ōltĭĕd mee je schuttels in 't droog ost pap rent* (regent) = je komt altijd te laat.

schruwelen = beven?

sōĕzen (*essen* (hersenen) en —); de *soezen* zijn de klieren, die aan beide zijden der keel zitten.

stenen = fr. geindre.

sterretjesnave(n)d = Kerstdagavond.

stiĕnkerkaas naam van den Herve-kaas.

stommeling = zonder spreken; *stommelingen ambacht.*

sukkeldjenen; 'n djenen, een die zich licht bedriegen laat; *sukkeldjenen*, (versterkend) beklagensweerdige sukkelaar; syn. : *simpelare.*

swiĕkeswak (ne lange —) = lange jongen, persoon; Poper.

taai, aldus aangeteekend : « *ic maakt miĕn e betje taai* » d. i. begeering maken naar iets.

tafeldwale = tafelkleed.

tan = *dan* in : *ga-je lache tan?* of *tè : wa-je bezig mè naaie tè?*

tekortdoen (hem —) = zelfmoord plegen.

teter = wrat.

tjiniĕver = jenever, Poperinghe.

triĕbal = heurst; Iepersche wisselvorm van *triekbal, triebau, tierbal.*

triolee (in zijn — ziën) = *z'is in hare triolee* = slecht geluimd.

trog, trogsje, waarin de bakkers het deeg kneden; niet in 't *Id.*

tüütje beteekent ook het uiteinde van een *biberon,* dat de kinderen in den mond hebben.

tüüg = tuig, ding : *wat e tüüg es dă?* Niet in 't *Id.*

üützetten = verdagen. Niet in deze beteek. in 't *Id.*

vallei(en) of *vollee(en)* = blind(en). Niet in 't *Id.*

vasthöĕden = plagen, in 't ootje nemen = we zullen (h)em e kartje *vasthöĕden.*

veele wordt te Ieperen ook in minder ongunstigen zin gebezigd dan dien van snol, hoer, onzedig vrouwspersoon. Het beteekent daar ook eenvoudig meisje of lievetje. Knapen *gaan* (soms wat vroeg,) *achter de veele.*

veeletje, petekind; een peter of een meter spreekt

wiel = halo om de zon; teeken van aanstaanden regen.

wiësje-wasje = Nedl. wisjewasje.

waze; hierbij de spreekwijze : *hi hee geld liëk waze.*

weten = *'k wet sonders wek dă 't es*, ik vraag me af, wat het is.

weeldig = rijk.

wegen, hoofdt. weeg, woeg, woegen. *eweegd*. Het *Id.* geeft alleen een sterken vorm voor 't verl. dlw.

wiënd = « *dat de wiënd moeste keeren, ie bleefd azŏ*, » wordt gezegd, wanneer iemand lang iets doet; wanneer hij bijv. lang gaapt. Te Aalst zegt men hiervoor tegen de kinderen : *'t klokske vă Roeïmen zal loïen* (luiden).

woolgen = gezegd van eene duivin die haar jongen voedt.

giereltje = vklw. naast *zierelke* uit 't *Id.*

zot : hierbij een eigenaardig gebruik van het voorzetsel *met* : « *Ik ziën (zijn — ben) zukke zotte me(t) bloemen*, « ik houdt dol veel van bloemen. »

Zooals door deze lijst blijkt, kan het *Idioticon* aangevuld worden. Dat een dergelijk werk nooit absoluut volledig is, spreekt vanzelf. Evenwel, daar ik, grootendeels op een enkele plaats, zonder dat ik me tot dergelijk werk in gunstige omstandigheden bevond, nog zooveel kon opteekenen, dat vermelding verdiende, ligt het wel voor de hand, dat er op gansch het gebied van het Westvlaamsch nog zeer veel te « zanten » is. De bedoeling dezer opmerking is niet afbreuk te doen aan de verdiensten van het *Idioticon* in zijn tegenwoordige gedaante; reeds nu is het een dialectische woordinventaris zonder wederga, die naar waarde geschat wordt, ook in den vreemde; aanvulling zal zijn wezenlijk zeer groote waarde verhoogen.

Luik. H. MEERT.

kiezen uit de gesproken taal, wat zij goed vinden om hunne denkbeelden uit te drukken.

Anderen erkennen eene algemeene Dietsche taal; zij aanvaarden dat het gebruik de taal regelt, maar zij verstaan dat gebruik veel breeder dan dezen die hunne richting niet volgen; zij aanschouwen als deugend Dietsch al de woorden en de wendingen die in de gelouterde volkstaal gangbaar zijn, als ook in de schrijvers der verleden eeuwen.

Een enkel voorbeeld.

Het zijn voor *er zijn* is Westvlaamsch zegt H. MEERT.

Hadde onze kundige medeschrijver het opstel daarover van JAN CRAEYNEST in Biekorf I 129 gelezen, hij zou daar o. a. het volgende aangetroffen hebben : « VAN HELTEN haalt, op bl. 77 van VONDEL's *taal*, een voorbeeld aan uit VONDEL. In HUYDECOPER's *Proeve van Taal en Dichtkunde* kan men dergelijke zinsneden lezen uit HUYGHENS, HOOFT en andere Hollandsche schrijvers. »

En zoo is het met menige eigenaardigheid die men aan de Westvlamingen verwijt; de eenen veroordeelen ze als taalparticularism; de Westvlamingen bewijzen dat ze algemeen Dietsch erfgoed is en in de taal moet bewaard worden.

De noodige eenheid der taal; eenheid van spelling, eenheid van woordvoeging, eenheid van taalschat, dat is het eenige dat men tegen de Westvlamingen kan doen gelden.

E. H. J. SAMYN, heeft het Idioticon van DE BO en geen nieuw Westvlaamsch Idiolicon uitgegeven.

Die den Westvlaamschen taalschat wil volledigen, raadplege *Loquela* van GUIDO GEZELLE.

Wij meenen dat het aanstippen der wetenschappelijke waarde van de klanken beter op hare plaats is in de taalwetenschappelijke spraakkunst van eene stad of van een dorp.

Die op eene dergelijke wijze een Idiolicon zou opstellen, zou een boekdeel mogen drukken voor de klanken alleen : want die verschillen van dorp tot dorp.

J. CL.

INHOUD.